

AZ ESZTERHÁZY CSALÁD.

AZ
ESZTERHÁZY CSALÁD
ÉS
OLDALÁGAINAK LEIRÁSA.

IRTA
GRÓF ESZTERHÁZY JÁNOS.

KÉZIRAT GYANÁNT KIADJA
HERCZEG ESTERHÁZY MIKLÓS.

BUDAPEST.
AZ ATHENAEUM R. TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA.
1901.

BOLDOG emlékü János bátyám özvegye most két éve bizta reám családunk krónikáját, mely férje életének főmunkáját képezte.

Bár évek óta készen állt nála úgy a teljes oklevéltár, mint a feldolgozás — kedves műve olyannyira nem szünt meg őt foglalkoztatni, hogy mindujabb és pótló kiegészítésekkel megtoldva, 1891-ben már harmadszor tisztázta sajtó alá, és hogy 1891-től kész munkájában még hat évvel későbbi jegyzetekkel és új genealogiai adatokkal is találkozunk — mind saját keze írása a boldogult szerzőnek, kinek e szeretettel megírt könyve az ő legszebb emléke is marad közöttünk.

Esterházy Miklós herceg mint családfő — magára vállalván a kiadás egész terhét — nagylelkű áldozatkészséggel im nemzetségünket ezen közkincs birtokába juttatja; fogadd érte, barátom, őszinte köszönetem szerény jeléül az eredeti kéziratot és az okmánytárt, mely jobb helyen nem is lehet, mint a tulajdonodat képező hitbizományi levéltárban!

Végre fogadja még köszönetemet *Dr. Merényi Lajos*, a hercegi hitbizományi levéltár igazgatója, a ki

urának nemes intentióit felfogva, lankadatlan buzgalommal járt közbe a mű kiadásánál és a kinek még különösen tartozunk köszönettel a függelékért, melylyel oly célból lett a munka bővítve, hogy családunknak e könyvéből ez utolsó pár év genealogiai adatai se hiányozzanak.

Nyitra-Ujlak, 1900. deczember 31-én.

ESTERHÁZY JÁNOS GRÓF.

ELŐSZÓ.

Quidquid agunt homines
Intentio judicat omnes.

Nem a véletlennek köszönhető és a megsemmisüléstől megmentett néhány oklevéllel tizenkilencz nemzedékre terjedő, közel hétszázados ivadékfolytonosságot kideríteni törekvés, sem pedig az ősokkeli kérkedés indított e jelen munka megírására, hanem az emberi természetben rejlő azon ösztönszerű érdekeltség: saját családja történetét megismerhetni; valamint azon többrendbeli, nevezetesen a Trophaeum Domus Estoráz, mely a mult századokban dívó, az okleveleknek mellőzésével és részben inkább eszményileg irt és így a valóságnak egészen meg nem felelő, családunk történetét magában foglaló mű nyomán tévesen irt munkák helyreigazítása, s végül a családom iránti kegyelet.

Ennek megírását lehetőségessé csak az éveken át gyűjtött oklevelek tehették, melyeknek nagy része idegen családok levéltáraiban gondos utánjárással volt fellelhető;* első helyen kell itt említenem a vasmegyei rép-

* Egyébiránt családunkra vonatkozó aránylag kevés oklevél maradt fenn, már a XIII. század második felében elhamvadt pozsonyi káptalanban, részint a XVI. században, a Csallóközben gyakran megfordult ellenség pusztításai által sok vesztetett oda.

czelaki hirneves Kisfaludy családét, mint a honnan Véghelyi Dezső úr szives közbenjárása által legtöbbet nyerék, miért is e helyen legőszintébb köszönetemet fejezem ki; úgyszintén a pozsonyi káptalan országos levéltárából többrendbeli, még régibb időktől fogva lemásolt és az Eszterházy-család cseszneki ága, galan-thai levéltárában őrzött másolatokat, valamint innen számos családi iratokat használtam; nemkülönben a budai kamarai és fraknoi, továbbá a Lajtfalván őrzött Illiész-házi-féle levéltárakból eredő oklevelekkel, és számos egyéb munkákban közrebocsátott adatokkal gyarapítám az ide mellékelt kis oklevéltárunkat, hol sok oly adat is, mely kevésbbé érdekességénél fogva a szövegben felhasználva nincs, fellelhető. — Meg kell azonban vallanom, voltak olyan helyek is, honnan ismételt kérteim daczára, mit sem nyerheték. — Sok és becses oklevelek rejlenek még a Simonyiak bars megyei Simonyi-féle levéltárában is; ezeknek, Jerney János által készített rövid kivonatait, Fejér György a »Codex Diplomaticus Hungariae«-ban közlé ugyan, egész tartalmú másolatait azonban megnyernem nem sikerült. A munkám végéhez csatolt oklevelekbe, minden igyekezetem mellett, becsuszott egyes hibákról jót nem állok, de mivel az eredetieknek lelhelyök mindegyikén feljegyezve van, könnyen kijavíthatók, nagy része ezeknek még kiadatlan, azok pedig, melyek különböző munkákban láttak napvilágot, e helyre, mint tárgyunkhoz tartozók, állításaink bebizonyítására ígtattattak.

A Solomun nemzetség, melyből családunk is ered, egy tizenharmadik századbeli oklevélben, ennek tagjai,

mint: »nobiles honestissimi« említettnek; e kifejezés az akkori curialis irály szerint némi kiválósággal birt,* és arról tanuskodik, hogy nemzetségünk a Csallóközben, hol birtokos volt, az ismeretesebbek közé tartozhatott; e korszakból azonban, és még később is, valamely megnevezett hivatalban álló családtagot eddigelé, egynéhány comes-en kívül, mely cím ily állást ugyan feltételezhetne, felmutatnom nem sikerült, mi ugyan nem zárja ki azon lehetőséget, tán később fellelhető oklevelekből ezeknek létezését kideríthetni, ismert tény lévén, hogy az oklevelek és azok záradékaiban megnevezett hivatalnokok, ezen évezred első századaiban csak kereszt-, és ritkábban fordulnak nemzetségek neveiken elő. Úgy-szintén homály fedi némely a tizenharmadik és tizennegyedik századokban birt jószágok jogczimét is, mint-hogy az ezekre vonatkozó okleveleket eddig fellelnem nem sikerült.

A mi pedig e munka belszerkezetét illeti, elején mindjárt megkísértem a csallóközi Salamon-Watha nevű területnek, telepedésünk első helyének — a mennyiben a legszorosabb értelemben vett ezen egyáltalában be nem bizonyítható ténynek mégis némi nyomai a későbbi oklevelekben mutatkoznának — határszéleit kijelölve, régi helyleírását vázolni; és mivel kitűzött célom, a még lappangó oklevelek hiányából, úgy sem lehet az egész Solomun nemzetségnek leírása, és érdekemben is inkább feküdt azon ősökkel foglalkozni, kiknek egyenes

* Barthal György: Commentariorum ad historiam status jurisque publici Hungariae aevi medii libri XV. Tom. I. paginis: 136., 216., 236., 243., 259.

leszármazottjai vagyunk avagy ezekhez legközelebb állunk, iparkodtam a számos nemzetségi ágakból, a mennyire lehetséges volt, a legközelebbi vérségi csoportot elkülöníteni és az egyes kisebb ramusok felemlítésével, előbb a Thankwathay vagyis idősebb és ifjabb Thankházy és Belwathai Salamonoknak, kik családfájukat a tizenötödik század végéig terjesztve, kihaltak, és utóbb a Salamonwathai Salamon dicti Póka és dicti Zerhás de Zerhás háza vagyis Eszterházy ágainak leírását egybeállítani.*

Egyes tagoknak kjdomborított életrajzát nem várhatja tőlem senki, mely a szükséges anyag hiányából úgy sem lehetséges, a családi levéltáraknak tüzetesebb átvizsgálása, kivált a később szerzett birtokviszonyokra nézve, valamint behatóbb áttanulmányozása több időt igényelt volna, mintsem az, tekintetbe véve távolság és szétágazásukat, egyáltalában rendelkezésemre állott; azon néhánynak, kik kiválóbban szerepeltek, életleírása avatottabbak által már úgyis közölve lévén, e helyen élményeik, viselt dolgaik, a hogy kaphatám, életviszonyaik, egy szóval a család peripetiája, mintegy mussiv alakban adatnak elő.

* A név azonosságából eredhető zavarok kikerüléseért figyelmemet kiterjesztém a harkali vagy kereszthuri Salamon, később Salamonvárynak nevezett családra. Ugyszintén az alapi Salamonokra, továbbá a csallóközi Wathay családokra is, minthogy ez utóbbi családnevet nemzetségünk egyik kihalt ága, egyideig szintén használta; a két előbbennek, tudniillik a Salamonváry és alapi Salamonoknak, a Solomun genusból leszármazásukat az általam ismert oklevelek nyomán ezideig felderítenem nem sikerült, jöllehet, hogy ezek a Csallóközből eredő Solomun genus leszármazottjaival egyidejűleg, nevezetesen Veszprém megyében, különböző helyeken birtokosok voltak.

Felesleges mondanom, hogy e munka tökélyre igényt nem tart és csakis mint úttörő, egy tökéletesebb családi monographia megírásának szolgálhat adalékul; az előforduló netaláni téves állításokat a legszigorubb ítészi vizsgálódásaim mellett, bizonyára én sem kerülhetém ki, az illető családtagokon áll, azokat helyreigazítani. Meg kell még jegyeznem, hogy a különböző ágak közti összeköttetésnek világosabb megérthetése, a már elősoroltaknak gyakori ismétlését talán az unalomig is tette szükségessé,* s végül jó lelkiismerettel állíthatom, hogy minden adatnak még morzsáját is, mely ha oly kicsiny is volt, a kegyeletnek azon ihletével halmozék egybe, melylyel a háladatos utód, ősei árnyainak tartozik.

Kolozsvár, 1891 április 20.

Irta

GRÓF ESZTERHÁZY JÁNOS.

* Számos évek folyama alatt gyűjtven egybe az adatokat, igen gyakran megtörténik, hogy egy és ugyanazon tétel bizonyítására, többrendbeli csoportosított adatokat idézek, a mint azokat különböző oklevelek és munkákban elszórva találtam, e túlhalmozást egyszerűsíteni és a legtalálóbbat idézni, az adatok újbóli átnézését igényelte volna, mi fáradságos voltánál fogva elmaradt. Úgyszintén e munka bevégeztekor nyert néhány, talán legérdekesebb oklevelet, melyeket már a rendezettek közé, az egésznek felforgatása nélkül beosztani és újból leírni bátorságom nem volt, a »Pótoklevelek« közé nem épen kéltük szerint soroztam.

SOLOMUN nemzetségének,
— genus — melynek
tagjai egy tizenharmadik századbeli oklevélben mint: »nobiles honestissimi« említetnek,¹ telepedési első lakhelye, a mennyiben ez egyáltalában inkább emberi emlékezet óta, hagyományilag, mintsem oklevélileg bebizonyítható: »primus locus sessionalis,

terra totius generacionis Solomun hereditaria«, tudniillik Solomun és Wotha nevű birtokuk,² a felső Csallóközben, a kisebb vagy úgynevezett pozsonyi vagy érsekújvári Dunaág, régen Csalló közelében feküdt.³

¹ Oklevéltár alatt mindig e munka végéhez csatolt oklevelek és adatok gyűjteménye értendő. 2. szám és Barthal György: Commentariorum ad histor. status jurisque publici hung. acvi medii liber xv. Tom. I., pag. 243., 259.

² Oklevéltár 2. és 21. szám, és Barthal id. hely. Tom. I., 80. l. harmadik és negyedik számú jegyzetben, Tom. III., 72. Össze nem tévesztendő e nemzetség eme birtoka egy más, szintén a Csallóközben fekvő Wota nevű, pénzükön vett birtokukkal, melyet 1287-ben a Solomuniak ekkor az Olgyaiaknak adtak el, s melyre még visszatérünk. Lásd egyébként a Pótoklevéltárban a 116. számot.

³ A Magyar Sion VI., 595—597. közöltetnek a nagy-léghí plébánia anyakönyvében foglalt Rajcsányi Ádámnak a Solomun-nemzetségre vonatkozó feljegyzései; szerinte 1000 post ingressum Hungarorum, Salamon unius tribus Praefectus penetravit ad magnam Insulam Danubii, ubi cum gentibus suis a Terra per Cumanos occupata Pothun dicta incipiendo, usque plagam Januk conseedit, et stabilem habitationem suam ob metum hostium, inter paludes in colle aggere terreo firmato difixit, cuius posteritas post multa etiam secula hoc gentilicium Salamon retinuit; mi alapra fekteti Rajcsányi ezen állításait, nem tudom; egyébként feljegyzéseire még visszatérünk.

Határszélei és a szomszédos birtokok — különböző korszakból származó okleveleink nyomán — ezek voltak: északról a Mechkereke, vagy talán, mint később nevezék, Losey vizér, mely itt a Nagher vagy a később nevezett Beuldir nevű Duna-ágból kifolyt, és hol a Tykud és Telka, később Wylak vagy Ilka, jelenleg Jóká határai érintkeznek; nyugotról a pozsonyi várjobbágyok magyarai és csenkei birtokai,⁴ elválasztva a Nagher vagy Beuldir által, egész a Gvrche-szigetig; innen délnek fordulva, a későbbben Wayaswathának nevezett, több birtokrészekből egyesített területnek határszélei; délkeletnek folytatólag a Watha, Lég és Palthon közti határszélek, mindenütt egy vagy több felállított határdombok által elkülönítve, a következők valának: az Eper nevű vizér, Áruk vagy Árok, ezt követte az Althalút nevű út, továbbá a Sárd mocsáros vizere, Sardzeg, Akathor nevű magasabb part vagy dombok között folyó vizér, mely e helyen a Sárd vizébe folyt, és Lwkeurim; innen keletre tartva: Homohailuk, másképp Hamuhathár, innen nagy térben haladva: Fenek és Lozygeth, azután — jobbra hagyva a Nyarasd és Zeles nevű tavakat — jött: Oronhos nevű hegy vagy tán domb, és Forkosholm, végül a pozsonyi Dunaág, hol épen ennek két kisebb ága egyesült, a rév mellett.⁵

E birtok, a mocsárok és a Duna vizerei által átmeteszve, posványos és nádas területet képezett, hol az eke alá való föld kevesebb, és nagyobb kiterjedésű legelő és rétek léteztek, emelkedettebb helyein alakultak a lakhelyek és falvak, melyek közül

⁴ Megjegyzendő, hogy Wayaswathán, valamint Olgyán, Magyarin és a pozsonyi várhoz tartozó két *rendbeli Vota* nevű területeken lakó pozsonyi várjobbágyok közül többeket hadiszolgálatjaikért: »que propter sui multitudinem longum esset enarrare«, nevezetesen Ottokár cseh király ellen tanúsított vitézségükért László király 1281-ben és 1283-ban soraikból birtokaikkal együtt kivévén: »in numerum cetum et collegium seruiencium nostrorum duximus transferendos«, mint az a budai kamarai levéltárban őrzött oklevelekből (közölve a Hazai Oklevéltár 90., 96. stb. lap) kiderül. Ezeknek utódjaik egy-némelyike a de Kysvota, de Bankvata, de Chollokeuz és a de Vota mellékneveket vevék fel, mit csak azért említek, hogy össze ne tévesztessenek a Solomun-nemből származott azon ágakkal, melyek, mint látni fogjuk, szintén egy ideig a de Watha mellékneven fordulnak elő.

⁵ Oklevéltár, 2., 5., 50. szám alatt.

a tizenharmadik században itt létező következő helynevekről van tudomásunk: Salamon, továbbá Wocha, Wotha vagy Wathának is írva, később Belwathának nevezve; e terület egy részét nyugotról Althalutolia-fewldnek vagy Althalutnak, az északnyugotit pedig Althalutfeunek nevezék; továbbá déli részében feküdt még: Sárd, Gardubartu nevű tó és Naghrezv vagy Nadrez.

A tizennegyedik században említetik: Cegled, másképp Barania; ez erdős legelő volt, továbbá a nemzetség összes birtokának körülbelül közepére épített, manap is fennálló, bár az idő folyama alatt részben megújított, szent Péter tiszteletére, valószínűleg a nemzetség kegyes adományaiból, emelt kápolna vagy kis egyház.

A tizenötödik században e helynevekkel találkozunk: Ellieswatha, Zerhashaza, Thankwatha, Belwatha;⁶ e két utóbbival e néven már 1308-ban; ezek, mint azt egyesített neveikről is észlelhetjük, a Watha területén fekvő és valószínűleg nagyrészt a Salamonok által alapított lakhelyek voltak, melyekről utódaik a maguk megkülönböztetésükért elnevezéseiket kölcsönzék; itt feküdt még Pessenei és az Akathor vagy Athakor nevű vízer által körülkerített szigetség, vagy, mint később nevezék, Akathor völgye vagy Akathorháza; úgy a Watha határán fekvő egyes földek neveiről is értesülünk: Haromaagh, Almazegh, Naghkert; a két utóbbi kaszáló volt; nemkülönben előfordul: Homoktheleke és Kysfeuld is.⁷

E terület volt tehát családunk bölcsője, hol tagjai — azon korszak szokásának megfelelően — maguk között avagy szomszédaikkal gyakori viszályban éltek, mely fegyveres és véres

⁶ E szó: »vota« valószínűleg egykor lakhelyet, telepet vagy házat értelmezhetett; azt észleljük ugyanis, hogy Ellieswathából Elliesháza, Thankwathából Thankháza, az itt elő nem forduló Bankwathából Bankháza lett.

⁷ Oklevéltár, 2., 25., 28., 35., 48., 50., 57. számok alatt. Nem vagyok képes nemzetségünk által megszállott (?) és később bizonyára új foglalás avagy szerzeményekkel gyarapított birtok területének régi terjedelmét meghatározni, mi még akkor is nehéz lenne, ha a határszélek neveit pontosan ismernők is, mivel azok az idő folyama alatt nagyjából már elenyésztek; tájékozás végett azonban egy része e területnek, a jelenleg is létező helységek vagy csak dülöképén fennmaradt helyek nyomán

összekocczanásokra és csatákra nem egyszer adott alkalmat: birtokaikat elfoglalva, erősített lakhelyeiket feldúlva, tűzzel-vassal pusztíták egymást. E harczszomjas hajlamukat azonban, ha úgy hozta magával a szükség, a gyakran betóduló haza ellensége ellen is szintén fel tudták használni.

Első, ki okmányilag e nemből eredőnek bizonyult be: az 1186-ban élő *Mokud* de genere Solomun volt; ez évi oklevélben, mely szerint Job esztergomi érsek és a vaykai lakosok közti egyenetlenség intéztetett el, mint királyi pristaldus — igató királyi ember — fidelis noster-nek nevezve fordul elő,⁸ és jól lehet, hogy ezen fentemlített őszünkkel magunkat ezideig összekötni *nem* vagyunk képesek, valamint a tizenharmadik században élő számos e nemből eredő családtagoknak nemzedéksorát csak szörványosan tudjuk kimutatni, *pedig vér és jog közösségéről számos oklevelek tanuskodnak*; mindemellett, a mennyire kivehető volt, két család-csoportot avagy főágot látunk kiválni.

Az első csoporthoz vagy főághoz, melyről azonban e helyt nem értekezünk, soroljuk a Solomun-nemzetség mindazon tagjait, kik kiválóan a de Watha melléknevet — melyet egyébként később a másik főágon levőknek egy része is egy időre felvett — használták, s kiknek állandóbb lakásuk és speciális birtokuk a már említett Watha területének északi részén, nevezetesen Élyeswathán vagy inkább Elyesházán feküdt. Ebből kibontakozik a tizenharmadik század végtizedeiben élő Nicolaus de Watha, mint az *Elyeswathai*- vagy *Illiészázy*-ágnak törzse,⁹

közelítőleg meghatározható: Illiészháza a hozzátartozó salomoni és zerhászházi dülökkel, Sorják és Szentpéter nevű pusztákkal, Thankháza a Vitény és Csondor pusztával, és Belwatha a Róna pusztával, együttesen 4703 katasztrális holdnyi kiterjedésűek; ide sorolandó még: Akathorháza, valamint a Duna mente és az egykori Zeles nevű tó között Nyarasd felé terjedő nagyobb földtér, melyeknek térmértékei előttem ismeretlenek. Ha ide számitanók még, Rajcsányi által lejjebb idézendő állítása nyomán, szintén a közös Salamon-nemből, *de csak szerinte eredő*: Magyarai, Gumbai, Csenkezi, Olgyay, Zási és Léghi ágaknak közvetlen szomszédos birtokait is, úgy az elfoglalt terület kétségen kívül több mértföldnyi kiterjedésű lehetett.

⁸ Ckleveltár, I. szám.

⁹ Nem akarom ezzel azt állítani, mintha az Illiészázy-ágnak családfája az említett Miklósnál feljebb vihető nem lenne, kivált ha a jelenben Lajtafálván őrzött családi levél-

kinek családfája a jelen század negyedik tizedében gróf Illyés-házy Istvánban végkép elenyészett.

A másik csoportnak vagy főágnak, melynek leírásával jelen munka foglalkozik, ősi birtoka szintén a wathai, nevezetesen déli területén fekvő Salamon-Watha volt, ezen csoportból a *Zumbur*, *Pous*, *Salamon* leszármazottjai, kik egy külön ágazatot képeztek, valamint a *Dama* és *Miklós* utódai, kik szintén egy külön ágazathoz tartozva ugyan, de az előbbeni ágazattal együtt, *mint birtokuk joggyökössége mutatja*, egy törzstől veheték eredetüket; a tizenharmadik század folyama alatt Veszprém-megyébe szakadnak, innen a tizennegyedik század második felében a csallóközi Salamon-Wathára ősi birtokukra visszaszármaznak,¹⁰ mindeddig a de Salamon melléknévhez szorosan ragaszkodva, itten a de Salamonwatha és de Watha *mellékneveket gyakran felcserélve használván*, a de Thankwatha vagy de Thankháza, de Belwatha és de Zerhashaza *mellékneveket vevék fel, és ez utóbbin kívül, mely ágazatnak törzse Miklós volt*, s kitől az Eszterházyak származnak, *végkép kihalnak*.¹¹

tár egyszer már átkutatva lesz, hol lappangó számos oklevelek új világot derítendének e nemzetségre. Nemrég az innen nyert, Rajcsányi által egybeállított Illyés-házy-családnak nemzedékrendi táblájára, melyen a Zerhás-házy genealogiai deductio is közölve van és mely más filatiót tartalmaz és általam nem ismert oklevelekre lehet fektetve, még visszatérek.

10 Az ittlevő közös birtokukat megoszták, egy része azonban e nemzetségnek a veszprémmegyei lakással nem hagyott egészen fel, minthogy a tizenötödik század közepén is találkozunk e megyében velük.

11 Ettől eltérőleg adja elő Rajcsányi Ádám ezen elágazást a Magyar Sionnak idézett helyén: Subsequo tempore certa eiusdem generacionis — Salamon — pars, ad comitatum Veszpremiensem et Albensem semet transtulit, ubi hodieum nomen hoc gentilicium reservare dicitur. 2-o: Alia eiusdem generacionis pars in Challankuz remansa, in duos ramos subdivisa est, nempe de Magyar et Watha. Ex generacione de Magyar condescendunt familiae: de Magyar, Zerhás-háza, Illiész-ház, Tankház, Gumba; ex generacione vero de Watha familiae: de Watha, Csenke, Oga, Záz et Légh, quae familiae more antiquiorum illorum temporum cognomen a Terris prenumeratis sibi per divisionem obventis mutuatae sunt. Familiae hae bona illa, in quorum possessorio iam per complura secula fuerunt, a Regibus stirpis Arpadianae sibi donatione mediante successive conferri petierunt, et obtinuerunt, cum antea totum illum terrae tractum per Antenatos suos occupatum iure armorum absque ullo scripturae munimento possederunt. 3-o: Ex generacione de Légh ortum duxit ille, qui sub Stephano III. Reg. Hungr. circa annum 1162. Comes Poseniensis fuerat, et quem Cancellarius Regni, natione germanus, more Germanis usitato: Wan-legen-von-Légh nominavit, reapse autem nobilis de Kis-Légh

Addig is azonban, míg ezen főágnak szakadatlan történetéhez fognék, előbb némely általánosan viselt dolgaikat és birtokukra vonatkozó viszonyaikat kell felemlítenem, valamint a könnyebb megérthetésért az előforduló családtagoknak, *bár csak szóróványosan egybeállított nemzedék-rendét előre bocsátanom* az I. számú táblázaton.

Ismert tény, hogy az Árpádok korszakában, de még később is, a birtoklati jognak — ha kivált még első foglalási birtok is volt, avagy találójban mondvá, oklevél bizonyítéka nélkül birtott — gyakran csakis a bizonyosságok vallomásai, bajvivások és ordaliai tűzpróbák szolgáltak alapul; így történt, hogy a fent már említett Althalutolia-fewld, vagy másképp Altalut, Wathához tartozó részbirtok tulajdoni joga felett a Solomuni nemesek és a pozsonyi várjobbágyok között keletkezett pert az al-ország-bíró Miklós a királylyal közlé. Ennek következtében határozatba ment, hogy a felek ügyüket tanukkal bizonyítsák; a kitűzött időben a felek megjelenvén, nevezetesen a Solomun-nemzetségbeliek, sok nemes és nem nemes szomszédnak és birtokhatárosoknak nyilatkozatai által támogatták követelésük igazságát; mindamellett IV. Béla király — az országnagyok beleegyeztével — ezen ügyet bajvívás által rendelé eldönteni, úgy azonban, hogy mindkét fél oly viadorokat állítson, kik eddig még nem harcoltak. Helyettest állítani csak kivételesen, magasabb korbéli avagy

fuerat, uti monumenta eiusdem familiae in Archivo Camerali, quam etiam Capituli Posoniensis reposita testantur. 4-o: Ex pracinsinuatis Familiis duae, nempe de Illiéháza et Zerháháza, sub Regibus Austriacis ad amplissimam Bonorum possessionem, dignitatemque, meritis id exigentibus, eluctatae sunt. An autem deductio Genealogiae in diplomate Principi condam Paulo Esztoráz vel Eszterházy per Leopoldem Regem elargito, contenta realis sit multum dubito: cum contra eandem, ex antiquis monumentis claras irrefractabilesque possem adferre probas, nisi decentiae limites me detinerent. Nekem azon okleveleket, melyekre Rajcsányi az elágazásra vonatkozó állításait fekteti, ez ideig fellelnem nem sikerült, tehát ezeknek napfényre kerülteig magamat csak a birtokban levő okleveleimhez tartottam, annyival inkább, mivel a Wathay, Olgyai és Magyar családoknak a pozsonyi várjobbágyok soraiból való leszármazását e munka elején, a negyedik számú jegyzetben, már hangsúlyoztam; valamint a Léghi- és Zási-család aligha veszi eredetét a Solomun-genusból, mivel a két utóbbit is a pozsonyi várjobbágy-ságból László király, a pozsonyi vár vivásánál tanúsított vitézségükért, 1287-ben vevé ki és emelte a nemesek sorába. Lásd Hazai Okmánytár, II., 118.

társadalmiállás-különbség eseteiben engedélyeztetett.¹² Az elérkezett határnapon megjelenvén a király és nagyjai előtt a Solomuniak és a várjobbágyok viadorai, Zceuend Barabás, ez ügy elrendezésével megbízott pristaldus által a küzdőterre vezettettek, hol hatalmas kardcsapásokkal mindaddig viaskodtak, míg a várjobbágyok viadora legyőzetett,¹³ a midőn azután a kérdéses per alatti földrész a Solomuniaknak ítéltetett oda. Nagyobb biztonságból később Scirac, Thywodor, Ysac és Miklós, nobiles honestissimi de genere Salomonis, maguk és rokonaik nevében, a király színe elé azon kéréssel járultak, hogy ez ítéletet oklevélleg is erősítené meg, mit a király, előbb határszéleit kijártatván, az 1239. évben Budán, Letare vasárnapján (márczius 6-án) kelt oklevél által készséggel teljesített.¹⁴ E birtok délnek fekvő szélén egy út vonult végig, melytől ez az Áthalút elnevezését kölcsönözheté; ezen fekszik Fejér György tanubizonysága szerint Illiészháza és Zerhášháza.¹⁵

1248-ban a győri káptalan előtt a megjelent Farkas de genere Salomonis, a maga és testvérei: Jakab, Péter, Benedek és Pál nevében kijelenté, hogy a Beche fia Vitalisnak, Salamon és Wathán fekvő birtokai végett, az István fia Miklóssal folytatott pert elbékélte, annyival inkább, minthogy azokat Miklós pénzével váltotta a Vithális özvegyétől magához.¹⁶ Huszonnégy év múlva a Wathán lakó Salamonbelieknek és a szomszédos Lég- és Patonban tartózkodó challokewzi udvarnokoknak egy mocsáros földrész felett, mely Wathához délre feküdt, Lőrincz

¹² Duellum quisque per se, nisi per sexum vel aetatem armis tractandis minus idoneam, Sacerdotium vel eminentis dignitatis civilis rationem, excusaretur, tum enim per conductum pugilem inibat. Barthol id. hely. Tom. I., 345.

¹³ Megemlítem e helyen, hogy a kihívásnak (provocatio) jele, signuma az volt, hogy a kihívó buzogányát — Clavum — előbb a maga fejéhez értetve, azzal az ellenfélnek fejét meglegyinté; e szokást eddig még sehol nem olvasám; így történt ez legalább 1435-ben a midőn pókathaleki Zomor Miklóst a törvényszék előtt bajvivásra szólítá fel pókathaleki Fekete László, egy a Kisfaludy-család répcze-laki levéltárában őrzött oklevél nyomán, melynek másolata birtokomban van.

¹⁴ Oklevéltár, 2. szám.

¹⁵ Codex. Dipl. Hungr. VII., 3., pag. 24.

¹⁶ Oklevéltár, 4. szám.

nádor előtt tárgyalta perük 1269-ben a király elébe került, a Solomuniak a határdombokat ledöntvén, a birtokot elfoglalák; jogait azonban oklevélileg érvényesíteni nem tudván, a király ennek visszaadását rendelé el és széleit meghatározoltatá.¹⁷

1260—1270. évek között a pozsonyi káptalan tudósítja IV. Béla királyt, hogy a tanukat: Domokos, János Myhedeus és Pétert nobiles de Salomon, többekkel kihallgatván, bebizonyult, hogy a Nyékiek által igényelt birtok a Modi Duha tulajdona.¹⁸

1287-ben János és István de generacione Solomun, Wota nevű, Bank, Leeg, Zaz és Ogya határai közé beékelt, s így nem Solomun-Wotha ősi birtokukhoz tartozó, pénzükön vett birtokot eladák harminczegy márka denárokért, Olgyay Péter és Farkasnak.¹⁹

A tizenharmadik század utolsó felében e nemzetség birtokos volt a zalamegyei Thotiban (jelenleg Nemes- és Káptalan-Thoti); egynegyedét a Salamoni-nemesek, egynegyedét a győri káptalan, felét pedig a homines ducales udvornici bírták.²⁰

1240-ben Makarias de genere Salamonis már a veszprémmegyei Cuph (jelenleg Kupp) és Csatár helyek határszélei közé beékelt, a Bitva-folyó partján fekvő földterületnek tulajdonosa volt, hol lakházzal is bírt.²¹ Ez azon terület, melyet a későbbi oklevelekben a nemzetség nevére Salamonnak neveztek²² és manap is Kupp-helység, és ma már csak mint pusztá ismert csatári birtokok szélei által határolva fennáll, és a Pápáról Sümeghre vezető útban fekszik. Később, mint látni fogjuk, 1447. év után, a győri püspökség kezére — melynek jelenleg

¹⁷ Oklevéltár, 5. szám.

¹⁸ Hazai Okmánytár, III., 19.

¹⁹ Már feljebb említettük, hogy a pozsonyi várjobbágyoknak is volt két Votha nevű birtokuk, melyek közül egyikét 1355-ben Gyurgfiapéterházának nevezték. Lásd Anjou-kori Okmánytár, VI. köt., 412. l. — Pótoklevéltár, 116. szám. *Az első táblán előforduló többi családtagokról, az illető helyen lesz még emlékeztet.*

²⁰ Oklevéltár, 6. számú oklevél.

²¹ Hazai Okmánytár, VIII. kötet, 423—424.

²² E helyt megemlítem, hogy talán ugyane nemzetségnek volt egy harmadik, Salamon nevű birtoka is Esztergommegyében, mely a Garam folyó közelében feküdt; ezt 1346-ban Nicolaus filius Nicolai et Mauricius filius Mauricii Salamon meghatározoltatják. Lásd Fejér Gy.: Codex Diplom. IX. volumen prima pars, 382.

is tulajdona – került. Az említett szomszédos csatári birtokot e nemből származott következők: a Zumbur fia: Lukács, a Pous fia: Gyula, a Salamon fiai: Illyés és János, a Dama fia: Gélyán s végül a Miklós fia: László megvevék 1281-ben a veszprémi káptalan előtt, a Zaaki Corrad comes fiától, Corrad mestertől, husz márka bécsi dénárokért,²³ melynek nemzetségünk 1414-ben még birtokosa volt, – jelenleg mint pusztá ismeretes;²⁴ továbbá e megyében leánynegyed stb. czimen nemzetségünk birtokos volt Szalokon, úgyszintén 1300-ban Podáron, Mihálczföldön.

A Salamonok időfolyama alatt tett újabb birtokszerzeményeik által birtokosok valának: a Pozsonymegyében fekvő Looczon 1430. év óta, Olgyán 1467-ben, Egyházasmagyarin 1481-ben, Nagy-Szarvodon 1481-ben, Németsokon, Előpathonon 1481-ben, Egyházasfövényen 1467-ben, Prukon 1469-ben, Nádasdon, Vámfalun 1479-ben és Léghen 1493-ban, valamint Szenterzsébeten 1521-ben. – A mosonmegyei Kempnén, Szomorián és Gálason 1483-ban, Kukathon 1495-ben. – A sopronmegyei Ókán és Löwön 1483-ban, adomány és zálogczimen részbirtokaik voltak. – Úgyszintén 1405-ben a györmegyei Fel-, Kis- és Balázs-Péczen, valamint a sopronmegyei Kamándon birtokrészeket szereztek, mint alább ezeket mind fel fogjuk említeni.

És most soroljuk rendre elő a már említett Zumbur, Pous, Salamon, Dama és Miklós, mindmegannyi ágakat képező leszármazottjaikat, megjegyezve, hogy az elősorolás nem az idősbbség szerint történik, mely ez ideig kiderítve nincs, valamint jót nem állva, hogy kivált az egyidőben élő több hasonnevűektől való leszármazásra nézve tévedéseket, minden igyekezetem mellett is, melyek újabb, felfedezendő oklevelek által helyreigazítandók, ne követtem volna el.

²³ Oklevéltár, 8. szám.

²⁴ Oklevéltár, 41. szám.

I. számú tábla.

de genere Salomonis.				Mokvd de genere Solomun. pristaldus regis. Anno 1186.						Beche	
Scirac	Thywodor	Ysac	Miklos	fratres :	Farkas	Jakab	Péter	Benedek	Pál	Vitalis	
1239.	1239.	1239.	1239.		1248.	1248.	1248.	1248.	1248.	1248.	nem élt
				de genere Salomonis.							
de genere Salomonis.				nobiles de Solomun						de generacione Salomonis	
Makarias				Domokos	János	Myhedeus	Péter	János	István		
1240.				1260			1270.	1287.	1287.		

A ZUMBUR ÁGA.

(Leszármazottjai a II. számú táblán.)

A tizenharmadik század közepe táján, vagy még elébb is, élt *Zumbur* de genere Solomun fia: *Lukács*, kinek kérésére, a győri káptalan kiküldött embere előtt, *Jolenth* nevű neje 1278-ban végrendeletet tett, és hozományát, valamint jegyajándékát említett férjének, Lukácsnak hagyományozta.¹ Több rokonával közösen megvette Zaaki Corrad mesternek veszprémmegyei chatári birtokrészét 1281-ben, mint már elébb is említettük;² utódai — úgy látszik — állandóbb lakhelyüket az említett megyébe tevék át; fiai: *Jakab* és *Lőrincz*, a veszprémmegyei Salamon nevű birtoknak 1314-ben történt megosztásakor, osztályrészüket egyelőre többekkel közösen hagyták fenn.³

II. számú tábla. A Zumbur-ág leszármazottjai.

Zumbur de genere Solomun 1250. év tájt és elébb is élt

ki az I. számú táblán.

Lukács, 1278. 1281.

neje: Jolenth, † 1278.

Jakab, 1314. 1320. nem élt

Lőrincz, 1314.

neje: Pechuli Erzsébet

1331-ben második férje: Dergezthei Lőrincz

Jakabnak neje a *Pechuli* Mór leánya, *Erzsébet* volt; ez 1230-ban özvegy; ekkor Miklós, győri püspök parancsára néhai

¹ Oklevéltár, 7. szám.

² Oklevéltár, 8. szám.

³ Oklevéltár, 10. szám.

férje birtokaiba, nevezetesen az általa a csatári részben tett szerzeményekbe beigtattatott.⁴ Tizenegy év múlva, tudniillik 1331-ben, Erzsébet, mint a Dergethei Lőrincz neje, a veszprémi káptalan előtt sz. István király nap utáni legközelebbi vasárnapon (augusztus 24-én) megnyugtató a Pous ágából származott Salamoni Miklóst és ennek gyermeki állapotban lévő István nevű fiát az első férje vagyonából neki járandó hozomány és jegyajándék fejében általuk bécsi kis denárokból kifizetett huszonöt pensákról.⁵ Ez utóbbi adatból talán azt deríthetnők ki, hogy a Zumbur és a Pous ágazatai a legközelebbi rokonságban lehettek.

⁴ Oklevéltár, 11. szám.

⁵ Oklevéltár, 14. szám.

POUS, AZ ÖREGEBB THANKHÁZY-ÁGNAK TÖRZSE.

(Leszármazottjai a III. számú táblán.)

Már 1242-ben van emlékezet *Pous*ról, a midőn a győri káptalan előtt öt magát, valamint az ott szintén jelenlévő Salamoni Miklóst, Mihályt¹ és Györgyöt Kesui Scegena fia, Pethena megnyugtatja a felől, hogy nőtestvérének Both nevű férjétől, az előbbeniek rokonától származott leánygyermek a jegyajándékra nézve kielégítettett.² Fia, *Gula* vagy Gyula, 1281-ben szintén részes volt a veszprémmegyei Chatár nevű birtok megvételében.³ Gyulának fiai *Miklós*, *Posa*⁴ és *Gele* voltak; ezek 1314-ben a veszprémmegyei Salamon megosztásakor ennek negyedét nyugot felől nyerék ki a Biyutva, most Bitva folyó partján.⁵

¹ Ezen Mihály azonos lehet azon Mihálylyal, kinek János nevű fia, mint alább látni fogjuk, több rokonaival, úgymint Tank, György, János a Gylián és végül Tamás a László fiával, mindnyájan Salamoniak egyetemben, az Akathoron túl fekvő birtokból 1324-ben az Olgya-családnak tanusított hiv szolgálatjáért adományoz. Lásd Oklevéltár, 13. szám. Nem állítom, hanem csak megjegyzem, hogy az itt említett Tanknak talán fia lehetett azon András dictus Tonch, ki mint esztergomi kanonok 1388-ban, mivel a Kis Károly király leveretése után is pártjához szitott, méltóságától megfosztva kiközösítettett. Lásd Monumenta Vaticana Ungar. Bulae Bonifáciú ix. 1389—1396. pag. 7.

² Oklevéltár, 3. szám.

³ Oklevéltár, 8. szám.

⁴ Posa azonos Pállal, synonymjai: Pose, Poust, Porusa. Lásd Századok, vii., 66. és viii., 337.

⁵ Oklevéltár, 10. szám. Megjegyzendő, hogy e birtokból, az 1314. évi osztálykor, a Dama és Miklós ágai részt nem nyertek, hanem az egész négyfelé osztatott, a Zumbur, Pous, Salamon és az ekkor először említett *Fukus*- vagy *Folkus*nak ágai között; hogy kitől ered ez utóbbi, még ki nem derült, de úgy látszik, hogy a Pous és Salamon ágaihoz állhatta legközelebbi rokonságban, egyébként unokája Ilonában kihalt. Ugyanis Fukus fiának,

Ezek közül Miklós comes 1321-ben jelen volt a dömölki convent előtt, a midőn az 5. számú jegyzetben említett Folkus fia, Ábrahám, fiutóda nem lévén, minden vagyonát Gebenne vagy másképen Ilona nevű egyetlen leányára, Peredi Györgynére hagyta.⁶ — 1331-ben a veszprémi káptalan előtt találjuk a sz. István- király nap utáni első vasárnapon (augusztus 24-én) *István* nevű gyermeki állapotban levő fiával együtt, hol Pechuli Erzsébet, Dergetei Lőrincz neje, elébb Salamoni Jakab özvegye, a tőlük hozomány és jegyajándék fejében — első férje vagyonából — nyert huszonöt pensákról őket megnyugtatta.⁷ — A már említett Ábrahám birtokainak átruházásából, melybe Miklós egyelőre belenyugodott ugyan, később azonban megbánhatá, perkeletkezett; ez ügy a veszprémmegyei alispán, Antal és szolgabírák, Lőrincz és Miklós előtt tárgyalatott. Felebbezésképen 1334-ben Drugeth Villermus nádor elé került, ki előtt Salamoni Miklós azzal vádolá Lőrincz szolgabíró, hogy kedvezve Perédi Györgynek, ennek felszólalására a még függőben levő per folyama alatt a peres salamoni birtokrészt elfoglalva, határdombjait ledönteté. Ezen tetteért a tíz márka büntetésben

*Ábrahám*nak 1314-ben a veszprémmegyei salamoni birtokból járandó osztályrésze ekkor többekkel egyelőre még közösen hagyatott fenn. 1321-ben pedig Ábrahám, ekkor mint comes, a dömölki convent előtt a Gyula fia, Miklós, valamint az Illiés fiai, Bichor vagy Bocho és Balázs jelenlétükben — ez utóbbiak a Salamon-ág leszármazottjai — kijelenté, hogy fimaradék hiányából egyetlen *Gebenne* nevű, más helyt *Ilonának* irt leányát a Perédi Iván fiának, Györgynek nőül adván, minden birtokait reá hagyta; e birtok cessiójából, melyhez a Gyula fia, Miklós is igényt tartott, keletkezett per 1334-ben a nádor elé került, 1335-ben azonban (Ábrahám ekkor már nem élt) elbékéltetett, miről fent a szövegben bővebben van emlékezet. Végül 1360-ban a halálos ágyon fekvő Salamoni Ilona, máskép Gebenne, és férje, Perédi György kértére a hozzájuk kiküldött Balázs győri kanonok min hiteles bizonyság előtt, valamint a Pous leszármazottja, illetőleg a Miklós fia, István engedélye, hozzájárta és beleegyezésével a salamoni birtokukat és a podári zálogos részüket, azon kikötéssel, hogy a zálogösszeg-lefizetése mellett az illetőknek kiadassék, továbbá Myhalchfeuldet a malommal, Ilona, azonkívül anyja hozományát és jegyajándékát, valamint a salamoni birtokból járó leánynegyedét a Salamoni *Balázs* fiának, *János*, *Antal*, *Miklós*, *Balint* és a Salamoni *Tamás* dictus Bochow fiának, *Pálnak*, proximis suis, a sz. István vértanu — prothomartírys — felélése ünnepe (augusztus 3-án) hagyományozták. Lásd Oklevéltár, 12. és 20. számok. Ezek valamennyien a Salamon-ág ivadékaival valának; az elősoroltakból a Fukus, Pous és Salamon ágak közti vérségi kapocs világos.

⁶ Oklevéltár, 12. szám.

⁷ Oklevéltár, 14. szám.

elmarasztalt Lőrincz boszujában Miklós lakházára rontott és marháit elhajtató.⁸ Végül 1335-ben a veszprémi káptalan előtt e pert akép békélék el, hogy Perédi György mindazon károkat, méltatlanságokat, melyekkel őt Miklós illette, őszinte rokonságának jeléül neki elengedé, viszont Miklós a szeretetnek ily tanu-bizonyoságáért némely veszprémmegyei, Salamon és Chatár határain fekvő részbirtokokat, nevezetesen melyek közül egyik a magvaszakadt Ábrahámé volt s melyért Györgyöt a nádor elé is idézte, neki és fiörököseinek birtokába bocsátotta.⁹

1339-ben, sz. János születése napjának előestéjén (jun. 23.), a veszprémi káptalan előtt megjelenvén, a már említett 1239. évi Althalutolia- vagy Altalüt-birtokról szóló ítéletlevél eredetijét mutatta fel, egyszersmind ennek hiteles átiratát kérte ki, okul adván, hogy gyakori utazásaiban a jogai érvényesítésére szükséges eredeti okleveleket az útonállók megtámadásai miatt magával nem hordhatja.¹⁰

Perédi György és a Miklós közti egyetértés — úgy látszik — tartós nem volt. Ugyanis György a Bitva-folyóra épült malomnak negyedét — talán neje jogán — követelte; az ebből támadt pert azonban Perédi elveszté, és ezenkívül még, mint rágalmazónak, egész vagyona is utána veszett, melynek harmadát 1345-ben Miklós,¹¹ rokonaival, a Salomoni *Bus* fiával, *István*-nal és a *Kelemen* fiával, *Domokossal* nyerék el.¹²

Miklósnak egyik fia lehetett talán azon *János* (filius Nicolai), ki mint királyi ember 1363-ban Kuchki Gachow Tamást, a sop-

⁸ Oklevéltár, 15. szám.

⁹ Oklevéltár, 16. szám.

¹⁰ Oklevéltár, 17. szám.

¹¹ 1353-ban is még találkozunk (lásd Anjou-kori Okmánytár, VI. köt., pag. 11.) egy Nicolaus filius Gyula de Solomonnal, mint jelölt királyi emberrel, ki azonban tán a szövegben említett nem azonos, életkora igen hosszúra terjedése miatt.

¹² Oklevéltár, 18. szám. Minthogy a szövegben említett *Bus* fia, *István*, és a *Kelemen* fia, *Domokos*, Miklóssal együtt részesülnek a megnyert per tárgyában, más oklevél hiányában *Istvánt* és *Domokost* is ezen ághoz vélem sorozandóknak. A szövegben említett *Kelemennek* két fia volt: az első a már elősorolt *Domokos*, ki nem tévesztendő össze helylyel-közzel egy időben élő egy más *Domokossal*, kit talán éppen megkülönböztetéseért dictus Zeheznek neveztek (s kiről a *Dama* ágánál emlékezünk meg). Fiai pedig voltak; *Miklós*, ki 1420-ban már nem élt s kinek ekkor a watha

ron-megyei Egered, és 1364-ben pedig a győrmegyei Páznád nevű birtokokba igtatta.¹³ — A másik, 1331-ben mint gyermeki korban lévő már említett *István* volt; ez 1350-ben, Fülöp és Jakab apostolok napja előtti csütörtökön (április 29-én) a győri káptalan előtt tiltakozott a maga és rokonai, úgymint: a Kelemen fia, Domokos, a *Zeri* fia, István vagy Gergely, vagy talán György, — nevét az elmosódott oklevélből biztosan már kiolvasni nem lehet — továbbá a *László* fia *Pál*, a *Péter* fia *János* (e két utóbbi a *Zerhášázi*-ághoz tartozik), nemkülönben az Illiész fia Bacho, és ennek fia János (kik a Salomon-ág leszármazottjai) neveikben, a csallóközi Watha nevű közös birtokuknak a szomszédok és közeli rokonaik általi használata vagy benépesítése ellen.¹⁴ Ezen intézkedés, illetőleg birtokrendezés csiráját foglalhatta magában már azon szándéknak, ismét ősi telepedésük lakhelyére visszaköltözni, mint azt alább észlelni fogjuk.

1360-ban a győri káptalan előtt sz. István vértanú fellelése ünnepén (augusztus 3-án) beleegyezését adta, hogy Salamoni Ilona az Ábrahám leánya és Fukus unokája, férjével, Perédi Györggyel birtokaikat a Salamon-ágból származott rokonaiknak hagyományozhassák.¹⁵ Ezen végrendelkezési engedély adásából azt tételezhetjük fel, hogy a már említett Fukus ága a Pous ágához állhatott a legközelebbi vérrokonságban, továbbá még azt is látjuk, hogy Perédi 1345-ben elveszett birtokait valami úton talán visszaszerezheté, hacsak végrendelkezése nem újabb szerzeményekre vonatkozott.

részbirtokába a Dama ágából származott *Zsigmond* igtattatott; a másik tán azon *Orbán*, ki Salamonwathai *István*t, az előbbeni Zsigmond fiát képvisel 1437-ben, a midőn a Salamon-nemzetségbeliak a Bazini Péter özvegyével s ennek fiával, Imrével, mindenemű hatalmaskodásaikat és birságaikat, miről még alább lesz szó, elbékélék. Kelemen másik fia *Lőrincz* volt; ennek leányai: *Margit*, ki 1381-ben, Boldogasszony születése napja utáni szerdán (szeptember 11-én) a győri káptalan előtt Kováchy Máté fiával, Antallal együtt, a fejebb említett Miklóst, a Domokos fiát, ennek birtokaiból illető leánynegyedéről, Kováchy Antal pedig anyja, *Rusenth*, ki szintén valamelyik Salomonnak, talán épen Lőrincznek leánya lehetett, után örökölt hozományáról megnyugtatták. Lásd Oklevéltár, 43. szám. Ugyanott, 51. szám. Ugyanott, 26. szám.

¹³ Hazai Okmánytár, II., 114–115.

¹⁴ Oklevéltár, 19. szám.

¹⁵ Oklevéltár, 20. szám. Lásd elebb itt az 5. számú jegyzetet.

E tájt, vagy valamivel még előbb, ezen ág a csallóközi Wathára csakugyan visszaköltözött, és e terület déli részét — melyen Thankwatha vagy Thankháza, ritkán Donkházának írva,¹⁶ és Belwatha jelenleg fekszenek — a Salamon ágának leszármazottjaival ekkor valószínűleg megosztotta. Határszéleit keletről Akathor és Salamonwatha vagy Salamon, északról Zerhášháza, nyugotról Csenke, délről pedig Wajaswatha és Leeg képezik. A tizenötödik század első negyedéig, a Salamoni és Wathai melléknevekhez inkább ragaszkodva, e tájt mindkét ágoni utódok, a csallóközi birtokuk és az ezekben gyakran felcserélt lakásuk után a de Watha, de Thankwatha és de Thankháza vagy némelykor de Donkháza mellékneveket felcserélve kezdték használni, míg 1435. évtájt inkább megszűnő az onomasticon fluctuációja, a Thankházy melléknév azután állandósított. Egyik mellékág a Belwatha melléknevet vevé fel, mint azt helyén látni fogjuk.

És most térjünk vissza Istvánhoz. Ennek egyik fia azon MIKLÓS lehetett, ki az Azonfalwai Ferencz vezetése alatt a Kyzurchuki András megöletésében részes lévén, a királytól 1388-ban kegyelmet nyert¹⁷ és 1389-ben a nádor elé idéztetett, mivel Egurvári Miklósnak a salamoni és mersei birtokokba történt beigtatásakor ellentmondott.¹⁸ A másik *Kelemen* volt;¹⁹ ez 1396-ban, vagy még elébb is, Akatharon túl, a Duna partján fekvő kaszáló-részét a Salamon ágából származott Domokosnak elzálogosította.²⁰

¹⁶ A Thankházy-birtoknak jelenleg a gróf Illiész házyak utáni birtokosa gróf Batthyány József; negyedét gróf Eszterházy Vincze után gróf Zichy Ferencz bírja. Az egésznek kiterjedése 1851 katasztrális hold.

¹⁷ Hazai Okmánytár, II., 153.

¹⁸ Oklevéltár, 30. szám.

¹⁹ Egy oly oklevél, melyben Miklós és Kelemen, az István fiai, nagyatyjukkal, Miklóssal együttesen megnevezve lennének, ez ideig nem ismeretes, és így kétely támad a felől, ha vajjon ezek nem a táblázaton előforduló Bus István hasonló nevű fiától származnak-e? Ezen kételyt azonban eloszlatja az, hogy a többi ágak kihaltával a Pous, illetőleg István utódai, mint alább látni fogjuk, öröklék a nemzetség birtokait, továbbá a feltételezett Bustoli-leszármazás által a filatio a családtagok között a szokott-nál igen hosszúra nyúló időszakot is foglalna magában.

²⁰ Oklevéltár, 32. szám.

1430-ban történt birtokcseréről értesülünk; ugyanis a Pous és Salamon ágaknak összes utódjai, valamint a Dama-ágból származott István, kiknek birtokuk tudniillik a Dunával és ágai-val közvetlenül érintkezhetett, az ezen területük nyugoti határszélei közé befolyó Dunaágnak használatáért, mely Belderduna-vagy Naghérdunának is neveztetett, nevezetesen az itt létező Zegye²¹ nevű vízfogó-helyekért, valamint a Duna halászati jogáért Zsigmond királytól, a berekzei Németh János magvaszakadtával, ennek a koronára szállott pozsonymegyei, looczi birtokát a hozzátartozandókkal cserébe nyerék.²² A királynak készséggel teljesített eme óhajából történhetett, hogy a fennemlítetteknek a birói részre járó különböző birságokat 1435-ben elengedé.²³

Nemsokára a salamonwathai birtok és a Szentgyörgyi és Bazini grófok leeghi birtoka közti határszélek miatt folytatott egyenetlenség, mely 1434-ben, vagy még elébb vette kezdetét, a midőn a Bazini grófok a salamonwathai birtok egy részét a leeghi birtokhoz tartozónak nyilvánították, s mely több rendbéli törvénykezési határnapok elhalasztása után végül Báthory István országbíró ítétele következtében aképen döntetett el, hogy a határjárás a már említett 1269. évi határjárási levél nyomán foganatosíttassék. Ez alkalommal, 1436-ban, Kelemen személyesen jelent meg a hely színén, a szintén érdekelt Salamon-ágból származott rokonaival, és 1437-ben a pozsonyi káptalan előtt áldozó csütörtök nyolczadába cső vasárnapon (május 12-én) a peres felek peres leveleiket megsemmisítvén, kibékültek.²⁴

A csere nyomán nyert Locznak birtokba vétele — úgy látszik — sok nehézséggel járhatott, mert tizenhat év mulva, tudniillik 1446-ban, Hédervári Lőrincz nádor a pozsonyi káp-

²¹ Zegy-gát, a vízben sarkantyút, töltést jelent; clausura piscium, lásd Szalay Ágoston: Magyar Leveles Tár, I., 428. és Győri Régészeti Füzetek, I., 359.

²² Oklevéltár, 47. szám.

²³ Oklevéltár, 49. szám.

²⁴ Oklevéltár, 50. és 51. számok.

talannak meghagyá, hogy az érdekelteket végül igtassa be, mi minden ellenmondás nélkül ekkor megtörtént.²⁵

Kelemen 1454-ben a pozsonyi káptalan előtt, sz. Egyed apát napján (szeptember 1-én), a Belvathai-ágból származott Jánossal megegyezett a felett, hogy az Akathoron túl fekvő birtokrészért folytatott hosszadalmas perüket, melyről még alább megemlékezünk és mely már 1425-ben vette kezdetét, a midőn Kelemen, a Salamon és Miklós ágainak némely tagjaival egyesülve, a fentemlitetten és még egyéb birtokain is több rendbéli hatalmaskodásokat követett el, egy »in villa Leupoldi Czethertek vocata« sz. Mihály nyolczadára (október 6-ra) egybegyülemző választott bíróság előtt a megmásoló félnek harminczkét márka denárok elmarasztalása mellett békéljék el;²⁶ e békeegyezmény azonban nem sikerült. — Kelemen 1464-ben még életben volt ugyan,²⁷ de nemsokára korosan mulhatott ki.²⁸

Neje kettő lehetett talán; az elsőnek nevét nem tudjuk, alkalmasint ettől fiai: *Bálint* és *László*,²⁹ kikről lejjebb lesz emlékezet. A másiknak is elhallgatják okleveleink családi nevét, és csak keresztnévét tudjuk: *Margit*. Mint özvegy fordul elő 1474-ben, és 1481-ben már nem élt. Ettől gyermekei: *Ábrahám*, kiről lejjebb lesz szó, *Ilona* és *Magdolna*.

Ilona Éllyesházy Lőrincz neje lett; 1474-ben özvegy. Ekkor anyja a győri káptalan előtt Orbán pápa nap utáni kedden (május 31-én) leánya nevében tiltakozott a király azon szándéka ellen, hogy tudniillik az Éllyesházy Mihály, ki — úgy látszik — fimaradék nélkül mult ki, éllyesházi részbirtokait Margit és Orsolya asszonyoknak fiúsítás czimén adományozhassa.³⁰ Ilona 1481-ben már nincs életben; ekkor, fitestvérei végrendele-

²⁵ Oklevéltár, 52. szám.

²⁶ Oklevéltár, 56. szám.

²⁷ Oklevéltár, 59. szám.

²⁸ 1396-ban, mint láttuk, birtokrészeket zálogosított el.

²⁹ Hogy két nőt birt, azt csakis a carnales et uterini fratres bizonyítalan, gyermekeire vonatkozó, az oklevelekben előforduló kifejezés tételezteti fel.

³⁰ Oklevéltár, 72. szám.

tére nézve, a pozsonyi káptalan előtt Mátyás apostol nyolczadnapján (márcz. 3-án) nyomozást tartottak, miből kiderült, hogy Thankházából járandó leánynegyedét, valamint néhai anyjának a hozományából és jegyajándékából őt illető részét testvéreinek, Bálintnak és Ábrahámnak hagyományozta.³² — Magdolna pokatheleki Kondé Györgyné volt,³³ és testvérét, Ábrahámot, 1493-ban a kiadott leánynegyed és hozomány iránt a pozsonyi káptalan előtt, Dorottya vértanu nap utáni csütörtökön (február 7-én), megnyugtatta.³⁴

Előbb, míg tovább mennénk, több rendbéli perekről kell megemlékeznünk. A Dama ágából származott Zsigmond, valamint később leánya, Dorottya, Kelethy Istvánné, idő folyama alatt a veszprémmegyei Salamont, zálog czimén-e, avagy örökös felvállás következtében, birtokukba kerítve, azt Dorottya nem-sokára az Albert király halála (1439) után, mint mondja az oklevél, el is foglalá. Később ezen birtokot Ágoston győri püspöknek, 1447. év után, — mert e tájt lett Ágoston győri püspök — valamennyi ágak és jogos birtokosok ellenére, elidegenítette. Ágoston püspök halála után Chwpor Demetertől, annak a püspökségbeni utódjától is, visszaadását az illetők hiába szorgalmazták. Ennek következtében előbb a pozsonyi káptalan előtt 1462-ben sz. Elek hitvalló ünnepére következő másodnapon (július 18-án) óvásukat jelentették ki; később ez ügy tárgyalása az 1464. évi sz. György nap törvénykezési nyolczadára napoltatott el, míg végül Palóczy László országbíró előtt emeltek panaszt, ezzel kapcsolatban felemlítvén, hogy Dorottya férjével a pozsonymegyei Salamont is elfoglalá és a belvothai területen fekvő kaszálójukból, ezelőtt közel tíz évvel, szénájukat is elhor-

³¹ A tanuk között előfordul: Gregorius plebanus ecclesiae Beati petri apostoli in Challockewz. Ezen egyház ugyanaz, mely a Watha területén manap is, Illiészháza közelében, az újabban alapított Szentpéter nevű községben fekszik s melyről a Zerhászháza-ágnál bővebben szólunk.

³² Oklevéltár, 78. szám.

³³ Kondé György Illiészházy Mátyás gyulafehérvári prépost birtokainak 1484—1490. igazgató kezelője volt, és e végett köztük per folyt. Lásd Hazai Okmánytár, v., 372.

³⁴ Oklevéltár, 80. szám.

datta; továbbá el nem hallgatva még az Ogya család által elkövetett kárukat sem, a mennyiben ennek némely tagjai a salamoni kertekből a gyümölcsfákat kivágatva, elhordatták; felhozván továbbá azon sérelmüket is, hogy Zerhášházi László, neje Kata, és fiuk Márton, Belwathát és Thankházát érdeklő osztályos levelüket maguknál tartva, ismételt kértük daczára kiadni vonakodának.

Ezen, a különböző ágakhoz tartozók által beadott panaszok megvizsgálására az országbírónak 1469-ben Budán, keresztelő sz. János születése nap utáni hétfőn (junius 26-án), kelt rendeletére a kiküldött királyi ember, Kyslégi Péter, a pozsonyi káptalan hiteles bizonyága, Pál, magyar plébános és vicze-archidiaconussal a nyomozást teljesítvén, kiderült, hogy az országbíró parancsában foglalt vádak mind igazak valának, mire a vádoltak a sz. Jakab törvénykezési nyolczadára a király színe elé idéztettek. Oklevelek tudtunkkal a végeredményről nem léteznek, és csak annyiról értesülünk, hogy a veszprémmegyei Salamon, melyet Nagy-Salamonnak is neveztek, manap is a győri püspökség birtokában van. A belwathai és thankházi osztályos levellek érdekében Zerhášházy László és Márton esküt tettek le, miből kiderült, hogy a kérdéses levél birtokukban nem volt, mint azt a Zerhášházi-ágnál bővebben látandjuk.

Az ágak közti versengés, czivódás és erőszakoskodás az egész tizenötödik század folyama alatt nagyon foglalkoztatta annak különböző tagjait. A Dama ágából származott Zsigmond, ki — úgy látszik — a többieknél vagyonosabb és szenvedelmes birtokszerző lehetett, zálog vagy csere nyomán, szintén a Dama ágából származott Poka Miklósnak birtokai nagy részét megszerzé; róla ezen birtokok örökségképen leánya Dorottya, Kelethy Istvánnéra, erről pedig, mint helyén látni fogjuk, gyermekeire szállottak. Jogos utóda eme birtokoknak — a zálogos összeg lefizetésével — a Dama-ágból még egyedül élő Poka Kelemen lett volna, ennek kihaltával pedig ezekre Zerhášházy László tartott igényt.

A Thankháziak a Pokák összes birtokaira nagyon vágyódtak; hogy tehát megszerezhessék, előbb 1467-ben, Balázs vértanú napján (február 3-án), a pozsonyi káptalan előtt a Kelethyeket ezen részek birtoklásától eltilták. 1470-ben a győri káptalan előtt, sz. Piroksa-ünnep előtti kedden (január 16-án), és másodszor ugyanezen év sz. Mihály arkangyal megjelenése utáni vasárnapon (május 13-án) magát Poka Kelement saját birtokai, úgymint: a veszprémmegyei Salamon, a pozsonymegyei salamonwathai birtokrészek, nevezetesen melyek egykor a Poka Miklósé voltak, avagy a Salamon László és Zsigmond defectusával ő reája szállottak, ezeknek hagyományozásától a Kelethyeket ismételten, valamint Zerhášházy Lászlót is, ki a kérdéses birtok egy részét szintén zálogba tartá, eladásától tilták el, s még ez év sz. Jakab apostol ünnepe előtti hétfőn (július 23-án), Zerhášházy Lászlónak ismételt tiltakozásait számba nem véve, — úgyszólván kéz alatt — a zálogtartó Kelthy-utódokkal a zálogösszeget lefizetvén, kiegyezkedtek és a salamonwathai és looczi Poka-féle javakat birtokukba vevék.³⁵ Ezen tettük után meggyűjték bajukat Zerhášházy Lászlóval, ki az 1475. év végével és 1476. év első felében elfoglalá több birtokrészeit. E hatalmaskodásból eredő pert a Thankházyak ugyan megnyerték és birtokaikba visszahelyeztetek, de a személyes jó viszony közöttük — úgy látszik — soha helyre nem állott.

És ezek után térjünk a Kelemen fiaihoz vissza; ezek közül *Lászlóról* még csak annyit tudunk, hogy 1481-ben az Olgyai-féle birtokok alább említendő adományozásában ő is részesült, és 1483-ban — úgy látszik — már az élők között nem volt.

Bálintről már 1437-ben van emlékezet, a midőn a pozsonyi káptalan előtt több rokonait képviselve, a Szentgyörgyi és Bazini grófokkal peres ügyeit elbékélé. 1470-ben mint litterátus fordul elő és 1480-ban a tihanyi apátság kormányzója volt.³⁶ 1481-ben olgyai Helmes Zsigmondnak a koronára szállott olgyai és egyházas-

³⁵ Oklevéltár, 58., 59., 60., 62., 63., 65., 69. számú oklevelek.

³⁶ Rupp Jakab: Magyarország Helyrajzi Története, I., 339.

magyari részbirtokait adományul nyervén testvéreivel együtt, ekkor azokba beigatni rendeltetett; az ellenmondás következtében az igtatási parancs ismételtetett³⁷ 1483-ban. Ugyancsak 1481-ben a budai udvar gondnoka volt; ekkor testvérevel, Ábrahámmal zálogba vevé Bazini és Szentgyörgyi László gróftól ennek nagyzarwadi, előpathoni és némethehoki részbirtokait.³⁸ 1482-ben adományul nyeré az Olgyai Mátyás fiának Andrásnak, valamint az Olgyai Márton fiainak: Bálintnak, Miklósnak és Imrének testvéri vérfertőzet következtében elkobzott birtokait.³⁹

1483-ban adományul nyeré a Kempne, másképp Gamari Lászlónak a király kezére szállott mosonmegyei Kempne és Somoria nevű birtokait, valamint a Zygethkeozben fekvő másik Kempne és Gálos részeit, nemkülönben a sopronmegyei Oka, Lewew, másképp Syez nevű javait tetvérevel Ábrahámmal, valamint az Illiészházy és Doczi családok több tagjaival együttesen. Az oroszvári Tompek-család ekkor a gálosi birtokra nézve ellentmondott, és az ebből támadt per folyama alatt Bálint 1484-ben, sz. Jakab és sz. Márton napok közti időszakban kimult,⁴⁰ egy kezemnél levő, itt nem közlött oklevél nyomán.

Ábrahám 1484-ben — a gálosi birtokrész érdekében — az oroszvári Tompek-család által indított keresetet birtoktársaival megnyervén, ezen részt, valamint a Gamari-féle birtokok többi részeit is, az Illiészházakkal egyetemben 1489-ben a Docziaknak adta el.⁴¹

1488-ban az Olgyaiakkal — kiknek birtokai Bálint testvére halálával reá szállottak — kiegyezkedett, csakis egy jobbágy-

³⁷ Pozsonyi káptalan, országos levéltár, Capsa rv. fasciculus 10. Nr. 8. és 9.

³⁸ Pozsonyi káptalan, országos levéltár, Capsa rv. fasciculus 6. Nr. 2. és Hazai Oklevéltár, 437.

³⁹ Magyar Sion, II., 601.

⁴⁰ Kovachich: Formul. Sol. Styli, pag. 195. Nr. 70. szerint is Bálint 1484-ben in dominica reminiscere (márczius 14-én) még életben volt.

⁴¹ Az eredeti oklevelek a budai kamarai levéltárban, másolatai birtokomban vannak; de mivel nagyrészt csak a Tompek-család által, szintén már régebben, Gáloson birt részekre vonatkoznak, oklevéltárunkba fel nem vettük, és ezek nyomán azonban, mint érdekelt, felhozzuk, hogy Oroszvárt Carigel-burgnak nevezék. E helyt egy torony állott, egész Mosonmegyének nem csekély biztonságára, mint mondja az oklevél.

telket és ehhez tartozó tizenhatsz holdnyi birtokot Egyházasmagyarokon tartván meg maga részére, azon kedvezményvel, hogy fimaradéka nem léteben e rész is az Olgyaiakra szálljon vissza.⁴² 1489-ben Illiészházy Györggyel egyetemben Előpathon fele részét, 1493-ban ennek úgy látszik másik felét is, valamint Léghnek szintén felét Szentgyörgyi és Bazini Simon grófoktól zálogba vette.⁴³ Nagybátyai minéműségében gyámja volt az Illiészházy Lőrincz fiainak, Györgynek és Mátyásnak, a későbbi gyulafehérvári prépostnak. Ezen állásában a kezelt birtokok jövedelméből — saját vallomása szerint — magának kétszáz forintnyi összeget igazságtalanul eltulajdonítván, kárpótlásul a thankházi birtokát ezen összeg erejéig 1495-ben sz. Imre napján (november 5-én) kelt végrendelete nyomán nekik, valamint nejének is, szintén ez összegben leköté.⁴⁴ és nemsokára jobblétre szenderült. Alkalmasint a már említett sz. Péter tiszteletére emelt egyházban temettetett el; ez végrendelete eme tételéből talán feltételezhető: »Item plebano ad Sanctum Petrum domino Matheo fl. 11 pro psalterio et pro recommendatione«. A Pous ágának utolsó fisarja volt.

Neje gombai Becsházi Tamásnak leánya, *Veronika*, kitől született *Anna* nevű leánya pokatheleki Zomor Mihály neje⁴⁵ lett. Mint özvegy 1543-ban még életben volt, anyja, Veronika jóval elebb, 1519-ben mulván ki.

Alig hunyt el 1495-ben, sz. Imre nap után kevéssel, a magvaszakadt Thankházy Ábrahám, máris II. Ulászló király Bácsán, sz. Márton nap utáni első vasárnapon (november 15-én) kelt adománylevelénél fogva ennek Thankháza, Loocz, Salamon nevű egész, valamint Belwatha, Gomba, Madarász, Bösthelek, másképen Kisjánok és egyházasmagyarai részbirtokait, Szathmáry György

⁴² Oklevéltár, 79. szám.

⁴³ Pozsonyi káptalan, országos levéltár, Capsa 11. fasc. 1. Nr. 34. és 35.

⁴⁴ Oklevéltár, 81., 85., 87. számok és Lehoczky: Stemmatogr. 199. Illiészházy-család.

⁴⁵ Anna 1496-ban férjnél volt; ekkor anyjával zálogba vették Illiészházy Györgytől ennek helyesfálwai, másképp illiészházi részbirtokát, és ebbe beigtatni rendeltettek. Lásd Pozsonyi káptalan, országos levéltár, Capsa 11. fasc. 12. Nr. 26. és Capsa xxviii. fasc. 10. Nr. 3.

prépost és királyi titkár, cheebi Pogán Péter pozsonymegyei főispán és komornyik, unokatestvérei: Pogán György, Zsigmond, János, valamint alsóborsai Vyzkezi Andrásnak fia: Ferencz, testvére: György és unokatestvére: Vyzkezi Pálnak ajándékozá és 1496-ban Budán, Mária mennybemenetele ünnep előestéjén (augusztus 14-én) kelt parancsával az adományozottakat azokba beigtatni el is rendelé. Megjegyzendő egyébként, hogy ekkor a Miklós ágán kívül már valamenyi fiúág ki volt halva.

Az ígtató királyi ember, Olgyai Imre, a pozsonyi káptalan hiteles bizonyosságával Posay Máté kanonokkal, a szent kereszt felmagasztalása ünnep előtti hétfőn (szeptember 12-én), a helyszínére kiszállván, ellenállásra találtak, nevezetesen Gombán, Madarászon és Kisjánokon özvegy Thankházy Ábrahámné gombai Becsházi Veronika a maga és leánya, Thankházy Anna poka-theleki Zomor Mihályné nevében, továbbá ez utóbbinak nagyanyja, özvegy gombai Becsházi Tamásné: Anna asszony, valamint Becsházi Péter is, a beigtatás ellen szintén tiltakoztak. Nemkülönben kedden (rectius szerdán) a fentnevezett ünnepnapon (szeptember 14-én) Thankházán, Belwathán, Looczon és Salamonon, Chenkei Benedek a maga, és Thankházy Magdolna (a Salamon-ágnak ivadéka), mocsfalwai Nagy Sebestyén vagy Zsigmond nejének nevében, valamint Illiészházy György is a maga és neje, Wathay Margit, és ennek testvérei, Potenciána és Agatha (a belwathai ágazat leszármazottjai) neveikben mondtak ellent, minek következtében mindnyájan a sz. Mihály nap törvénykezési nyolczadára megidézettek.⁴⁶

Ezen érdekes perre vonatkozó adatokat gyűjtő peres felek, részint a törvénykezési határidőt jóval megelőzőleg, különböző nyomozásokat eszközöltettek; így 1496. évi áldozó csütörtök utáni szombaton (május 14-én) a pozsonyi káptalan bizonyítja, hogy az Illiészházak kérésére Rosáry Máté mester és kanonok, egyszersmind ezen egyház vicariusának parancsára az Ábrahám

⁴⁶ Oklevéltár, 83., 86. számok.

végrendeletére nézve esketés eszközöltetett, melyből részükre a kétszáz forintnyi összegig lekötött thankházi birtoknak hagyományozása kiderült.⁴⁷ Ugyanezen ügyben Thankházy Anna Magyariban, özvegy sz. Erzsébet nap előtti csütörtökön (november 17-én) szintén nyomoztatott, hol a jelenlévő Illiészházy György a thankházi birtokot magának követelvé, kijelenté, hogy a végrendelező eszén nem volt, a tanuk száz forintnyi összeggel vesztetett meg, hogy az illető örökösök részére kedvező valómást tegyenek.⁴⁸ Ennél jóval előbb, tudniillik keresztelő sz. János lefejezése ünnepnap utáni kedden (augusztus 30-án) Thankházy Anna nyomoztatott bizonyos legyező végett: »instrumentum ventile vulgo legezzw«,⁴⁹ melyet állítólag Illiészházy Mátyás gyulafehérvári prépost magához vett volna.⁵⁰

Itt kútforrásaink egy időre megszűnnek, és csak annyiról értesülünk, hogy az adomány czimen felkért gombai, bösthelki, máskép kisjánoki és madarászi részbirtokokba, melyek — úgy látszik — a Becsházi-család, nevezetesen a Becsházi Veronika özvegy Thankházy Ábrahámné allaturáját képezheték, és így az adományozásnak tárgyai nem lehettek, királyi parancs következtében 1500-ban ezekbe Becsházi Péter és özvegy Thankházy Ábrahámné Becsházi Veronika, ekkor mint Apay Jánosné, beigtatni rendeltettek. Mi volt ennek eredménye, annyival inkább nem tudjuk, mivel 1503-ban az új adományozottak új igtató parancscsal állottak elő, mely ellen a Thankházy-utódok és a Becsházi-család ismét óvásukat jelentették ki.⁵¹

Végül 1504-ben Szentgyörgyi és Bazini Péter gróf országbíró ez ügy végtárgyalási határnapját az elhalasztott sz. György nap nyolczadáról a sz. Mihály nap nyolczadára tűzvé ki, az ekkor

⁴⁷ Oklevéltár, 85. szám.

⁴⁸ Oklevéltár, 87. szám.

⁴⁹ Ez adatból látjuk, hogy a legyező használata ekkor már Magyarországon is divó volt, és megczáfolja némely régészeknek azon állítását, kik annak használatát, legalább a jelenlegi alakjában (nem az egyházi legyczőket értem), Európában a tizenhatodik század kezdeténél előbbinek nem tartják.

⁵⁰ Oklevéltár, 84. szám.

⁵¹ Pozsonyi káptalan, országos levéltár, Capsa II. fasc. 6. Nr. 21. és 22.

megjelent Thankházy-örökösöknek ügyvéde, Wezeley Miklós, tizenhárom oklevelet mutatott fel,⁵² ezek nyomán azt állítván, hogy a királynak ezen birtokokat adományozni jogában nem állott. E közt Illiészházy György is a maga és mint Zerhászházi Márton képviselője, ügynöke, kijelenté, hogy a fiú-ágot illető birtokok, úgymint: Thankháza, Loocz, a salamoni praedium és a belwathai részek egyenesen zerhászházi *Zerhás Mártonra, mint egyedüli örökösre szállandók*, Thankháza pedig kétszáz forintnyi zálogos összeg erejéig végrendeletileg őt, valamint testvérét, Mátyást illeti.

Az érdekelt oklevelek felolvasása után — melyek közül a Salamonokra vonatkozókat illető helyükön felhozzuk, és Chegedi Mátyás az adományozottak ügyvédének, valamint az alperesek ügynökeinek is, kölcsönös vitatkozások meghallgatása következtében — a végítélet ekként mondatott ki: a gombai, bösthelki, másképp kisjánoki és a wathai határon fekvő huszonhat hold szántó, mint nőágot illető részek, özvegy Thankházy Ábrahámnek és ennek leánya Anna, Zomory Mihálynének tulajdonukba menjenek át. Thankháza, Loocz és a Salamon nevű praedium, a belwathai, madarászi és egyházasmagyari részek, kivévén azon jobbágytelket az ehhez tartozó tizennyolcz holdnyi szántóval Egyházasmagyarón, mely az Olgya-család és Thankházy Ábrahám között 1488-ban kötött és a már említett szerződés nyomán csakugyan az Olgyaiakat illeti, ez nekik kiadandó; a többi fentemlített részek valamennyien, mint férfiágot illető birtokok, az adományozottaknak (kik közül ez alatt Pogán Péter elhalálozván, a többi rokonai pedig — úgy látszik — követeléseikről lemondtak) tulajdonukba átmenendők; még pedig úgy, hogy ezek előbb meghatároltatván és megbecsültetvén, négy részre osztassanak; ezeknek egyik negyed részéből adassék Thankházy Magdolna Nagy Zsigmondné vagy Sebestyénnek, Thankházy Anna Zomory Mihálynének s végül Wathai Margit Illiészházy Györgynek és testvéreinek, Wathai Potenciának és Agathának a leszár-

⁵² Ezen oklevelek nagyrészt a Becsházi-féle birtokra vonatkoznak, csak azokat vettük fel oklevéltárunkba, melyek a Salamon-genust illetik.

mazás rendje szerint őket, valamint nagyanyjaikat is (kiknek egyébként neveiket a törvényszék előtt megmondani nem tudák) leánynegyed, jegyajándék és hozomány czimén illető részük. A többi három, az adományozottakat illető részből szintén szakíttassék ki ideiglenesen az özvegy Thankházy Ábraháménak Becsházi Veronikának hozomány és özvegyi tartásának megfelelő értéke stb., továbbá meghatározatott, hogy, ha ezen kiszakított említett negyedrészt becsárban magukhoz váltani az adományozottaknak szándékukban nem volna, avagy az illetőkkel ki nem egyezhetnének, ezekbe ők igtattassanak be.

Az Illiészházyak, azon indokból, mivel Thankházy Ábrahámnak — mint utolsó deficiensnek — jogában nem állott, a királyi jog csorbulásával, minden ok nélkül birtokairól rendelkezni, és mint-hogy továbbá zerhászázi Zerhás Márton várományos ugyanakkor, hűtlenségi vád alatt állván, mint ilyen az örökösödésre képtelen volt; ezekből kifolyólag tehát a koronának a Thankházy-család birtokairól való rendelkezési joga eléggé lévén kimutatva, keresetükkel egyszerűen elutasítottak. E perre még visszatérünk a Miklós ágánál.

Ez ítélet végrehajtásával Komlósy Ferencz mester, a királyi curia kiküldött jegyzője, a pozsonyi káptalan hiteles bizonyosságával, Zazkyzdi, vagy, mint egy más oklevélben olvassuk, Trausunn vagy Transilvanus Jakab kanonokkal bizattak meg, kik 1505-ben, sz. Fábián és Sebestyén vértanuk napja körül, a hely színére kiszállva, az abban foglaltakat teljesíték, nevezetesen: Looczon tizenkét és Thankházán egy jobbágytelket, leánynegyed, hozomány és nagyanyjaik jegyajándékaik fejében, a Thankházy-örökösök részére; az özvegy Thankházy Ábrahámné részére pedig, míg férje nevét viselendi,⁵³ ennek nemesi lakházát és ehhez tartozó négy jobbágytelket helyben, Thankházán, özvegyi tartás stb. czimén kijelölván, az ezen ideiglenesen lefoglalt birtokokba

⁵³ Mint láttuk, 1500-ban második férje Apay János volt; a magyar Encyclop. sub. littera G. 447. I. nyomán azt olvassuk, hogy 1513-ban férje Gombai Mihály volt, és előbbeni férjeül szintén Apay János említették, így tehát három férje lehetett.

— a kiválthatási határnápig — az illetőket be is igtatták. Valamint az adományozottaknak is a többi három részt, a kiszakított negyedik részre nézve, a magukhoz való válthatási jognak fentartása mellett, szintén birtokukba bocsáták; kivételt képeztek a gombai és kisjánoki részek és a wathai határon fekvő huszonhat holdnyi terület, mely a Thankházy Anna és anyja, Veronika birtokába, és az egyházasmagyari jobbágytelek, a tizennyolcz holdnyi földbirtokkal, mely az Olgyai-család tulajdonába ment át.⁵⁴

Véglegesen ezen ügy még ekkor sem volt befejezve. Csenkey Benedek,⁵⁵ Thankházy Miklósnak Antal fiától született Thankházy Ilona nevű leányának fia, egyik Antal nevű házi embere (familiaris) által, a kiskorú Zerhás Gergely, a Márton fiának nevében, az ítélet végrehajtása ellen, bár a törvényes időszakot meg nem tartva, tiltakozott; valamint a többi Thankházy-örökösök is, e birtokból ki nem mozdulva, ezeket továbbra is használták. Mig 1506-ban, sz. Gergely pápa nap táján, az óvári várában több nemes urakkal időző Szentgyörgyi és Bazini Péter gróf országbíró előtt megjelent mindkét fél, arra kérték fel, hogy a köztük felforgó ügyben végleges békeszerződést eszközölne, előre megigérve, hogy határozatának mindnyájan alávetik magukat; minek következtében a fennérintett nemes urak közreműködésükkel a végleges megállapodás aképen jött létre, hogy az 1504-ben hozott végítélet fentartása mellett az adományozottak kétszázhuszonöt forintot a Thankházy-örökösöknek lefizetvén, ezeket mindennemű követelésükre nézve kielégíték; a Homokthelek⁵⁶ nevű, a wathai határon fekvő kaszáló és a huszonhat holdnyi szántóföld három részre osztva: az első rész Thankházy Annának, a másik Thankházy Magdolnának és Csenkey Benedeknek, a harmadik végül Wathai Margitnak, Potenciánának és Agathának birtokába jutott.

⁵⁴ Oklevéltár, 89. és 91. számok.

⁵⁵ Csenkey Benedek 1502-ben pozsonymegyei alispán volt. Lásd Barthol György: Csallóköz 121., és 1509-ben, mint bizonyság, az Illiészázy Mátyás végrendeletét írta alá. Lásd Történelmi Tár, 1878. évfolyam, 657.

⁵⁶ A wathai határon fekvő Homoktheleke nevű birtokot a Salamon-ágból eredő Domokos 1406-ban vette Manchamagyari Páltól, mint azt alább látni fogjuk.

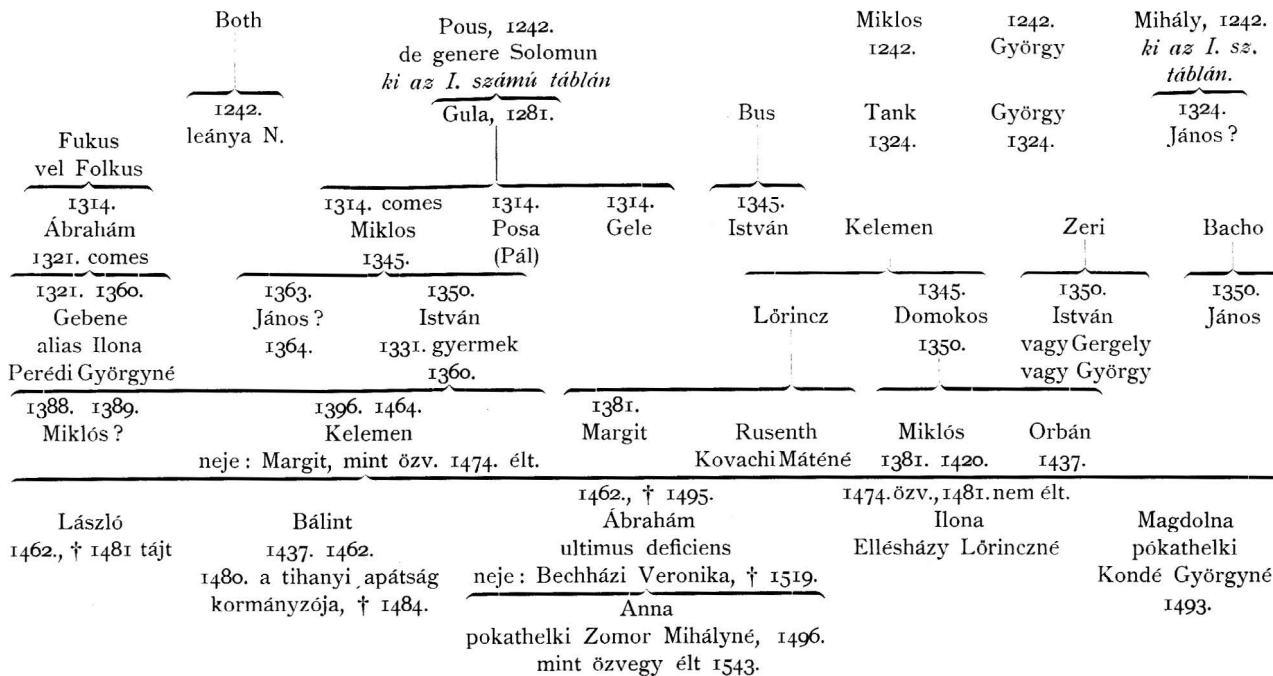
Továbbá meghatározottat, hogy, ha az adományozottaknak szándékukban állana e birtokot elidegeníteni, akkor a megelőző megintési határnaptól kezdve három hó lefolyása alatt elsőbbségi vételjoggal a Thankházy-örökösök birjanak.⁵⁷ Egyúttal a Wathai György magvaszakadtával eladományozott birtokra nézve is közmegállapodás jött létre, melyről a Belwathai-ágnál fogunk megemlékezni.⁵⁸

⁵⁷ E birtokból Thankházy Anna visszaszerzé a salamoni praedium és Thankháza felét 1514-ben a Csorbáktól; később, 1543-ban, zálogba vevé szintén a Csorba-családtól ezeknek a salamoni praedium és thankházi részüknek másik felét, 100 forintban. Lásd a Pozsonyi káptalan, országos levéltár, Protocollum rv. folio 114. és Extraseriale 44. Annának egyik nőunokája, Zomory Kata, férjhez ment Ládonyi Demeterhez, ennek pedig nőutódját egy Kisfaludy vette el. Így jutottak okleveleink ez utóbbi család levéltárába. Szathmáry György pedig a Thankházy Ábrahám és Wathay György birtokaiból nyert maga részét, mely úgy látszik az egésznek felét képezé, 1506-ban, Nagyboldogasszony napja előestéjén (augusztus 14-én) Verbőczy Istvánnak adományozá. Verbőczy ezen részirtokot 1509-ben feria sexta post festum b. Petri advincula (augusztus 3-án) nyolczszáz arany forinton cladta Illiéházy Györgynek és nejének. Illiéházi-Levéltár feljegyzései nyomán, Lajtafalván.

⁵⁸ Oklevéltár, 92. szám.

III. számú tábla.

SALAMON, AZ IFJABB THANKHÁZY-ÁG TÖRZSE.

(Leszármazottjai a IV. számú táblán.)

Salamon de genere Solomun, szintén a tizenharmadik század közepe táján élt;¹ fiai: *János*² és *Illies* 1281-ben a csatári birtok megszerzésében részesek voltak;³ utódaik ezeknek is később — rokonaik példájára — Veszprém megyébe költöztek át. — Illiesnek fiai *Iwanka*, *Bichor* és *Balázs* voltak, kiknek, a még élő atyjukkal együtt, a veszprém megyei Salamonnak megosztásakor — 1314-ben — osztályrészük kijelöltetett, a mennyiben csak a Pous ágának része szakaszthatott ekkor ki, a többi három ágnek osztályrészei egyelőre még egyesülten maradván.

Bichor comesnek neve okleveleinkben sok változékonysággal irva fordul elő: hol Bocho comes, vagy Bukennek is nevezetik. — 1350-ben szintén eltölti közeli rokonait és közvetlen szomszédait a csallóközi Watha közös birtok elfoglalásától. 1364-ben a Kuchki Kacho Tamásnak györmegyei Paznad nevű birtokára

¹ Mellékesen megjegyzem, hogy 1272—1273. években egy Salamon, genus neve felemlítése nélkül, Fehérmegye ispánja volt.

² Lehet, hogy ezen János azonos azon az I. számú táblázaton fellelhető Jánossal, ki 1260—1270. évek között, a Modi Duha perében tanuskodott, valamint 1287-ben a Watha nevű pénzén vett birtokrészét, mely a Salamon-wathai birtokkal össze nem tévesztendő, Olgyay Péter és Farkasnak eladá, és többet róla nem hallunk. Lásd Hazai Okmánytár, III., 19. és Pótoklevéltár, 116. szám.

³ Az ismétlések, az ágak közti összefüggés kiderítése végett, ki nem kerülhetők; igyekezni fogunk rövidek lenni, és a már említett oklevelek idézésével, a mennyire lehet, felhagyni.

vonatkozó iktató parancsban mint jelölt királyi ember fordul elő, Salamoni Dénessel együtt;⁴ hogy ez utóbbi kinek leszármazottja, nincs tudva. E tájt, vagy valamivel még előbb, a Salamon-ágnak utódai is a csallóközi Wathára visszaköltözhetnek, azt a Pous utódaival megosztván.

Bichornak egyik fia 1350-ben *János* volt, a másik azon *Tamás* lehetett, kit egy helyt, mint feltételezett atyját is, dictus Bochow, és más helyt dictus Gechownak írva találjuk;⁵ és bár annak bebizonyítására, hogy Tamás Bichornak fia volt, ha oklevelünk nincs is, de a lejobb elősorolandókból több mint valószínűnek látszik; ugyanis: eme Tamásnak fia *Pál* volt, ki 1360-ban Salamoni Ilonától és ennek férje, Perédy Györgytől, mint már a Pous ágánál felemlítettük, hagyományilag birtokrészeket nyert, épen úgy, mint a Bichor testvérének, Balázsnak lejobb említendő fiai, továbbá Rajcsányi is, az általa töredékesen, oklevelek nyomán, mint írja, összeállított Illiész-házy-család nemzedékrendi táblázatára, ezeket jegyezte fel:⁶ »Eliae filius Bacho dictus Illés 1321 cuius successor nomine Paulus dictus Bacho, Anno 1422 habuit praedicatum de Tankvata, possidebatque eotum poss. Tankvata praefatam, Ludazér, et Akatorelve in posoniensi et Salamon in Veszprem. comitatibus«. És most térjünk Pálhoz vissza; ennek leánya, *Erzsébet*, Morothyanskarchai Mórné, 1414-ben a pozsonyi káptalan előtt husvét utáni kedden (április 10-én) még élő atyját, valamint a Salamoni Antal fiát, Domokost, a fentemlített Balázs utódját, a csallóközi Watha és Akathor és a veszprémmegyei Salamon és Chatár nevű birtokokból öt illető leánynegyed iránt megnyugtató.⁷

⁴ Hazai Okmánytár, II., 115.

⁵ Oklevéltár, 20. és 41. szám. Ezen Tamás, kit tán épen megkülönböztetéseért neveztek így el, össze nem tévesztendő a Miklós ágánál lejobb felemlített és 1324-ben élő hasonló Tamással, ki mint filius Ladislai van feljegyezve; amannak 1360-ban már említett és még 1414-ben és 1422-ben is élő Pál nevű fia van, kinek, ha a Miklós ága ivadéka lenne, az 1362. évi Watha-terület felett történt osztálykor, mint részesnek, az ő, avagy atyjának neve előfordulna.

⁶ Illiész-házy-levéltár, Ladula 19., fascic. I. (Lajtafalván.)

⁷ Oklevéltár, 41. szám.

Balázs comes, Illiésnek harmadik fia,⁸ 1321-ben a dömölki convent előtt testvérével, Bochoval jelen volt, a midőn Salamoni Ábrahám fiúutód nemlétében birtokait Gebenne vagy Ilona nevű leányára, Perédi Györgynére hagyta. Fiai: *Bálint*, *Miklós*, *János* és *I. Antal*, kik mindnyájan Salamoni Gebenne és ennek férje, Perédi György után 1360-ban örökölték.⁹ Ezek közül Bálint-ról további feljegyzéseink nincsenek. — Miklósról, ki alkalmasint a Belwathai-ágazatnak törzse, lejjebb lesz szó. — János, mint filius Blasii de Salamon, 1363-ban szövetkezve egy Vata János nevűvel, ki egyébként a Vata-családhoz nem tartozott,¹⁰ elfoglalá az óbudai szerzetesnők Vota nevű birtokát.¹¹ — 1373-ban pedig Hegy Mihálytól és fiától, Jánostól, bizonyos meg nem nevezett birtokrészt, a pozsonyi káptalan előtt, sz. Gál hitvalló utáni másodnapon (október 17-én), kilencz márka dénárokért zálogba vett.¹²

I. Antalnak, ágazata továbbterjesztőjének, fiai Domokos és Miklós voltak;¹³ lássuk rendre: Domokos 1396-ban Akathoron túl, a Duna melletti kaszálóját, melynek egy nyolczadát a Salamoni István fiától, Kelementől (a Pous ága ivadékatól), tizenhatodrészt pedig a Salamoni Pál fiától, Miklóstól (a Miklós ágának leszármazott-jától) zálog czimen birt, négy évre Zaapi Tamásnak vetette

⁸ Ettől származtatja Rajcsányi az Illiéházy-családot. Idézett helyen ezeket írja: Eliae filius Blasius dictus Illiés, qui qua iunior frater, remansit in domo paterna, a nomine patris, hungarice Illiéháza vocata, in Comitatu Posoniensi. Szerintünk, mint a mellékelt oklevéltár adataiból legalább kiderül, ezen Blasius a Thankházyak egyik ágának volt továbbterjesztője.

⁹ Oklevéltár, 20. szám. Lehet, hogy a fentemlített Balásznak talán ötödik fia lehetett azon (a táblázaton egyébként feljegyzett) Wathay *Jakab* is, ki mint filius Blasii de Watha, 1383-ban az óbudai szerzetesnők csallóközi Ren nevű birtokukhoz tartozó Kenderfeuld nevű részét elfoglalá, és kinek fia, Wathay *László*, 1411-ben némely Wathán fekvő részbirtokokba ekkor zálog czimen beigtatni rendeltetett, és ki 1420-ban már nincs az élők között. Lásd Oklevéltár, 27. és 37. számok.

¹⁰ János de Vataról nevezte magát; atyja, István, Guturi László jobbagya volt, nől vevén egy Kisvatai nemes leányt; ennek révén fia János, kit Miseernek is neveztek, anyja után a Vata-nevet felvéve, Kisvatán részbirtokot követelt. Lásd az Oklevéltárban a 22. számúnak függelékét.

¹¹ Oklevéltár, 22. szám.

¹² Oklevéltár, 24. szám.

¹³ Oklevéltár, 32. és 52. számok.

zalogba,¹⁴ tizenkét font régi denárokért. 1406-ban megvevé Manchamagyari Páltól a wathai határon fekvő Homoktelke nevű huszonhat holdnyi szántóját és egy kaszálóját, húsz márka bécsi denárokért; ugyanekkor királyi parancs következtében ezekbe, valamint szintén a wathai határon fekvő tizenöt hold szántóba és azon részekbe, melyeket a néhai Wathai Olivér¹⁵ egykor elfoglalva tartott, ekkor azonban unokája, Erzsébet, visszabocsátott, minden ellenmondás nélkül beigtattatott.¹⁶ 1425-ben szövetkezett Antal nevű fiával, valamint Thankházy Kelemennel és a Miklós ágából származott Salamonwathay Balázs dictus Zyrhazzal; így egyesülten, a Belwathai András unszolására, Belwathai Jánosnak akathori birtokát, hol épen ekkor ő a vízlecsapolás végett sáncz és gödrök ásásával volt elfoglalva, úgyszintén a belwathai birtokrészét is erőhatalommal elfoglalták, őt magát pedig megölési szándékkal támadták meg, mi elől az üldözött csak gyors futással menekülhetett meg; ez alkalommal Illiész-wathai Jánosnak is rétjét összetaposták, marháit elhajták, a levágott fáit elhordatták és jobbágyait is bántalmazták.

E hatalmaskodás megvizsgálását, a károsodott felek panaszára, a király a pozsonyi káptalanra bízta; ez a jelölt királyi ember egyikével, ilkai Zakal Imrével, hiteles bizonyosságát, a zent-andrassuri plébánost, Mihályt küldötte ki a nyomozás megtételére; ¹⁷ mi volt az eredmény, arról tudomásunk nincs. Nemsokára

¹⁴ Oklevéltár, 32. szám.

¹⁵ Nekem úgy tetszik, mintha cme Vathay Olivér a lejjebb közlendő személyekkel együtt az Illiészházy-ághoz tartoznék; tájékozásul azonban, mit róluk tudok, ide írom, ha tán idővel ellenkezője tűnnék ki. 1293-ban élt Wothai Lodomér; ennek fia, Olivér, 1303-ban hat máka lefizetése mellett visszabocsátja Wothay Miklósnak, az Illiész fiának az Althalutfew vagy Atakorfew nevű zálogos birtokát; az Olivér fia, Miklós, ennek pedig leánya, Erzsébet, már 1360-ban van felemlítve. Wothay Illiésznek fia Miklós, ennek pedig László volt. Lásd Árpádkori új okmánytár, v., 86. és birtokomban levő, itt nem közlött, a budai kamarai levéltárból nyert oklevelek másolataiból ezen genealogiai deductió alulak:

1293.	{	1303.	{	1360. 1406.
Wathai Lodomér	{	Olivér	{	Erzsébet
			{	
Wotha Illiész	{	1303.	{	1314.
	{	Miklós	{	László

¹⁶ Oklevéltár, 34., 35., 36. számok.

¹⁷ Oklevéltár, 44. szám.

ezután történt, hogy több ilkai lakos fegyveres kézzel a wathai határra rontva, a határdombokat ledönték és az előbbeni Thankházyaknak és Salamonwathaiaknak néhány szekerét és igásmarháit innen elvitték; ez ügyben történendő nyomozás, Zaz Damian királyi ember által, a pozsonyi káptalan hiteles bizony-sága, György clericus közreműködésével elrendeltetett ugyan, a megidézés azonban, mi oknál fogva, nem tudom, elmaradt.¹⁸ 1430-ban a dunai Zegye nevű vízafogó helyekért cserében rokonaival szintén birtokot nyert Looczon.

Neje Záloghi Imrének, a Péczí-családból származott nejétől született leánya, *Záloghi Klára* volt 1405-ben, a midőn ez többekkel megvette Péczí András préposttól ennek győrmegyei fel-, kis- és balázspéczi valamint a veszprémmegyei Kámánd nevű pusztai részbirtokait, és 1433-ban még élt.¹⁹ Fiai: *II. Antal*, a családnak folytatója, *Sebestyén*, *Salamon* és *László*²⁰ voltak, 1406-ban. Salamonról még 1435-ben is van emlékezet, a midőn neki, valamint az öregebbik ágon levő unokatestvéreinek a király a bírói részre járandó birságokat elengedte, úgyszintén találkozzunk vele a pozsonyi káptalan előtt 1437-ben, a midőn áldozó csütörtök nyolczadába eső vasárnapon (május 12-én) a Szentgyörgyi és Bazini grófokkal mindennemű bántalmaikat, peres ügyeiket, birságaikat velük több rokona nevében elbékélé.

II. Antal talán azonos lehet azon Wathay Antallal, ki 1421-ben mint homo palatinalis említettik, a midőn Gara Miklós nádor törvényszéke elé idézé az egri káptalan hiteles bizony-ságával Muticium de Stauso-t, Bozyni Miklós fia, György gróf ellenében.²¹ 1429-ben a feledi vajda, János, fiával: Leustasiussal a királyi Curiában tárgyalt; bizonyos, az oklevélben meg nem nevezett pere volt, melyet Antal ekkor megnyert.²² 1437-ben

¹⁸ Oklevéltár, 46. szám.

¹⁹ Tudományos Gyűjtemény, 1836. évi folyam, XI., 14–16. és Nagy Iván: Magyarország családai, XII., 193. A Péczí-család, és Nagy Imre: A Pécz-nemzetség örökösödési pere.

²⁰ Oklevéltár, 34. szám.

²¹ Wenczel Gusztáv: Diósgyőr egykori történeti jelentősége, 55.

²² Budai kamarai levéltár.

életben volt még, s mint litteratus fordul elő az említett Péczinemzetség örökösödési perében is. Neje *Wathay Klára* volt;²³ egyetlen *Zsófia* nevű leánya a felszászi Wad János neje lett.²⁴ Fia, *Miklós*, 1454-ben megegyeze Belwathai Jánossal, hogy az Akathor-féle birtok végett még nagyatyja idejében keletkezett egyenetlenséget, választott birák előtt, Czeterteken békéljék el; azonban, úgy látszik, e békeegyezmény létre nem jött. De ellenkezőleg, 1458-ban a pozsonyi káptalan előtt, sz. Margit vértanu nap előtti hétfőn (július 10-én), Miklós tiltakozva, azzal vádolá Belwathai Jánost dictus Balassyt, hogy fiaival az Akathor elwét és a wathai határ más részeiben is fekvő rétjeit és kaszálóit már három évtől fogva nem használhatja, mivel ezek a vevőket a termékek felgyújtogatásával fenyegették és ez által neki háromszáz arany forintnyi kárt okoztak, pedig az elfoglalt birtokokra való igényei semmisek, minthogy ismeretes, hogy Belwathai János fiaival *Watha*, máskép *Belwatha* negyedrészenek jogosan csak negyedes birtokosa lenne.²⁵ Végül minden türelemből kifogyva Miklós, magát megboszulandó, 1463-ban szövetkezett az öregebb Thankházy-ág tagjaival, valamint a többi Belwathaiakkal és elfoglalá a Belwathay János fiainak (úgy látszik atyjuk ekkor már nem élt), Tamásnak és Lukácsnak akathorelwei birtokrészeit és tíz évig használta azokat, nekik évenként ez által száz arany forint kárt okozván, azonkívül ez alkalommal Thankházy László egyik szövetségese még jobbágyaikat is megverte, valamint Belwathay György és Mátyás levágott fájukat és már eladott szénájukat is elhordatták stb. A káros felek panaszára, a Lyndvai bán fia, Miklós pozsonyi főispán, 1473-ban nyomoztatott, és a fentebbi vádak igazaknak bizonyosultak be.²⁶

A Salamoni Dorottya Kelethy Istvánné utódai ellen folytatott perről már a Pous ágánál bővebben értekeztünk, valamint a

²³ Tudományos Gyűjtemény, XI., 14–16.

²⁴ Oklevéltár, 96. szám.

²⁵ Oklevéltár, 56. és 57.

²⁶ Oklevéltár, 71. szám.

Salamoni Poka Miklós-féle birtokrészek végett keletkezett egyenetlenségről is, melyben ezen ág is, mint helyén említők, részes volt. Ezen utóbbi perben Miklós, *Lőrincz* fiával a pozsonyi káptalan előtt, 1467-ben, sz. Balázs vértanu napján (február 3-án) külön is tiltakozott.²⁷ 1484-ben Miklós még életben volt, ekkor a pozsonyi káptalan előtt: »in puncto iniuriarum tam verbalium quam realium« rokonaival kiegyezkedett.²⁸ 1495-ben nem élt, és jóval előbb mulhatott ki; az ifjabb Thankházy-ágnak utolsó fisarja volt. Neje, *Kata*, 1495-ben mint özvegy említették,²⁹ családi nevét feljegyezve nem találjuk; fia, *Lőrincz*, atyjánál előbb, úgy látszik magtalanul mult ki. Leányuk, *Magdolna*, mocsfalvai Nagy Zsigmond, vagy mint egy más helyt írva találjuk, Sebestyén neje volt és 1506-ben özvegy; a Thankházy és Wathay vagy Belwathaiak magvaszakadtával eladományozott birtokokból illetékét ekkor nyeré ki, mint azt a Pous ágánál már tárgyaltuk.

A fentemlített I. Antalnak második fia *Miklós* volt; ennek leánya, *Kata*, Lehoczky szerint,³⁰ zerhászázi Zerhás Lászlónak neje lett volna; okleveleink családi nevét a László nejének nem közlik. Két fia közül egyik *László*, kiről az 1446. évi igtató parancsban van emlékezet, a midőn a looczi birtokbani beigtatás rendeltetett el,³¹ és többet róla nem hallunk. A másik *III. Antal*; ennek leánya, *Ilona*, Csenkey Imre neje lett,³² és fia, Csenkey Benedek, illetőségét a Thankházi-Belwathai eladományozott birtokokból 1506-ban szintén kinyeré.

A Wathay- vagy Belwathai-ágazat. (Leszármazottjai a IV. sz. táblán.) Ennek ismert törzse a tizennegyedik század közepe táján élő *Miklós* lehetett. Oklevelek hiányából biztosan meghatározni nehéz, hogy ezen Miklós kitől ered, azonban mivel ezen ág kihaltával, mint lejjebb látni fogjuk, a már említett Poustól szár-

²⁷ Oklevéltár, 60. szám.

²⁸ Birtokomban lévő, budai kamarai levéltár kivonata.

²⁹ Oklevéltár, 81. szám.

³⁰ Stemmatogr. Prospecimen, pag. 8.

³¹ Oklevéltár, 52. szám.

³² Oklevéltár, 92. szám és Rupp Jakab: Magyarország helyrajzi története, I., 160.

mazott *idősebb* Thankházy-ág (mert az *ifjabb* Thankházy-ág ekkor már ki volt halva) illetőleg ezen *öregebb* ág birtokainak már előbb említett új adományozott csalá dai örökölték *birói ítélet következtében* birtokaikat, valamint birtokuknak szorosabb jogközössége is, több mint valószínűséggel arra utalhatna, hogy a Belwathai-ág, a Salamon, vagyis ifjabb Thankházy-ágon 1360-ban élő, és a iv. számú táblázaton előforduló *Balázs* fiától, *Miklóstól* vehette eredetét. Ezen ág speciális birtoka inkább Belwathán feküdt,³³ honnan magát a tizenötödik század kezdetétől fogva, vagy talán még előbb is kezdette irogatni.

Miklósnek fiai: *Lukács*, *Bertalan* és *András*, mint jelölt királyi emberek küldettek ki 1414-ben azon hatalmaskodás megvizsgálására, melyet a Miklós ága, mint helyén érinteni fogjuk, a Dama ága ellen Salamonwathán követett el. Ezek közül a nyomozást Lukács mint királyi ember, a pozsonyi káptalan bizonyosága, a wathai plébánossal teljesíté.³⁴ 1425-ben, a fegyveres kézzel pusztító Ilkaiak által, ők is a wathai határon károkat szenvedtek.³⁵ 1430-ban a wathai Zegye nevű vizafogó helyekért, szintén Looczon, cserében birtokot nyertek. 1431-ben panaszt emeltek Karchai János ellen, ki egy évvel azelőtt a wathai határhoz tartozó tiz holdnyi szántójukat, nemkülönben Háromaag nevű kis földrészüket, Almazegh és Naghkert nevű kaszálójukat és egy jobbágy-telküket erőhatalommal foglalá el, és Petronella nap utáni szombaton (junius 2-án) Ilkai András királyi ember és a pozsonyi káptalan hiteles bizonyosága: Mihály magyar plébános és vicearchidiaconus közreműködésével a sz. Jakab törvénykezési nyolczadára megidéztették.³⁶

Andrásnak 1435-ben a már említett birói részre járandó birsága szintén elengedettett. 1446-ban ő és fiai, György és Mátyás,

³³ Watha, vagy Belwatha jelenleg 823 katasztrális hold kiterjedésű község; kelet-ről érintkezik Akathor nevű dűlővel, délről Légh és Wajaswatha, valamint a csörgei pusztával, végül nyugotról és északról Thankházával.

³⁴ Oklevéltár, 42. szám.

³⁵ Oklevéltár, 46. szám.

³⁶ Oklevéltár, 48. szám.

a looczi birtokba ekkor beigtattattak. 1453-ban a Belwathán lakó Ferencz neje, Kata, és fiuk, Bertalan,³⁷ elfoglalák a belwathai birtokát, az ottan lelt marhákkal és ingóságokkal együtt negyven arany forintig megkárosíták, kiket azután Ilkai Jakab királyi ember és Ferencz custos a pozsonyi káptalan bizonyságával a sz. György nap törvénykezési nyolczadára megidéztetett,³⁸ és 1469-ben már életben nem volt. Neje 1453-ban *Ilona* volt, családi neve felemlítve nincs. Fiai: *Mátyás* és *György*; ezek Olgyai Cswana Pál fiának, Andrásnak pozsonymegyei Olgya és Egyházfewenye nevű birtokait zálogba vevék, és Országh Mihály nádor parancsára 1467-ben ezekbe beigtatni rendeltettek.³⁹ 1469-ben megszerzék szintén zálog czimén az összes előpathoni és pruki birtokot,⁴⁰ valamint 1479-ben a pozsonymegyei Nádost, a vámfalvai rév jövedelmének egy részével.⁴¹ Mátyásnak fia *János* volt, 1470-ben.⁴² Györgynek neje *Magdolna*. Gyermekei: *Gergely* és *Miklós* 1470. év körül. Leányai: *Margit*, Illiészahy Györgyné, *Potenciána*, *Agatha*; ennek első férje 1491-ben Csepényi László, második 1502-ben Ocskay Ferencz voltak.⁴³

György 1484-ben a pozsonyi káptalan előtt bizonyos szóbeli és tetteges bántalmakat a Belwathai Balássy János fiával, Lukácscsal ekkor elbékélte,⁴⁴ és 1495. év előtt jóval, fiai előbb elhalván, mint ágazatának utolsó fisarja mult ki.

Fiúágot illető birtokait a Pous ágazatának egyedül még élő fisarja, Thankházy Ábrahámnak kellett vala örökölnie, valamint Zerhás Márton, a Miklós ágának utóda, szintén igényt tartott ezekhez. Azonban előállott ekkor alsóborsai Csorba András, és

³⁷ Ezeknek melléknevük az oklevélben nem áll, és így nem tudom, hogy vajjon a Belwathai-ághoz tartoznak-e, és nem-e utódai Lukácsnak vagy Bertalannak.

³⁸ Oklevéltár, 55. szám. Előfordul a budai kamarai levéltár lajstromában 1466-ban élő Vathay Imre özvegye, Veronika, kinek olnodi Zudar Jakabbal bizonyos meg nem jelölt ügyben pere volt. Imre ki utóda, nem tudom.

³⁹ Pozsonyi káptalan, országos levéltár, Capsa iv. fasc. 10. Nr. 7.

⁴⁰ Ugyanott, Capsa II. fasc. I. Nr. 32.

⁴¹ Ugyanott, Capsa II. fasc. I. Nr. 33.

⁴² Oklevéltár, 69. szám.

⁴³ Nagy Iván: Magyarország családai, XI., 199.

⁴⁴ A budai kamarai levéltár lajstroma nyomán.

a belwathai, thankházi, salamoni és looczi birtokait Ulászló királytól magának adományoztatá. Erre a György leányai, a Thankházy leány-örökösök és Zerhás Márton pert indítottak; a per folyama alatt, 1504-ben, a budai káptalan előtt, sz. Bereczk püspök ünnep utáni vasárnapon (november 17-én), perközi egyezmény jött létre, melynek tartalma szerint e birtokok egyharmadát megtartá magának Chorba András, egyharmadát átengedé Illiészházy Györgynek, a Wathay Margit férjének, mindketten magukra vállalván azon kötelezettséget, a női utódokat, ha követeltetnék, a leánynegyed, hozomány és jegyajándékokra nézve kielégíteni, végül egyharmada a Zerhás Márton birtokába jutott.⁴⁵ E szerződéshez, úgy látszik, a többi rokonok belenyugvása nem járulhatott, mert 1506-ban, midőn a Thankházy Ábrahám hagyatékára vonatkozó végegyezmény létrejött, ezen ügy elintézését is szorgalmazták a felek; az ítélet erre nézve a következő indokkal kísérve mondatott ekkor ki, hogy: mivel még az életben levő Thankházy Ábrahámnak, mint legközelebbi osztályos rokonnak kellett volna jogilag a Wathay György halálával ennek fiúágát illető birtokait örökölnie, és mivel a Thankházy Ábrahám defectusával ennek birtokai minden hozzátartozó jogokkal együtt adományoztattak el, ebből kifolyólag a Wathay György hagyatékának fele része Szathmáry Györgyöt, fele pedig Chorba Andrást, mint a Thankházy Ábrahám javainak jogos birtokosait illetik,⁴⁶ ki egyébként az említett 1504. évi szerződés nyomán köteleztetett Illiészházyt és Zerhás Mártont kielégíteni. Az összes birtokból azonban a néhai Wathay György özvegye, Magdolna részére a belwathai nemesi lakház, a hozzátartozó gyümölcsös és használható birtokrészek, özvegyi tartására rendeltettek.

Előfordul a fenn elősorolt Belwathai-családtagokon kívül még a tizenötödik század első tizedeiben élő *László*, kiről szín-

⁴⁵ Oklevéltár, 90. szám.

⁴⁶ A többi, nevezetesen Pogán Péter elhalálozván, az érdektársak úgy látszik az adományozott birtokokról vagy lemondhattak, vagy a fentebbiekre átruházták.

tén nem tudjuk, hogy ki utóda, és csak annyi bizonyos, hogy a Belwathai-ághoz tartozik; ennek fia, *János* dictus Balassi, a belwathai határon negyedrészes birtokos volt. 1425-ben az Akathoron túl fekvő birtokaiban a Thankházi és Zerhászházi ágak által háborgattatott.⁴⁷ 1454-ben beleegyezék, hogy ezen ügy Csütörtökön (Czetertheken) egybegyülemző választott bíróság előtt elbékéltessék, azonban ez egyezkedés létre nem jött. Visszatörölésül János 1458-ban fiaival, Tamással és Lukácsccsal egyesülve, a Thankházyaknak Akathorelwe részeit kerité hatalmába, mely birtok — úgy látszik — idők hosszú folyama alatt képezé czivódások és perlekedések tárgyát a különböző ágak közt. Boszúból a Thankházyak egyesültek a többi Belwathaiakkal, és 1463. év táján a János fiainak (apjuk úgy látszik ekkor már nem élt) Akathorelwe részbirtokait újból elfoglalák, és tiz évig használták, évenként száz arany forintnyi kárt okozván nekik; ez alkalommal épületfáikat levágatták, szolgálkat megverék és elűzék, eladott szénájukat, saját hasznukra, éjjel elhordatták. A megkárosodott felek kértére a pozsonymegyei tisztség 1473-ban a nyomozást ez ügyben elrendelé ugyan,⁴⁸ de hogy mi lett eredménye, oklevelek hiányából nem tudjuk. Lukácsnak, ki mint atyja, a Balási melléknevet is viselte, neje 1495-ben *Kata* volt.⁴⁹ Ő maga, Lukács, ágazatával jóval elébb mult ki.⁵⁰ — Ha az elősoroltakra visszapiillantunk, azt észleljük, hogy a Zumbur ágából származott Jakabnak neje, Pechuli Erzsébet, midőn másodsor ment férjhez Dergethei Lőrinczhez, nem a Zumbur

⁴⁷ Oklevéltár, 44. szám.

⁴⁸ Oklevéltár, 56., 57., 71. számok.

⁴⁹ Oklevéltár, 81. szám.

⁵⁰ Mint láttuk, a Belwathai-ág is kihalt, és így tagja ezen családnak nem lehetett a tizenötödik század végén vagy a tizenhatodik elején elő azon belwathai Nemes Ferencz, ki helyt, Belwathán birtokos volt s kinek Erzsébet nevű nejétől született leányai voltak: Orsolya, Agatha és Ilona; ezek, mint gyermekek, kora árvaságra jutván, budafalvai Ponghor Máté gyámsága alatt nevedektek. Egyikét közülük, Orsolyát, később maga a gyám, 1532-ben nőül vette, a másik kettő 1542-ben az uralgó pestisnek áldozatai lettek; ugyanekkor Orsolya a belwathai atyai részbirtokát az ő, valamint testvérei neveltetésükre és egyéb más kiadások fedezésére férje által előlegezett százötven forintnyi összeg erejéig neki leköté. Az erre vonatkozó eredeti oklevelek a budai kamarai levéltárban, másolatai birtokomban vannak.

utódait, kik ekkor valószínűleg már nem éltek, hanem a Pous ágából származott Istvánt nyugtatá meg a kinyert hozományáról. Továbbá a Fukus ágazatából származott Ábrahámnak leánya, Ilona, Perédi Györgyné, szintén a Pous ivadékatól, Istvántól nyert engedélyt, birtokait a Salamon-ág utódainak hagyományozhatni; és így nem kételkedhetünk azon, miszerint ezen ágak között szoros összefüggés, vér- és jogközösség ne létezett volna, melyek egy közös, oklevélileg eddig ismeretlen törzstől vehették eredetüket. Látjuk továbbá, hogy először a Zumbur ága fogyott el, ezután a Fukus ágazata, ezt követte a Salamon-ágból származott ifjabb Thankházy-ág, és nemsokára talán ezen ágból szakadt Belwathai-ágazat is, kikről a nemzetség birtoka a Pous ágából származott és a három ágból még egyedül élő Thankházy Ábrahámra, az öregebb Thankházy-ág eme végfisarjadékára jogilag és ítéletileg szállott. Ez is fimaradék nélkül mulván ki, ez ősi birtokokat az ötödik, a Miklós ágából (a negyedik, a Dama ága ekkor már nem létezett) eredett várományos, zerhás-házi Zerhás Mártonnak kellett vala örökölnie, ki szerencsétlenségére ez időben hűtlenségi vád alatt állván, az örökösödésből kiesett, és így ezeket a király idegeneknek adományozta el. Nemkülönben még azt is látjuk, hogy a veszprémmegyei Salamon nevű birtok is a győri püspökség kezére kerülván, az összes nemzetség vagyonának nagy része, kivéven a zerhás-házi birtokrészt, mely — mint alább látni fogjuk — a Márton utódainál megmaradt, még a Dama ágából származott Póka Miklós-féle, tulajdonképen Zerhás Mártont, mint legközelebbi örököst illető birtokok egy részével megnövelve, a nemzetség tulajdonából kiszivárgott.

IV. számú tábla.

Salamon de genere Solomun az ifjabb Thankházy-ág törzse, 1250. év táján
ki az I. számú táblán.

		János, 1281.	Illies, 1281. 1314.				
1314. 1321. 1350. 1364.		1314.	1314. 1321.		1364.		
Bichor comes, vagy Bocho, vagy Buken		Jwanka	Balázs, comes		Dénes		
Tamás		1383.	1360. 1363.	1360.	1360.	1360.	László
Bokow dictus Gechow		János	Jakab ?	János, 1373.	I. Antal	Bálint	De
1360. 1414. 1422.		1411. 1420.	1396. 1406.	Miklos	de Belwatha		Belwatha
Pál dictus Bacho		László	1425. 1430.	László	III. Antal	Kata, 1470.	1425. 1458.
Erzsébet			Domokos	1446.		Zerhás	János
Morothyanus Karchai Mórné 1414-ben			Zalogi Klára	Ilona, Csenkei Imréné	Lászlóné ?		dictus
			1405. 1433.	1506. nem élt.			Balássi
1406. 1421. 1429.		1406.	1406. 1435. 1437.	1406.	1414. 1425. 1430. 1431.	1414. 1431.	1414. 1431.
II. Antal, 1437.		Sebestyén	Salamon	László	András, 1435. 1446.	Lukács	Berthalan
Vathai Klára					1469. nem élt	Tamás	Lukács
Sofia		1454. 1458. 1463. 1484.			neje: Ilona, 1453.	1458. 1473.	dictus Balassi
Wad Jánosné		Miklós					neje: Kata, 1495.
		ultimus deficiens					
		Kata, 1495. özvegye		1446. 1467. 1469. 1479. 1484.		1446. 1479.	
1467.		Magdolna		György, ultimus deficiens		Mátyás	
Lőrincz		Nagy Zsigmond vagy Sebestyénne		Magdolna 1506. özvegye		1470.	
		1506. özvegy				János	
		1470.	1470.	Margit	Potenciana	Agatha	
		Gergely	Miklós	Illiesházi Györgyné		1491. Csepenyi Lászlóné	
						1502. Ocskai Ferenczné	

A DAMA ÁGA.

(Leszármazottjai az V. számú táblán.)

A Salamonwathai Salamonok dicti Póka.

Dama de genere Solomun, a tizenharmadik század első felében élt, azonos lehet talán azon Damianussal, ki egy 1249—1260. évek közötti oklevélben ¹ mint comes de Watha említettik, alkalmasint a csallóközi wathai területnek és az ezen lakó Solomuni nemzetségnek, mint familiae seniorja, főnöke és családi ügyeiben talán bírāja is lehetett. (?)

Fiai: *Gelyan*, vagy Gyllyenusnak is írva, a veszprémmegyei Chatar nevű birtok megvételeiben 1281-ben szintén részes volt.² A másik fia *Póka* lehetett; okleveleinkben ugyan atyja neve nem áll, de mint alább látni fogjuk, kétségtelenül egy ágoni legközelebbi vérégről tanuskodnak, mindkettőnek fiai, az 1314-ben felosztott veszprémmegyei Salamonból osztályrészt nem nyertek, jóllehet hogy utódaik e helyen mint várományosok és mint birtokosok is jelennek későbbre meg; az említett megyéből a tizennegyedik század közepén, a csallóközi, a Miklós ágával közösen birt és már többször említett Watha nevű birtokukra költöztek vissza és azt maguk között megoszták. A könnyebb meg-

¹ Codex Diplom. Arpadianus Contin: Árpádkori Új Okmánytár, VII., 307.

² 1302-ben az almásdi convent előtt egy Gylanus de villa Solomun fiaival, Jhonnal és Jakabbal egyetemben bizonyos elveszett lovak érdekében egyezsége lépnek Monoszlai Benedekkel. L. Anjou-kori Okmánytár, I., 23—24. — Egy Gelyan, nemzetsége nevének megnevezése nélkül, 1299-ben Veszprémmegye szolgabírája volt. Lásd: Hazai Okmánytár, VI., 446. (Szolgálgának tájékoztásul.)

érthetés végett ezen már gyakran említett területre nézve ismételnünk kell, hogy az összes Watha területének északi részét hosszában, keletről nyugatra birta az Elyeswathai vagy Illiész-házi-ág, a déli részét szintén így hosszában a Thankwathai vagy Thankházi és Belwathai ágak, s végül a kettő közti szintén hosszában beékelte részét, a Salamonwathai Dama és Miklós illetőleg Zerhászházi ágak, mindketten egy eddig ismeretlen, de, mint birtokuk közössége igazolja, egy közös törzsből eredő leszármazottjai, kik nemzetségük nevéhez, de Salamon de Salamon, a tizennegyedik század végtizedéig, kevés kivétellel, szorosán ragaszkodva, azon innen de Salamonwatha de Zerhászháza, ritkán de Watha nevezgették magukat.

Gelyannak fiai: *János* a pozsonyi káptalan előtt, pünkösöd előtti szombaton (junius 2-án) 1324-ben, az Akathor folyón túl fekvő birtokoknak egyharmadát, több lejjebb említendő rokonai-val együtt, az Olgya-családnak tanusított hív szolgálatjáért adományozá.³ A másik fia, *I. László*,⁴ ennek pedig ismét fia *II. László* volt, ki unokatestvéreivel, a Póka leszármazottjaival, a már említett Wotha közös birtokukat 1362-ben megosztván, az ottan létező tó körül, keletre nyéré ki osztályrészét, míg a Pókának az északi szomszédos rész jutott birtokukba.⁵ Hat évvel később, tudniillik 1368-ban, a győri káptalan előtt, sz. Péter kathedra ünnep előtti hétfőn (február 21-én), megbékélt a Póka unokaival, kik közül I. Balázson és II. Jánoson, Balog György és Jakab, talán felvett bérenczei által, nemcsak sebeket ejtetett rajtuk, hanem testüket is megcsonkíttatá; ezen békeegyezmény következtében átadá az említetteknek a salamoni birtokrészét, és helyette cserében ezeknek wathai részüket nyéré.⁶ 1370-ben a dominca occuli utáni hétfőn (márczius 18-án) éjjel ismeretlenek lakházát megrohanván, birtokaira vonatkozó okleveleit elvivék,

³ Oklevéltár, 13. szám.

⁴ Oklevéltár, 33. szám.

⁵ Oklevéltár, 21. szám.

⁶ Oklevéltár, 23. szám.

nevezetesen azon záloglevelet is, mely a Wathai Olivér fia, Miklós, wathai birtokára vonatkozott. Ezen birtok László közvetlen szomszédságában feküdt, és a sz. Péter tiszteletére emelt egyház, melynek felemlítése ekkor először történik ugyan okleveleinkben, de a római pápa tizedszedők számadásaiban, mint alább látni fogjuk, már 1331-ben fordul elő, ennek déli oldaláig és még azon alul is kiterjedt. Tizenegy év múlva, 1381-ben, leánya *Margit*, Ilkai Domokosné, Zenthléleki László mester, pozsonymegyei alispán előtt, az előbbeni eseményt felemlítve, kijelenté, hogy a feljebb említett zálogos birtokokról szóló oklevelek hír szerint Hydeghethi Egyed és Kismagyari Mihály kezeik között lennének; ennek következtében az alispán, a pozsonyi káptalan közreműködésével, a nyomozást augusztus 4-én elrendelé.⁷ Margit 1384-ben a wathai területen fekvő Cegled, másképp Barania nevű birtokot zálog czimen megszerezvén, ebbe Zaaz János királyi ember és Miklós magyar plébános, mint a pozsonyi káptalan hiteles bizonyossága által beigtattatott.⁸ László második leánya avagy testvére, *Kata*, Kyslegudi (Kislégi) János neje volt.⁹ Fia Lászlónak nem levén, fiúágát illető birtokait unokatestvérei, a Póka utódok öröklék.

A Dama második fia *Póka* volt, ennek pedig fia *I. János* dictus Póka;¹⁰ ez utóbbinak három fiát ismerjük, úgymint: *I. Balázs*, *I. Miklós* dictus Póka és *II. Jánost*, hasonlóan Póka dictust. Ezek valamennyien, *II. László* unokatestvérükkel, a már említett Watha-területüket 1362-ben megosztva, észak felől, a tó körül nyerek ki részüket.¹¹ Lássuk rendre.

I. Balázs 1368-ban *II. Lászlóval* az általa, rajta és tesvérén, *II. Jánoson* ejtett testi sérüléseket és elkövetett méltatlanságokat

⁷ Oklevéltár, 25. szám. Mi eredménynyel, nem tudjuk; ily alkalommal az oklevelek többnyire megsemmisítették, mi tán oka annak, hogy ágazatunkra vonatkozó oly kevés oklevél maradt fenn, valamint a pozsonyi káptalannak 1273-ban történt feldúlásával is, bizonyára felesen veszhettek oda.

⁸ Oklevéltár, 28. szám.

⁹ Oklevéltár, 33. szám.

¹⁰ Oklevéltár, 23. szám.

¹¹ Oklevéltár, 21. szám.

a győri káptalan előtt febr. 21-én, mint már említve volt, elbékélé. Fia talán *II. Miklós* lehetett; ez legalább ennek fia, *Zsigmond*-nak, a *II. László* magvaszakadtával ennek birtokaiból reá is részben szállott örökségből alig kétséges; ugyanis *Zsigmond* qua filius Nicolai 1402-ben a győri káptalan előtt sz. András apostol nap utáni hétfőn (december 4-én) a deficiens *II. László* birtokaira nézve *I. Miklóssal*, az *I. Póka János* fiával és *Györggyel*, a *II. János* fiával — mint jogos utódokkal — akként egyezett ki, hogy a *II. Lászlótól* együttesen örökölt birtokokból a veszprémmegyei salamoní részét, valamint a hagyatékos wathai (sic!) részt, úgyszintén az *Akathor-szigetség* nyolczadát birják *I. Miklós* és *György*, míg fimaradékuk tart, úgy azonban, hogy előbb fizessenek le neki negyven márkát új denárokból, melyből ő *Kata* asszonyt, *Kislégi János* nejét, a hozományra és leány-negyedre nézve kielégíteni tartozzék;¹² ebből tehát azt észleljük, hogy *László* magvaszakadtával birtokai három részre osztva, *Póka* utódaira szállottak vissza, nevezetesen: az *I. Póka János* még élő fiára, *Miklósrá*, továbbá *II. János*nak — ki talán ekkor már nem élt — *György* nevű fiára s végül *II. Miklós* fiára, *Zsigmondra*. S így *I. Miklós*, az *I. Póka János* fia, ki, mint láttuk, a *László* örökéből már külön részesült, a *Zsigmond* atyjával, *II. Miklóssal* azonos nem lehet, mert két osztályrészt nem nyerhetett; hanem igen valószínű, hogy ezen *II. Miklós* egy eddig ismeretlen fia lehetett *I. Balázsnak*, kinek szintén joga lévén a *László* birtokaiba succedálni, de sem ő, sem pedig a feltételezett fia, *II. Miklós*, ekkor már nem élván, unokája, *Zsigmond* lépett az örökségbe.

1407-ben *Zsigmond*nak *Salamonon* birt udvarházára rontottak a *Miklós*, vagyis *Zerhászázi-ágnak* több tagjai, és azt, valamint *I. Miklósnak* és *Györgynek*, nemkülönben a *Salamonwathai Simon* fiának, *Lukácsnak*,¹³ lakhelyeiket felgyújták. Ezen

¹² Oklevéltár, 33. szám.

¹³ *Simon* és *Lukács* hogy kiknek utódai, eddig még ki nem derült. E helyen jaktak még a *Bolda* vagy *Wolda*, a *Watha* nevet egy helyt írva így is találjuk, *János* fiai: *Máté* és *Kelemen*, kik szintén károkat szenvedtek; kiknek utódai, nem tudjuk.

garázdálkodásokat, melyeket a Miklós ágánál részletesebben le fogunk írni, ugyanezek 1411-ben részben megismétlék,¹⁴ minek következtében Zsigmond az erőszakosok kettőjének, a Miklós ágából származott Salamonwathai Balázs dictus Zerhásnak és testvérének, Andrásnak elkobzott birtokait 1414-ben elnyeré. Lakhelyét véglegesen Salamonwathára áttenni szándékozván, a közvetlen szomszédságában fekvő I. Miklósnak összes birtokait e helyen 1413-ban a győri káptalan előtt áldozó csütörtök utáni másodnapon (junius 2-án) kelt oklevél nyomán zálogba vevé husz évre, tizenkét márka denárokért, és még ugyanaz nap egy második szerződést kötött, melynek erejénél fogva neki megengedettett, hogy e birtokra házakat építhessen és ültetvényekkel hasznosíthassa, azon feltétellel azonban, hogy a visszaváltók az így elfoglalt és beruházásokkal megterhelt földekért hasonló kiterjedésű új földdarabokat nyerjenek a zálogtartóktól. A fentebbi egyezmény feltételei mellett szintén átvette sz. Mihály nap utáni pénteken (október 6-án) Györgynek wathai részbirtokát is, mely — úgy látszik — az egész tizenhatodrésznél felebből állott; így a Póka-utódok nagyrészt ősi birtokaiktól megválva, inkább a veszprémmegyei Salamonon tartózkodhattak, aminthogy egyik leszármazottjuk de Nagy Salamonról iratta magát.¹⁵ Ezek voltak azon birtokrészek, melyeket a Dama ágának kihaltával a zálogtartó Kilithy-családtól a Pous és Salamon ágai — mint már érintők — a Miklós ága mint jogos várományos ellenében — mint még látni fogjuk — maguknak követeltek. Zsigmond rokonaitól több birtokrészeket szerzett meg; így 1420-ban a Salamoni Domokos fia, Miklós utáni (ki tán a Pous ivadéka) ötöt illető egy sessióba helyben, Wathán, mely tudniillik a Salamoni Jakab fia, néhai László lakházától északra feküdt, valamint tiz holdnyi szántóba és az Akathoron túl fekvő két kis kaszálóba Kisilkay Tamás királyi ember és a pozsonyi káptalan bizonyága, Mihály magyar plébános által beiglatni

¹⁴ Oklevéltár, 42. szám.

¹⁵ Oklevéltár, 38., 39., 40. számok.

rendeltetett márczius 25-én,¹⁶ és 1425-ben már nincs az élők között.

Neje *Ilona* volt, 1414-ben. Családi nevét okleveleink nem említik; fiai: *III. Miklós*, *II. Balázs*, *Pál*, *Mihály*; ezek valamennyien utód nélkül haltak el, egyedül *István* nevű fia ért teljesebb kort, és a de Watha melléknevet is használta. 1430-ban a Zegye vízafogó helyekért cserében Looczon birtokrészeket nyert, 1449-ben már életben nem volt, és szintén maradék nélkül mult ki.

Zsigmond leánya pedig *Dorottya*, Kelethy Istvánné volt; 1425-ben említett István testvére nevében, ennek a kezénél levő Salamonwathai András a Miklós fiának birtokából, melyet — úgy látszik — a már említett hatalmaskodás következtében még 1414-ben atyja, Zsigmond nyert volt tőle el, ebből a néhai Nagbári Ilona, Salamonwathai András meghalt neje részére hozomány és jegyajándék czimén járandó tiz forintokat Nagbári Pomja Jánosnak, Ilona testvérének, a pozsonyi káptalan előtt dominica Laetare napján (márczius 18-án) kifizetett.¹⁷ 1449-ben, augusztus 11-én, a salamonwathai, másképp zerhászázi Zerhás Balázs szintén a Miklós fia elkobzott, és atyja, Zsigmond által elnyert birtokainak egy részét harminczöt év eltelte mulva annak fia, Zerhás Lászlónak visszabocsátotta.¹⁸ 1447—1462. évek között elidegenítette a veszprémmegyei Salamonban birt különböző részeket, melyeket talán még atyja a többi rokonaitól szerzett volt meg, Ágoston győri püspöknek, és az 1469. év táján elfoglalá a csallóközi Salamont is, valamint némely belwathai részeket.¹⁹ Úgy látszik, Zsigmond és leánya jó gazdák lehettek, mert a rokonok birtokainak tetemesebb részét szerzik meg. Zsigmond fimaradék nélkül mulván ki, birtokai, vagy legalább egy része, — mint látni fogjuk — a Póka-utódokra szállott vissza.

¹⁶ Oklevéltár, 43. szám.

¹⁷ Oklevéltár, 45. szám.

¹⁸ Oklevéltár, 54. szám.

¹⁹ Oklevéltár, 58. és 62. számok.

I. János dictus Pókának második fia I. Miklós dictus Póka volt; ez 1362-ben osztályrészét Wathán kinyeré, 1402-ben a deficiens II. László birtokaira nézve Zsigmonddal egyezsége lépett, 1413-ban az előbbeninek elzálogosította salamonwathai részbirtokát, husz évre szabad építkezési engedéllyel; még 1414-ben életben volt, és többet róla nem hallunk.

I. János dictus Pókának harmadik fia, II. János, hasonlóan Póka dictus volt; utódai a Póka elnevezést mindvégig megtarták; osztályrészét ez is kinyeré Wathán, 1362-ben. A Nádasdiak veszprémmegyei Nádasd nevű birtokuk meghatárolásánál 1367-ben egy Joannes filius Joannis Salamon, királyi ember volt.²⁰ 1368-ban II. Lászlóval — mint már láttuk — kibékült. Fia, *György*, 1390-ben, sz. Egyed nap előtti hétfőn (aug. 29-én), a pozsonyi káptalan előtt salamonwathai birtokát sz. Mihály naptól fogva tíz évre elzálogosította a Salamonwathai *Domokos* dictus *Zehez* gyermekeinek: *Lőrincznek*, *Kálmánnak*, *Katának*, *Ilonának* és *Ceciriliának* négy márka denárokért, úgy, hogy ennek használatáért három márka levonódjék, és a visszaváltók csak egy márkát tartozzanak a letelt időszak mulva fizetni.²¹ 1402-ben a deficiens II. László birtokaiból szintén részt nyert; 1413-ban salamonwathai részbirtokát, mint I. Miklós, szintén Zsigmondnak veté zálogba, és 1414-ben még élt. Fia lehetett *Gergely* dictus Póka, kinek fia, *Kelemen*, szintén dictus Póka volt;²² ez a Salamon és de Salamonwatha mellékneveken kívül de Nagy Salamonról is iratta magát. 1446-ban a Zegye nevű vizafogó helyekért cserében ő is birtokot nyert Looczon. 1462-ban a veszprémmegyei Salamon elidegenítése ellen felszólalt a pozsonyi káptalan előtt. 1470-ben a Salamonwathai birtokának azon részét, melyet a deficiens II. László után birt, valamint azon részt is, melyet szintén a magvaszakadt Zsigmond után örökölt, két-

²⁰ Hazai Okmánytár, I., 254—255.

²¹ Oklevéltár, 31. szám. Hogy a fentemlített Domokos dictus Zehez kinek utóda, eddig még ki nem derült; egyedül a Salamonwathai mellékneve és az oklevélben előforduló tétel: »proximis suis« határozott arra, hogy ide sorozzam.

²² Oklevéltár, 58. szám.

harmadát ezekből Kilithy Lőrincz, László és Erzsébet, a fent-
említett Zsigmondnak leánya, Dorottya utáni unokáinak, egy-
harmadát pedig Salamonwathai Zerhászházi Lászlónak hatvan
arany forintokban elzálogosítá a sz. Márton társas-káptalan előtt,
a Boldogságos Szűz fogantatásának ünnepe utáni kedden (már-
cius 27-én).²³ A Dama ágának utolsó físarjadéka lévén, a Pous,
Salamon és Miklós ágai versenyeztek birtokai megszerzése és
öröklése felett, egyik is, másik is jogot tartván ezekhez; azon-
ban úgy látszik, hogy eme birtokok nagyobb része, talán az
1413. év óta, elzálogosítva, a zálogösszeg erejéig öröklésképen
a Kilithy-családra szállottak; az érdekelt felek tehát 1470-ben
a Kilithyek ellen fordultak és ezeket a zálogos birtokok elidege-
nítésétől, magát Kelement azoknak eladásától és hagyományozá-
sától, egymást pedig a megszerzésétől tilták el, mig végül sikerült
a Thankházyaknak a zálogösszeget lefizetni, és így a Zerhászházy-ág
kijátszásával e birtokokat magukhoz váltani, miből azután — mint
helyén látni fogjuk — különböző hatalmaskodások és súrlódások
keletkeztek a Miklós, vagyis Zerhászházy-ág részéről.

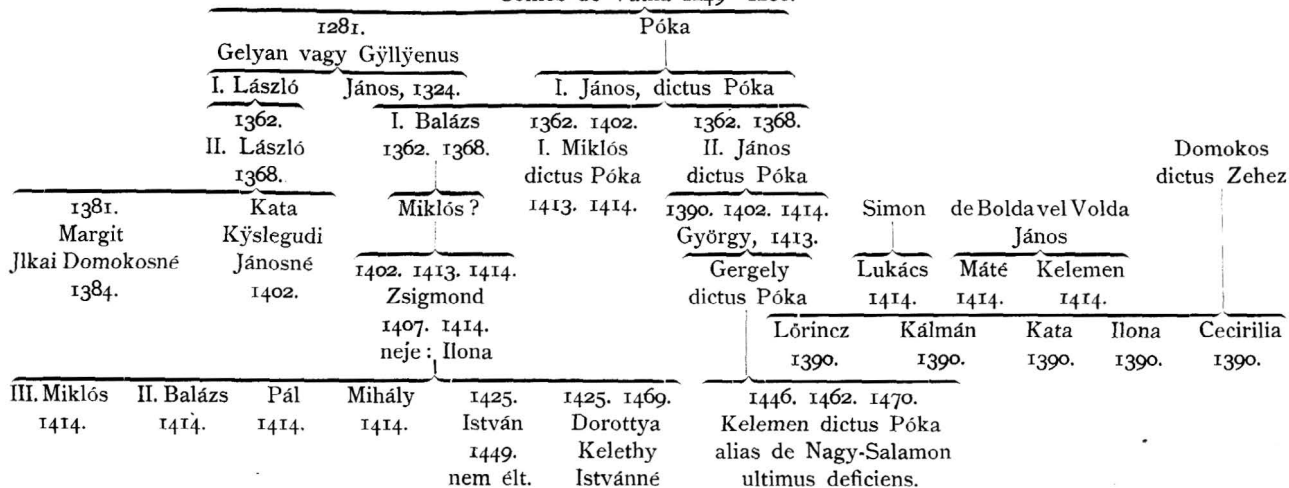
²³ Oklevéltár, 64. szám.

V. számú tábla.

Dama vagy Damianus de genere Solomun (a Salamonwathai Salamonok dicti Póka)

Comes de Vatha 1249-1260.

A MIKLÓS ÁGA.

(Leszármazottjai a VI. és a következő táblákon.)

A Salamonwathai Solomunok dicti Zerhas, vagyis a Zerhászázi-Eszterházy-ág.

Már e munka elején említettük, hogy a Solomun-nemzetségnek oklevéllileg ismert első őse a XII. században, nevezetesen 1186-ban élő Mokvd de genere Solomun harmadik Béla király pristaldusa volt, kivel azonban magunkat egybekötni ezideig nem tudjuk; valamint elősoroltuk az I. számú táblázaton és kísérő lapjain az e nemből eredő és a XIII. század folyama alatt e következő években élő, általunk ismert azon tagjait is, kikkel magunkat ezideig egybekötni nem tudjuk, úgymint: 1239-ben Szirákot, Tivadart, Izsákot és Miklóst; 1242-ben talán az előbbeni Miklóst, továbbá Mihályt és Györgyöt; az 1240-ben élő Makariast, és 1245-ben Márkust, Dénes nádor pristaldusát.¹ 1248-ban Farkast, Jakabot, Pétert, Benedeket és Pált, mindnyájan testvéreket, és Miklóst, az István fiát. Úgyszintén az 1260–70. évek között élő Domokost, Jánost, Myhedeust és Pétert. Végül 1287-ben előforduló Jánost és Istvánt, mindmegannyit, kiket az elébb leírt különböző ágak közé — bár egynéhány hasonnevűvel közöttük is találkozunk — beékelni pozitív bizonyítékok hiányából ezideig nem sikerült.

Az itt említettek egyikétől származhatott valószínűleg ágazatunknak oklevéllileg ismert első őse, a tizenharmadik század első

¹ Monumenta Hungr. Histor. Új Árpád-kori Okmánytár, II., 185.

felében élő *I. Miklós comes de genere Solomun* is,² kitől a szakadatlan leszármazás kimutatható. Fia, I. László, 1272-ben — mint *filius Nicolai de cognatione Salamon* — több rokonaival a zalamegyei közösen birt Thoti-t, jelenleg Nemes- és Káptalan-Tóti nevű birtokot e helyt szintén birtokló *homines ducales* udvarnici és a győri káptalan földjeitől elkülönítetté.³ Azonban ezen osztályt megelőző eme birtok megszerzése módjáról oklevelet eddig fellelnem nem sikerült; sem a zalamegyei oklevéltárban, sem pedig a győri káptalan levéltárában — mely e területnek ma is birtokosa — nyoma ennek nincs. — 1278-ban — mint *filius Nicolai de genere Solomun* — a Salamoni Zsombor fiával, Lukácscsal, megjelent a győri káptalan előtt, s itt a kértükre kiküldött káptalani hiteles bizonyság tudatá velük, hogy Jolenth asszony, Lukácsnak meghalt neje, hozományát, valamint jegyajándékát említett férjének hagyományozta.⁴ — 1281-ben — mint *filius Nicolai de villa Salamon* — a veszprémi káptalan előtt több rokonaival megvévő Zaaki Corrad mesternek veszprémmegyei Chatár nevű birtokát húsz márka bécsi denárokért,⁵ minek következtében — úgy látszik — utódai állandóbb lakhelyeiket e megyébe tévők át, hol egyébként már előbb is lakhattak, minthogy 1245-ben Makariás *de genere Salamonis* a veszprémmegyei Kupp és Csátár helységek határszélei közé beékelte, a Bitva-folyó partján fekvő földterületnek tulajdonosa volt, és itt lakházzal is birt.⁶ Ez azon terület, melyet a későbbi oklevelekben a nemzetség nevével Salamonnak neveztek és manap is Kupp-helység, és a fentemli-

² A későbbi generációk közti időköz igen hosszúra nyúlása miatt nem merem biztosan állítani, hogy ezen Miklós azonos-e azon Miklóssal, ki 1239-ben negyedik Béla királytól az Althalut, már említett birtok feletti ítéletnek, mely bajvivás által a Solomun-nemzetség részére kedvezőleg döntetett el, megerősítését több véreivel nyeré, és kit 1242-ben a győri káptalan előtt találunk, hol a jelenlévő Kesui Pethena kijelenté, hogy az elhunyt nővérének Both nevű férjétől, a Solomunok rokonától származott leánygyermek a jegyajándékra stb. ki lett elégítve, és így Miklóst, valamint a többi ugyanott jelenlévő rokonait megnyugtató. Lásd: Oklevéltár, 2. és 3. számok.

³ Oklevéltár, 6. szám.

⁴ Oklevéltár, 7. szám.

⁵ Oklevéltár, 8. szám.

⁶ Hazai Okmánytár, VIII., 423–424.

tett tőzsomszédos Csatári-pusztá szélei által határolva, fennáll; a pápai járásban fekszik.

Az előbbeni László a veszprémi káptalan előtt 1302-ben — mint comes Ladislaus filius comitis Nicolai, nobilis de Salamun — vejét, Lörenthey Istvánt képviselve, megvevé részére a Lörenthey Gergely részbirtokát helyben, Leurenthén, négy márká denárokért.⁷ Képesek azonban nem vagyunk okát adni annak, hogy a Csallóközt, melyet e tájt — mint a III. Endre király özvegyének, Agnesz királynénak jegybérét — Frigyes király elfoglalva tartott, miért hagyák oda; úgyszintén csak sejtjük, hogy a tizenegyedik század első tizedeiben folyó trónkövetelők közti tusában ekkor — mint dunántúli birtokosok — valószínűleg a Német-Újvári grófokkal tarthattak.

Fiai *Tamás*, *Pál* és *Péter* voltak. Ezek közül *Tamás*, nemzetségének több tagjaival, 1324-ben a pozsonyi káptalan előtt, pünkösöd előtti szombaton (junius 2-án), Ogya Fako mesternek és Andichnak, saját pénzük áldozatával is tanúsított készséges, különböző ügyükbeni szolgálatukért, az Atakur-folyón túl, Ilka és Leeg közelében fekvő birtokaiknak egyharmadát átengedék.⁸ Második fia, *Pál*, 1350-ben a győri káptalan előtt, Fülöp és Jakab apostolok ünnepe előtti csütörtökön (április 29-én), István, a Miklós fia és Pous ivadéka, nemkülönben Domokos, a Kelemen fia által képviselve, eltiltá a csallóközi Watha közös birtokuk elfoglalásától és annak használatától, közvetlen szomszédait és ugyanazon ágoni rokonait.⁹ Pálnak fia *II. Miklós*, mint de comitatu vespreniensi, hol állandóbb lakhelye volt, 1362-ben a Watha közös birtokból unokatestvéreivel, a Péter fiaival: Miklóssal és Jánossal, részét kinyeré, és még 1396 előtt, az Akaturon túl

⁷ Oklevéltár, 9. szám.

⁸ Oklevéltár, 13. szám. Ezen birtok átengedésekor Tamás a Miklós ágát és János filius Gyliani a Dama ágát, mint helyén érintők, képviselék; ezt csak azért hozom fel, minthogy körülbelül egyidejűleg két László is élt; egyik a Dama, másik a Miklós ágán; tévedések elkerülése végett megjegyzem, hogy fenn, a szövegben említett Tamás már csak azért sem lehet a Dama ágából származott Lászlónak fia, mert e ramusok szerint képviselt ügyben a Dama-ág reprezentánsa ekkor János volt.

⁹ Oklevéltár, 19. szám.

fekvő — a Duna melletti — kaszálóját elzalogosítá Domokosnak, az Antal fiának, Salamon leszármazottjának,¹⁰ — és többet róla nem hallunk.

Péter volt Lászlónak harmadik fia és ágazatának továbbfolytatója;¹¹ ettől erednek az Eszterházyak; s bár azon hiány, melyet ezidőbeli oklevelekben gyakran tapasztalunk, hogy tudni illik ezekben az atya ritkán és a nagyatyja pedig még ritkábban legyen megnevezve, Péterre nézve is áll, mindemellett az oklevelek gondos összevetéséből bizonyos, hogy Péter a fentnevezettekkel egy törzsből ered, mit igazol azon már említett, több

¹⁰ Oklevéltár, 32. szám.

¹¹ Az általam ismert oklevelekben előforduló salamoni *Péter*ekre nézve némi megjegyzéseket óhajtok tenni és kimutatni, hogy ezek a szövegben említett Salamon Péterrel nem lehetnek azonosak, nevezetesen: az I. számú táblán említett és 1248-ban élő Péter és Pál de genere Solomun, már az epocha különbsége miatt, melyben éltek, ugyanazok nem lehetnek. Fejér György a Codex Diplomatic. Hungr. VII. vol. 3. pag. 24. említést tesz egy Salamon Péterről, ki szerinte a IV. nemzedékrendi táblázaton megnevezett Salamonnak fia lenne. Ez, mint mondja, 1238-ban osztályrésztül nyervén az Althalútolia feuld területén fekvő Zerházát, az Eszterházy-ágot alapítá, míg testvére, Illiés, a szomszéd osztályos birtokára lakházat építve, az Illiészázyak törzse lön; ezen állítását, a mellett, hogy Fejér Némák Ferencz az illiészázyi birtokok kormányzójának szóbeli előadása nyomán ígtatta Codexébe, ez utóbbi pedig ezeket valószínűleg a Rajcsányi által készített, már elébb is részben említett, de az általunk ismert oklevelek nyomán nem egyeztethető genealogiai táblázatokból merítheté, még azért sem fogadhatók el, mivel a korszakban is tévedés van, a mennyiben a szövegben említett Péterünk, ismert okleveleink nyomán, körülbelül a tizenharmadik század utolsó tizedében születve, elébb alig élhetett, és ezen okleveleink szerint szintén Salamonnak egy Péter nevű fiát ezideig nem ismerjük. Továbbá 1364-ben előfordul egy Petrus de Salamon, mint jelölt királyi ember (homo regius); azonosságát ennek is kétségbe vonjuk, mivel a szövegben említett Péternek I. János nevű fia, mint alább látni fogjuk, 1350-ben a Watha-birtok érdekében önállólag rendelkezik, és ezen birtokot 1362-ben testvérével, III. Miklóssal meg is osztja, mi arra mutat, hogy atyjuk, Péter, ekkor már nem élhetett. Elősoroltatnak egy Salamon Péternek, valószínűleg az imént említett homo regiusnak fiai: János, Tamás és András 1384-ben, a midőn Egurvári Mihály a két előbbent bizonyos hatalmaskodási ügyben Zecchy Miklós országbíró elé idézteté, ez utóbbi pedig Asszonyfalvai Ferencz és János vezetésük alatt többekkel a veszprémmegyei Kyzurchuki András meggyilkoltatásában részes lévén, fej- és birtokvesztésre ítélve, Zsigmond királytól 1388-ban kegyelmet nyert. Mindhármukat Egurvári Miklós, a Mihály fia, István nádor elé idézteté 1389-ben, talán a *Pous* ágából származott István fiával, Salamon Miklóssal együtt, mivel ezek a salamoni (melyik Salamont kell itt érteni, az oklevélnek helyenkénti elszakadása miatt elhatározni nem tudom), valamint mersei részbirtokai beigtatása alkalmával ellenmondottak. Mint látjuk, ezen Péternek oly nevű fiai említettek fel, kik az 1362. évi osztálykor elősorolva nincsenek, és így ennek is azonosságát a szövegben felhozottal kétségbe kell vonnunk. Lásd ezekre nézve: Hazai Okmánytár, II., 115. és 153., itt az Oklevéltárban a 29. és 30. számokat; továbbá Fejér: Cod. Dipl. X., I. 266. és X., 3. 29.

mellékes ágon való rokonukkal 1362-ben a Watha-terület felett történt osztály is; nevezetesen a midőn a Pál és Péter fiai — mint a valódi értelemben vett fratres patruelsek — birtokrészüket együttesen kapják ki, és így kétségtelenül áll az, hogy miután Pálnak — mint fentebb láttuk — László volt atyja, úgy Péternek atyja szintén László, nagyatya pedig Miklós volt. Sem Péter, sem pedig Pál, a veszprémmegyei Salamon megosztásakor, 1314-ben ebből részt nem nyertek, mivel azt talán inkább Csatárból kaphaták ki; mindemellett utódaik ezen Salamonhoz később — mint látni fogjuk — örökösödési jogon mindig igényt tartottak. Péternek fiai *I. János* és *III. Miklós* voltak. Lássuk rendre:

I. János 1350-ben a győri káptalan előtt — Salamony István és Domokos által képviselve — a csallóközi Watha közös terület elfoglalása ellen szintén tiltakozott, továbbá testvérével, *III. Miklóssal* — mindketten de comitatu vespreniensis — innen visszaszármazva, 1362-ben a győri káptalan előtt, sz. Ilona királyné ünnepe előtti szombaton (május 21-én) a csallóközi Wotha nevű, a Dama ágával közösen birt: »primum scilicet locum sessionalem« — mint mondja ez évi oklevél¹² — maguk között megoszták, és részüket unokatestvérükkel, a Pál fiával, Miklóssal, a tó mellett keletre, a Dama ágából származott, nevezetesen *II. László* birtokrésze közvetlen szomszédságában nyerék ki; és mivel ezeknek osztályrészük a Dama ágából származott unokatestvéreikénél kisebb volt, amazok birtokuk felső, vagyis északi részéből nyílukat pótolák, magát a tavat — mely az 1239. évben már említett Gardubar-tóval azonos lehet — és legelőket közös használatra hagyván fenn, a szántókat, valamint a külső jövedelmeket is egy később történendő osztályul tűzvéni ki. Innen tehát azt észleljük, hogy csak a curialis, vagyis udvarhelyekre — hová lakóházaikat építék és a hozzátartozó kerteket, gyümölcsösöket és egyéb ültetvényeiket csatolák, — jöhetett létre az

¹² Oklevéltár, 21. szám.

osztályos megállapodás; nevezetesen a Péter fiai által telepített lakhelyet Zerhászházának hívták, melyről alább bővebben szólunk; elnevezése ennek — ismert oklevelein¹³ nyomán — a tizenötödik század első negyedénél előbb nem fordul elő, jöllehet hogy e néven már előbb is ismeretes lehetett.

I. Jánosnak fiai: *Jakab* és *István*; ez utóbbinak az özvegye, kinek egyébként nevét nem ismerjük, 1407-ben még élt, fia pedig

II. *János* volt, 1414-ben.¹³

Péter második fiának, III. Miklósnak állandó lakása már Salamonwathán volt;¹⁴ fiai: *András* és *Balázs*. Az előbbeninek neje, Nogbári Ilona, a Nogbári Péter leánya, ki 1425-ben már nem élt, mikor a pozsonyi káptalan előtt, Laetare vasárnapján (márczius 18-án) nogbári Pomja János, az Ilona testvére, Salamon Andrást, a néhai Ilona férjét, valamint Salamon Istvánt, a Dama-ág ivadékát, kinek kezénél ekkor az András elkobzott vagyóna vala, a hozomány és jegyajándék czimén őt elhunyt testvére után illető kifizetett tíz forintról megnyugtató.¹⁵ — A másik fia, *Balázs*, ágazatának továbbterjesztője volt. — 1407-ben e korszakot jellemző, erőszakos tettükről értesülünk. Ugyanis a fentemlítettek, András és Balázs, valamint Jakab, és Istvánnak özvegye fiával, II. Jánossal, és Lukácssal (ez utóbbi kinek fia, eddig még ki nem derült), mi októl indítva, nem tudjuk, megrohanák Salamont,

¹³ Oklevéltár, 42. szám.

¹⁴ Oklevéltár, 66. szám. Salamon, másképp Salamonwatha, manap csak dülöképcn létezik; északra és keletre a Duna övezi, délre Akathorral és a sz. Péter-egyházzal és környékével, nyugotra Zerhászháza, Nagymagyar- és Illiészházával érintkezik; közepe táján, emelkedettebb helyen, mely jelenleg is Salamon-dombnak nevezetik, állhattak a czölöppel körülkerített erődített lakházak, és talán egy torony is; ugyanis 1850-ben szántás közben egy gazdának marhája leszakadván, régi épületnek földalatti maradványaira bukkantak, nevezetesen egy üregre, melyből sok tégl- és termőkö-darabokat ástak ki; a hagyomány is azt tartja, hogy itt egy udvarház állott. Szokás volt, bár nálunk csak szórványosan, a lakházak közelébe tornyokat építeni, a hová menekült a megrohanó ellentől zaklatott család néhány fegyveresével, míg vagy ők maguk, avagy a segítségükre jövők az ostromlókat innen elűzik. A toronyépítés királyi ergedélylyel történt, mint erre több példa van; nem tévesztendő össze a várak kiegészítő részét képező úgynevezett donjonnal. A tizenötödik század elején itt nemzetségünk már több tagjainak voltak lakházaik; ekkor e kis telep, az ellenséges megrohanások ellen, sörvényből vagy czölöpből készült kerítéssel volt körülvéve. Lásd az Oklevéltárban a 42. számot.

¹⁵ Oklevéltár, 45. szám.

és az ott tartózkodó Zsigmond-, Miklós-, György- és Lukácsnak (valamennyien a Dama utódai), továbbá Wothai Máténak és Kelemennek lakházaikat felégették; ezzel meg nem elégvélve, 1411-ben erőszakoskodásaikat ismétlék: Zsigmond lakhelyén egy fűzfát kivágattak, a falu kerítéseit szétbontván, az erdőben levágott fákkal együtt elhordatták; Wothai Mátét, valamint Kelement és Lukácsot gyilkolási szándékkal megtámadák, kik csak gyors futásuknak köszönheték életük megmentését.

A károsodott felek panaszára Zsigmond király 1414-ben Visegrádon, Boldogasszony születése napján (szeptember 8-án) kelt parancsa által meghagyá a pozsonyi káptalannak, hogy kiküldve hiteles bizonyságát, Belvothai Lukács vagy Bertalan, vagy András, avagy Gombai Gergely vagy Magyarai Lukács, mint királyi emberrel, az említett ügyben vizsgálatot tartson és az illető feleket királyi ítélőszéke elé idézze; a káptalan ezen rendelet következtében Belvothai Lukács királyi emberrel kiküldötte a vothai plébánost, kik Máté evangelista ünnepe előtti szerdán (szeptember 19-én) a vizsgálatot megtéve, a feleket a jövő sz. Mihály nap törvénykezési nyolczadára megidézték.¹⁶ — E családi viszály megvizsgálása — mint látjuk — ugyanezen nemzetségnek egyik tagjára, Belvothai Lukácsra bízott, mint ki a sűrlődás okait, a tény állását legjobban ismerheté. Eredménye kétségen kívül az illetők megbüntetése lehetett, oklevelek hiánya miatt azonban ez ügy további folyamát nem kísérhetjük; annyi áll, hogy az 1425-ben még életben lévő Salamonwathai Andrásnak birtokait a Salamonwathai Zsigmond fiának, Istvánnak kezénél találjuk, kihez alkalmasint a fent irt hatalmaskodás elmarasztalása következtében kerülhettek. Ezekből ekkor — mint fentebb is említettük — az András már nem élő nejének, Nogbári Ilonának járandó tíz forintnyi hozományát Istvánnak nővére, Dorottya, Kelethy Istvánné, — Nogbári Pomja Jánosnak, az Ilona testvérének kézbesité; továbbá, hogy Balázs fő- és birtok-

¹⁶ Oklevéltár, 42. szám.

vesztésre lett ítélve; a fejére nézve »a domino rege« kegyelmet nyert ugyan, míg birtokait Salamonwathai Zsigmond, egyik károsodott fél nyéré el.¹⁷

Ezen büntetés — úgy látszik — Balázs erőszakos hajlamát le nem hangolá, mert 1425-ben szövetkezve a Thankháziakkal, az Illiészathai János birtokain találjuk portyázni, honnan nyolcz marháját elhajtván, három fenyőfáját is levágatá és elhordatá. A király parancsára a nyomozás foganatosítása végett kiküldött pozsonyi káptalannak bizonyysága, Mihály, a zentandrasuri plébános, ilkai Zakal Imre királyi emberrel a végrehajtást — mi oknál fogva, nem tudom — ez ügyben nem teljesíték.¹⁸

Ugyanez év tavasza táján viszont Balásznak kellett az ily kihágásoknak kellemetlenségeit tapasztalni, a midőn a szomszédos Ilkaiak fegyveres kézzel a wathai határra rontva, a határdombokat ledönték, egy szekeret négy igásmarhával lefoglalának, és azonkívül három új forinttól megfoszták. Ezen ügyben is a pozsonyi káptalan kiküldött bizonyysága, egyházának György nevű klerikusa, Zaaz Damiánnal — mint királyi emberrel — a vizsgálatot teljesítve, a hatalmaskodókat, mivel talán otthon nem találták, meg nem idézék.¹⁹

Ezen Balázs első lehetett, ki egész ágazata által a legtovább használt »de Salamon« nemzetségi neve mellett — mely később a »de Salamonwatha« melléknévre változék át — 1425-ben, vagy még elébb is, a »dictus Zyrház« vagy »Zerhás de Zerhás-háza«, vagy »Zerhásfalva« melléknevet vette fel, melyet osztályul nyert birtokától²⁰ kölcsönzött; birtokára pedig e név kétségen

¹⁷ Oklevéltár, 45. és 54. számok.

¹⁸ Oklevéltár, 44. szám.

¹⁹ Oklevéltár, 46. szám.

²⁰ *Zerhás-háza* — Eztherhás-háza- és Heztherhás-háza-nak is írva — hajdan két nemes telekből állott; kiterjedése jelenleg nyolczvan katasztrális holdból áll, s lehet, hogy egykor nagyobb volt. Határszélei: keletről Salamon, máskép Salamonwatha, most dülő; délre az alig száz ölnyi távolságra álló sz. Péter tiszteletére emelt egyház, valamint Thankwatha, jelenleg Thankháza; nyugotra ismét a thankházi határ, végül északra Élyeswatha, jelenleg Illiész-háza, emelkedettebben fekvő, fensikot képez. E területet 1239-ben Általutolia-feuldnnek nevezték, északi részét pedig, melyen talán Illiész-háza fekszik, Altalut-feunek 1503-ban. 1540-ben már mint deserta sessio és prae-

kívül a jelenben is Csallóközben bár ritkábban dívó, de az előbbeni századokban szokásos, nem igen magas tetőzetű náddal fedett kinyúló ereszt, vagy az ott most is használt tájszólás szerint zerhával ellátott fedelű lakháztól, amilyent a Csallóközben manap is zerhászának neveznek, tapadt. Zerhának synonymja lévén eszterha, lett Zerhászából Eztherhászára és Eztherháza. Ez utóbbi családi néven 1464-ben Lászlót, a Balázs fiát, egyetlenegyszer már feljegyezve is találjuk, azonban ez utóbbi mellék-név a tizenhatodik század ötödik tizedében kezdett inkább általános használatba jönni, míg addig a »Zerhás de Zerhászára« családi név volt a dívó, mely kizárólagosan csakis a Balázs utódainak volt tulajdona. E birtok neve még azon feltevésre is vezethetne, hogy a már említett zerhászának e tájon még a

dium említették, később azonban benépesítették, és 1735-ben egy kis falucska vagy major állott e helyen. Így ír róla Bél Mátyás a *Notitia Hungariae Nova* II., 238.: Eszterháza viculus est sessionis uti loquuntur nostri unius (az Árpádok korabeli oklevelekben előforduló unius aratri terra, vagy mansio nevezettel egyértelmű) ultra Illiészam positus, sed dignus tamen commemoratione ob inclytam gentem Eszterházyorum, quae isthinc prodiit, iamque latissime rerum potitur. Manap Zerhászára vagy Eszterháza el van pusztulva, és csak dülöképen emlékeztet; kiegészítő részét képezi az illiészázi uradalomnak. Nem tévesztendő össze a hasonló névű sopronmegyei Eszterházával; elnevezése ennek a XVIII. században keletkezett. Régen Franco Saaradnak vagy Süttörnek nevezték. Lásd ezekre nézve az Oklevéltárban a 77. számot és Fejér: *Cod. Diplom. Hungr.* VII. 3. 24—VIII. 7. 325. és egy kezemnél levő, itt nem közölt, 1303. évről szóló oklevelet.

Helyén lesz itt a Solomun-nemzetségnek a salamonwathai birtokuk közepére valószínűleg általuk emelt *sz. Péter tiszteletére szentelt kápolnáról* vagy kis egyházzól is megemlékeznünk. Ez 1331 táján már állott; ugyanis az egri püspökség a Curia által ekkor felhatalmaztatott, hogy az esztergomi dioecesisben fekvő, üresedésbe jött kápolnák főnökeit, rektorait, melyek között a wathai kápolna, úgyszintén a pozsonymegyei salai, most deáki, és a nyitrai megyei tordaskeddi kápolnákkal együtt megnevezve vannak, kinevezhesse; később, 1370-ben, már okleveleinkben is — mint láttuk — van emlékezet róla, és ezek szerint négy plébánosát is ismerjük: 1469-ben Pál, 1471-ben Imre, 1481-ben Gergely és 1495-ben Máté; mint régi plébánia, a pázmányi jegyzékben is előfordul. Ortvy Tivadar: Magyarország Egyházi Földleírása a XIV. század elején stb. második fele, a tizedjegyzékek jelentősége XIII. lapján szintén megemlékezik ezen kápolnáról. Alacsony koragót épületmaradvány, durva támfalakkal és háromoldali szentélyzáródással. A régi, rozszant templom vagy kápolna szentélyéhez tagasabb egyházhajót csatolt gróf Illyés-házy János 1780-ban. Régebb szűz Mária kegyképével is birt; jelenleg régi szentségháza megvan, valamint a szűz Mária kis faszobra, ezen felirattal: Facta 1458. Renovata 1682. Iterum renovata 1744. — Itt van az 1510 augusztus 20-án eltemetett Illiész-házy Mátyás gyulafehérvári prépostnak vörösmárvány-szobra és sírköve; Illiész-házy Tamásné született Földesy Zsófia (Illiész-házy Zsófia anyjának) töredezett vörösmárvány feliratos sírköve 1547-ről, mely így hangzik: Anno Domini 1547. septima die iulii sepulta est hic honesta Domina Sophia Földes de Kis Magyar olim

tizenötödik század kezdetén, vagy még elébb is, a ritkábbak közé tartozhattak, és mint különös építkezési feltűnőség szolgált e terület elnevezésére.

Balázsnak fia *II. László* volt. Ez 1449-ben a pozsonyi káptalan előtt, Laetare vasárnapján (márczius 23-án), Királfiakarchai Pál özvegyétől, Klára asszonytól, — életjáradék mellett — ennek mindennemű vagyonát átvette, és ugyancsak ekkor, sz. Lőrincz ünnepe utáni másodnapon (augusztus 11-én), szintén a pozsonyi káptalan előtt kibékült Salamon Dorottya Kelethy Istvánnéval, visszanyerve tőle atyjának, Balázsnak elkobzott birtokából egy kis részterületet, melyet Dorottya atyja, Zsigmond, a már említett erőszakoskodások következtében nyert volt tőle el.²¹ A Thankházi-ágaknál már említők, hogy Dorottya a veszprém-

Consors Egregii Thomae Illésházy Vice Comitis Comitatus (Posoniensis) (f) unde praeces Tumulo qui legis ista suo... anima Deo vivat amen. — Leánya, Illésházy Zsófia, később Eszterházy Ferencz alispánnak neje lett. — Itt van továbbá egy felirat nélküli sírkő, a Szelepcsényi-család czimerével; a czimer felett püspöki mitra, pedum és kereszt. — Bél Mátyás (tudósítása nyomán, id. hely., 239. l.) idejében még több régi emlékek léteztek ezen egyházban, de ezeknek ma már semmi nyomuk, kivéven néhány több darabra széttört, lekopott feliratú fehérmészkö-síremlék maradványait; egyikén talán valami egyházi jelvény körvonala még észlelhetők, és a másik, melyen az 1484. évszám egy szemtanú szerint kivethető volt, 1866-ban épült iskola falába berakattatott. — Végül itt nyugszik a kihalt Illésházy-család utolsó fíсарja is, az 1838-ban meghalt István. Az egyházat körülveszik a gyakori árvíz elől menekültek lakházai, 1776 óta Illésházy János és később István által ide telepítve; e kis község az egyház védszente után Szent-Péternek nevezetik. Lásd ezekre nézve: Monumenta Vaticana Rationes Collector: Pontific. Series I. Tomus I. p. 406. és 408. — Oklevéltár, 25., 61., 70., 78., 81. sz. — Péterffy: Concilia, II. 271. — Archaeologiai Közlemények, I. 99—102.

A családnév azonosságából keletkezhető zavar elkerülése végett figyelemztetni kívánom az olvasót azon *sírkőre*, mely Győrben, az úgynevezett Custodiatius kisebb ajtóján belül, egy részével a lépcső által elfölve volt egykor elhelyezve, jelenleg pedig az egyház Conservatoriumában őrzetik, és melyen két győri prépost domborművű alakja van kivésve; az egyik *Briccus de Salamon*, a János fia, ki veszprémi olvasókanonokból 1352-ben, január 13-dika és május 6-dika között lett győri prépost, és sírfelirata szerint 1364-ben, január 25-én halt meg; a másik: Henricus de Foyesdorf polonus mon. Vaticana Ration. Collec. Pontif., 445., 446. és 474. 475. — Új Magyar Sion, 1880. évf. 837. és 1881. évf. 202. II. A sírkő leírását, feliratát közli Romer Flóris: Vasárnapi Ujság, 1860. évf. 52. szám. Ábrája e sírkőnek birtokomban van. — Megemlíti Ipolyi Arnold: A Középkori Szobrászat Magyarországon, 62. l.

²¹ Oklevéltár, 53. és 54. számok.

megyei Salamont Ágoston győri püspöknek elidegenítette; az ebből keletkezett hosszadalmas pernek tárgyalásául kitűzött egyik határnapját — úgy látszik — guuthi Ország (Wrzag) Mihály nádor 1464-ben a Vizkereszt-nap törvénykezési nyolczadáról — a felek beleegyeztével — a sz. György napi, és innen a sz. Jakab nap törvénykezési nyolczadára elnapolván, az elhalasztást hirdető eme oklevélben László előbb mint *de Eszterhaza*²² írva fordul elő, Hygethy Imre litteratus által képviselve. — 1469-ben, sz. Tamás apostol ünnepe előtti keddre (decz. 19-re), a pozsonyi káptalan kanonokja, Jolkai vagy Pulkai János, az Olgyai-család kértére, maga elé idézteté az ekkor Heztherház házán alias Zerhás házán tartózkodó Zerház Lászlót és Zerház Margit asszonyt, Borsai Györgynét, az előbbeni Zerház László nővérét, hogy bizonyos állítólagos hitszegés és egyéb panaszos, az oklevélben meg nem nevezett ügyben felvilágosítást adja-

²² Oklevéltár, 59. számú oklevél. Ez az első, melyben családunk *vezetékneve de Eszterhazának* iratik; önként foly tehát, hogy a Trophaeum Domus Estoráz című munka, okleveleivel együtt, mennyire téves úton jár. Nemkülönb Fejér György is ezen hibába esik, amidőn a Codex Diplom. Hungar. x. 8. 662. közli a Vesterházi — általa hibásan Eszterházinak olvasott — András fiának, Bálint litteratus és testvére, János részére 1436-ban adományozott czimeres levelének a czimer leírása nélküli kivonatát közli; munkájába átvette a pesti magyar muzeum ily című könyvéből: Collec. Diplom. Privileg. ac reliquorum quoque Scriptor. ad histor. Patriae Jurispr. forensem etc. illustran. fatien. Tom. I. congesta ab anno 1766—1769. Csetnekini et Sopronii per Jonatham Wietoris. Muzeum sign. Mss. $\frac{1283}{I}$. Quart. latin. A muzeumba gr. Széchényi

gyűjteményével került. Lásd továbbá: Cathalog. manuscriptor. C. Széchényi Tom. I., p. 584. — A Wietoris kéziratában *Westerházi áll, és nem Eszterházi*. — Nemkülönb hibásan olvasva közöl Fejér egy más oklevelet is, említett munkája x. 7. 830. p., mely szerint a fentemlített Westerházi — általa Eszterházinak írva — *Bálint* 1436-ban a győri káptalan előtt a Fraknoi grófokat bizonyos ügyben képviselé. — Ismerek továbbá a pozsonyi káptalan országos levéltárában Capsa 26. fasciculus I. Nr. 21. alatt fellelhető egy oklevelet, mely szerint Vesterházi Bálintot 1438-ban Kelemennek, a győri püspöknek pakusi várnagya: Csoranyi Egyed, bizonyos az egyházi tizedekre vonatkozó ügy miatt buzogányával kegyetlenül elveré. A nyomozást elrendelő ezen oklevélben mint homo regius előfordul még: *Michael filius Emerici de Vesterháza* is. — A fentemlített czimert nyerő Jánosnak fia, *szintén Emericus de Vesterháza*, 1456-ban többekkel adományul nyere a Bánládon nevű sopronmegyei birtokot. Lásd Hazai Okmánytár, IV., 383. — Vester mint keresztnév is előfordul egy 1438. évi oklevélben. Lásd Hazai Okmánytár, I., 338. — Vesterháza egy pusztának a neve jelenleg is; nem emlékszem már tisztán: Sopron, Győr- vagy Mosonmegyében fekszik-e. — Ezeket, bár kissé terjedelmesebben, a tévedés elkerülése végett jegyeztem ide, kimutatandó, hogy az említettek családunkhoz nem tartoznak.

nak.²³ Ennél még előbb, ugyancsak ezen évben nejével, *Katával* és fiával, *Mártonnal* a Thankházy és Belwathai ágak osztályos levele ügyében — mint lejjebb még látni fogjuk — a sz. Jakab törvénykezési nyolczadára a királyi Curiára idéztetett.

1470-ben, Boldogasszony fogantatása ünnepe utáni kedden (márczius 27-én), a sz.-mártoni társas-káptalan előtt zálogba vevé salamonwathai Póka Kelementől ennek a Salamonwathai László és Zsigmond magvaszakadtával örökölt salamonwathai birtokának egyharmadát, a zálogösszegeből reá eső húsz arany forintért.²⁴ Ugyanekkor, sz. Barabás apostol ünnepe utáni kedden (jun. 12.), a pozsonyi káptalan előtt óvását jelenté ki a salamonwathai birtok azon részének eladása ellen, melyet már régebben elidegenítve, Kelethy István gyermekei: Lőrincz, László és Erzsébet, özvegy Tamásházi Gergelyné, eddigi zálogtartók, ekkor a Salamonwathay Póka Kelemen, neki osztályos rokonának (frater condivisional) beleegyeztével, a Thankháziaknak eladni szándékoltak, mivel ezen részirtok — úgymond — Miklósról, nagyatyjáról, a Péter fiáról,²⁵ kinek állandó lakhelye élete fogytaig Salamonwathán volt, egyenesen őreája szállandó örökségképen; nagyobb biztonságért Úrnap utáni hétfőn (junius 25-én) a győri káptalan előtt hasonlóan tiltakozott a maga és fia, Márton nevében az előbbeni zálogtartók kezeiken levő pozsonymegyei Salamonwatha és Pesseney, valamint a veszprémmegyei Salamon nevű, őket jogilag illető birtokok elidegenítése ellen;²⁶ ezek között voltak azon salamonwathai részek is, melyeket — mint a Dama ágánál láttuk — 1413-ban Pókának János fia utáni unokái, Miklós, és György, Zsigmondnak, szintén a Dama egyik leszármazott-

²³ Oklevéltár, 61. szám.

²⁴ Oklevéltár, 64. szám.

²⁵ Oklevéltár, 66. szám. Ezen oklevélben László azt állítja, hogy nagyatyja, Miklós, a Péter fia volt. 1504-ben pedig Illiészházy György, a Zerhás Márton képviselője, — mint alább látni fogjuk — azt nyilvánítja, hogy Lászlónak csakugyan Miklós volt nagyatyja, de ez utóbbit Péternek János nevű fiától származtatja. Minthogy oly oklevelet, melyben Jánosnak (a Péter fiának) Miklós nevű fia létezett volna, nem ismerünk, így az első verzióhoz tartjuk magunkat.

²⁶ Oklevéltár, 67. szám.

jának zálogosítának el, kiről leányára, Dorottyára Kelethy István-néra és utódaira szállottak. Ezek azokat a Pous és Salamon leszármazottjainak bocsáták árúba, holott Póka Kelemennek, a Dama-ág eme végfisarjának kimultával, — a zálogösszeg lefizetésével — a Miklós ágára lettek volna szállandók.

Még ugyanez év Mária Magdolna ünnepe előtti csütörtökön (július 19-én) Margit asszony Borsa Györgynével együtt panaszt emelt a pozsonyi káptalan előtt bizonyos Olgyai-családdal Pozsony városa három plébánosa, úgymint Keempnicziai Lőrincz, Ketheli Ferencz, Weytrahey János, valamint a pozsonyi káptalan kanonokja, Pulka János mint választott bírák előtt, talán épen a már említett 1469. évi megidézés következtében kötött szerződés nyomán őket illető leánynegyed ki nem adása és egyéb közöttük megállapított, ez oklevélben meg nem nevezett kötelezettségek meg nem tartása iránt.²⁷

A feljebb említett zálogos birtokoknak a Thankházy-ág által szándékolt és minden tiltakozás daczára nagyjában tetteleg is történt megszerzése, nevezetesen a Póka Kelemen pozsonymegyei Salamon és Loocz nevű részbirtokainak magukhoz váltása — melyekhez a Zerhászházi-ág is tartott igényt — elégséges lehetett ellenük az úgysis erőszakoskodásra hajlandó Lászlóban bizonyos ellenszenvet előidézni, mely ez vagy más oknál fogva 1475-ben nyílt ellenségeskedésben tört ki. Egyesülve ugyanis Olgyai Jakabbal, közeli rokonával, karácsony táján Thankházy Miklósnak a thankházi határon fekvő Czegléd²⁸ nevű erdejét vagy ligetét elfoglalá.

1476-ban, a böjt közepe (márczius 20-dika) előtt hatalmába keríté Thankházy Lászlónak a thankházi határhoz tartozó kis földrészét, melyet kertül alakított át: »ortum preparari fecit«; nemsokára, még a böjt közepén, Akathor-

²⁷ László és Margit egymás között és az Olgyai-családdal vérségi összeköttetésben álltak. Margit Lászlónak nővére volt, mi a 61. és 68. számú oklevelekből kideríthető.

²⁸ Czegléd, máskép Barania; erről már volt emlékezet, amidőn a Dama ágából eredő Salamon László leánya, Margit, Ilkai Domokosné, 1384-ben e zálogos birtokba igttatott.

háza²⁹ mellett, a salamonwatha határszélei között létező rétjét Wathay, másképp Belwathai Mátyásnak, magáévá tevő.³⁰

A károsodott felek, jogaikat bebizonyítandó, Alysthaly Mysse Pál ügyvédük által képviselve, gróf Báthory István országbíró előtt — a sz. György napi törvénykezés nyolczada alatt — megjelenvén, azon kéressel folyamodtak hozzája, hogy Lászlónak, talán mint a családi levéltár őre és így a familia szeniorja kezei között létező, a thankházi és belwathai birtokokat érdeklő osztályos leveleknek kiadatását — mely tárgyban még a néhai Palóczy László országbíró idejében, már nevezetesen 1469-ben is,³¹ de eredmény nélküli lépések tétettek — eszközölné. Az ellenfél ügyvédének, Petruði Bereczknek — egy helyen Pethendinek is írva — azon egyszerű feleletére, hogy tudniillik a keresett oklevelek a megbizottjainak birtokukban nincsenek, határozatba ment, hogy a jövő sz. Jakab apostol napjától számítandó huszonhatodik napon a pozsonyi káptalan egyházában László, úgyszintén neje, Kata, fiukkal Mártonnal, mindegyikük ötvenedmagával, állításuk bebizonyítására, egy már ez ügyben hozott régibb határozat nyomán tegyék le az esküt.³²

Elérkezvén az eskütétel határnapja, augusztus 19-dike, mely épen sz. Bertalan apostol ünnepe előtti hétfőre esett, a peres felek és az esküt bizonyítandó társak — valamennyien nemesek — a káptalani egyházban megjelenvén, László és fia, Márton, százegyedmagukkal, kezeikkel az oltár szögét érintve, esküjüket letevék; Kata asszonynak és esküvő társainak eskütételüket azonban az ő, valamint mások kértére a felperesek lovagiasan elengedék. Kiderülvén ebből, hogy a kérdéses osztálylevelek

²⁹ Akathor, vagy mint később írák, Akathorháza melletti kaszálóról, mely a Duna partján feküdt, említés volt téve, a midőn a Miklós ágából származott Pálnak fia, II. Miklós, saját részét Salamon Domokosnak, ez utóbbi pedig 1396-ban e részt tulajdon birtokával növelve, Zaapi Tamásnak veté zálogba. Még ennél is előbb, tudniillik 1324-ben, az Akathur folyón túl fekvő, ekkor közösen birt területnek egyharmadát a fentemlített Solomun-genus ága, az Olgyai-családnak tett szolgálatukért átadák.

³⁰ Oklevéltár, 75. szám.

³¹ Oklevéltár, 62. szám.

³² Oklevéltár, 73. szám.

csakugyan nincsenek birtokukban, a pozsonyi káptalan csütörtökön, augusztus 22-én a királyt ez eredményről értesíté;³³ s alig érkezett e tudósítás Budára, a király már szombaton, aug. 24-én, épen sz. Bertalan apostol napján kelt, a fentebbi hatalmaskodási ügyben a pozsonyi káptalanhoz azon parancsát meneszté, hogy kiküldve hiteles bizonyságát, a jelölt királyi emberek egyikével vizsgálatot tartson, s királyi szavával az alpereseket megintvén, a kérdéses birtokok visszaadására és az okozott károk megtérítésére rábirja, a megintési naptól számítandó harminczkét napra terjedő időhaladékot engedve nekik; ennek eltelte után pedig, ettől számítandó tizenöt napra, színe elé idézze.³⁴

Hegy vagy Hegyedi László, mint királyi ember, Ver . . . János káptalani bizonyossággal a parancsot szerdán, aug. 28-án teljesíték, s így szeptember 28-án lejárván az időhaladék, a király előtti megjelenés október 12-dikére lehetett kitűzve. A felpereseknek hatalmas pártfogói lehettek; maga a király is, ki — mint tudjuk — a Csallóközben gyakran megfordult, talán személyesen ismerheté és kegyeire méltathatá a felpereseket, kiknek egyike, Thankházy Bálint, 1480-ban a tihanyi apátság kormányzója és 1482-ben a budai udvar gondnoka volt, vagy valamely hatalmas főúr viseltethetett érdekekkel irántuk, mert másképp az ez ügyben történt gyors intézkedések a több ezidétt észlelt perek hosszadalmassága mellett alig érthetők. E per azonban még 1477-ben folyamatban volt; László, Olgyai Jakabbal, a pozsonyi káptalanban Áldozó csütörtök előtti kedden (május 13-án) negyven ügyvivőt vallottak,³⁵ mindemellett a per elveszett. Az ítéletet Kislégi Péter királyi ember, a pozsonyi káptalan bizonysága, Krözmendi . . . kanonok jelenlétében sz. Orbán pápa napja utáni pénteken (május 30-án) foganatba is vevé; ugyanis az említett napon kiszállván Zerhášházára, a szomszédok jelenlété-

³³ Oklevéltár, 74. szám.

³⁴ Oklevéltár, 75. szám.

³⁵ Oklevéltár, 76. szám.

ben két nemes telket a hozzátartozókkal lefoglalának. Érdekes a talált felkelhetők között megemlített harminczhat darab ló (eques equaciales), négy ökör és két tehén; ezen birói zárt az ország bármely vidékén létező birtokaira vagy jogcizimeire kiterjesztvén, a lefoglalt vagyonnak kétharmadát a birói részre járandó birságok, egyharmadát pedig a felperesek kártalanítására zálogképen az illetőknek — harmincz napi határidő alatti visszaválthatási jog engedélye mellett — át is adák, Kata asszony vagyonából pedig fej-váltságdíjképen ötven marka értéknyi a felpereseknek kézbesítettett, s végül az illetők elfoglalt birtokaikba visszahelyeztettek, mikről azután a pozsonyi káptalan sz. Barabás apostol ünnepe előtti pénteken (junius 6-án) a királyt tudósítá.³⁶ — Csakis ezen több helyütt elszakadozott káptalani jelentés fekvén előttünk s nem maga az ítéletlevél, így tartalmát csak hézagosan adhatjuk.

László még ezen elmarasztalása után sem hagyott fel a Thankházyak és Wathaiak elleni erőszakoskodásaival, mely újabb elítéltetését vonta maga után. Mint az Ulászló királynak 1498-ban, sz. Bereczk püspök ünnepe utáni szerdán (nov. 14-én) kelt kegyelemleveléből³⁷ kiderül, a fejére nézve ismételten kegyelmet nyert ugyan, de hogy lefoglalt birtokaira nézve mikép egyezkedett ki, arról nincs tudomásunk.³⁸

Neje *Kata* asszony volt, családi nevét okleveleink nem közlik; Lehoczky³⁹ a Thankházy Miklós leányának állítja őt lenni. 1477-ben még élt.

Fiuk *Márton*; 1469-ben van emlékezet róla, és — mint láttuk — 1476-ban atyjával a Thankházyak osztályos levelei érdekében, esküt tett le. 1482-ben mint jelölt királyi ember for-

³⁶ Oklevéltár, 77. szám.

³⁷ Oklevéltár, 88. szám.

³⁸ A 82. számú, 1495-ben kelt oklevélben László mint már meghalt említettik, a 88. számú, 1498-ban kelt amnesztialis levélben pedig — melyben Thankházi Miklós és Wathai György elleni erőszakoskodásai is érintetnek — megkegyelmezéséről van szó; ez nehezen egyeztethető, ha csak ebben a Lászlóra nézve történt hivatkozás — talán stiláris hibából — egy előbbi megkegyelmezésére nem vonatkozik.

³⁹ Prospecimen Semmatogr. Nob. Famil. 8. lap.

dul•elő azon oklevélben,⁴⁰ melyben Thankházy Bálint, a budai udvar gondnoka, a neki adományozott Olgyai-családbeli birtokokba bevezettetni elrendelteték. Nejével, vagy annak helyettesével, 1490—1495. évek között a pozsonyi káptalan előtt Olgyai Márton, Imre és Mihály közreműködésükkel egy álszerződésre lépett;⁴¹ nem vagyok azonban képes meghatározni, hogy vajjon ezen szerződés azonos-e azon levéltárunkban is fellelhető szerződéssel,⁴² melyet 1495-ben sz. Calixt pápa és vértanú napján (október 14-én) szintén a pozsonyi káptalan előtt kötött, s mely szerint megvevé nejétől, *Kukath Margittól*, Kukath Mihálynak Neboyza Orsolyától született leányától⁴³ ennek mosonmegyei Kukath nevű birtokát háromszáz arany forintért. Ekkor, mint e szerzemény részesei, felemlítettnek fiai. *III. László*, kinek 1508 körül történt halálával felső-looczi, belwathai és pusztahódi részbirtokait — családi feljegyzéseink nyomán — később Zerhás Benedek, a mostoha testvéröccse felkérte volna.⁴⁴ — Továbbá *Domokos*, valamint *Ilona* nevű leánya, kikről egyébként többet nem tudunk. — Már akár mikép köttetett ezen szerződés, annyi áll, hogy ennek következtében ítéletileg elkobzott atyai birtokai, úgymint Zerhás háza, a thankházi, belwathai, looczi és a salamoni praedium-részek, valamint a mosonmegyei Kukath, Ulászló király által eladományoztattak, előbb 1495 után Sankfalwai Antal nyitrai püspöknek, ennek 1500—1501. évek között történt halálával a koronára szállottak vissza. Másodszor 1504-ben Thurzó Zsigmond nyitrai püspök és Sankfalwai Miklós pozsonyi prépost, az előbbeni püspök rokona nyeré adományul, és jóllehet hogy Thurzó és Sankfalwai 1508-ban még életben

⁴⁰ Magyar Sion, II., 602.

⁴¹ Oklevéltár, 88., 95., 124. számok.

⁴² Oklevéltár, 82. szám.

⁴³ Neboyza Orsolyának atyja Neboyza Miklós volt. Ezen Miklós azonos lehet azzal a Neboyza Miklóssal, ki 1454 körül a tûróczy prépostságot mint világi kormányzó avagy zálogtartó ekkor bírta, és Szentmiklósi Pongrácz által birtokában háborgattatott. Lásd Századok, 1878. évf., októberi füz., 113. l.

⁴⁴ E birtokok felkérését említi egy oklevelek nyomán összeállított genealogiai tábla (kolozsvári levéltárunkban, Nr. 59.).

voltak, a Kukath-birtok kivételével e tájt ezeket a király harmadszor odaajándékozta Korláthkői, másképp Bucsányi Zákynak is nevezett Oswaldnak és fiainak: Péter, tatai és komáromi várnagynak, Jánosnak, Antalnak és Zsigmondnak, valamint Csegey Máténak, *Zerhás Benedeknek*, Márton második nejétől született fiának és Illiészházy Györgynek.⁴⁵

1498-ban, november 14-én, Márton fejére nézve a királytól ugyan kegyelmet nyert,⁴⁶ de hogy birtoka visszaszerzésére irányult kiegyezkedés az ellenfelekkel mikép sikerült, nem tudjuk; annyit látunk, hogy 1508-ban, Laetare vasárnap utáni szerdán (április 5-én) királyi parancs intéztetett a pozsonyi káptalanhoz, azon meghagyással, hogy hiteles bizonyságát kiküldve: pókathleki Kondé Mihálylyal vagy nagymagyari Thedy Tamással, vagy a másik Kondé Mihálylyal, vagy pedig csenkei Laczky Istvánnal, kit — mellékesen legyen mondva — még ugyanez év február 7-én Márton, mivel 25 forint és 10 denárnyi tartozását ismételt kérte daczára neki meg nem fizette, kiközösített,⁴⁷ és így személyes ellensége is lehetett, mint királyi ember egyikével, az utoljára fentemlített adományozottakat igtassa be; s midőn ennek folytán Thedy Tamás a pozsonyi káptalan bizonyságával, Szegedi Egyed kanonokkal, sz. Ambrus püspök és hitvalló napja utáni szerdán és a reá következő napon e parancsot teljesítenék, a Thankházán lakó Csorba András, valamint Verbőczy István mester és országbírói főjegyző neveikben ezeknek jobbágysai, Fejér Lukács és Zewben Bertalan ellentmondottak, kiket azután a jövő sz. György nap törvénykezési nyolczadára meg is idéztek.⁴⁸

Az ellenmondás, mint látjuk, az előbbeni ágaknál már említett és lejjebb még említendő Thankházy Ábrahám defectusával

⁴⁵ Oklevélár, 94., 95., 124. számok. Az első adománylevelet nem birom; ez adományozás körülbelül 1495–1498. évek között — mint a kegyelemlevélből kiderül — történetelt; a harmadik pedig 1508 táján. Ekkor Márton már második nejével, felzaazi Wad Erzsébettel volt egybekelve, kitől a szövegben előforduló Benedek nevű, ekkor még gyermek fia született.

⁴⁶ Oklevéltár, 88. szám.

⁴⁷ Oklevéltár, 93. szám.

⁴⁸ Oklevéltár, 94. szám.

megadományozottaknak vagy ezek utódainak, mint az összes Salamon-féle birtokok és esedékes jogainak tulajdonosai nevükben történt. Hasonló eset adta magát elő, a midőn — mint láttuk — a Belwathai-ág kihaltával ennek birtokairól szóló adományozás ítéletileg megsemmisítettén, a Thankházy Ábrahám jogutódai örökölék birtokait.⁴⁹ Ezen analogiából a Zerhás Márton birtokai jöllehet hogy elébb Sankfalwai Antal nyitrai püspöknek, később Thurzó Zsigmondnak és Sankfalwai Miklós prépostnak és végül — 1508 körül — a Korláthközi-családnak, Csegey Máténak, Zerhás Benedeknek és Illiészházy Györgynek adományoztattak el: ezeknek eladományozása ellen is az Ábrahám jogutódai, Csorba András és Verbőczy István, kinek a Szathmáry György-féle részbirtok 1506-ban részére tett adományozása következtében jutott birtokába, támaszkodva az első donationalis levélre és ezen ügyben hozott ítéletre, mondhattak ellen; mindezekből az ágak közti vér- és jogközösség újabb bizonyítékot nyer.

Ezen ügyről még csak annyit tudunk, hogy 1512-ben, sz. Mihály nap előtti vasárnapon (szeptember 26-án), bakai Vas Ferencz, mint királyi ember, a pozsonyi káptalan bizonyosságával, Niethamer János kanonokkal Thankházán a beigtatást újból megkísérték, ahol Sólyom János Csorba András falubirája és jobbágya ennek nevében ellenmondva, a többi birtokokban is megakadályozá az igtatást; s midőn ugyanezen napon az igtatók Nagymagyarra vonulnának, Csorba András őket szállásukon felkeresvén, ellenmondását személyesen is kijelenté, mire őt a közelfő sz. Mihály nap törvénykezési nyolczadára megidézték.⁵⁰ Ekkor már Verbőczy István ellent nem állott, minthogy birtokrészét 1509-ben Illiészházy Györgynek és nejének nyolczszáz arany forintért eladta. Ez ügy további fejleményéről, valamint végleges

⁴⁹ A Belwathai-ág birtokait felkérő és adományul is nyert, de közbejött ítélet következtében megsemmisített donationalis levélnek tulajdonosa alsóborsai vagy nagymagyar Csorba András ugyanazon egy személy alsóborsai Wyzkezy Andrással, ki 1495-ben a Thankházy Ábrahám birtokaiból adományképen részesült, és Thankházán lakott. Neje Anna volt 1496-ban, amidőn gyermekeivel a budai pálosok confraternitásába lépett. Lásd Századok, 1869. évf., 592.

⁵⁰ Oklevéltár, 95. szám.

kimeneteléről feljegyzéseink nincsenek; arról azonban értesülünk, hogy a Márton fiai is Zerhásházát, míg az új adományozottak egymás közt civódtak, még birták.

Míg ezen atyai örökségét megtámadó nehéz perrel foglalkoznék, ugyanennek folyama alatt egy más, nem kevésbé jelentékeny per veszi egész figyelmét igénybe: Thankházy Ábrahám, a Solomun-nemből származott egyik ágak utolsó fisarja 1495-ben, sz. Imre nap táján kimulván, a király ennek birtokait eladományozá, miről feljebb, a Thankházy-ágaknál már bővebben szóltunk; itt csak annyi álljon, hogy ennek fiúágit illető javainak, úgymint Thankháza-, Loocz- és Salamonnak történt eladományozása ellen Márton, mint legközelebbi osztályos rokon és illetőleg egyedüli örökös, tiltakozott. Nem vagyunk képesek — oklevelek hiányában — ezen ügyet minden stádiumán keresztülkísérni, annyi azonban áll, hogy 1504-ben a sz. Mihály nap törvénykezési nyolczadára, mint ez ügy végleges tárgyalására kitűzött határidő alatt, Illiészházy György képviselője, megbízottja⁵¹ által a királyi Curián a fentemlített birtokot a maga, mint egyedüli *fiörökös* részére kiadatni kérelmezé, ezúttal összeköttetését a Thankházyakkal bizonyítandó, ügynöke, leszármazását előszóval adá elő: Mártont Lászlótól, ezt Balázstól, ezt Miklóstól, ezt Jánostól, ezt Pétertől származottnak állítván; szintén előmutatá a veszprémi káptalannak Salamoni Miklós kértére 1339-ben kiadott és már említett azon oklevél hiteles másolatát, átiratát, mely az említett Altalútolia-birtokra vonatkozó, IV. Béla királynak 1239-ben kelt ítéletlevelét foglalta magában. Ezek erőltetésére a felperek ügyvéde, Csegedi Mátyás felhozá, hogy a veszprémi káptalan kiadványa az eredeti előmutatása nélkül gyanus és mítsem bizonyít, a Mártonnak csak élő szóval előadott leszármazása oklevelek bizonyítéka nélkül nem érvényes, s végül, *ha ezeknek érvényét el is ismerné*, mivel Márton a történt adományozáskor — a fentemlített álszerződés miatt — hűtlenségi kereset követ-

⁵¹ Mint feljebb észleltük, ezen Illiészházy György ugyanaz, ki 1508-ban a Márton elkobzott birtokaiból adományképen részesült.

keztében volt elmarasztalva, mint ilyen, a törvényen kívül állván, mit sem örökölhét. Ez utóbbi allegatióját a felperesek ügyvéde Ulászló királynak 1498 november 14-én kelt, a fejére nézve nyert kegyelemlevele előmutatásával bizonyítja. A kölcsönös felekezések bevégeztével — a felperesek unszolására — a végítéletet a királyi Curia ekkép mondá ki: elismeri ugyan a kérdéses birtokoknak fiúági minéműségét, és épen ez okból a király ezeket, mint reá szállandókat, mivel Márton azokat mint notorius ügy sem örökölhétné, el is adományozhatá, mint voltaképen azokat már 1495-ben Szathmáry György prépostnak, ekkor már váradi püspöknek, chébi Pogán Péter pozsonymegyei főispán- és komoronyinak, ennek unokatestvérei, Pogány György-, Zsigmond- és Jánosnak, valamint alsóborsai Wyzkezy Andrásnak, ennek fiának Ferencznek, testvérének Györgynek és unokatestvérének Wyzkezy Pálnak el is adományozta; egyszersmind kimondatott, hogy az alperesek által felmutatott oklevelek, a mennyiben ezen ügyre vonatkoznának, érvényen kívül helyezzessenek. A felperesek ez ítélet nyomán 1505-ben, sz. Fábián és Sebestyén nap körül, *Zerhás Gergelynek*, Márton egyik kiskorú fiának minden tiltakozása daczára, azokba be is igtattattak.⁵²

Ezzel ez ügy még befejezve nem volt, mivel az alperesek a birtokokból kimozdulni vonakodtak; végül a peres felek között 1506-ban egyezkedés jött létre⁵³ az ekkor óvári kastélyában időző gróf Szentgyörgyi és Bazini Péter országbíró közbejövetele következtében, mely az itt szintén jelenlévő Mártonra nézve, ki ugyan a Thankházy Ábrahám eladományozott birtokait ha nem is nyerheté vissza, legalább annyi előnnyel birt, hogy azon — helyén már említett — egyezmény nyomán, melyet az eladományozott Belwathai György birtokai érdekében folytatott perlekedés után Csorba Andrással,⁵⁴ a donatariussal, a budai káptalan előtt még 1504-ben, sz. Bereczk püspök és hitvalló

⁵² Oklevéltár, 83., 89., 91. számok.

⁵³ Oklevéltár, 92. szám.

⁵⁴ Mint a Belwathai-ágnál láttuk, Csorba András, Belwathai György 1484—1495. évek között történt magvaszakadtával, ennek belwathai, thankházi, salamoni és looczi rész-

napja utáni vasárnapon (november 17-én) kötött,⁵⁵ ezen birtokoknak egyhatodát legalább a maga részére kinyeré.⁵⁶

Ha ezen elősorolt perekre visszatérünk, azt találjuk, hogy Thankházy Ábrahám végrendeletében ősi birtokait hagyományosainak csak zálogképen kötő le, azon meghagyással, hogy azokra bárkik — ez alatt csak jogos örököseit, talán éppen Mártont is érthet — nem másképp, csak a zálogösszeg lefizetésével tehesék kezeiket. Ügyszintén Illiészházy, Márton ügynöke, az 1239. évi ítéletlevélnek 1339. évi hiteles átiratával bizonyította, hogy az Altalutolia-feuld Wathának kiegészítő része lévén, Solomun-birtok; továbbá támaszkodva a leányutódok által e perben felmutatott 1362. évi osztálylevélre, az ebben előforduló Péterrel igyekezett Mártont az előszóval előadott genealogiai deductiójában egybe-kötni. Meg nem fogható azonban, hogy miért tette ezt csak előszóval, holott jól tudhatá, hogy erre a törvényszék mitsem ád; lehet egyébként, hogy ez ügyre vonatkozó okleveleket — bár hiteles másolatban is — a levelesládák hozzáférhetetlensége miatt megszerezni nem volt képes, avagy Péternek osztályos rokonai — talán egy előbbeni per alkalmával bemutatott oklevelek nyomán — annyira ismeretesek lehettek a törvényszék előtt, hogy Illiészházy feleslegesnek vélte a Márton nemzedékrendét okmányokkal támogatni; mindmegannyi kérdés, melyre felelni nem tudok, azonban maga a törvényszék a fősúlyt a hűtlenségi vádelmarasztalására fektet, és ennek nyomán mondta ki ítéletét.

Az elősoroltakból még azt is észleljük, hogy legalább egy század folyama alatt, három nemzedéken át elkövetett hatalmaskodások következtében, a családi birtok lassanként idegenekre szivárgott át; a károsodott felekkel vagy új adományozottakkal időnként létrejött egyezkedések ha vissza is hoztak valamit az elveszett birtokból, az mindig tetemes veszteséggel történvén, Mártonnak ősi vagyonát nagyon leapaszthaták; ehhez járult még

birtokait adományul nyeré, melyek azonban jogilag és ítéletileg is a Thankházy-ágra szállottak, ennek kihaltával pedig szintén Márton tartott ezekre igényt.

⁵⁵ Oklevéltár, 90. szám.

⁵⁶ Oklevéltár, 92. szám.

a mellékes ágak utáni jogszerű örökösödésének eleste is. A Korláthköiek, Csegeyek, Szathmáryak, chébi Pogánok, alsóborsai Wyzkeziek vagy máskép Csorbák felhasználva Mártonnak szerencsétlen helyzetét, mondhatni talán lesben állva, a Solomun-nemzetség ezen ágainak valamennyi csallóközi birtokait maguknak adományoztatták, nem is sejtván, hogy az ítélet szigorúsága által így sujtott- és kifosztottnak utódait az isteni gondviselés jobb létre és hatalomra fogja még egykor felsegíteni.

Mártonnak első neje — mint láttuk — *Kukath Margit* volt, kitől gyermekei: *III. László*, *Domokos* és *Ilona*; ezekről további feljegyzéseink nincsenek. E neje 1495-ben már nem élt. Második neje *felzaazi Wad Erzsébet*, Wad Jánosnak Chankházi vagy máskép Thankházy Zsófiától, Thankházy Antal egyetlen leányától született leánya; ez utóbbtól voltak fiai: *Benedek*, a család továbbterjesztője, *Gergely*, kiről a Thankházy-féle perben már megemlékeztünk, és *Demeter*.

Mártonnak ezen második neje 1521-ben, Virágvasárnap előtti pénteken (márczius 22-én), kijelenté a pozsonyi káptalan előtt, hogy Merthfalva, máskép Scenterzsébet nevű csallóközi birtokrészét a máriavölgyi pálos szerzetesek kolostorának háromszáz magyar forintért oly feltétellel adá el, hogy ezen összegből csak hatvan forintokat vévén fel, a többi, vagyis kétszáznegyven forintot a maga és utódainak lelkiüdvéért a kolostornak adományozta.⁵⁷ Talán itt nyugszik Erzsébet eltemetve. Márton 1540-ben nincs életben, és ennél sokkal előbb mulhatott ki.

Benedek — mint már említettük — atyai birtokainak egy részét adományul nyeré.⁵⁸ Neki tulajdonított, ámbár nem tőle

⁵⁷ Oklevéltár, 96. szám. A szenterzsébeti részbirtokot — mint Thankházy-successiót — anyja után örökölhette Wad Erzsébet. Gondolom szintén ezen jogon lehetett itt birtokos Csenkey Imre fia, Csenkey Benedek is; anyja, Thankházy Ilona után, 1521-ben, e részbirtokát ez is az említett pálosoknak vallá fel, kétszáz forintért. Lásd Rupp Jakab, Magyarország Helyrajzi Története, I., 169.

⁵⁸ Figyelemre méltó, hogy csak Benedek részesült az adományozásban, és a többi testvérei részt nem nyertek, mivel ekkor talán Gergely már nem élt, és Demeter még meg nem született. (?) Benedek is csak kis gyermek lehetett, valamint idősb mostoha-testvérei talán ekkor nem voltak az élők között.

eredő mesés családi feljegyzéseit a Trophaeum Domus Estorás közli, melyek — mint az elősoroltakból is láttuk — az igazságtól nagyon távol állanak; van azonban ezek végén egy egyszerű, a többi képzelmenyekről egészen eltérő, alkalmasint általa fenhagyott emlékezet, melyet talán valami imakönyvből vagy bibliából, hová régebben ily feljegyzéseket igtatni szokásos volt, méríthete a Trophaeum compilatora Eszterházy Pál herczeg; ezek szerint Benedek a töröktőlí féltében Baranyamegyéből — hol állandóbb lakhelye és talán birtoka is lehetett — Galanthára jött 1526 körül és Rév-Komáromban február 6-án, 1527–1532 között — és nem mint a Trophaeumban nyilván nyomtatási hibából áll az 1560. évszám, mert ekkor Benedek már nem élt — nőül vevé galanthai Bessenyei Ilonát,⁵⁹ Bessenyei Györgynek, nem pedig Istvánnak leányát, mint azt eléggé hibásan írja a fentidézett munka. Nejével Galanthán és Gányon birtokot nyert, mely később szintén e helyeken neje résziben örökölt Wasky Domokos birtokaival, valamint több Bessenyei-rokonok itteni birtokaiknak 1539-ben történt megosztása után, tetemesebben gyarapodott.⁶⁰

1539-ben testvéröccse Demeterrel közösen birt zerhászázi, ekkor már lakatlan nemesi telküket — sessionem desertam, mint mondja az oklevél — ennek tudta nélkül ötven forintért illiész házi Illiész Tamásnak és Gergelynek zálogba veté. 1540-ben ezen birtokra maga Demeter is vett fel tíz forintot az előbbienektől. Később pedig, 1541-ben, a maga részét egészen eladá nekik ötven forintért, kik azután az 1542. év Szentháromság ünnepe előtti szombaton (junius 3-án) Kismagyari Sándor Miklós királyi ember és a pozsonyi káptalan bizonyosága, Budai Lőrincz által

⁵⁹ Bessenyei Ilona mint Benedek neje említettik 1536-ban, és ennél előbb mehetett férjhez. Lásd az Eszterházy cseszneki-ág pozsonyi, jelenleg galanthai levéltárában őrzött oklevelet: fasciculo 60. Nr. 12. — *Valahányszor e levéltár adataira utalok, csak a fasciculust és az oklevél számát idézem.*

⁶⁰ Oklevéltár, 97. szám. — Bessenyei Györgynek két leánya volt: Ilona, Eszterházy Benedekné, és Margit, Agyarósy Mátyásné, — és Péter nevű fia, ki Mátyás nevű fiában físarjában 1572 körül kihalt. Fasciculo 60. és a következő számok: 7., 8., 12., 20. és fasciculus 100. Nr. 165.

minden ellenmondás nélkül oda be is igtattattak; hasonlóképen 1542 július 18-án Benedek is bevallá részbirtokát az Illiész házyaknak százhat forintért,⁶¹ kik még ez évben a Demeter birtokrészének vételárát szintén százhat forintig egészíték ki, és így az egész Zerhás háza kétszáz tizenkét forintért idegenített el. Később azonban, 1553-ban, Benedek halála után, ezen összes birtok eladása ellen — mely ekkor Eszterháznak iratott — Benedek utódai a pozsonyi káptalan előtt sz. Lőrincz napja utáni szombaton (augusztus 12-én) tiltakoztak.⁶² Demeterről többet feljegyezve nem találunk, úgyszintén fiáról, *III. János*ról, ki 1541-ben még kiskorú volt.⁶³

1549-ben Benedek galanthai Borsy Flóriánnal és Bessenyei Tamással Kalmár András pozsonymegyei lakosnak és polgárnak bizonyos tőle vásárolt portékák tartozása fejében ötszázhetven forint értékig galanthai birtokukat együttesen leköték.⁶⁴ Ekkor már Benedek »de Eztherhás« családi néven említve fordul elő,⁶⁵ melyet azután a »Zerhás« névvel még egy ideig felcserélve fiai állandósítottak meg, valamint ugyanekkor írja magát Galántháról is, mely előnevet, elhagyván a régi »salamonwathai«-t és »zerhás-házi«-t, talán neje utáni birtoka nyomán veheté fel.⁶⁶ Családunknak elébb itt létező birtokáról csak annyiban van tudomásunk,

⁶¹ Oklevéltár, 98., 99., 100., 101. számok.

⁶² Oklevéltár, 103. szám. E tiltakozás daczára e birtok az Illiész házyak tulajdonában maradt mindvégig; az Illiész házy-család utolsó físarja, István is birta, s ettől — 1838-ban történt kimultával — a jelenlegi birtokosa, gróf Batthyány József, női ágon öröklé. Lépések — mint értesültem — már a mult században is tétettek ennek visszaszerzésére, de eredménytelenül; a salamoni, zarkaberkai és thankházi birtokok is részben elébb a Zomorj, Csorba, Züllő, Sági, később az Illiész házy és végül a Batthyány családokhoz kerültek.

⁶³ Oklevéltár, 99. szám.

⁶⁴ Oklevéltár, 102. szám.

⁶⁵ Ugyanezen családi néven — mint elébb említettük — már II. László is fel van jegyezve, az 1464. évi oklevélben.

⁶⁶ Férfi-ágban később kihalván a Bessenyei-család, a Borsy Kelemen fiai már 1550-ben, továbbá Eszterházy Ferencz, Balogh János, Fekete György és Arády László — mindmegannyian leányágoni utódok — új adomány czímen Galanthát felkérve, vették fel a »galanthai« előnevet. Az 1699. évi törvényes inquisitio szerint Galanthán az előbbiek mellett egyedül még a Kuskóczy-család jön mint ősi birtokos elő, a többiek zálogtartók voltak. Fasciculus 60. Nr. 15., 43. és 273.

amennyiben az 1548. évi galanthai conscriptióban Benedeknek tulajdon nevére egy porta van bejegyezve; egyébként lehet, hogy Benedeknek atyja, Márton, már előbb, első neje után, kinek anyja a Neboyzai-családból származott, itt birtokot szerezhetett, minthogy a szintén e családból eredő Neboyzai Jakab 1461 körül Bessenyei Imre galanthai és hetményi birtokrészeit zálogban tartá.⁶⁷

Benedek az 1549–1553. évek között — talán még előbb is — nagyobb mérvű állattenyésztéssel foglalkozott. Ezen gazdasági ág e tájon akkoriban nagyon előnyös jövedelmi kútforrásnak mutatkozhatott, minthogy birtoktársai, a Bessenyeiek stb., ezt nagyban üzik. Benedek 1553-ban, augusztus 25-én, már nem volt az élők között. Ugyanekkor özvegyét a szenczi harminczados a királyi Curiára idézteté, és a néhai férje által e vonalon áthajtott lábasmarhákért adós maradott háromszáz forintnyi vámpénz megfizetését tőle követelék.⁶⁸ 1579-ben még életben volt.

Gyermekei a következők: *Ferencz*, — kiről lejjebb szólunk — *Anna*, *Magdolna*, *István* és *Margit*. Lássuk rendre:

Annának három férje volt. Az első, thomai Dély Ferencz, mint katona esett el a temesvári ostrom alatt 1552-ben. Tinódi is említi krónikájában: »A vég Temesvárnak elveszéséről« című énekében. Anna ekkor szintén Temesvárt tartózkodott, honnan anyja a katasztrófa után hazahozá.⁶⁹ Ettől született fiának: Dély Farkasnak nagyanyja, Bessenyei Ilona, Eztherhas Benedekné volt később a gyámja. Második férje Kossuthi Hegyi Balázs; ez az Illiész-házy Tamás árváinak, Zsófiának, a későbbi Eszterházy Ferencznek és testvérének, Istvánnak, a későbbi nádornak gyámja volt; ettől — úgy látszik — gyermeke nem maradt. Harmadik férje

⁶⁷ Fasciculus 60. Nr. 3. és 4.

⁶⁸ Oklevéltár, 117. szám.

⁶⁹ Anna 1550 körül férjénél lehetett, amennyiben az 1552-ben elesett férjétől egy fia volt, feltételezve, hogy férjhezmenetelkor 16 éves volt, akkor 1534-ben kelle születnie. Ennek nyomán hozzávetőleg a Benedek néhány gyermekének születési éveit is meghatározhatnók, amennyiben az Anna végrendeletéből tudjuk, hogy Ferencz nálánál idősebb, István pedig ifjabb volt.

1557-ben garamszentbenedeki Thewrewk Balázs, kinek 1559 körül Nádasdy Tamás nádor birtokrészeket adományozott a nyitra-megyei Zyládon és a pozsonymegyei Hegyen, Kossuthon, Hydeghéten, Korozeghen, Bekén stb. Ettől fiai: Thewrewk Ferencz és Balázs; ez utóbbi 1565-ben már nem élt. Annának rendes tartózkodási lakhelye 1559-ben Kossuthon volt; ekkor őt, valamint a Hegyi-családbelieket Baracskey János és Domokos a zálogösszeggel megkínálva, hydeghéti birtokuk visszabocsátását követelek.⁷⁰ Anna 1560-ban végrendeletet tett,⁷¹ és 1565-ben nincs az élők között.

István 1553-ban, sz. Lőrincz vértanú napja utáni szombaton (augusztus 12-én), a pozsonyi káptalan előtt maga és testvérei nevében »Eszterháza« nevű birtokuk eladása ellen tiltakozott, melyet nagybátyja, Eszterházy Demeter, hir szerint — talán újabbi felülfizetés mellett — az Illiészházyaknak örök áron eladott.⁷² Mint katona, 1567-ben az egervári lovasság soraiban szolgált, 1568—1570. az érsekújvári őrségben tiszti állomásban volt, de az 1573. évi lajstromban már elő nem fordul, mivel talán ekkor már nem élt.⁷³ Össze nem tévesztendő a hasonló nevű későbbi Istvánnal, kiről mindjárt alább fogunk megemlékezni.

Magdolna első férje kossuthi Hegyi Ambrus, Eszterházy Anna második férjének, Hegyi Balásznak testvére volt. Ettől 1553-ban özvegy. Második férje balázs-éthei Moré Ferencz; ez 1559-ben még élt, míg neje — úgy látszik — 1560-ban már nem, mert Anna testvére ez évi végrendeletében, melyben testvéreiről megemlékezik, Magdolnának csak első férje utáni árváiról gondoskodott. Mint néhait említi egy 1574. évi oklevél.⁷⁴

Margit 1560-ban élt, és egy nemzedékrendi táblázatnak töre-

⁷⁰ Új Magyar Sion, 1877. évf., 126. Az eredeti oklevél az esztergomi káptalani leltártárban. Capsa 69., fasc. 11. Nr. 20. Ebben az »Eszterházy« név »Zterhás«-nak van írva.

⁷¹ Oklevéltár, 104. és 118. számok.

⁷² Oklevéltár, 103. szám.

⁷³ Szalay László: Eszterházy Miklós Magyarország Nádora, I., 4.

⁷⁴ Fasciculus 60. Nr. 137.

déke nyomán régi vagy apczi Polyák Gábornak, alkalmasint az 1515-ben élő Polyák Pál pozsonyi királyi harminczados⁷⁵ fiának 1560-on innen volt neje, és — úgy látszik — magtalanul halt el.

Ferencz, Benedek és Bessenyei Ilona fia, 1533 táján született. 1571-ben Veráncz esztergomi érsek udvarnoka lett; a július 22-én kelt szerződés nyomán köteles volt saját tisztességes fogatával egy szolga kíséretében az érseket utazásaiban kísérni, a hivatalos titok megőrzésével az érseki tanácskozmányokban részt venni, a különböző követtségekben hiven eljárni és a reábizottakat pontosan teljesíteni; ezen állásban 1573-ig maradhatott, az érseknek bekövetkezett haláláig.

1579-ben Pozsonymegyének alispánja volt, s ekkor elkövetett hatalmaskodásáról értesülünk; ugyanis sz. Egyed apát napja utáni szerdán (szeptember 2-án) többekkel fegyveres kézzel heghethei Hegyi Pál pozsonymegyei Heghethe nevű birtokára rontott, ennek távollétében lakházában nejét, Dorottyát szidalmakkal elhalmozva, ruháit lefoglaltatá és Szerdahelyt az e tettért kérdőre vonó Hegyivel találkozván, megveréssel fenyegette, egyúttal az özvegy Wégh Miklósné házát hivatalos pecsétjével zár alá vevé. A károsodott felek panaszára gróf Báthory Miklós országbíró a bösi kastélyából ugyanezen év Boldogasszony születése napja előtti vasárnapon (szeptember 6-án) kelt parancsa következtében az esztergomi káptalan közreműködésével megidézteté, miről a káptalan ez évi sz. Máté evangelista napja utáni kedden (szeptember 22-én) tudósítá, hogy Ferenczet Galanthán, szokott tartózkodási helyén, Boldogasszony születése napja utáni szerdán (szeptember 9-én) felkereste ugyan, de otthon nem találván, anyjának, Bessenyei Ilonának az idézést kézbesíté. Mi ok indíthatta Ferenczet ezen tetre, arról tudomásunk nincs. Másfelől azonban, mint fenmaradt későbbi néhány leveléből ki-

⁷⁵ Magyar Sion, IV., 163. Paulus Polyák, tricesimator posoniensis 1515-ben. Egy régi Polyák Péter 1466-ban bodrogmegyei alispán volt. Lásd a budai országos levéltárban őrzött oklevelek, pecsétek mutatóját, 27. lap.

vehető, nagyobb birtokosokkal szemben is, a népnek igazságos követeléseit és jogait erélyesen tudta megvédeni.⁷⁶ Ekkor magát már szélteben »Esterhás«-nak irta.

1588-ban, az ezévi pozsonyi országgyűlésen, azon bizottságnak tagja lett, melynek feladata volt a Duna, Liptómege és a bányavárosok közti területen fekvő vár és végházak állapotát, valamint a kincstári jogok, adók és jövedelmek ellenőrzését megvizsgálva, ezeknek czélszerűbb kezeléséről véleményt adni.⁷⁷

Az egyházi tizedek hasznobérbe vételével foglalkozván,⁷⁸ mely akkoriban, de még előbb, a tizenötödik században is — az előkelő és befolyásosabb családok által is igénybe véve⁷⁹ — legbiztosabb módot nyújtott a vagyon gyarapításához, ez oly állapotba helyezé, hogy a Bessenyei-rokonoktól ezeknek galanthai és hozzátartozó birtokaiknak egy részét az 1514—1590. évek között megszerezvén, ezekre azután 1590 november 21-én új adománylevelet nyert, és idő multával szülőitől örökölt vagyonát annyira nevelé, hogy halála után a galanthai kastélyt és az ehhez tartozó birtokrészt, mely — a pozsonymegyei portalis conscriptio szerint — helyben, Galanthán tizenkét portából — egy portára négy jobbágyhelyet számítva, így negyvennyolcz jobbágytelekből — állott, emellett Kossuthon, Bahon, Csenkén, Sziládon és egyéb helyeken birtokrészeket, valamint a magyarbéli szőlőket, nemkülönben a dománisi uradalmat, melyet sógora, Illiészházy István, a későbbi nádor, 1602-ben megvéve, reá és nejére átruházott, valamint a trencseni és surányi uradalmakban is az Illiészházy-család kihaltával ő reá és családjára az 1600-ban kelt adománylevélben kiterjesztett örökösödési jogot (virtualis successiót)⁸⁰ hagyhatá gyermekeire;⁸¹ mindemellett terhes családja fentartása

⁷⁶ Oklevéltár, 125. szám. Fasciculus 100. Nr. 387. A kisselmeczi báró Révay család levéltárában Ferencznek több levele fenmaradt, melyek közül nyolcz darabot ismerek.

⁷⁷ Istvánfi Miklós Histor. 355. és Corp. Jur. Hungr. Decret. iv. art. 10.

⁷⁸ Szalay L. idézett hely, 1., 3.

⁷⁹ Századok, iv., 365.

⁸⁰ Fasciculus 60. Nr. 62. Fasciculus 93. Nr. 43. Oklevéltár, 125. szám.

⁸¹ Fasciculus 60. Nr. 43. és 155. Fasciculus 92. Nr. 1.

sok gondot okozott neki, mi egy 1585-ben Révay Mihályhoz — kivel barátságos viszonyban élve, számos levelet váltott — irt leveléből is kiderül.

1596-ban, a török veszély alkalmával, szeptember 20-án, Sellyén szemlét tartott a pozsonymegyei dandár felett, okt. 1-én az érsekújvári táborba indult, ahonnan még elég jókor érkezett Pálffyhoz, részt veendő a keresztesi ütközetben, hol egyik fia, István, el is vezett. Két nappal később, október 28-án, jelen volt a diószegi gyűlésen és december 7-én, Galantháról kelt levelében, a megyét a haza védelmére szólítá fel, és ugyane hó 10-én Szenczen tartandó gyűlésre meghívá;⁸² ez alkalommal nagy erélyt fejtett ki. Eszes tanácsos főember volt, mint róla fia, Dániel feljegyezve hátrahagyá.

1600-ban mint buzgó lutheránus — mely felekezethez valószínűleg a Veráncz halála után csatlakozhatott — jelen volt a trencsényi zsinaton és annak végzéseit aláírá;⁸³ Bornemissza Péter helvét felekezetű lelkészt már elébb is segélyezé.⁸⁴ 1600-ban még alispán volt, de 1601-ben már nem az; e megye egy bizonyítványában mint »alias vice Comes istius Comitatus Posoniensis« említetik. 1603-ban még élt,⁸⁵ de azon innen okleveleinkben neve többé elő nem fordulván, valószínűleg 1604 körül mulhatott ki. Alkalmasint a galanthai külső egyházban temettetett el.⁸⁶

Neje, *Illíesházy Zsófia*, Illíesházy Tamás pozsonymegyei alispán és Földes Zsófia leánya, a nádor Illíesházy István testvérhuga, született 1547-ben és 1566 körül ment nőül. 1569-ben szülői vagyonából testvéreivel megosztzkodott.⁸⁷ Férjének tizenhárom

⁸² Szalay L. id. hely., 1. köt., 1. lap és Tudományos Gyűjtemény, 1831. évf., x. köt., 75—76.

⁸³ Wesszprémi, *Succincta Medicorum Hungr. et Transilv. Biographia* iv., 323. és Tóth Ferencz, *A Magyar és Erdélyi Protestáns Ekkl. Histor. Decas.* 1., 74.

⁸⁴ Lehoczky, *Stemmatogr. Famil. familia Balassa*, p. 27.

⁸⁵ *Fasciculus* 83. Nr. 45., 46., 65. és *fasciculus* 100. Nr. 404.

⁸⁶ Ezen egyházat 1630-ban a katolikus birtokosság erőszakosan foglalá vissza az evangélikusoktól, papjaikat elűzván. Lásd *Histor. Diplomat. de Statu Relig. Evangelicae in Hungaria. Appendix* pag. 21.

⁸⁷ Illíesházy István, György, János, Kata Bossnyák Andrásné és Brigitta, a későbbi Thurn Fülöpné vagy tán gróf Lodron Lajos hitvesével ez oklevélben is az »Eszterházy«

gyermeket szült, kiknek születési éveit atyjuk gondosan feljegyezte.⁸⁸ Zsófia 1601 körül még élt. Gyermekai a következők: *Magdolna*, született 1567 január 26-án; férje Kubinyi László királyi tanácsos volt. Nagybátyjának, Illiészházy Istvánnak lengyelországi bújdosása alatt nagy segítségére volt; leveleit kézbesíteteté és különböző politikai híreket közlött véle. Mint özvegy, 1609-ben még élt.⁸⁹

Ferencz, sz. 1568-ban. — *Tamás*, erről lejjebb. — *István*, sz. 1572 márczius 4-én; katona volt, 1594-ben az érsekújvári őrseregben szolgált;⁹⁰ később a Pálffy seregéhez tartozhatott, a midőn 1596-ban, Eger bukása után, október 26-án, a törökök elleni ütközetben veszett el, Keresztesnél: »Nem tudni ez mai napig is, elevenen vitettetett-é el, vagy peniglen meg ölettetett«, mint írja testvére, Dániel, feljegyzésiben. Istvánfi is említi történelmében.⁹¹ — *János*, sz. 1574-ben. — *II. Ferencz*, sz. 1576-ban. — *Farkas*, sz. 1577-ben; elébb nagybátyja, Illiészházy István udvarában szolgált, ki dicsérőleg emlékezik meg róla egyik a száműzetésben Landskronáról 1604 február 4-én kelt, nejehez írt levelében, melyben az egész Eszterházy-családnak ő iránti szeretetét és ragaszkodását a Szentírásból vett mondattal hasonlítja össze. 1609-ben, Illiészházynek történt halála után, — úgy látszik — Thurzó Györgynél állott hadi szolgálatban. Valamely

név »Ztherhás«-nak van írva. Lásd Történelmi Tár, 1878. évf., 1. köt. 139. és Századok, 1x., 60. Mellékelem a Földesy-Illiészházy családok rövid nemzedékrendét (Fasciculus 60. Nr. 155. és fasciculus 98. Nr. 32.);

	Földesy János neje	Földesy Zsófia	
	1543. Zsófia még élt	† 1547.	
Illiészházy Lőrincz	Illiészházy György	első neje	Illiészházy Zsófia
1450. nem élt	pozsonym. alispán		sz. 1547.
Thankházy Ilona	1502. Belwathai	Illiészházy Tamás	Eszterházy Ferencz
1481.	Wathai Margit	pozsonymegyei alispánnak 1544.	pozsonymegyei alispánné 1579.

Helyenként családuk tagjaihoz férjhezment feleségeiknek néhány ivre terjedő genealogiai leszármazását — mert többre terjeszkedni e munka keretén túlesnék — tájékozás végett továbbra is közleni fogjuk.

⁸⁸ Ezen feljegyzéseket, valamint a fia, Dániel által folytatottakat lásd az Oklevéltárban, 105. szám alatt.

⁸⁹ Magyar Encyclop., 11., 866. és Történelmi Tár, 1883. évf., 324.

⁹⁰ Szalay, id. hely., 1. köt., 4.

⁹¹ xxx. könyv, 432.

gyuladásos betegségben az orvos érvágást alkalmazva, vigyázatlanságból erét keresztülmetszé: vére elfolyván, halt meg Madocsánt, 1617 körül. — *Zsófia*, sz. 1578 október 29-én. Ez Révay Mártonhoz ment férjhez; kézfogójuk Trencsén várában, 1598 január 12-én volt, lakodalmuk pedig Galanthán, 1599 február 14-én. Meghalt 1620 május 7-én Treboszton, eltemetett a szentpéteri egyházban.⁹² — *Gábor*, erről lejjebb. — *Miklós*; lásd alább, a fraknoi ág törzsét. — *Dániel*, a cseszneki ág kezdője. — *Pál*, a zólyomi ág elődje. — Végül *Anna*, sz. 1590 május 22-én; 1614 után ipolykéri Kéry János, a későbbi koronaőr neje lett. Meghalt ? Királyfalván, és eltemetett a radványi egyházban. Kéry János második neje Czobor Orsolya volt.⁹³

Családunk ősi czimere: a paizs kék mezőjében czimertanilag jobbra ágaskodó arany gryph; első jobb lábával kivont kardot, baljával három piros rózsát tart ugyanezen gryph, de csak félig nyúlik fel a paizs feletti sisak koronájából; a foszladék jobbról aranykék, balról aranyvörös. A gryph feje fölötti és láb alatti koronák, mint azt a jelenben használt czimereinken észleljük, — úgy látszik — nem kellékei a czimernek; az 1612—1680. évek között átvizsgált czimer-lenyomatokon hol megvannak, hol pedig hiányoznak, valamint az egyenes vagy görbe kardnak alakja is, a korszakhoz, melyben a czimer készült, alkalmazkodik. Czimert adományozó levél nincs, vagy legalább eddig még elő nem került.⁹⁴ Ime, álljon itt, az 1. szám alatt, a tizenötödik század első negyedének modorában festett gryph, és szolgáljon az újabban virulásnak induló, régibb heraldika-korszak stíljének mintául. Legrégibb ábrája, melyet ismerünk, Ferencz alispánnak egy

92 Új Magyar Múzeum, 1857. évf., 10. füzet. Révay, Napló.

93 Oklevéltár, fascic. 99. Nr. 27.

94 Tisztán emlékszem, hogy valamely oklevéltárban kivonatolva olvastam, hogy 1436-ban a Thankházak unokatestvéreikkel — kik között Balázs ősünk is meg van nevezve — Zsigmond királytól czimert nyertek adományul. E jegyzékem elveszett, és azóta az e szakmában jártasok — bár e czimer adományozására ők is emlékeznek — engem útbaigazítani nem képesek.

1597 június 10-én Fedémesről kelt levelére⁹⁵ nyomott gyűrű pecsétjén szemléltethető (ennek mását lásd a 2. szám alatt). Ez, ha a közlött rajza hű, a fenn leírttól annyiban eltérő, amennyiben bal lábával egy rövid nyéllal ellátott gömböt illetőleg kis buzogányt (?) tart. A paizs felett neve két kezdőbetűje: F. Z. van felvésve; ezen pecsétgyűrű tehát még azon korszakból való, a midőn a »Zerhás« melléknevet inkább használta, körülbelül az 1560–1570. közti évekről.

2. SZÁM.

Tamás, Ferencz és Illiész-házy Zsófia fia, született 1570 május 6-án. 1589 augusztus 27-én beiratá magát Vittenbergában a tanulók sorába.⁹⁶ Innen hazatérve, vallásos iratokkal foglalkozott. Aegidius Hunnius vittenbergai tanár latinul irt munkáját ezen czim alatt: »Az igaz Aniaszentegyházról és ennec feiéről az Christusrol, Ismégh az Romai Aniaszentegyházról és ennec feiéről az Romai Pápáról való articulus« stb., a szeredi prédikátorral, Kürthi Istvánnal magyarra fordította,

az előjáró beszédet maga Tamás irván hozzá, ajánlva Illiész-házy Istvánnak és nejének, Pálffy Katának; így végzi: »Amen Galanthán, 1-ső Marcii A. D. 1601. Nagyságod alázatos szolgálja, Eszterhás Tamás. Nyomtatott Sárvárt, 1602-ben, Illiész-házy István kölcségén.«⁹⁷ Ezen munkára Pázmány Péter reflektálva, Tamásra vonatkozólag ezeket jegyzé meg: »Kezemben akada Hunniusnak könyve, melliet magiarra fordított . . . Eszterház Tamás. Igazán mondom, föllötte igen ciudálkozom raita.

⁹⁵ Századok, 1868. évf., 513.

⁹⁶ Weszprémi, id. hely., iv. 323. és Tóth, id. hely., Decas I., 74., 75. és 175.

⁹⁷ Ezen ritka könyv megvan az esztergomi székesegyház, úgyszintén a szombathelyi szeminárium, valamint Radványon, a Radvánszkyak könyvtáraiban, mind ép példányok. Negyedré, 582 lapra terjed; maga a prologus 28 lapból áll. Lásd Szabó Károly, Régi Magyar Könyvtár, 174–175.

zyak.

comes
Solomun

1302.

comes

Salamon

Péter

III. Miklós, 1362.

Salamonwathán lakott

ván, özvegye él

1407. 1414. 1425.

1407. 1414. 1425.

Balázs

András

dictus Zerhás

de Salamonwata

1407. 1411. 1414.

1449. 1464. 1469.

Nogbáry Ilona

II. János

1470. 1476. 1498. (?)

1425. nem élt

II. László

neje: Kata, 1469.

1469. 1470. 1476. 1482. 1495. 1498. 1504. 1506.

Márton

1-ső neje: Kukath Margit, 1495. nem élt.

2-dik neje: felszászi Wad Erzsébet, 1521.

1495.
Ilona

2-diktól: 1508. 1536. 1540. 1541. 1549.
Benedek, 1553. nem élt.
Bessenyci Ilona, 1536. 1579.

1505.
Gergely

1540. 1553.
Demeter

1560.
renczné,
Balázsné,
Balázsné

1553. 1570.
István
katona

1574. nem élt
Magdolna
Hegyi Ambrusné,
Moré Ferenczné

1560.
Margit
Polyák Gáborné

III. János
1541. gyermek

78.
fia
520.
vay
onné

1580. † 1628.
Gábor

1. neje: Ujfalusy Anna

2. neje: Dersfy Mária

1583.
Miklós

nádor

fraknoi ág

1585.
Dániel

kamarai

tanácsos
cseszneki ág

1587.
Pál

érsekújvári

vicegenerális
sólyomi ág

1590.
Anna

Kéry Jánosné
1614 tájt
a későbbi
koronaőr
1-ső neje volt.

Farkas
personalis 1670.
Boka Anna, †

Judit
Amadé Jánosné
1646.

Rómába zarándokolt.¹¹³ 1647 június 16-án arany sarkantyús lett.¹¹⁴ 1649-ben a pozsonyi országgyűlésen négy felszerelt katonát ajánlott a haza védelmére.¹¹⁵ Az 1655-diki, valamint az 1662-diki országgyűléseken bizottsági tag volt.¹¹⁶ Szathmáry Pál personalis 1667 márczius 25-én Beszterczebányán¹¹⁷ kimulván, még ugyan-ezen évben personalis és királyi tanácsos lett helyette.¹¹⁸ 1668 december 13-áról kelt diploma nyomán pallosjogot nyert.¹¹⁹

1670-ben jelen volt a beszterczebányai gyűlésen, mint a királyi bizottság tagja; és a midőn ugyanezen évben az elégületlenek javainak lefoglalásával foglalkoznék, meghalt magtalanul Lőcsén, szeptember 2-án este hét óra tájban, és 5-én ugyanott temetett el, a sz. Márton nevű káptalani egyházban. Leibiczter Joachim diariumában ezeket jegyzé fel róla: »Anno 1670 Unter wäherender in Leutschau gehaltener comission starb Herr Wolfgangus Eszterházi Personalis den 2. September hora 7. vespertina, ein guter, frommer Herr, dessen todter Körper den 5. detto auf das Kapitel S. Martini geführt, und daselbst beygesetzt worden.¹²⁰ Arczképét Wideman Illiés (de vivo) élő képéről rézre metszé, 1651 körül. Olajképe Fraknón és Pozsonyban megvan.

Neje ocsóvi *Boka Anna* volt, kit az 1667–1668. évek között vehetett el; özvegye és talán második neje lévén az 1666-ban kimult Hölgyi Gáspár personalisnak. 1684-ben még élt, a midőn a laszkári kastélyt és birtokát elzálogosítá.¹²¹ Neki van ajánlva az 1675-ben nyomtatott Pádúai sz. Antal Solosmája etc.

¹¹³ A domaniszi egyház feljegyzései, a gróf Eszterházy zólyomi ág pozsonyi levéltára, Almarium 1. Ladula 2. Nr. 9.; ezen levéltár jelenleg a Nemzeti Muzeumban van letéteményezve, és újból rendeztetett, melynek rendszerét azonban nem ismerem.

¹¹⁴ Histor. Diplom. de Statu Relig. Evang. in Hungar. Appendix 64.

¹¹⁵ Kazy, id. hely., II., 6. könyv, 141. lap.

¹¹⁶ Corp. Jur. Hungr. 1655. artic. 30. és 1662. artic. 26. és 37.

¹¹⁷ Excerpta ex Diario. Sen. et Junioris Joachimi Leibiczerii.

¹¹⁸ Fasciculus 100. Nr. 394.

¹¹⁹ Fasciculus A. Nr. 15.

¹²⁰ Wagner András: Analecta Scaepussii II. 34.

¹²¹ Fasciculus 102. Nr. 92.

AZ ÖREGEBB FRAKNÓI, VAGYIS HERCZEGI ÁG.

Miklós gróf, Magyarország nádora,¹ Ferencz pozsonymegyei alispán és Illiész házy Zsófia fia, született Galanthán, 1583 április 8-án. Ifjúságának első éveit testvérnénjénél, Magdolnánál, Kubinyi László királyi tanácsos neje-nél Madocsánt, Liptó megyében tölté. Ágostai hitfelekezetű szülőktől származván, tanulmányait mégis előbb Nagyszombatban, utóbb Sellyén, a jezsuitáknál folytatá, honnan, azokat befejezendő, Bécsbe, szintén a jezsuitákhoz került. Itt, 1600 táján, tizennyolcz éves korának betelte előtt, a katolikus hitre tért. Annak hírére, hogy a jezsuiták rendébe szándékozik lépni, atyja hazahivatá Galanthára, és itt haragjának egész dühét éreztetvén vele, házá-tól elűzé.

Az atyai házból kitiltatván, nagybátyja, Illiész házy István, a későbbi nádor felszólítására hozzá csatlakozott és őt 1603 november havában számkivetésében Lengyelországba kíséré. Nagy előszeretettel emlékezett az ott töltött időkre még Illiész házy halála után is vissza, gyakran felemlítvén, hogy ezen emléket többre becsüli, mintha Trencsént vagy Likavát hagyomá-

¹ A Miklósról vonatkozó összes adatokat lásd az Oklevéltárban, 106. szám alatt. — Életrajzát többen közölték, így Jongelinus Gáspár a *Catalogus Palatinorum*-ban, előfordul a *Palatium Regni Hungariae*-ban, Kazy Ferencz: *Historia Regni Hungariae*-ban. Újabb időben Toldy Ferencz ily című munkájában: *Gróf Eszterházy Miklós munkái*, valamint a Nemzeti Könyvtárban. Podhradszky József, az Új Magyar Múzeum 1857. évi kötetében, továbbá dr. Márki Sándor, s végül Szalay László: *Gróf Eszterházy Miklós, Magyarország Ná-dora* stb. Azért itt csak röviden vázoló-m viselt dolgait.

nyozta volna neki; — miből Miklós életirói azt faragták, hogy Illiészházy neki a régi hite felvétele esetében trencsényi uradalmanak adományozását helyezé kilátásba; eléggé tévesen, mert nála a katolikus hit felvétele nem érdek, hanem legbensőbb meggyőződésének volt kifolyása, mint azt életének egész folyama alatt eléggé észlelhetjük. — 1605 elején hazatérve nagybátyjával, ennek abbeli ajánlatát, hogy Bocskay fejedelem udvarában alkalmazást vállaljon, visszautasítá, és ragaszkodva nagybátyjához, őt a Kassára és Korponára Bocskay által összehívott országgyűlésekre kíséré, valamint 1606-ban a bécsi és zsitvatoroki békekötéseknél is vele volt, és Illiészházy udvarát csakis ennek 1609 május 5-én történt halálával hagyá oda.

Ekkor Mágoczy András fiának, Mágoczy Ferencz kassai főkapitánynak zászlói alatt hadi szolgálatot vállalt. Előbb ötven, utóbb száz lovasból álló csapat élén találjuk, nem egyszer — Kazy tanúbizonysága szerint — szerencsésen portyázni, egyúttal Mágoczynak, folytonos betegeskedése alatt, hivatalos dolgait is nagyrészt végzé. Forgách Zsigmond még Mágoczy életében kinevezetvén kassai generálisnak, ez utóbbival ő is elvonult Kassáról, és nemsokára Mágoczitól is búcsút véve, hazatért. Eközben Mágoczy Ferencz, 1611 november 21-én, elhalálozván, ennek özvegyével, szerdahelyi Dersfy Orsolyával, Dersfy Ferencz királyi pohárnokmester, sárosi főispánnak első nejétől, lándzséri Császár Orsolyától leányával Hommonay György és Dóczy András házasságot helyezvén neki kilátásba, ezeknek meghívására 1611 végével ismét Felső-Magyarországra jött, s itt az ifjú özvegy hajlamát megnyeré.

Az eljegyzés történetét a családi legenda így tartja fenn: Szokása volt Dersfy Orsolyának újév napján hiveit, barátait ajándékokkal megörvendeztetni; így történt, hogy 1612. újév napján egyedül Miklós volt az, kit ebben nem részesíte; ezen mellőzés által érzékenyen bántva, már az eltávozásról is gondolkodott; azonban e képzelt sértés csakhamar jobbra fordult, a midőn Orsolya őt kincstárába vezetve, valamely tárgy válasz-

tására szólítá fel. Miklós egy érdektelen csekélységet elvévén, az özvegy kérdésére, hogy ennél magához méltóbb tárgyat nem találna-e, újjáról levoná gyűrűjét, és a kötendő házassági frigynek zálogául nyújtá neki át. Miklós azonban e házasságba csak úgy egyeze bele, ha előbb Orsolya a katolikus hitre tér, mi megtörténvén, a menyegző 1612 november 22-én Munkácson végbe is ment.

E szerencséjét Miklósnak, mely által nagy vagyonhoz jutott, az elképedt irigységből támadt rágalom undok színekben igyekezett feltüntetni; nem hiányoztak, kik — mint a későbben, 1620-ban szerkesztett »Querela Hungariae«-ben nyomva van — állíták, hogy Mágoczy a Miklós által nyújtott méreg következtében mult ki, hogy ennek özvegyét, kivel már előbb szerelmi viszonyban élt volna, elvehesse. Mások Orsolyát mint »adulta matrona«-t mutatták be a világnak, kivel Miklós csupa önzésből, vagyona gyarapodásáért lépett házasságra. Voltak olyanok is, kik, mint Thurzó szemére lobbanták, hogy szolgálá létére úrnőjét vette el, és ez által czimre és hatalomra vergődött. Még maga Pálffy Kata, az egykori nádor, Illiész házy István özvegye, Miklós legközelebbi rokona is megütököze a sietséges mátkaságon.² Nagy volt tehát a zaj, melyet ezen házasság az ellenfél táborában ütött. A gazdag és ifjú arára mindenki vágyódott; főképek pedig az oligarchák nézték rossz szemmel, hogy egy eszes embernek a nagy hozomány által út nyittatik könnyebben hatolhatni az ország legmagasabb méltóságaira is, melyeket ők, mint kizárólagos örökséget, csak maguknak igényeltek. Ezen rágalomnak alaptalanságát ítészetileg megvizsgálva, könnyen kimutathatjuk, hogy Miklósnak anyai nagybátyja, Illiész házy István, a Dersfyekkel sógorsági összeköttetésben állt; Dersfy István özvegye, Erdődy Anna, neki első neje volt; szintén e családból eredő volt Dersfy Orsolya is, az ifjabb Mágoczy Ferencz neje. Már csak ez is elégséges ok Miklóst, a kassai királyi vár katonáját,

² Lásd levelét itt, a Pótoklevelek között, a 122. szám alatt.

szolgái minéműségben nem alkalmazni. Valószínűbb az, hogy Mágoczy Ferencz a szerfeletti borital által kimerülve,³ képtelenségében az eszes Miklóstra bizá ügyeinek vezetését, ki szellemi előnyei, alakjának szépsége által valószínűleg hatást gyakorolt a vár úrnőjére is, melyből gyöngéd szerelmi viszonynak kifejlése lehetséges; ez azonban, ismerve Miklósnak vallásos érzületét, az eszményiségen túl nem kapva, a beteges Mágoczynak természet rendén történt halálával, házassággal végződött. Orsolya ekkor életének virágjában állt; ismerek egy képet a fraknoi családi képtárban, melyen Császár Orsolya, az előbbeninek anyja ábrázoltatik, ezen felirattal: »Aetatis suae 26. obiit februarii Anno 1593.«; erről — pontos számítás szerint — Dersfy Orsolya második menyegzője alkalmával legfeljebb huszonkilencz éves, de ennél kevesebb is lehetett. De továbbá Illiészházy özvegyének megrovása épen nem érthető, mivel az egy évi gyász megtartásával a decorumnak és hazai törvénynek is elég lett téve. S végül Miklóst ősrégi nemzetségbőli származásánál fogva megillette bármely dignitas; családja jóllehet az idők mostohasága alatt vagyonilag megfogyatkozva, az Árpádok korszakában — mint e munka elején láttuk — a jobbmódúak közé tartozott. Gondatlanság volt épen Thurzótól a fényes származási hiányt szemére lobbantani, kinek magának elődei Krakkból származott polgárok voltak;⁴ megemlítem, nem mintha ezért hírneves családja érdemeiből valamit levonni kívánnék, hogy 1494-ben a magyarországi bányák bérlésével foglalkozva, nagy vagyonra téve szert, emelkedtek fel. Az 1619. és 1621. években Thurzó Imréhez irt leveleiben Miklós ezekre reflektálva írja: »Az én szegény atyám, édes Thurzó uram . . . hazájának hasznos szolgálja és fia vala,

³ Alig harmincz éves korában mult ki. Szirmay: Notitia Topographica Comit. Zemplén. Pag. 87—88.

⁴ 1494. anno nobilis Joannes Thurzo de Bethlenfalva civis et consul civitatis Cracoviensisnek iratik. Magyar Történelmi Tár, ix., 76. — Történelmi Tár, 1882. évf., 625—1503. E család Bethlenfalván és több helyen birtokrészeket nyert adományul. Bunyitay Vincze: A váradi püspökség története, 358—359. — Wenczel Gusztáv: Thurzó, négy egykorú püspök című munkájában magyar eredetűeknek állítja.

kinek nemzetsége ezelőtt negyedfélszáz esztendővel is szép nemességben fénylett, kit . . . nem pénzen vettek, mint sokan . . . » stb. Ezen előzmények után folytassuk tetteikben dús életének leírását.

Az 1613. évi országgyűlés xxxiii. cikkelye emléket tartja fenn annak, hogy Miklós az özvegy nádorné, Illiészházy Ferenczné nevében a nála levő országos okleveleket az ország rendéinek átadá; ugyanezen év április 10-én kelt diploma nyomán a bárói czimet nyeré.⁵ Az 1614 július 13-án Pozsonyban összegyűlt rendeknek a béke fentartása melletti nyilatkozatát Linczbe viendő országos választmányának tagja volt; itt, a magánértekezleten, Khlesl bibornokkal vitába keveredvén, azon megjegyzésére, hogy a török elleni katonai intézkedések a béke érdekében épen nem folynak elég erélylyel, Khlesl haragosan fellobbanva, ezeket felelé neki: »Ecce hic tot provinciarum regnorum legatos habemus, tu omnium es junior, et omnium es durior, sed revera meo tempore nunquam eris palatinus.« Később azonban épen Khlesl támogatásának köszönhető politikai befolyását.

1616-ban némi reményt nyujtván Hommonay Györgynek a bécsi udvar az erdélyi fejedelemségre, ha Bethlen Gábort onnan kiforgatni sikerülne, talán ezen ügyről tanácskozni április elején több katolikus főúr Munkácsra gyűlt Miklóshoz. Ennek hírére a július 2-án Újhelyen összegyűlt néhány megye rendei száműzetésre ítélek őt, és ezen év deczember elején Bethlen Gábor Debreczenbe érkezvén, szintén megbüntetését követelé.⁶

1617 október 6-án beregi főispán lett. 1618 márczius 7-én királyi tanácsos; ez év július 1-én, II. Ferdinánd koronázásán, Magyarország zászlóját vitte, arany-sarkantyús vitézzé ültetett; július 2-án főudvarmester és deczember 14-én zólyom-megyei főispán lett. Az erdélyi fejedelem biztosaival még a mult nagyszombati értekezleten némely a béke érdekében elintézetlenül maradt ügyek befejezése végett tartott nagykarolyi gyűlé-

⁵ Turul, I., 85.

⁶ Erdélyi Történelmi Adatok, III., 152., 160., 167.

sen ennek végzéseit, mint e bizottság elnöke, 1619 márcz. 26-án aláírta. A fejedelem újabb hadikészülődéseiről értesülve, Homonay Györggyel együtt augusztus havában sereget gyűjtött,⁷ maga a fejedelem pedig e hó végével Magyarországra ütvé, szerencsés csillagzata alatt annak nagy részét elfoglalva, október 14-én magát Pozsonyt is hatalmába keríté. Itt Forgách Zsigmond nádor által a sz. Márton napra hirdetett országgyűlésre Miklóst is meghívá, és hive, Eszterházy Gábor által a megjelenésre külön felszólítá,⁸ de eredménytelenül; minek következtében 1620-ban a besztérczebányai konvent XXVIII-dik cikkelye nyomán száműzésre ítélé, a megtérésre szeptember 29-dikéig engedélyezvén neki időhaladékot; szeptember 30-án pedig a fejedelem, hadnagya, Huszár István által, lackenbachi várában ostromoltatá, ahol épen nagy chiragra-fájdalmakban szenvedett.⁹ Szorongatott állapotában már a vár átadása felett is alkudoztak volna, a midőn Dampierre jókori közbejövetele által szerencsésen megszabadult.

1620 november 8-án Fehérhegynél a csehek hatalma megtörtetvén, a fejedelem is a békére hajlandóbbnak mutatkozott. Az e végett Hainburgban 1621-ben egybegyűlt bizottsági tagok között a király részéről Miklós is jelen volt. Az alkudozások folyama alatt huszárjai a Kőszeg alól eredménytelenül visszavonuló Batthyány Ferencznek csapatját egy szorosban meglesvén, vagy négyszázat levágtak közülük és a zsákmányt elvevék tőlük;¹⁰ április elején a hainburgi értekezlet eredménytelenül oszolván el, Colaltoval egyesülve megvevé Kőszeget, Kőrmendet és Rohonczt; még ugyanezen év október 23-áról kelt adománylevél nyomán, a nikolsburgi értekezlet megnyitásakor kapá Szentgyörgyöt és

⁷ Erdélyi Történelmi Adatok, III., 214.

⁸ Kazy: Histor. I., 172., 173. Gabriclis Eszterházy a Bethlenio subornati artes, et machinationes, eadem constantia elusit. — Gábornak Miklóshoz írt levele pozsonyi levéltárunkban megvan.

⁹ Káldy György Ajánló Levele. Ide vonatkozó részét lásd: Új Magyar Múzeum, 1857. évf., 227.

¹⁰ Ortelius Reddiv., II., 83.

Bazint beirásképen, az általa előlegezett és még előlegezendő százezer forintnyi összeg erejéig. 1622 január elején, mint a nikolsburgi békeértekezletnek szintén egyik tagja, lovagolt be a bécsi Burgba, magával hozva a megállapított békepontokat, és a Bethlen Gábornak adományozott munkácsi uradalmaért cserében Kismartont nyeré; az erről szóló oklevél május 2-án kelt, egyelőre négyszázezer forint lefizetése mellett zálogképen; ezt azután fiai 1648 szeptember 3-án örökölték meg, hatvankétezer forint felülfizetésével.¹¹ Augusztus 4-én mint kamarás említve lett országbíró, és ugyane hó 18-án érsekújvári és hegyaljai kapitány;¹² e kitüntetéssel ugyan már 1619-ben meg lett kínálva, azonban akkor nem fogadta el. Szintén ez évi (1622.) soproni országgyűlésen nádornak jelölé ki az udvar;¹³ az érsekújvári parancsnokságot szeptember 12-én vette át.

1623-ban, a nikolsburgi békeszerződés meg nem tartása miatt megbomolván a béke, e hadjárat folyama alatt egyelőre Érsek-Újvárt tartózkodott, a háború vége felé pedig, a fejedelemnek kétezerből álló török-tatár segédhadait, Ibrahim boszniai pasa által vezetve, mely Morvaországból, Hodolin felől nagyszámú rabbal és prédával megterhelve hazatérőben volt, kétszázötvenhét lovassal november 27-én Nyárhidnál megtámadá és szétugrasztá, kétezertizenöt rabot szabadítván meg, kiket Újvárba vitetvén, onnan néhány nap múlva, utiköltséggel ellátva, Morvaországba hazaküldött. November 30-án Komáromból és Győrből segítséget vonva magához, seregét nyolcyszáz főnyire növelé, melylyel a semptei hidon átkelő egri-kanizsai és boszniai egyesült török hadon, mely Csúznál és Turénél foglalt állást, szintén rajtütött és szétverte. E két alkalommal nyert nyolcyszáz lovat, öt tevét, két öreg, nagy és tizenegy lófarok-zászlót, harminczkét zsákmánynyal terhelt szekeret; e nyereség ötvenezer forintnál többre becsültetett. Ugyane nap elfogta a fejedelemnek nyuszt-

¹¹ Századok, v., 381., 382.

¹² Szalay László: Gróf Eszterházy Miklós, Magyarország Nádora, I., 317.

¹³ Magyar Tudományos Értekező, II., 300.

bőrrel és vörös posztóval terhelt nyolcz szekerét is; a posztóból vitéz tisztjeinek egyenruhát szabattott; e hadizsákmányból kedveskedett a királynak is török foglyokkal, — köztük két pasa fia — öt tevével, lovakkal és több zászlóval. Ezek átadására 1624 január 20-án — éppen egy szombati napon — győzelmi pompával vonult be¹⁴ Bécsbe, a császári várakba. A béke megkötésében szintén nagy része volt.

1625-ben, a gyarmati békekötés alkalmával, mindenképen arra törekedett, hogy a törökkel külön, a fejedelem mellőzésével köthessen békét, hogy azután ezzel könnyebben elbánhasson. A soproni országgyűlésen pedig, mely nagyoobbrészt protestáns volt, október 25-én százhuszonöt szavazattal hatvan ellen nádorrá választatott; ez alkalommal sikerült neki a karok és rendek által felterjesztett sérelmek közül tizenhetet orvosoltatni; e buzgalma, de főleg az által, hogy a protestáns rendeket a vallásügyet szabályozó 1608. évi törvénycikkelynek — a klérus tiltakozása ellenére is — újabbi megerősítéséről biztosítván, sikerült ez által, többséget szerezve az országgyűlésen, tervének kivitelét létesíthetni, melynek következtében Ferdinánd Ernő nov. 27-én királylává választva, általa december 8-án meg is koronáztatott. Ossuna gróf, spanyol követ november 28-ról kelt, Madridba küldött jelentésében elismerőleg nyilatkozott a nádornak ez ügy körüli buzgó és sikeresen kifejtett tevékenységéről. A spanyol király 1626 január 15-én kelt levelében Miklósnak köszönetét kifejezve, az aranygyapjas rendjellel való feldiszhítését ígéré.

1626 január 1-én Sopronmegye főispánja lett, és a királynak e hó 9-dikéről kelt levele a nádor fizetését huszonkétezer tallérban állapította meg; nyéré továbbá: Sopronban — június 24-én kelt diploma nyomán — a grófi czimet,¹⁵ valamint szept. 15-én

¹⁴ Történelmi Tár, 1879. évf., 534. E győzelmi menetről akkoriban Müller Rudolf által rajzolt és Lang Mór által karczott rézmetszetű ábra is létezik.

¹⁵ Az oszlopi könyvtárban őrzött diploma másolata nyomán. — A Trophaeum Domus Estoráz szerint is a diploma csakugyan 1626-ban kelt, de augusztus 10-én; a kritikát ki nem álló eme műnek adatait csak ritkán és óvatosan, más adatok hiányában, és csakis a XVII. századra vonatkozókat használjuk. — Századok, v., 381. és 382.

a fraknoi várnak, melyet beirásképen már elébb birt volt és ahonnan magát »fraknoi gróf«-nak czimeztette, ennek tartozmányait adományul, harminczezer forint felülfizetés mellett. Augusztus hó végén Bethlen Gábor újból Magyarországra tört; a nádor ekkor a magyar hadak élén, Wallenstein a külhadak élén állt ellene, egyesült erővel; a nógrádi várt, hol a parancsnok Eszterházy Pál, a nádor testvéröccse volt, az ostromzár alól felmenték, és meggátlák a Mansfeld és weimari herczeg előnyomulását; végül szeptember 30-án, Palánka táján, a nádor által ajánlott békét később a fejedelem is elfogadván, a békepontokat Pozsonyban aláírták; azonban ezeknek végleges elintézésében, minthogy azokat ellenzé, bár a király 1627 január 9-én kelt parancsa által felszólítva lett, részt nem vett.

Az 1627 szeptember 13-án Szőnyön a törökkel kötött békeszerződés létrejöttében nagy része volt, ez alkalommal nagy tevékenységet és erélyt fejtett ki. 1628-ban a kilátásba helyezett aranygyapjas rendjel megküldetvén Spanyolországból, az ünnepléses feldíszítést maga a király személyesen, Bécsben, deczember 31-én eszközölte. Rákóczy György, a fejedelem, ezen kitüntetést egy későbbi alkalommal szemére lobbantá, mire a nádor a hozzá irt egyik levelében ezen megjegyzést tevő: »Noha én ezt (aureum velust) is soha nem kívántam, sem szorgalmaztam, (?) hanem nemzetemnek becsületiért vettem ezt is fel.«

Rákóczy György 1630-ban erdélyi fejedelemmé választatván, 1631 elején, bár kelletlenül, a király parancsából seregével ellene indult; nem hiányoztak, — ezek között még Pázmány érsek sem — kik ezen hadjáratot inkább a nádor magánügyci és érdekei előmozdítására és a fejedelem ellen táplált személyes ellenségeskedésből kezdeményezettnek hirdetgették, szájába helyezvén ezen szavakat: »Nem hagyom Rákóczyt megtollasodni repülésig, hanem miglen pihés, addig előzőm meg«;¹⁶ állíták továbbá, hogy a munkácsi várnak, melyhez első neje jogán ugyan igénye volt,

¹⁶ Új Magyar Muzeum, 1857. évf., 243. és Kemény János Önéletírása.

de melyért — mint láttuk — már előbb kárpótoltatott, és saját vallomása szerint is, semmi igényt hozzá nem tartott, ennek elfoglalásától szándékozik a fejedelmet visszatartani. E mendemondának alapjául szolgált a már fiatal korukban keletkezett ellenszenvük, tudniillik: Rákóczy Zsigmond, György atyja, Mágoczy Zsigmond özvegyét, alaghi Bekényi Judithot nőül vevén, mostoha fiainak, a Mágoczyaknak gyámja lett; a kezelésére bízott Mágoczy női rokonok roppant vagyona utáni jövedelmeknek eltulajdonítása miatt hűtlenséggel vádolák; a nagykorú Mágoczy Ferencz hiába követelte mostoha atyjától egész vagyonának kiadatását; ez ügy nagy háborodással végződött. Ezen ellenségeskedést később Mágoczy Ferencz özvegye, Dersfy Orsolya, második férjével, Miklóssal osztá meg. Némelyek még azt is hirdették, hogy a fejedelmi széket maga részére a hadsereg élén szándékozik elfoglalni; Pázmány Jakusith püspökhöz intézett emlékiratában erről is megemlékezik, állítván, hogy a nádor Haller Györgyöt megbízá, részére a fejedelemség elnyerésében agitálni, úgy azonban, hogy előbbeni méltóságát is megtarthassa.¹⁷ E hadjárat folyama alatt, január 7-én, Szepesen találjuk, hol Thököly Sebestyén fényesen megvendégelé.¹⁸ Seregét a Tiszaig előre vivé ugyan, hanem — a Bécsben ígért német segédhadak utána küldetését hiába szorgalmazván — márcziusban, épen midőn a tábor vezényletét személyesen akarta átvenni, seregét Kállónál és Rakamaznál, minthogy egy része az ellenséghez átpártolt, megszalaszták, mire kénytelen volt Kassára visszavonulni, annyival is inkább, mivel tizezer főnyi török sereg Érsekújvárnak tartott.¹⁹ E szerencsétlen hadjárat után a király hajlandónak mutatkozván a békére, az alkudozást csak hézagosan folytathatá a nádor, mert ellensége, Pázmány, a »vörös vitéz«, Rákóczyt legyezte, s azon volt, hogy a Nagyszombatban elkezdett alku-

¹⁷ Ortelius, II., 123. — Magyar Történelmi Tár, X., 51. — Győri Régészet Füzetek, III., 4–6.

¹⁸ Wagner: *Analecta Scaepusii*, II., 68.

¹⁹ Szalárdy Krónikája, 80. — Ortelius II., 121. — Toldy F.: *Eszterházy Miklós* Munkái, II., 87. és 94.

dozást Bécsbe szállítva, saját kezeibe vehesse; a nádor fenyegetődött, hogy kilép a király szolgálatából, ha »ama kevély, rossz« Pázmányt érti, ezentúl is folytatja ármányait; végül nagynehezen sikerült a fegyverszünetet Kassán, április 3-án megkötöni.²⁰

1632-ben hommonai Drugeth Jánost a zempléni megyei főispáni székbe igtatá, továbbá segédkezet nyújtott Császár Péter lázadásának elnyomására. 1633-ban, a közel öt hónapig tartó békealkudozások után, Eperjesen, szeptember 28-án Rákóczyval kötött végleges békeszerződés pontjait ellenezte; az alkudozások alatt a tizezer tallér követelésének fellépésével — melylyel neki Rákóczy tartozott — a békeszerződést készakarva majdnem megghiúsítá, és mindvégig a hadjárat folytatását tanácsolta; itt a kassai fegyverszünet alkalmával feloldatlanul maradtak elintéztettek, különösen Pázmány befolyása következtében.

E helyen meg kell emlékeznünk azon, már régebben lappangó viszályról, mely még 1629-ben az esztergomi zsinaton tört ki nyilvánosan, és azóta a nádor és Pázmány között forrt; mióta tudniillik amaz aranygyapjas és emez bibornok lett, meghasonlásban éltek, elsőbbséget követelvén magának rangban, állásban, az is, ez is; ehhez járultak még kisebb-nagyobb súrlódások is; így 1627-ben a budai pasa hadikészületeket tett, — a király német hadat szándékozott az országba küldeni; ezen intézkedés ellen, nehogy elégtelenséget okozzon, a nádor közfelkelést rendelt el, bár egyelőre — magasabb parancs következtében — gróf Verdenberg mérsékletre inté; de nemsokára, a király beleegyeztével, a rendeket erre fel is hívá; Pázmány és társai azt állíták, hogy ezen jogot csak a király gyakorolhatja, és ez értelemben ellene izgattak. Erre vonatkozólag egyik későbbi, Pázmányhoz irt levelében megértetni kívánja vele, hogy azon intézkedések, vagy — ha úgy tetszik — erőszakoskodások a nádori hatalom visszaszerzésére irányultak, melyet nemcsak a német, de a magyar államférfiak is, készakarva igyekeztek kezeiből

²⁰ Bél Mátyás: Not. Hungr. Nov., I., 253. — Szirmay: Notitia Histor. Comit. Zemplén. §. 436.

kicsavarni. Ezen önfejű intézkedéseknek köszönhetni, hogy Magyarország a fehérhegyi csata után is meg tudta őrizni önállóságát, a midőn a bécsi udvar ezt is a többi országok rendje szerint óhajtotta volna kormányozni. Ez idő óta már mint ellenfelek álltak egymással szemben; 1628-ban meghíúsítá a nádornak azon tervét, hogy a meghalt Hommonay Drugeth György dúsgazdag leányát egyik szegény rokona²¹ elvehesse; visszatörülésul a nádor a szentgotthárdi apátság visszaválthatása elé mindenféle akadályokat gördített. Regéczet a nádor, több mint százezer forintnyi kincstári tartozás fejében, magának adományoztatta, mit Pázmány is szeretett volna magának megszerezni. Így történt továbbá, hogy a nádor a határszélek őrzése végett hadat gyűjtött és ezt Pázmány birtokai szomszédságában szállásolta el; ez az érsek jószágain fegyelmi kicsapongásokat követett el; az érsek ennek elbocsátását követelék, de úgy látszik, eredménytelenül. A nádor rendkívüli törvényszékeket akart tartatni, melyek rég elmaradtak volt; Sennyei kancellár és Pázmány elleneztek; ezen megboszankodva, élesen kikelt a klérus ellen, mely 1633 december havában Nagyszombatban, épen a veszprémi püspök, Dávid Pál felszentelésére gyülekezhén, a fentebbi éles kifakadások fölött is tanácskozott, és a maga köréből Jakusithot hozzá küldé, utasításul adván neki, hogy a nádort intenék meg és nyilatkozatát vennék azon állítólagos szövetségről, melyet ő hir szerint a protestánsokkal kötött, avégre, hogy a klérust megbuktassa. Ehhez járult valami prukki haszonbérnek felvétele, melyet a győri püspök magának követelt; végül nem átalították pompaszeretetét és indulatos természetét is szemére lobbantani, és páter Lamormain Vilmos, a király gyóntatótyja által befolyását és tekintélyét az udvarnál megsemmisíteni.

Tetőpontját azonban ezen viszály 1634-ben érte el, a midőn a nádor, egyelőre talán a királynak tett feljelentés nélkül, ország-

²¹ Az ki nem derül, hogy melyik rokonáról van itt szó; annyi áll, hogy Zsófia testvérnénjének, Révay Mártonnének fia, Révay László, Hommonay György leányát, Erzsébetet, nőül bírta.

szerte felkelést hirdetett, Rákóczytól tartván, ki szintén hadikészületeket tett. Pázmány ez intézkedést nyilván rosszalta, állítván, hogy a király tudta nélkül történik; ebből kifolyólag 1634-ben a nyitrai káptalan előtt is kijelenték nyilvános óvásukat, míg végre Eszterházy Dánielnek, a nádor testvéröccsének, sikerült őket 1635-ben — legalább szinleg — kibékíteni.²²

1636-ban a Bethlenekkel meggyűlvén a baja Rákóczynak, ki e bonyodalom okozójának Miklóst vélte lenni, a nádor újból tanácslá neki a fejedelemségről való lemondást. Pázmány ellenben ellenállást javasolt. Ezen folytonos viszályok között a nádor bízott meg a szükséges hadikészület megtételével.²³

A nádor szenvedélyes jószágszerző volt; hogy a Thurzó-vagyont családjának megszerezhesse, első házasságából való István nevű fiát összeházásitá második feleségének első férjétől leányával, Thurzó Erzsébettel. Ezen alkalommal a kamara azzal vádolá a nádort, hogy a fiágra néző javakat, melyek magvaszakadás következtében a fiscusra lennének szállandók, mindkét nemre szállandóknak nyilvánította; ezen vád, s a királyi tanács tiltakozása a nádornak e perbeni biráskodása ellen, az udvarnak iránta tapasztalt eme bizalmatlansága érzékenyen bántották őt, és megérlelték a gondolatot, lemondania méltóságáról. 1638 elején be is adá lemondását, de nem fogadtatott el.²⁴ Február 14-én Mária királynét megkoronázta.

Rákóczy újabb harczkészülődése és azon meggyőződés, hogy a rendek vallási és polgári sérelmeik orvoslását a királytól hiába várva, a fejedelemben egy szabadítót láttak, arra bírák, hogy a közelgő veszedelemről a királyt jóelőre értesítse; e végett 1643 január 14-én a királyhoz irt levelében figyelmezteté: »Ezen félelem és baj ellen (Rákóczy újabb hadjárata) nincs jobb, nincs hathatósbab orvosszer mintha a rendek nehézségeik és sérel-

²² Magyar Történelmi Tár, x., 1—76—110.

²³ Magyar Történelmi Tár, viii., 108. és Erdélyi Történelmi Adatok, iv., 362.

²⁴ Okai, mik ezen lépésre inditák, olvashatók Kazynál, v. könyv, 65—68., valamint a 350. számmal jegyzett kézirati könyvben, 82. lap, az oszlopi Eszterházy-könyvtárban; egykorú másolat.

meik elosztatása által Felséged hűségére vonzatnak«. Figyelmeztetése azonban kellően nem méltányoltatván, újból leköszönt hivataláról, »melyben már tizennyolcz évet eltöltött, nem azzal a gyümölcscsel, mint ő kívánta volna, avagy a szegény haza szűksége, avagy a rendek szolgálatja«. Rákóczy, felhíva és biztatva Ferdinánd elleneitől, személyes sértések ürügye alatt rászánta magát az új hadjáratra. — Megjelent ez időben egy kis könyvecske, melyben nevéből és hitvese, Lorántfy Zsuzsánna nevéből gúnyt faragtak; ő a kocsis, neje pedig a ló szerepét viselte. Elcinte Raiki Gáspár jezsuitára gyanakodott, később a nádort tartotta szerzőjének, de bizonyossággal ki nem tudható szerzőjét. A Rákóczy és török közti segítség iránti alkudozások elhúzódván, a háború kitörését egyelőre késleltették, mi nem akadályozá a Rákóczyval tartó svédeket Morvaországba berontani és a magyar határszéleket fenyegetni. Ellenük a nádor, bár betegen, nem nagy számú seregével, kocsin vitetvé magát, Pozsonyból augusztus 30-án indulva meg Szakolcza felé, és egyesülve a fősereggel, táborba szállott.

1644 elején maga Rákóczy is Magyarországra indult; a nádor ily viszonyok között veszedelmesnek látta a fegyverre kelést; Kismartonban időzött, — azt állítván: »Nekünk csendesség kellene, s' egyéb sem tartja ezt a mi kevesedett nemzetünket meg; im mi is megindultunk Isten hírével — írja Rákóczynak április 20-án, Nyitráról — s' kegyelmed elébe megyünk, noha bizony pogányokra mennénk örömebben, mint magam nemzetére, de úgy akarja kegyelmed.«

Szendrő május 18-án történt visszafoglalása után a nádor a békét sürgette, de eredménytelenül; erre június 3-án Kassa alá vonult, de itt — ostromágúuk hiánya miatt — két hétnél tovább vesztegelt; innen — Pucheimmal egyetemben — Sáros vár vivásához fogott és megtette Rákóczynak a második, de szintén sikertelen békeajánlatot. Ezalatt nagy volt a meghasonlás a császári vezérek között; Götz neheztelt a nádorra, mivel az ő tanácsára vonult a sereg Kassa alá, ahelyett, hogy a fejedel-

met üzőbe vette volna. E viszonyok között a nádor, testben és lélekben betegen, semptei várába vonult vissza, és elkeseredésében le akarta tenni a vezérséget; maradásra csakis a király hízelt levele bírhatta.²⁵ Julius 22-én már innen írja leveleit Rákóczynak. Előre haladván a fejedelem, az imént Szendrőn, családja ősfészken történt károsodásokért kitölté bosszúját a nádor, regéczi várát összelődztetvén. A beteg és utolsó hadviselésének fejleménye alatt összeroskadt nádor haragja nagy volt, midőn értésére esett Regécz vivása: »Emberség hitemre mondom, — írja Lónyay Zsigmondnak július 24-én Semptéről — hogy ha mindenem utána vész is, soha ezt a nagy contemptust el nem szenvedem, s' ha vérében érem, megsegítem Regéczet, s' ha nem is, vissza veszem, s' ha Isten akarja, gyümölcsössen.« S midőn a vár augusztus 20-án történt bukásának hírére vette, így kiálta fel: »Jól vagyon! De ha Isten a föld alá nem vet, avagy szintén az földig le nem ver, meg kell mutatnom, ha kő nem akarok lennem, hogy a hangyának is vagyon haragja.« E hadjárat befejezésére irányult békekötésnek tanácskozási helyül Nagyszombat jelöltetett ki; a királyi biztosok között a nádort is ott találjuk, azonban ez értekezlet megghiúsult az imperiumban folytatott szerencsétlen háború fejleményei következtében.

Az 1645. évi események folyama alatt is, bár testileg meggyengülve, nagy tevékenységet fejtett ki. Juliusban Dévénynél szállott táborba, innen augusztus 27-én nagyheffleini birtokára vonult fürdőket használandó; 30-án súlyosan megbetegedvén, szeptember 11-én éjjel, háromnegyed tizenkettőkor, jobblétre szenderült. Eltemettetett Nagyszombatban, december 11-én, az általa 1637-ben építtetett Ker. sz. Jánosról nevezett egyházban. Arczképe Fraknón és több családtnál megvan.

Bevezem családunk eme legkiválóbb tagjának csak futólag ecsetelt életleírását, Toldy Ferencznek Podhrádszky József által

²⁵ Ötvös Ágoston: Rákóczy György Rejtelmes Levelei, 51. — Történelmi Tár, 1878. évf., 391., és 1880. évf., 214.

»Gróf Eszterházy Miklós Nádor Élete«²⁶ című értekezésében felhozott vádak megczáfolására irt »Utóirat«-ának a zseniális nádor jellemét találóan visszatükröző eme végszavaival: »Jóformán utolsója volt ő (a nádor) azon magyar államférfiaknak, kik, ha önzéstől szabadok nem voltak is, de ez önzést nem a közérdekek kárával elégitették ki, s kik a fejedelem- és hazaszeretet elvből, s azért őszintén és állandóan tudták egyesíteni, sőt szenvedéssel is megpecsételni.«

Első neje, *Dersfy Orsolya*, kit — mint már említve volt — előbb a katolikus hitre térítvén, 1612 november 22-én Munkácson vett el, meghalt Zólyomban, 1619 márczius 15-én, eltemetett Nagyszombatban. Ettől két fián kívül, kik mint kis gyermekek multak ki, és kiknek neveiket sehol feljegyezve nem találtam, volt még egy harmadik fia:

István, pápai kapitány, született Munkácson, 1616 febr. 27-én. Mint királyi komornyik és pápai kapitány jelen volt 1638 febr. 14-én Mária királyné koronázásán. Meghalt Bécsben, 1641 július 4-én, eltemettetett 1642 február 4-én, Nagyszombatban.²⁷

Neje, Thurzó Erzsébet, mostohaanyjának, Nyáry Krisztinának első férjétől, Thurzó Imrétől 1621 február 20-án született leánya, férjhez ment 1638 szeptember 26-án Kismartonban; a fejedelmi pompával megült lakodalmon Lósy érsek képviselte a királyt; jelen voltak a Rákóczy és a lengyel király követei is. A nászmenet ágyúk dörgése közt vonult el; az ebédnél Keresztesy István és Nádaszy által készített verseket osztottak szét különféle színű selyem- és atlaszlapokra nyomatva. Majd lóverseny következett, melyen az utolsónak beérkező aranyszarvú bakot nyert. Hozományul hozván a Rozgonyi- és Thurzó-vagyon tetemes részét, meghalt Lackonpakon, 1642 július 4-én, épen férje halála napján, eltemettetett 1643 április 20-án, férje mellé.

Leányuk, *Orsolya*, szül. 1641 márczius 7-én Lackonpakon, Eszterházy Pál nádor neje lett, mint alább látni fogjuk.

²⁶ Új Magyar Múzeum, 1857. évf., 221., 246., 360., 381., 384.

²⁷ Rézmetszetű arcképét Wideman Illés közli.

Miklósnak második neje: *bedeghi Nyáry Krisztina*, Nyáry Pál és Várday Kata leánya, Thurzó Imre özvegye, született 1604 október 31-én; eljegyzé második férje Szucsányban, Túrócsmegyében, 1624 április 16-án, és ugyanott ment is férjhez, július 21-én; Pázmány Péter, a primás adta össze. E második házasság alkalmával a felbőszült Thurzó-nőrokonok már elébb éreztették gyöngédtelenségüket az özvegygyel, a menyegzőtőli távolmaradásuk által pedig egész haragjukat értésére adák. Meghalt gyermekágyban 1641 február 17-én, Semptén; eltemetett Nagyszombatban.²⁸

Ettől a következő gyermekei voltak Miklósnak (mindkét nejétől leszármazottjai a VII. és VIII. táblákon lelhetők fel.):

Magdolna, szül. 1625 július 19-én, meghalt 1627 május 7-én; eltemettetett Nagyszombatban. — *László*, erről lejjebb. — *Kata*, szül. 1628 augusztus 18-án, meghalt 1630 márczius 13-án. — *Anna-Julianna*, szül. 1630 február 28-án, férjhez ment 1644 február 6-án Kismartonban, gróf Nádasdy Ferenczhez, kit 1670-ben Bécsűjhelyen lefejeztek. Meghalt 1669 január 22-én; a halotti beszédet Sennyey Pál veszprémi püspök tartá; eltemettetett a lékai plébánia-egyházban. 1645. évrőli arcképe Fraknón megvan. Tudományos hölgy volt, ki Lipót császárnak latin leveleket irt, melyekben az akkori magyar viszonyokat ecsetelé. (Deák Farkas szerint.) Neki van ajánlva az 1643-ban nyomtatott *Officium B. M. Virginis etc.* — *Mihály*, szül. 1632 február 19-én, meghalt 1633 augusztusában. — *Krisztina*, szül. 1634 január 17-én, meghalt ugyanezen év decemberében. — *Pál*, a hercegi ág törzse; erről lejjebb. — *Mária*, szül. 1638 február 2-án; férjhez ment 1652 ápr. 28-án a szenczi várban homonnai gróf Drugeth Györgyhöz. Mint özvegy halt meg 1684 április 2-án; eltemettetett Ungvárt.²⁹ — *Boldizsár János*, ki 1639 táján születhetett, és 1668-ban a kismárdai egyháznak mint Wárdai-nőutód adományoz. Többet

²⁸ Életeleirását közli Ipolyi Arnold váradi püspök a Magyar Történeti Életrajzok között. 3. évf., 5. füz. — Érdekes családi feljegyzéseit lásd itt, az Oklevéltárban, 107. sz. alatt.

²⁹ A többi réávonatkozókat lásd a 107. számú jegyzéscs. között, az Oklevéltárban.

nem tudunk róla.³⁰ — Végül *Ferencz*, kiről szintén lejjebb szólunk; ez volt az ifjabb fraknoi ág törzse.

László, sopronmegyei főispán, Miklósnak és második nejének, Nyáry Krisztinának fia, szül. 1626 január 1-én.³¹ Tanulmányait Bécsben folytatá. 1647 június 16-án, negyedik Ferdinánd koronázásán, a horvátországi zászlót vitte és aranysarkantyús lovaggá ültetett. 1649-ben kir. komornyk és pápai kapitány volt;³² az ez évi pozsonyi országgyűlésen huszonöt fegyverest állított az ország védelmére;³³ nemsokára sopronmegyei főispán és királyi tanácsos lett. A pozsonyi szerzetesnők kolostorát egy tűzvész alkalmával megvédte, Sárfeneken a Karmelita-atyáknak kápolnát építtetett és oltárral látta el. 1651 augusztus 31-én a szegesdi vár ostrománál jelen volt;³⁴ 1652 augusztus 26-án a nagyvezekényi ütközetben a csata folyama alatt elesett, lova a sárba sülyedvén, gyalog védte magát; koponyája több helyen betörtetvén, testén kapott tizenhatszáz szúrás által mult ki. Eltemettetett november 26-án Nagyszombatban, a vele szintén e csatában elveszett unokatestvéreivel, Tamással, Gáspárral és Ferenczczel. A törökök vezére, Musztafa bég, egykor Kéry Jánosnak, Eszterházy Anna férjének foglya, mint a családi hagyomány tartja, Lászlónak személyes barátja volt. Hoffmágy Pál pécsi püspök, ki felettük a gyászbeszédet tartá, Lászlóra vonatkozólag felemlíti még, hogy erőteljes, szép ember volt; általánosan »a szép grófnak« nevezék. Ügyes lövész és lovas volt.³⁵ Zrinyi Miklós is megörökíté halálát egy eddig ismeretlen költeményében.³⁶

Neje, *Batthyány Eleonóra*, gróf Batthyány Ádám és gróf For-

³⁰ Lásd erre nézve a 107. számú jegyzetet az Oklevéltárban.

³¹ Anyja feljegyzései nyomán. — Hoffmágy Pál, László felett tartott halotti beszédében, az 1626. év karácsony havának 30. napját említi születése napjául.

³² Corpus Jur. Hungr. artic. 6.

³³ Kazy: Histor., VI. könyv, 141.

³⁴ Magyar Történelmi Tár, XIII., 246.

³⁵ Arczképét Wideman Illés közli.

³⁶ Magyar Történelmi Tár, XV., 59. A nagyvezekényi ütközet részletes leírását közli Foglár Imre, ily cím alatt: Magyar hősök emléke Barsmegyében stb. — Lásd továbbá Rozsnyay Dávid történelmi maradványait a Monumenta Hungr. Histor. Tom., XXXI., 179., 182.

mentini Auróra leánya, szül. 1633 márczius 1-én,³⁷ férjhez ment Rohonczon, 1650 február 6-án,³⁸ meghalt Rohonczon, 1654 október 21-én; eltemettetett Németújvárt. Maradékuk nem volt.

Pál herczeg, Magyarország nádora,³⁹ Miklós és Nyáry Krisztina fia, szül. Kismartonban, 1635 szeptember 7-én. Tíz éves korában, 1645-ben, a gráci jezsuiták kollégiumába került, tanulmányait azonban Nagyszombatban végezve, külföldre utazott. 1652-ben elesett testvérbátyja, László, helyében pápai kapitány lett szeptember 13-án, és ugyanezen év szeptember 20-án Vitnyédi Pálffy nádorhoz írt egyik levelében megjegyzi, hogy: »Az szegény Eszterházy Páltul az főispánságot el akarják az mint értettem deputalni, az nemes vármegye mint supplicaljon érte, ime az párját annectalom.« 1653 elején még nem volt sopronmegyei főispán, és csakis ez év végével lett azzá. Később királyi tanácsos és Lipót király koronázásakor, 1655-ben, komor nyik lett; ugyanekkor, az országgyűlés alatt, egyik bizottságnak tagja volt.⁴⁰ 1661 április 8-án vagy 1662-ben lett tábornoki őrmester (Generalwachtmeister), és az ez évi országgyűlésen szintén bizottsági tag volt; ekkor már főudvarmesternek íratik.⁴¹ 1663 augusztus közepe táján Érsekújvár körül hetven török rablóból álló csapatot részben levágott és húsztat közülük elfogott,⁴² valamint az augusztus 7-én történt párkányi vereség miatt nagyon felingerült felföldiek lecsillapítására Pozsonyba egybehívott tanácskozmánynak tagja volt.

1664-ben tulajdon ezerötszáz főnyi seregével csatlakozott Zrinyi Miklóshoz,⁴³ és ennek parancsnoksága alatt jelen volt

³⁷ Oklevéltár, 108. szám.

³⁸ Magyar Történelmi Tár, XIII., 245.

³⁹ Azóta, hogy Eszterházy nádornak rövid életrajzát megírtam, jelent meg Bubics Zsigmond püspök közreműködésével Merényi Lajos által írt, a Magyar Történelmi Életrajzokban közlött kitűnő nagy munkája a nádorról, melynek adatait felhasználni nem érzem magam jogosultnak és melyben a történetek a szerző ragyogó tolla által kidomborítva vannak megőrkítve.

⁴⁰ Magyar Történelmi Tár, xv., 23., 27. — Corp. Jur. Hungr. art. 30.

⁴¹ Corp. Jur. Hungr. art. 37.

⁴² Ortelius, II., 274. — Magyar Történelmi Tár, xvi., 10.

⁴³ Pálnak saját végrendelete nyomán.

január 23-án Berzencze vivásánál, 25-én Babocsánál, 26-án Barcs és Turbék várak elfoglalásánál, 28-án Pécs alatt. Február 4-én Dárda alatt és az eszéki hid felgyújtásánál, 13-án a segesdi vár feladásánál, továbbá Baranyavár és Sásd elhamvasztásánál.⁴⁴ Ezután huzamosabb nyugvás állott be, azonban márczius utolsó felében Vitnyédy által már előre, újból ajánlkozott Zrinyinek, úgy, mint elébb, ingyen és minden fizetés nélkül a készülő hadjáratban, parancsnoksága alatt, saját seregével részt venni, melyhez ekkor neki a kormány hatszáz lovas fogadására segélyt helyezett kilátásba. Április közepe táján csakugyan a táborba készült, és a kanizsai vár ostroma alkalmával egyesült Batthyányval, és Kis-Komáromnál foglalva állást, megakadályozá az élelmi szerek várba szállítását; itt sikerült is egy ily szállító török csapatot felkonczolni.⁴⁵ E vár körül május 13-án fővegét fejéről az ellenség lelövé.⁴⁶ A várostrom felhagyása után, jun. 20-án, egyesülve Nádasdy Ferenczczel, 3500 lovasból és 1200 gyalogosból álló seregükkel megjelentek az új zrinvári táborban,⁴⁷ honnan junius 30-án a főparancsnokság vezénylete fölött keletkezett versengés következtében a haragosan eltávozó Zrinyi bán kienkesztelésére és visszahívására küldetett ki.⁴⁸ Augusztus 1-én részt vett a szentgotthárdi ütközetben.

1667-ben a sérelmek orvoslására Beszterczebányán összegyültek között Pál is jelen volt, és a midőn Sátoralja-Újhelyen az elégületlenek sérelmeikre nézve a királyi feleletet tudomásul vevék, egyszersmind értésükre adatott, hogy magyar részről Eszterházy Pál tábornoki őrnagy (Generalmajor) lett.⁴⁹ 1670-ben hegyaljai főkapitánynak neveztetett ki,⁵⁰ és jelen volt az ez évi, vagyis második beszterczebányai gyűlésen, mint a királyi bizott-

⁴⁴ Ortelius, II., 298., 305. — Rozsnyay Dávid Naplója, 274., és Századok, VI., 563.

⁴⁵ Ortelius, II., 309. Kazy: Histor., IX. könyv, 10. — Magyar Történelmi Tár, XVI., 172., 173., 187.

⁴⁶ Palatium Reg. Hungr. 195.

⁴⁷ Ortelius II., 328., és Kazy: Histor., IX. könyv, 12.

⁴⁸ Ungarisches Magazin, II., 25. — Magyar Történelmi Tár, XXII., 274.

⁴⁹ Szirmay: Notitia Histor. C. Zemplén. §. 555. 561.

⁵⁰ Fasciculus 100. Nr. 415.

ság tagja. Wesselényi és társai összeesküvése következtében parancsot kapott az elégtelennek javait lefoglalni; ennek következtében, bár kellenlenül, november 16-án megszállotta Petrőczy várát, Kaszát, másnap Illavát foglalta el; innen Zsolnára ment Heisterrel egyesülni; november 20-án, vagy mások szerint december 10-én elfoglalta Árva várát, ahol még november 15-én testvéröccse, Ferencz tartá menyegzőjét a vár urának, Thököly Istvánnak Kata nevű leányával. Deczember 22-én hatalmába keríté a likavai várát is.⁵¹

1671-ben a lefejezett Nádasdy Ferencznek, sógorának elkobzott birtokai egy részét adományul nyeré, nevezetesen Szarvsköt, húszezer forint zálogösszeg lefizetése mellett, mely neki 1690-ben visszafizettetvén, ez uradalmat 1700-ban kétszázezer forintért ismét zálogba vette, míg 1702 augusztus 13-án adományul nyeré hatvanötezer forint felülfizetés mellett; továbbá Kapuvárt, melyért ötvenezer forintot kelle fizetnie, melylyel 1683-ban még adós volt, és végül a pottendorfi részt;⁵² ezen aquisitióért nagy ingerültséget vont magára.⁵³ — Későbbi kutatások nyomán azonban ez a valóságnak nem felel meg, miután Kapuvárt 1681 után nyeré, és családja Pottendorft 1802-ben pénzen vette, a többieket is másod-, harmadkézből szerzé.⁵⁴

1672-ben, mint a magyar-horvát sereg vezére, egyesült Cobb tábornokkal, és az elégteleneket október 17-én Eperjesig visszanyomá; 18-án bevonult Lőcsére, és itt Spankau tábornokkal egyesülve, ismét szétveré őket. 26-án Györkénél, Abaujmegyében,⁵⁵ lovasságával a futókat egészen a Tiszáig üzé;⁵⁶ itt megpihelve, éjjel Szuhay Mátyás meglepé, a zavarban sokat kardra hányt, maga Pál is kapott sebet a karján, míg Cobbtól érkezett segít-

⁵¹ Pauler Gyula: Wesselényi Ferencz és társai összeesküvése, II., 185., 188.

⁵² Századok, v., 383. — Oklevéltár; a pótoklevelek között a 120. számú.

⁵³ Hazánk című munka, 3-4. füzet, 1860. évf., 228., és Lhoczky: Prospecimen Stemmatogr. 12.

⁵⁴ Bubits Zsigmond nyomán. (Cornaro F. velencei követ jelentései. 371-372.)

⁵⁵ Kazy: Histor., III. köt., 116.

⁵⁶ Bethlen János: Histor. Rerum Transsylv., folytatva Horányitól. II., 323.

séggel Szuhay seregét négy mértföldre kergette;⁵⁷ jelen volt továbbá az aranyosmegyesi vár elfoglalásánál is. 1674-ben mint semptei kapitány és római szent birodalmi lovag említetik. 1676 február 8-án Károlyvárosnál a portyázó törököt visszanyomá, és ugyanezen évben megvevé Liszty Jánostól a köpcsényi uradalmat, az ottan 1668-ban újonan épült várral. Az 1678-diki hadjárat alkalmával, október végén, a nógrádmegyei Lest nevű falunál táborozott és november 19-én egyesült a német tábornokokkal, december 15-dike körül pedig Leslile tábornokkal Tokaj táján portyázott. 1679 június 16-án belső titkos tanácsos lett. 1680 április elején jelen volt a nagyszombati, a lázadás elnyomása módjáról tartott tanácskozmányban, hol Thököly Imrének több hive is megjelent. Az 1681 február havában Sopronban tartandó országgyűlésre meghívott Thökölynek megjelenése esetében fiát tüzsul felajánlá; az ez évi országgyűlés tartama alatt, június 10-én, Lipót király Szent-Kereszten magas látogatásával szerencsétlété, június 13-án pedig egyhangúlag nádorrá választott, — az egy zenghi követ nyilatkozván Erdődy bán mellett⁵⁸ — s Pestmegye főispánja lett. Talpig festett arczképét, egy nagy kutyával lábainál, manap is láthatni a megyeház gyűléstermében. Ezen országgyűlésen a protestánsok vallásos sérelmeinek ügyében személyesen közbeveté magát a királynál, de, mint kérlelhetetlen ellenei állíták, nem elég őszinteséggel, s így eredménytelenül.⁵⁹ Ellenben sikerült — a rendek által támogatva — keresztülvinni, az udvar kívánalmának ellenére is, a nádori szék interregnuma alatt szokássá vált és a primás által gyakorolt helytartói tisztnek megszűnését. Augusztus 18-án a király Fraknón nála ebédelt, valamint december 30-án ismét Fraknón időzött.⁶⁰ 1682-ben a mult országgyűlésen hozott határozatoknak véghez-

⁵⁷ Századok, III., 174.

⁵⁸ Ekkor írta Gyöngyösi István eme című alkalmi költeményét: »Palinodea Hungariae, az az maga gyámultalanságát kesergő és abban a kardos Grífnak szárnya alá folyamodó Nympha.« 1695-ben nyomtatásban is megjelent.

⁵⁹ Engel: Geschichte d. Ungar. Reichs, v., 99.

⁶⁰ Ráth Károly: Magyar királyok hadjáratai és utazásai, 312.

vitelét sürgette a királynál, és Mátyás apostol napján, febr. 24-én az aranygyapjas-rendbe vétetett fel; a diploma Madridban kelt, 1681 december 27-én. A török és Thököly hadikészülődéseiből származható veszedelmet jókor felismervén, a királyt, bár eredménytelenül, jóelőre figyelmezteté, egyszersmind a nemesség részéről ötezer főnyi sereget biztosítván a koronának; azon lajstromban, melyben azoknak névsorát fejtegeti, akikre számítani lehetne, az Eszterházyak által állítandó haderőt a következőképen állítja össze; magára 200 lovast és 100 gyalogost, Ferencz testvéröccsére 100 lovast, a cseszneki ágból származott Jánosra és Mihályra 20 lovast, valamint Zsigmondra és Imrére 10 lovast számított. Az ez évi hadjáratban a Vág vonalát védelmezte és decemberben nagynehezen fegyverszünetet kötött Thökölyvel.

1683-ban, a nagyobb hévvel megújult török—Thököly-féle háború folyama alatt, áprilisban, ötezer főnyi seregével Lipót-vár és Komárom között foglalt állást, és a semptei táborból június 18-áról tudósítja a királyt a felől, hogy négyezerötszáz főnyi serege a minapi félbenhagyott érsekújvári vivás miatt el van keseredve; ugyanezen helyről június 30-án kelt levelében lefestvén szerencsétlen helyzetét, ezeket írja: »Én ugyan nem fogok Bál előtt térdet hajtani; de meg lévén győződve, hogy Felséged nem akarja, miszerint a nádori méltóság csúfjára az ellenség kezébe kerüljek, esedezem, méltóztassék minél előbb segédhadakat küldeni vagy engem távozásra felhatalmazni, mert egymagam nem vagyok képes egész seregeket futamodásra birni.« Julius 7-én Bécsben volt, hová a koronát vitte; ott hírét hallván, hogy a király útban van Lincz felé, és egyszersmind értésére esvén, hogy a parancsnoksága alatti magyar hadak végmaradványai odahagyták a Vág vonalát, széteszolván a közeledő ellenség elől, százhusz gyalogból álló seregével Fraknóba vonult; innen július 13-án kelt siralmas levelet menesztett újból a királyhoz: »Az ellenség — írja — már egy millió kárt tett jószágaimon, mert valamennyi felsőmagyarországi uradalmaim az ő kezében vannak... Mily nyomoruságra jutottam légyen legkegyel-

mesebb Császár, azt csak Isten tudja. Krisztus kinszenvedéseire kérem Felségedet, gondoskodjék rólam, ne hagyjon engem elveszni, mert nem tudom, hová vegyem magamat az ellenség színe elől.» Néhány nappal később tanácsosabbnak látta nejevel és gyermekeivel Bécsűhelyre vonulni; eközben — Styria egyik mezővárosában kelt kiáltványa által — a horvátokat, hűségük tanusítására, a kuruczok elleni felkelésre buzdítá és Passauba ment a királyhoz. Augusztus 5-én, a királyhoz intézett emlékiratában, a francia királylyal való szövetséget ajánlá neki, valamint ugyane hó 12-én szintén a királyhoz irt levelében értesíté, hogy a nagyvezér őt, a királyi pártot elhagyása esetében, a magyar királysággal és a felkelők által elfoglalt birtokainak visszaadásával kínálta meg.⁶¹

Bécs ostromzár alól való felmentésekor, szeptember 12-én, Lotharingiai Károly táborában találjuk, hol golyó által meg is sebeztetett; a diadal után Magyarország ügyeinek kormányát újból kezéhez vette; ezalatt Fejéregyház nevű, egyetlen épségben maradt birtokát a német Rabutin-ezredbeli katonák felgyújták. Saját költségén fogadott, hatszáz főnyi seregével a Dunántúlra átkelt, és a visszavonuló ellenség üzésében is részt vett, valamint a vizvári ütközetben is jelen volt. 1684-ben a budai eredménytelen ostromnál is jelen volt, seregével július 15-én csatlakozott az ostromlók táborához.⁶² Megrovólag panaszolja, hogy az ostrom félbenhagyása után rajta, valamint Eszterházy Jánoson és Széchenyi Miklóson kívül mind elszéledtek a vár környezetéből. 1685 augusztus 19-én Érsekújvár magyar kézre kerülván, lakását Semptéről ide tevé át. 1686-ban, Budavár visszavételénél, névleg az összes magyar seregek fővezére volt; ha itt jelentékeny szerep nem is jutott neki, a magyar sereg összehozatalában nagy érdeme volt.

Magyarország autonóm joga mellett, a német kormánynak erőszakos túlkapásai ellen, már évek előtt felszólalt; nevezetesen

⁶¹ A Pótoklevelek között a 120. számú.

⁶² Anzeiger für Kunde der Deutschen Vorzeit, 1880. évf., 16.

1684-ben, egy december 12-én kelt felterjesztésében, a nemzetre rótt elviselhetetlen nagy adó és hadi élelmezés leszállítását sürgette; ugyanezeket 1685-ben ismételten kérve, eme memorialéjában hangsúlyozá, hogy »a nemzet sorsa az egiptomi zsidók fogságától keveset különbözik; mit a török-tatár föl nem emésztett, azt a zsoldosok teszik tönkre. Nekünk — így szól tovább a nádor — egyre megy ki, akár az ellenségtől, akár pedig a Felséged katonáitól emésztessünk meg.« Ugyanezen év jan. 20-án a királyhoz intézett újabb beadványában szomorúan festi le Magyarország helyzetét; »Magyarország — úgymond — e gazdálkodással vadon erdő, sivár pusztaság és lakatlan hegyvidék lesz, s mi lesz Felséged egyéb, mint néptelen erdők, síkok és hegyek királya.« Nemkülönben a Thököly-pártnak a király hűségére való visszatérésekor, 1685 június 3-án kelt beadványában a nemzeti véderő rendezésének szükségét hangoztatá; később az ország előkelőbb uraival memorandumot nyújtott be a végvárak organizálása ügyében, hangsúlyozva, hogy a nádor, mint az ország főkapitánya, Érsekújvárt nyerjen residentiát, és egy legalább tizezer főnyi állandó magyar sereg szerveztessék, kizárólag magyar vezénylet alatt, de mindezen hazafias tanácsok nagyobb részt eredmény nélkül maradtak.⁶³ Úgyszintén 1687-ben Caraffa törvénytelen büntetőszéke ellen is remonstrált;⁶⁴ hiába szorgalmazta az önkény megszüntetését és az alkotmány helyreállítását, mindez Bécsben makacs ellenállásra talált; s mindemellett a felelősséget ellenségei ő reá háríták. Ily válságos körülmények között alig lett volna eszes dolog — mint ellenségei ismételten tanácsolák — a nádori méltóságról leköszönnie és ezáltal a bár szűk határok közé szorított nemzeti kormánynak befolyását egészen megbénítani.

1687-ben a pozsonyi országgyűlésen megkoronázta I. József királyt, és december 8-án elnyeré a római szent birodalmi her-

⁶³ Lásd Károlyi Árpád: Buda és Pest visszavívása 1686-ban. Pag. 122. és 137.

⁶⁴ Szirmay, id. hely., §. 668., 680. — Budapesti Szemle, 1866. évf., XII. és XIII. füz. 252., 253.

czegi czimet,⁶⁵ egyelőre csak a maga személyére, melynek dija, mint végrendeletéből kiderül, huszonhétézer forint volt,⁶⁶ s melynek birására annyira vágyódott és melyet Lipót királyhoz irt többrendbeli leveleiben annyiszor szorgalmazott; 1683-ban már így ír a királyhoz: »S ha jelen körülmények között kénytelen-kelletlen meg kell adni Thökölynek a hercegi czimet, méltanyosnak látnám, hogy elébb még a nádor diszítettnek fel e czimmel.« 1684-ben pedig: »Himezés nélkül hirdetgetik, hogy Thököly kegyelmet fog nyerni és hercegi czimet... remélvén, hogy megroncsolt szolgáját felsegíteni s azon czimmel, melyet a rossznak kútforrása, Thököly magának követel, feldiszesíteni kegyes leend.« Ezen czim utáni vágyódásáért sógora, Thököly, az 1688-ban kiadott kiáltványában megrója a nádort: »Szégyen gyalázat, hogy egy Eszterházy a római birodalmi hercegeének czime után eseng, mintha bizony Magyarország nádorának méltósága nem volna hasonlatlanul több annál.«

A hercegi czimmel a nádor czimere is megbővítettett; mint a 3. számú metszvényen látható: négyfelé osztott paizs, az első és negyedik kék mezőben az ősi gryph-képlet, a második és harmadik mező vízszintesen kétfelé oszlik, a felső vörös udvarában aranykoronás oroszlán emelkedik fel félig, három fehér rózsát tartva; ez a Nyáry-család czimere (annyiban különbözik a Thurzó-család czimerétől, amennyiben ebben az oroszlán lábaival nem tart semmit); az alsóbb ezüst (inkább fehér)⁶⁷ mezőben három vörös, arany magporú rózsafej három szögletre van helyezve; ez a Thurzó-család czimeréből vétetett; a közép kis paizs fekete mezőjében arany L betű — Leopoldus — ragyog, a kis paizs felett a hercegi korona; az egész czimert hercegi korona és

⁶⁵ A diplomában felemlített több szabadalmak között a pénzverhetési jog is engedélyeztetett; külalakja a pénznek akként van szabályozva, hogy egyik felére a kétféjű sas, a másikra az Eszterházy-czimer veressék. Az 1770-ben vert pénzekben a kétféjű sas helyett az illetőnek mellképe van verve.

⁶⁶ A Diploma a Trophaeumban per extensum közölve van.

⁶⁷ Henszlman Imre leírása nyomán. Lőcsének Régiségei. Magyarországi Régészeti Emlékek, III. köt., II. r., 127—139.

hermelinnel bélelt biborpalást födi. — Az ugyanez évi országgyűlésen nagy része volt az ausztriai dinasztia Magyarországon való örökösödési jogának megállapításában, a mellékes spanyol ágat is belefoglalván, valamint a II. Endre király végzeményei xxxi. cikkelyének eltörlésében.

1691 augusztus 19-én részt vett a szalankeméni ütközetben, Lajos baadeni örgróf vezérsege alatt megsemmisítván a köpröli Mustafa pasa seregét. 1693-ban Sopronmegye örökös főispánja lett utódaival; az Eszterházy-czimer e megye czimeréhez csatoltatott.⁶⁸ 1695-ben szerzé a köszegi uradalmat, fele részét Széchy Julianna Kéry Ferencznétől, cserében adván kaboldi uradalmát és harmincznyolczezer forintot; ugyanekkor megszerezé a másik felét is Széchy Mária Sennyei Ferenczné utódaitól huszonnyolcz ezer forinton.⁶⁹ Az 1696—1697. évi hadjárat alatt a sereg élelmezéséről gondoskodott, és szeptember 11-én a zentai ütközetnél jelen volt. 1698-ban Eperjesen az úgynevezett »Judicia octavalia« gyűléseken elnökölt.⁷⁰ 1702-ben szerzé a nagyszalontai uradalmat, melyet azután családja 1745 április 13-án felülfizetéssel örökített meg,⁷¹ és a Jász-Kunság eladása ellen erélyesen tiltakozott 1702-ben az esztergomi káptalan előtt.⁷² A Rákóczy-féle mozgalmak kezdetén, 1704-ben, egyesülvén Schlick Leopolddal és Forgách Simonnal, az Ocskay László serege szétverésében részt vett.⁷³ A Rákóczy Ferenczczel megkísérlendő egyezkedést 1705-ben a király egyelőre a nádorra bizta, kitől azonban Rákóczy idegenkedett, azt állítván, hogy azon ügyet, melyért fegyvert fogott, bár a nádor is pártolá szóval, de szerinte a két párt közti közvetítésre nem használta fel elég erélylyel tekintélyét;⁷⁴ e tárgyra vonatkozólag 1705 december 15-én kelt, a felkelők lecsendesí-

⁶⁸ Fasciculus A. Nr. 47.

⁶⁹ Győri Régészeti Füzetek, III., 241.

⁷⁰ Vály: Magyarország Leirása, I., 590.

⁷¹ Századok.

⁷² Lásd: Cathalogus Széchénianus Tom. II. Pag. 31. Nr. 137.

⁷³ Nagy Iván: Magyarország családai. — Forgách-család, 207.

⁷⁴ Rákóczy F. Emlékirata, III. kiad., 63.

tésére irányuló iratot nyújtott át a királynak, de az abban foglaltak nem lettek méltányolva.⁷⁵ 1706-ban, a midőn Rákócznak hatalma túlsúlyra kapva, erősödni látszott, jónak látta egy augusztus 12-én kelt, többek aláírásával ellátott memorandumot nyújtani be a királynak, melyben Rákócznak, mint vasallusnak, Erdély átadását tanácsolta.⁷⁶

1707-ben a Keresztély szász herczeg és bibornok által — egyelőre a nádor mellőzésével — Pozsonyban, a béke érdekében tartott tanácskozmányban, bár később többször meg lett híva, részt nem vett, azt állítván, hogy ennek egybehívása, valamint elnöksége őt, a nádort, illeti.⁷⁷

1708-ban hiába szólítá fel Rákóczyt, hogy a Pozsonyban tartandó országgyűlésre szóló meghívóleveleknek szétküldetését a felkelt megyékbe engedélyezze, s bármikép igyekezett a béke helyreállítását — melyet azonban az ellentáborban őszintén nem óhajtottak — tőle telhetőleg előmozdítani, sem ezzel, sem pedig a túlsúlyra kapott hatalmas német párttal szemben nemcsak ő maga, de még az érdekelt szövetséges hatalmak követői sem tudtak valami eredményt felmutatni; és mégis, az ellenfél táborában az volt a — bár indokolatlan — közhiedelem, hogy a nádor készakarva nehezíti a kiegyezést, hogy ezáltal a felségsértésben elmarasztaltaknak elkobzandó vagyonából többet nyerhessen.⁷⁸ Ez, és hasonló álhírek terjesztésével mindenképen igyekeztek őt lehetetlenné tenni.

1710-ben Pozsonyban, a sz. Mártonról nevezett egyházban, Pázmány Péter, Lippay György és Széchenyi György esztergomi érsekek temetkezési helyét emlékkövel jelölé, és nagy

⁷⁵ Lásd: Cathal. Széchényi Tom. II. Pag. 73. Nr. 68.

⁷⁶ Opiniones Princ. Pauli Eszterházy de sedandis motibus Rákóczianis. Budapesti muzeumban, az 1815-ben nyomt. Cathalog. Széchen. Tom. II., pag. 73. Nr. 68. nyomán ott fellelhető, és Miller: Epistolae, ugyanott; I. Cathalog. Széchen. Tom. II., pag. 294., valamint Engel: Geschichte d. Königreichs Ungarn. V., 222.

⁷⁷ Archiv. Rákóczyanum, második osztály, III., 352.

⁷⁸ »Hazánk« című folyóirat, 1860. évf., 3–4. füz., 228.; továbbá Archivum Rákóczyanum, második osztály, és Zsilinszky Mihály Értekezését az 1708-diki pozsonyi országgyűlés történetéhez.

ünnepélyességgel igtatá be a sz. ferencziek egyházában Keresztély-Ágostont esztergomi érsekké.⁷⁹ Az ez évi országgyűlés szétosztását is neki tulajdonították ellenei, mivel a békét ellenezte volna.⁸⁰

1711-ben a szatmári béke megkötését már nem lehetett a nádorra bízni; a sok rágalmakkal és kegyekkel való elhalmozása nagyon megcsökkenté az elégteleneknek ő iránta való bizalmát; s habár nincs szándékomban gyarlóságait mentegezni és az állam szolgálatában eltöltött hatvan évi tevékeny és eseményekben dús életét, politikai irányait, túlbuzgóságát, ambícióját bonczkés alá venni, de tettei megítélésében szem előtt kell tartanunk minden következményeivel azon zajos politikai epochát, melyben az egyidőben élő, vele épen nem rokonszenvező vezérférfiak is, minden nagy dicsőítések mellett, a nemzeti aspirációk mögé rejtőzve, nagyjában személyes érdekeik kielégítését szintén keresték. — 1712 május 22-én megkoronázta Károly királyt; ez alkalommal a hercegi czim a nádor első fiszülött-örökösire is kiterjesztetett.⁸¹

Végül 1713 márczius 26-án rövid betegség után meghalt, Kismartonban. Ellenségei még ekkor sem hagyták békében, azon hirt terjesztvén, hogy vadászebe által szétmarczangolva mult volna ki. Eltemettetett május 5-én Kismartonban, a sz. ferencziek egyházában, hol maga és utódjai részére sirboltot építtetett. A halotti beszédet Vargyasi András tartá felette;⁸² lelki üdvéért tizezer requiem mondatott. — Irodalommal, egyházi zene-szerzéssel is foglalkozott.⁸³

Két neje volt; az első *Eszterházy Orsolya*, mostoha testvérbátyjának, Eszterházy Istvánnak Thurzó Erzsébettől 1641 márczius 7-én Lackompakon született leánya. E házasságra vonatkozó

⁷⁹ Magyar Sion, III., 208.

⁸⁰ Archiv. Rákóczián., első osztály, II., 103.

⁸¹ Palatium Reg. Hungar. 1752. évi kiad. 199.

⁸² Sándor: Könyvesház, 75.

⁸³ Ezeket, valamint több viselt dolgait és családi feljegyzéseit lásd az Oklevél tárbán, a 109. szám alatt.

dispensationalis brevéje X. Innocentius pápának 1652 aug. 23-án kelt; Szalkovics Ádám esztergomi kanonok a tizenegy éves mátkát 1652 október 21-én adta egybe a tizenhét éves Pállal, azonban az egybekelés az 1655 január 16-kán kelt királyi placetum után, február 7-én történt meg. Meghalt 1682 márcz. 31-én. — »A sz. Patricius Purgatoriumjáról való Historia« című munka, mint az irodalom pártolójának, neki volt ajánlva. — A következő, teljes kort érő gyermekei voltak:

Miklós, tinnini püspök, sz. 1655 december 31-én. Atyja tanubizonyása szerint, a Trophaeum nyomán, — bár a Collegium germanicum lajstromában neve elő nem fordul — tanulmányait Rómában végezte volna, és lett ráthóti prépost, melynek adományozása 1674 óta a herczeg Eszterházy-család feje kiváltságaihoz tartozik;⁸⁴ ezen praepositurát 1671-ben azután László testvéröccsének engedé át. 1681-ben esztergomi kanonok, később sz. Istvánról nevezett prépost és rhapkói apát volt, azután tran-guriái s végül tinnini czimzetes püspök lett, 1688-ban.

1690-ben írta: »Encomia magnae dignitatis statusque ecclesiastici«, nyomtatott Nagyszombatban; ugyanazt kiadta 1695-ben, compendiumban. Meghalt Pozsonyban, 1695 augusztus 5-én. Eltemettetett Kismartonban.

Krisztina, sz. 1663 október 8-án. Az ausztriai Kirchberg apácza-kolostorában — ahová 1672-ben adatott be — nyeré első kiképeztetését, később a sz. Ágoston szerzetesnők fejedelemsasszonya volt 1693–1728 Kismartonban.

László, pozsonyi kanonok, sz. 1662 augusztus 27-én, héthavi teher után, Bécsben. Keresztszülők Lipót király és Eleonóra királyné voltak. Félholtan születvén, atyja fogadalma következtében 1669 szeptember 8-án papi ruhát öltött, 1671-ben ráthóti prépost lett; ekkor ajánlá neki Ágoston Péter jezsuita a »Szivek Kincse« című munkáját. Később pozsonyi kanonok volt. Meghalt Pozsonyban, 1689 november 26-án, és ugyanott temettetett

⁸⁴ Fuxhoffer: Monasterologia.

el a katedrális egyházban, hol a szentélynek evangéliumi oldalán egy vörös márványkő jelöli sirját; feliratát közli a Trophaeum.

Orsolya, sz. 1670 január 3-án. 1685-ben a kismartoni sz. Ágoston női szerzetbe lépett, és 1696-ban még élt.

Julianna, sz. 1676 szeptember 3-án. Ez is apácza volt Kismartonban, a sz. Ágoston női szerzetben. 1696-ban még élt.

Mihály, herczeg és főudvarmester, sz. 1671 május 4-én. 1688-ban rethorikát tanult Bécsben; tanulmányait Pármában végzé. József, római király koronázásakor, 1690-ben, birodalmi lovaggá üttetett, azután kamarás és királyi tanácsos lett. 1694-ben mint királyi főudvarmester említették az oklevelek záradékaiban; továbbá az 1691—1699. évek között Zalamegye főispánja volt.⁸⁵ Atyja halála után, 1713-ban, herczeg és sopronmegyei főispán lett; az 1715. évi országgyűlésen bizottsági tag volt.⁸⁶ Meghalt 1721 márczius 24-én, eltemettetett Kismartonban.

Neje *Blandrat Anna-Margit*, Blandrat Károly, Dessanai gróf és Rodini örgrófnak San-Martino Eleonórától született leánya. Férjhez ment 1694-ben, és mint özvegy 1728-ban még élt, a midőn férjének sírkövet tétetett. — Ettől csak leányai voltak:

Eleonóra, férjhez ment gróf Pálffy Jánoshoz 1715-ben, és 1717-ben özvegy.⁸⁷

Terézia, gróf Aspremont Károly-Gobert-János neje lett.

Johanna-Francziska, grussbachi gróf Althan Mihály hitvese, 1759-ben még életben volt.

*

Gábor gróf, ezredes, Pál és Eszterházy Orsolya fia, sz. 1673 április 15-én. József római király koronázásán, 1690-ben, szintén szent római birodalmi lovaggá üttetett; lett továbbá kamarás, királyi tanácsos és 1691 december 10-én Somogymegye főispánja s végül egy magyar ezrednek tulajdonosa volt. 1704

⁸⁵ Lehoczky: Stemmatogr. Prospecimen, 14.

⁸⁶ Corp. Jur. Hungar. art. 39.

⁸⁷ Nagy Iván, id. hely. Pálffy-család.

november 18-án a landaui francziák elleni ütközetben részt vett,⁸⁸ és még ugyanezen évben meghalt.

Neje, *gróf Traun-Abensberg Margit*, gróf Traun-Abensberg Ottónak báró Zinzendorf Máriától 1677 október 21-én született leánya, férjhez ment 1694-ben.

Ettől fia: *József*, mint gyermek, 1700 előtt mult ki.

Marianna leánya pedig gróf Salm-Reifferscheid Károly neje volt 1720-ban.

*

Ádám, szervita szerzetes, Pál és Eszterházy Orsolya fia, sz. 1680-ban. 1689-ben a ráthóti prépost címet nyeré, azonban 1685-ben még klerikus volt; később a szervita szerzetbe lépett.

Mint az elősoroltakból látjuk, Pál nádornak első nejétől, Eszterházy Orsolyától *funokája* nem maradt.

Második neje Pál nádornak *Thököly Éva*, gróf Thököly Istvánnak Gyulaffy Máriától 1659 febr. 1-én született leánya, és Thököly Imrének testvére volt. Éva, atyjának 1670-ben történt halálával, elébb sógorának és gyámjának, Eszterházy Ferencznek házánál nevelkedett; később a nádor udvarához került. Kézfogója 1682 júliusában volt Kismartonban, menyegzője augusztus 9-én ugyanott. Ezen második házasságáért azzal vádolák a nádort ellenségei, hogy ez a Thököly-vagyon egy részéhez való hozzájuthatás végett történt.⁸⁹ — 1706-ban Kremsben tartózkodott; e külön lakozásnak oka eddig még ki nem derített családi viszály volt. Férje kértére kibékültek, s midőn innét hazautazna, a felkelők november 15-dike táján letartóztatták. E kibékülés azonban tartós nem lehetett; később évjáradékot fizetett neki, és 1713 július 13-án kelt Codicillusában ezeket írja: »Coactus sum a mensa et thoro conjugis meae me separare«, de okait nem hozza fel.⁹⁰ — Érdekes családi feljegyzéseket ha-

⁸⁸ Lehoczy: Stemmatogr. Prospecimen, 14., és pars II., 56. Familia Bezerédy.

⁸⁹ Hazánk, 1860. évf., 3–4. füz., 228.

⁹⁰ Archiv. Rákóczián, második osztály, III., 262.

gyott hátra.⁹¹ Meghalt Bécsben, 1716 augusztus 21-én, és Lanzen-dorfon, a minoriták egyházában fekszik eltemetve. Sirfelirata olvasható a 110. számú feljegyzései között. — Gyermekai a következők: *István*, sz. 1683 április 8-án, meghalt Fraknón, ugyanezen év október 13-án. — *Anna-Terézia*, sz. 1684 jun. 7-én. A nádor ezt is apácának szánta, azonban gróf Erdődy György országbíró neje lett. Nevét egy Albumban, 1726 évszámmal talál-tam bejegyezve.⁹² 1756-ban nem élt. — *Kata-Rozália*, sz. 1685 szeptember 1-én, meghalt 1686 szeptember 30-án, Kismartonban. Ugyanott temettetett el. — *Francziska-Jozefa*, sz. 1686 októ-ber 26-án, meghalt 1688 április 24-én, Kismartonban. Ugyanott temettetett el. — *József*, erről lejjebb. — *Tamás*, sz. 1689 szept-ember 22-én, meghalt Kismartonban, 1690 szeptember 24-én. — *Zsigmond*, sz. 1692 május 23-án, meghalt Kismartonban, 1693 augusztus 22-én. Ugyanott temettetett el.

József, herczeg és ezredes, Pál nádornak második nejétől, Thököly Évától való fia volt ágának továbbfolytatója; született 1687 május 7-én vagy 12-én. Katonai pályát választott és ezre-des lett, valamint Somogymegye főispánja is volt. Mihály, mos-toha testvérbátyja halála után pedig herczeg és sopronmegyei főispán 1721-ben, de nemsokára, még ugyanezen év június 6-án meghalt. Kismartonban temettetett el.

Neje, *br. Gilleis Mária-Oktávia*, *br. Gilleis N.* és *gr. Stahren-berg Sabina* leánya, férjhez mert 1707-ben, és 1762-ben még élt.

Gyermekei: *Pál-Antal*, *Miklós*, ezekről lejjebb. — *Jozefa-Margit*, gróf Lamberg Ferencz neje lett; csillagkeresztes hölgy volt. — *Anna-Mária*, sz. 1717 május 18-án, meghalt 1718 április 7-én.

Pál-Antal, herczeg és tábornagy, József és Gilleis Mária fia, sz. 1711 április 22-én. Tanulmányait befejezendő, 1731 októ-ber 23-án beiratá magát a leydai iskolába; kísérői valának: Monville Lajos nevű francia nevelő, negyven éves; Nagy Mihály magyar komornyikja, harminczegy éves, és Spach János magyar,

⁹¹ Lásd az Oklevéltárban, 110. szám alatt.

⁹² Turul, 1885. évf., 133. — *Pál-Antal* és *Miklós marsallok*.

Klézga Ferencz német inasai.⁹³ Külföldről hazatérve 1734 deczember 4-én, mint sopronmegyei örökös főispán, átvette a megye kormányát, melyet kiskorúsága alatt gróf Eszterházy János (a cseszneki ágból), a későbbi koronaőr vezetett. A beigtatásnak némely részletei ezek: Kismartonból háromszáz lovasból álló bandérium Gál Gábor vezénylete alatt Sopronba kíséré; a város közelében ágyúdörgéssel fogadtatott, a megyeház előtt a soproni, ruszti és kismartoni előljáróság beszéddel üdvözlé; a megyeház termében a nemesség várt, hol a főispánságról és kamarasságról szóló kinevezési oklevelek felolvastatván, Eszterházy János latin, Czompó Sándor megyei főjegyző magyar beszéddel üdvözlék. Azonban úgy látszik, hogy a megye kormányzását folytonosan nem vihette, minthogy 1750 körül, tán a hadjáratok és egyéb teendői által akadályozva, ekkor a megye adminisztrátora Eszterházy Dániel, a fentnevezett János fia volt.

1737-ben a törökellenes hadjáratban részt vett. 1741-ben mint altábornok (General-Lieutenant), főkomornyikmester (cubicularium magister) és belső titkos tanácsos említettik.⁹⁴ Ugyanekkor a gróf Eszterházy József tábornagy hadtestéhez beosztva,⁹⁵ a maga költségén egy huszárezredet állított. 1743-ban mint tábornoki őrmester (General-Wachtmeister), az előcsapatot vezényleve, június 5-dikéről 6-dikára forduló éjjel átkelt a Dunán Maria vagy Stephan-Bosching alatt, és a francziákat Platlingnál utolérve, közülük sokat levágott és podgyászaikat elfoglalá.⁹⁶ A fegyverszünet alatt hazajött, azonban a következő évekbeni hadjáratokban is tevékenyen vett részt. 1744 január 6-án az aranygyapjas vitézek közé vétetett fel.⁹⁷ 1750-ben lovassági tábornok (General der Cavalerie) lett.⁹⁸ Ugyanezen év októberében mint rendkívüli

⁹³ Wessprémi: Succincta biographia medicorum, iv., 136. — Archiv für siebenbürgische Landeskunde, xvi. köt., pag. 221.

⁹⁴ Corp. Jur. Hungar., az 1741. évre vonatkozók.

⁹⁵ Nedeckzy: Posthuma memoria C. Josephi Eszterházy, 175.

⁹⁶ Kurz Gefasste Historische Nachrichten zum Behufe neuer Europaeischen Begebenheiten, 1743. évf., I., 495., 921.

⁹⁷ Gróf Gyulaffy László kéziratí feljegyzései nyomán.

⁹⁸ Lehoczky: Stemmatogr. Prospecimen, 17.

követ Nápolyba küldetett, honnan 1752 május havában tért haza.⁹⁹ Később tábornagy (Marchal) lett. 1760-ban alapítá a misericordianusok kolostorát Kismartonban. Meghalt 1762 márcz. 18-án, eltemetettet 21-én Kismartonban. A művészet nagy pártolója volt. Megjegyzendő azonban, hogy a hirneves Donner György Rafael nem az ő, hanem Eszterházy Imre primásnak volt udvari diszszobrásza.¹⁰⁰ Maradéka nem volt Pál-Antalnak.

Neje, *Lunati-Visconti Mária-Aloizia*,¹⁰¹ Lunati-Visconti N. örgőfnak leánya, férjhez ment 1735-ben. 1770-ben még élt. Özvegysége alatt többnyire Lunevilleben tartózkodott. Emlékezetes róla, hogy 1743-ban, egy udvari carrousselle alkalmával, lándzsájával a legtöbb török főt szúrván le, díjul Mária Terézia királynétól egy indiai casettet nyert, melyben egy kis kristályolló volt.¹⁰²

Miklós, herczeg és marsall, József és Gilleis Mária második fia, sz. 1714 december 18-án. Ez is katonai nevelésben részesült. 1741-ben kamarás lett. Az 1743. évi hadjárat alatt téli állomása Haidauban volt.¹⁰³ 1744-ben a gróf Gyulay nevét viselő huszárezrednek lett ezredese.¹⁰⁴ 1745-ben a striegauai és trautebauai csatákban, valamint Németalföldön is kitünteté magát. Az ugyanez évi drezdai konferencián bizottsági tag volt. 1747-ben tábornok lett és Bécsbe hivatott, részt veendő, mint bizottsági tag, a huszárok hadgyakorlati szabályainak kidolgozásában.¹⁰⁵ 1753-ban tulajdonosa lett a jelenleg 33. számot viselő gyalogezrednek.¹⁰⁶ 1757 június 18-án Kolinnál egy dandárt vezényelt és szuronyt szegezve nyomá vissza az ellenséget; ez alkalommal három ló

⁹⁹ Századok, 1880. évf., 823., 825. — Bevonulását Nápolyba ily című nyomtatvány ismerteti: »Eszterházy Pál-Antal ő Herczegsége, úgy mint Császári és Királyi követnek 1752. (rectius 1750.) esztendőben Neapolisban lett bemenetelének rendi és solemnitása.« Lásd: Cathalog. Széchen, 1., 331. l.

¹⁰⁰ Cathalog. histor. Portraits Ausstellung Wien, 1880. 25. lap.

¹⁰¹ Palatium R. Hungar., 203.

¹⁰² Kurz Gefass. Histor. Nachr. neuer Europ. Begebh., 1743. évf., 1. Im Nachtrag 16.

¹⁰³ Kurz Gefass. Histor. Nachr. neuer Europ. Begebh., 1743. évf., 1., 940.

¹⁰⁴ Vasárnapi Ujság, 1865. évf., 662.

¹⁰⁵ Vasárnapi Ujság, 1865. évf., 662., és Kinderfreund: Das Fürstenhaus Eszterházy, 9.

¹⁰⁶ Militair Schematismus.

lövetett ki alóla. A csata további folyama alatt néhány a jobb szárnyon visszavert lovasszázadot fellelkesítve, háromszor vezeté tűzbe, és a győzelmet tettelesen elősegíté; itt nyéré a Mária Terézia katonai rendjel kiskeresztjét,¹⁰⁷ és lett Feldmarchal-Lieutenant.

1762-ben testvérbátyja, Pál-Antal magtalanul elhalálozván, herczeg, valamint főkomornyikmester lett; a soproni főispáni székre gróf Eszterházy Ferencz, a kancellár igtatá. 1764 április 3-án helyettesíté Mária Terézia királynét mint Csehország választó-fejedelmét Frankfurtban, fia, József császár koronázásán.¹⁰⁸ A további hadjáratok alatt is kitünt hadászati ismeretei, tapasztalata, tevékenysége és bátor fellépése által, miért 1765 október 15-én a Mária Terézia rendjel középkeresztjét¹⁰⁹ nyéré, e rendjel középkeresztjének alapítása alkalmával. Egy hónappal elébb, tudniillik szeptember 15-én a csehországi indigenatusba vétetett fel,¹¹⁰ és gróf Eszterházy Miklósnak 1765-ben történt halálával helyette a magyar testőrség kapitánya lett.¹¹¹ 1768-ban kineveztetett marsallnak.¹¹² Joga lévén a családfőnek folyó pénztt verethetni, Miklósnak 1770-ben vert nagyobb és kisebb aranya, talléra és féltalléra létezik.¹¹³ Ezen pénzek valódi és részint utánzott példányait birom. — Továbbá 1763-ban aranygyapjas és belső titkos tanácsos volt. 1778-ban, a bajor örökösödésért keletkezett hadjárat alatt — mely ügy azonban nemsokára kiegyenlítettett — Sopronmegye részéről kétezer, saját költségén kétszáz huszárt állított;¹¹⁴ ezek, egyesülve több huszárezredekkel,

¹⁰⁷ Vasárnapi Ujság, id. hely., és Kinderfreund, id. hely.

¹⁰⁸ Trophaeum Domus Eszterházy *Continuatum kéziratban*, melyben csak a fraknoi ág van kidolgozva, és igen megbízható adatokat foglal magában.

¹⁰⁹ Kinderfreund, id. hely., és a Militair-Maria-Theresia-Orden und seine Mitglieder, e rendjel keletkezésének emlékére hivatalosan kiadott munka, honnan valamennyi e rend tulajdonosaira vonatkozó adatokat merítém.

¹¹⁰ 1783-ban Cseh- és Morvaországban és Sziléziában újból inmatriculáltatott. Lásd Genealogisches Staats-Handbuch.

¹¹¹ Palma: Not. Hungar. Novae, III., 401.

¹¹² Vasárnapi Ujság, 1865. évf., 662.

¹¹³ Welzl von Wellenheim, II. Band, II. Abtheilung, pag. 43. Nr. 1315. Madai: Thaler Cabinet, rv. Band, pag. 286—287. Nr. 6788., 6789. és pag. 370.

¹¹⁴ Lehoczky, id. hely., 17., és Buday Ézsaiás: Magyarország Histor. III., 157.

a csehországi erődített táborból 1779 elején kitünő eredménynyel portyáztak a glatzi grófságban. Az 1783 július 11-én kelt oklevél nyomán a hercegi cím mindkét nemű valamennyi utódaira kiterjesztetett.¹¹⁵ Ő építé Eszterházát Sopronmegyében 1766 és 1769 között, a Fertő-tó közelében, a régi, elpusztult Saarad helyére;¹¹⁶ itt nagyszerű ünnepélyeket rendezett. 1773 szeptember 1-én és 2-án Mária Terézia királyné magas látogatásával szerencsétlété, hol ez alkalomra Haydn által szerzett Philemon és Baucis című dalmű és egy olasz opera is adatott elő, továbbá jelmezbál, sétakocsizás, marionette színházi előadás, valamint a kertnek és kastélynak kivilágítása által harmincznégyszemélyből álló, a királyné által kijelölt vendégkoszorú mulatott.¹¹⁷ A pompa és fényűzés szenvedélye miatt a családban a »fényes« előnevet nyeré. A művészet nagy pártolója volt; Haydn József 1762–1790 udvari karnagya volt, valamint Pleyl is. Meghalt Bécsben, 1790 szept. 28-án.

Neje, *Weissenwolf Mária-Erzsébet*, gróf Weissenwolf Ferdinándnak gróf Stahrenberg Máriától 1718 márczius 21-én született leánya, meghalt Eszterházán, 1789-ben. (?)

Gyermekei a következők: *Antal*, erről lejjebb. — *Mária-Anna*, sz. 1739-ben; gróf Grassalkovics Antal koronaőr neje volt. Meghalt Bécsben 1820-ban, és Besnyőn nyugszik eltemetve. — Második leánya talán *Krisztina* volt, kinek, mint a kismartoni Ágoston szerzetbeli apácának, más kolostorba való áthelyezése ügyében, e szerzet eltörlése alkalmával — 1787-ben — intézkedés történt.¹¹⁸ — *Miklós*, őrnagy, sz. 1741 augusztus 10-én. Kamarás és őrnagy volt; többnyire Sopronban tartózkodott,¹¹⁹ hol 1809-ben halt meg, maradék nélkül.

¹¹⁵ Genealogisches Staats-Handbuch.

¹¹⁶ Fejér György: Codex Diplom. Hungar., VIII., 7., 325. Azon gátot is, mely a Fertő-tó partján Mosonmegyébe rúg, szintén ő építteté.

¹¹⁷ A kolozsvári Eszterházy-gyűjteményben levő, francia nyelven írt kézirat nyomán, mely ezen ünnepély részletes leírását tartalmazza. Lásd továbbá a Cathalog. Széchen. Tom. I., 590. l.: Fragmentorum Poeticorum Collectaneát, Nr. 5., s az »Eszterházy Vigasságok« című nyomtatványt.

¹¹⁸ Lásd Rupp Jakab: Magyarország Helyrajzi Története. I. köt., II. rész. 483.

¹¹⁹ Genealogisches Staats-Handbuch, és a Trophaeum Continuum.

Neje, gróf *Weissenwolf-Ungnad Francziska*, gróf Weissenwolf-Ungnad Ferencz és gróf Printzenstein Jozefa leánya volt.

Antal, altábornagy, Miklós és Weissenwolf Mária fia, született 1738 április 11-én. 1764-ben, mint kamarás, a sz. István-rendjel kiskeresztjét nyéré. 1771-ben e rendjel kommandátora lett. 1780-ban altábornagy (Feldmarchal-Lieutenant) és a jelenleg 34. számú gyalogezrednek tulajdonosa volt; ezen ezred még halála után is, hat évig megtartá nevét.¹²⁰ Különböző hadjáratokban vett részt. Atyja halála után, 1790-ben főudvarmester és sopronmegyei főispán lett; a beigtatás 1791 augusztus 3-án történt. Az ez alkalommal Eszterházában adott ünnepélyek következő részletei jutottak tudomásomra¹²¹: a Venus és Adonis című olasz dalmű kiállítása negyvenezer forintba került; a kertben nyolczvan-ezer üvegmeccses égett; a nemesség öt zászló és külön vezérlet alatt kék mentében, bokrétás süvegben, sárga csizmában diszeskedett; a kastély előtt, melyben Ferencz főherczeg a trónörökös, és Sándor főherczeg a nádor, valamint a primás és a státus követei valának, a tűzijátékot Stuver rendezte; a vadászon merő dámvad lövetett; a vendégeket egészen Budáig bandériumok zenével kísérték haza. Ez ünnepély háromszázezer forintba került. — 1792-ben nyéré a sz. István-rendjel nagykeresztjét. Ez évben a Rajna melletti egyik hadtestnek parancsnoka volt; Breisgauban Custine hadoszlopával állott szemben.¹²² 1793 márczius 18-án részt vett a neerwindeni ütközetben. Belső titkos tanácsos, aranygyapjas 1790-ben, valamint a magyar királyi testőrseregnek kapitánya volt. Emlékére 1792-ben vert nyolczszögű, ily feliratú érem létezik¹²³: »Antoine Prince d'Esterházy Chevalier de la Toison d'or Grande Croix de l'Ordre royal de saint Etienne

¹²⁰ Kinderfreund, id. hely., és Militair Schematismus.

¹²¹ »Sürgöny«, 1865. évf., szept. 6-diki szám és »Fővárosi Lapok«, 1875. évf., 33-dik szám, mely igen érdekes és részletes leírását közli.

¹²² Schlosser és Sybel: Geschichte des XVIII—XIX. Jahrhundert. v. köt., 453. és 1. köt., 577. lap körül.

¹²³ Appel: Repertorium zur Münzkunde des Mittelalters. Nr. 1030. Ez érem utánzata birtokomban van.

et Capitaine de la Garde Noble Hongroise, 1792.« — Meghalt Bécsben, 1794 január 22-én.

Neje kettő volt; az első *gr. Erdődy Mária-Terézia*, gr. Erdődy Miklósnak gr. Batthyány-Strattman Antóniától 1745 nov. 25-én született leánya. Férjhez ment 1763 január 10-én, meghalt 1782 júliusában.

Ettől gyermekei a következők: *Mária-Terézia*, sz. 1764 február 7-én; gróf Csáky Ferencz neje lett.¹²⁴ Meghalt 1810 jun. 1-én. — *Miklós*, erről lejjebb. — *Antal*, alezredes, sz. 1767 jul. 3-án. 1783-ban alhadnagy az Eszterházy Antal nevét viselő 34. számú gyalogezrednél. A török hadjárat alatt gránátos kapitány volt; ekkor kitünteté magát. Alig huszonkét éves korában, 1789 szeptember 30-án Belgrádnál, a második ostromló colonne-ba beosztva, első volt azok között, kik a vár rohamánál keresztülhatolva a palissadokon a városba rontottak be; itt súlyosan megsebesülvén, meghalt Bécsben, 1790 december 13-án, elébb még az Elrichshausen 47. számú gyalogság alezredesének neveztetvén ki, valamint a Mária Terézia katonai lovagrendjével, a sikert tetteleg elősegítő bátor fellépése következtében, diszítettven fel.¹²⁵ Nem volt nő. — *Mária-Leopoldina*, sz. 1776 november 15-én. Férjhez ment herczeg Grassalkovics Antalhoz 1793 jul. 25-én vagy november 15-én. Mint özvegy halt meg 88 éves korában Bécsben, 1864 december 20-án. Eltemettetett Besnyőn, a Grassalkovics-család sirboltjában. Csillagkeresztes és palotahölgy volt.

Antal második neje *gróf Hohenfeld Mária-Anna*, kit 1785 augusztus 9-én vett el; ettől gyermekei nem maradtak. Özvegye férjhez ment herczeg Schwartzemberg Károlyhoz.¹²⁶

Miklós, tábornaszernagy (Feld-Zeugmeister), Antal és Erdődy Mária fia, sz. 1765 december 12-én. Ez is katona volt, és egyzersmind diplomáciai küldetéseken is részt vett. 1790-ben kamarás lett.¹²⁷ 1792 július 14-én Frankfurtban, Ferencz császár

¹²⁴ Genealogisches Staats-Handbuch, és a Trophæum Continuum.

¹²⁵ Kinderfreund, és a Militair-Maria-Theresia-Orden und seine Mitglieder.

¹²⁶ Genealogisches Staats-Handbuch.

¹²⁷ Hof-Schematismus, 1822. évi kiadás.

koronázásán mint Csehország választófejedelemének követe, a már elébb kinevezett, de közbejött akadályok miatt meg nem jelenhető atyját, Antalt helyettesítve, jelen volt.¹²⁸ 1794-ben sopronmegyei főispán lett. 1797-ben a nagyszombati táborban a nemeséget vezényelte, mint districtualis Generalis.¹²⁹ Még ugyanezen évben nyéré a sz. István-rend nagykeresztjét, mint tábornoki őrmester (General-Wachtmeister) és a magyar testőrök kapitánya;¹³⁰ augusztus havában pedig, a midőn Ferencz császár és a császárné az insurrectionalis sereg gyakorlata felett szemlét tartottak, a császárné Eszterházán és Kismartonban magas látogatásával szerencsétlétet. E század első éveiben, 1808-ban (?) nyerheté az aranygyapjas-rendjelt.¹³¹ 1802-ben, mint tábornok (General-Lieutenant) tulajdonosa lett a jelenleg 32. számot viselő gyalogezerednek.¹³²

1804-ben megvette de Ligne hercegtől az edelstetteni apátságot, mely ugyanez év december 17-én kelt diploma nyomán birodalmi hercegített grófságra emeltetett, és így a birodalmi hercegi Collegiumban virilis szavazati jogot nyert. Innen a hercegi ág első szülöttje az edelstetteni hercegi grófi címet is viseli; ez alkalommal czimere is megbővítettett, mint ez a 4. számú metszvényen szemlélhető: a középső szivpaizsban fekete mezőben ragyog az arany L betű, felette a hercegi korona; a négyfelé osztott paizsnak első osztályába van helyezve a balra ágaskodó, ismert Eszterházy-aranygryph kék mezőben; a második osztályban — szintén kék mezőben — két ezüst, rézsütosan balról jobbra lenyúló pólya látható, kísérve két ezüst-félholdtól; szarva a felső jobbszögben állónak balra, az alsó balszögben állónak jobbra van fordítva; ez az edelstetteni apátság czimere;

¹²⁸ Kinderfreund.

¹²⁹ Döbrentey Gábor: Berzsenyi Dániel munkái, 67.

¹³⁰ A Szent István-rendjel 1864-ben közrebocsátott emlékönyve szerint azonban testőrkapitány talán csak 1803-ban lett. V. ö. a Corp. Jur. Hungar. ez évre.

¹³¹ Hof-Schematismus.

¹³² Militair-Schematismus, hol azonban tán hibásan áll, hogy már ekkor tábornagy lett volna. Egyébként az ezred történetét leírta Szabó Ferencz egy kis füzetben; 1886-ban jelent meg, melyet nem ismerek.

— a harmadik osztályban arany mezőben kipányvázott kétfejű fekete sas, kiöltött vörös nyelvvel; Ferencz császár kegyadománya; — végül a negyedikében a már Pál nádornál leirt Nyáry-Thurzó-féle családok czimere áll.¹³³ Eme hercegitett grófságra emelt birtok, a mediatisatio következtében, 1806-ban a bajor korona fenhatósága alá került, megmaradván azonban a souverain (uralkodó) családokkal való egyenszületési jog (Ebenbürtigkeits), valamint a német szövetségi tanács 1825 aug. 18-án kelt határozatánál fogva a »Durchlaucht« czimre való jogosultság. 1809-ben — hir szerint — Napoleon császár magyar királynak jelölte volna ki, ügynökei és hirlapjai által a Rákoson tartandó országgyűlést is kilátásba helyezte volna; azonban az 1809-ben kiadott proklamációjában Miklós királyságáról nincs szó. 1808-ban a Ludovika-Akadémia alapítványához nyolczezer forinttal járult.

1814-ben Metternich herceg, minden nyilvános fellépése mellőzésével a châtilloni kongresszushoz meneszté, hogy a vicenzai hercegre hatva, Napoleont a békére hajlandóvá tegye.¹³⁴ 1815-ben Mária Lujza császárnét Rambouillet-be kíséré.¹³⁵ 1825 májusában, X. Károly francia király koronázásán Ferencz császárt személyesíté.¹³⁶ 1828-ban megvette a baadeni nagyhercegtől a bodeni tóban fekvő Mainau nevű szigetet és a rudolfzelli járásba bekebelezett Gailingen nevű uradalmat. — Hatvannyolcz magyar nemzetiségű rokkant számára ötvenegyezer forintnyi alapítványt tett. Végül tábornok, továbbá a tüzérség parancsnoka lett, valamint a bajor sz. Hubert és a hannoveri Gvelff rendjeleknek nagykeresztese és belső titkos tanácsos volt.

Szenvedélyes barátja és ápolója volt a tudománynak és művészetnek. 1795-ben megvevé a gróf Neuperg könyvtárát, és

¹³³ Czim- és czimmerről szóló hitelesített diploma másolata kolozsvári levéltárunkban megvan.

¹³⁴ Kinderfreund, pag. 12., és Schlosser: Geschichte des XVIII—XIX. Jahrhundert, VII., 1131.

¹³⁵ Schlosser: Geschichte des XVIII—XIX. Jahrhundert, VII., 1172.

¹³⁶ »Wanderer«, 1866. évf., május 23-diki szám.

elődeitől örökölt könyvekkel alapját veté meg nagy könyvtárának; úgyszintén érem-, rézmetszvényű kép- és csigagyűjteményt¹³⁷ szerzett, valamint azon képtárt is ő alapítá, mely hosszú évek során át Bécsben, a mariahilfi külvárosban s az úgynevezett Eszterházy-féle Rothehausban — melyet még Eszterházy Pál nádor 1712-ben báró Kirchfeld Mihály császári tanácsostól vett meg — szemlélhető volt, és manap Budapesten, az Akadémia palotájában van elhelyezve. A hírneves zeneszerző, Hummel János 1803—1811 Kismartonban karmestere volt, valamint azelőtt egy ideig Haydn József, ki már nagyatyjánál, Miklósnál is karnagy volt; ennek földi maradványait nagy pompával temeteté el Kismartonban, 1820-ban.

A tömérdek és szertelen pompa szeretete, a műkincsek gyűjtése és a szépnem iránti kiváló hajlama roppant jövedelmét is elégtelenné tévé, s gyakran pénzzavarba hozta. Így, óriási adósságokat hátrahagyva, halt meg Comoban, 1833 november 25-én. — Ezen adósságoknak alapját egyébként már elődei veték meg, részint a beírásképen nyert birtokok megörökítésére felülfizetés czimén fizetett roppant összegek által, részint pedig újabb, de a vételárnak letétele nélkül tett szerzeményekkel.

Neje, *herczeg Lichtenstein Mária-Jozsefa-Hermenegilda*, herczeg Lichtenstein Józsefnek gróf Sternberg Leopoldinától 1768 április 13-án született leánya, férjhez ment 1783 szept. 15-én. Az esküvő a menyasszony anyjának betegága előtt ment végbe; a szertartást Batthyány József primás és bibornok végzé. Az ifjú menyasszonyra, mint a fáma nem minden alap nélkül állítá, az apa, Eszterházy Antal is áhítozott, a családnak nem kis felháborodására; az egésznek azután az interveniáló nagyapa, az öreg Eszterházy Miklós vetett véget.¹³⁸ — Csillagkeresztes- és palotahölgy volt. Meghalt 1845 augusztus 8-án Hütteldorfon. Eltemettetett Kismartonban.

¹³⁷ Érdekes a többi között a három láb magasságú, csigából szerkesztett két alak, egy halász és halásznő, Berthold Gábor által készítve. E műkincs húszezer aranyba került volna.

¹³⁸ Wolf Ádám: Fürstin Eleonore Lichtenstein, 185. l.

Gyermekei a következők: *Pál-Antal*, erről lejjebb. — *Mária-Leopoldina*, sz. 1788 január 31-én. Férjhez ment herczeg Lichtenstein Mórhoz, 1806 április 13-án. Csillagkeresztes és palotahölgy volt. — Kismartonban Canovától 1805-ben vésett szobra tartja fenn emlékét. — *Miklós*, sz. 1799 április 6-án. Egészségtelen ember volt; ifjan halt el, magtalanul, 1833 július 12-én.

Pál-Antal, nagykövet, Miklós és Lichtenstein Mária fia, született 1785 márczius 11-én. 1804-ben kamarás, később a párisi követségnél attasé lett. 1809 utolsó felében, a midőn Metternich külügyminiszternek neveztetett ki, e miniszteriumnál nyert alkalmazást és több diplomáciai küldetésben vett részt; így 1810-ben Bertier marsallhoz, midőn ez Mária-Lujza főhercegnő kezét Napoleon császár részére kérte meg; ugyanezen évben a drezdai udvarnál követ volt, nemsokára a haagi udvarnál alkalmaztatott ezen mineműségben. 1814-ben követ Rómában, 1816-ban belső titkos tanácsos lett. 1817-ben nyeré a sz. István-rend nagykeresztjét, és 1830-ban aranygyapjas lett; elébb, 1822-ben, a polgári ezüst érdemkereszt tulajdonosa volt. 1830-ban, mint rendkívüli nagykövet, Londonban, az itt tartott konferenciának tagja volt. 1833-ban, atyja halála után, soproni főispán lett. 1842 márczius havában követi állásáról lemondott és magányba vonult vissza. 1847-ben a magyar természetvizsgálók és orvosok soproni nagygyűlésén elnökölt. Ennek emlékére van egy érme is verve, mely szintén birtokomban van.

1848 márcziusában magyar külügyminiszter lőn, melyről szeptember havában leköszönt. Ferdinánd királynak 1848 decz. 2-án a koronáról történt lemondása után az olmtüzi udvarhoz sietett az új királynak hódolni; itt azonban hidegen fogadtatott, a leköszönt királynak a magyar ügy iránti kedvező hangulatát — hir szerint — részben az ő befolyásának is tulajdonítván. 1856-ban Moszkvában, II. Sándor czár koronázásán, az ausztriai császárt képviselé, és a sz. András-rendjelt gyémántokban nyeré. 1859-ben Ausztriának a szárd-francia elleni hadjárata alatt, junius 13-án, Bécsből Londonba utazott a béke érdekében; ez júliusban meg-

köttetvén, ugyanezen ügyben innét, augusztusban, Párisba ment. 1861-ben képgyűjteményét a Pesten még akkor tervezett Akadémia palotájában engedé elhelyezni, hova 1865 júniusában le is küldé.

Életének utolsó éveit Regensburgban tölté, hol 1866 máj. 21-én halt meg. Eltemettetett május 30-án, Kismartonban.¹³⁹ Az orosz első osztályú sz. Anna, a porosz fekete sas, a nagybritanniai Bath, a hannoverai Guelff és a szicíliai sz. Ferdinánd rendjeinek is tulajdonosa volt.

Neje, *herczeg Thurn-Taxis Mária-Terézia*, herczeg Thurn-Taxis Károly-Sándornak 1793 július 6-án született leánya. Férjhez ment 1812 június 18-án, és 1862-ben tartá Bécsben aranylakodalmát. Csillagkeresztes hölgy volt. Meghalt 1874 aug. 18-án, hütteldorfi villájában. Eltemettetett Kismartonban.

Gyermekei: *Mária*, sz. 1813 május 27-én, férjhez ment 1833 február 14-én gróf Chorinsky Frigyeshez; ekkor lett csillagkeresztes hölgy. 1861 óta özvegy. Meghalt 1894 május 14-én Wesseliben, Morvaországban, nyolczvanegy éves korában; ugyanott, a családi sirboltban temettetett el.

Terézia, sz. 1815 július 12-én. Férjhez ment 1837 máj. 24-én gróf Cavriani Károlyhoz. Csillagkeresztes és palotahölgy volt. 1870 óta özvegy. Meghalt Bécsben, 1894 febr. 28-án, hetvenkilenc éves korában. Eltemettetett Reisenbergben, a családi sirkertben.

Miklós, őrnagy a hadseregben, Pál és Thurn-Taxis Mária-Terézia fia, sz. 1817 június 25-én Regensburgban; ifjúságának egy részét Angliában tölté, hol atyja nagykövet volt. 1849-ben az ausztriai hadseregben szolgált, mint lovassági főhadnagy. A hadjárat után, megtartván rangját, a hadseregből kilépett, és nyéré a sz. István-rendjel kiskeresztjét; 1852-ben ugyanezen rendjel kommandátora és lovassági kapitány lett, ad honores. 1854-ben a császárt a magyar-erdélyországi körútjában kíséré, 1860-ban őrnagy lett,

¹³⁹ A temetkezési szertartás olvasható a »Wanderer« 1866 június 2-diki számában. Megjegyzendő, hogy a temetésekről közlött különféle kiállózott hírlapi közlemények az illetőknek gyászjelentésükre, a menyegzőről szóló és egyéb nyomtatványok pedig az illető portréjára ráragasztva és egybekötve, gyűjteményemben fellelhetők.

ad honores. 1862 augusztusában aranygyapjas, és 1866 máj. 21-én sopronmegyei főispán lett, miről később leköszönt. Tulajdonosa a hannoveri Guelff-rend kardokkali nagykeresztjének, valamint az orosz sz. Anna-rendjel középkeresztjének. — A hitbizományi vagyont rendezendő, e végett az ausztriai Boden-Credit-Anstalttal egyezményt kötött, és családi képtárát értékén alul az országnak eladá. Meghalt Bécsben, saját palotájában, a Wallnerstrassén, 1894 január 28-án. Eltemettetett Kismartonban.

Neje, *lady Child-Villiers Sára*, Child-Villiers György Earl of Jerseynek lady Fahne Sára, a Westmorelandi Earl leányától 1822 augusztus 12-én született leánya. Férjhez ment 1842 február 8-án, meghalt 1853 november 17-én Torquayban, Angliában. Eltemettetett Kismartonban.

Gyermekei: *Pál*, *Alajos* és *Antal-Miklós*, ezekről lejjebb. — *Adolf*, sz. 1846 október 6-án, meghalt 1847 február 1-én. Eltemettetett Kismartonban. *Sára*, sz. 1848 márczius 16-án. Férjhez ment 1869 július 6-án Bécsben, a sz. Mihály-egyházban, herczeg Hohenlohe-Waldenburg-Schillingsfürst Miklóshoz. Meghalt Stuttgartban, 1885 febr. 22-én. Eltemettetett a waldenburgi váregyházban. — *Terézia*, sz. 1849 szeptember 29-én, meghalt 1856 május 7-én. Eltemettetett Kismartonban.

Pál, Miklós és Child-Villiers Sára fia, sz. 1843 márcz. 11-én. 1864-ben attasé lett a londoni követségnél, 1866-ban ugyanezen minőségben áthelyeztetett a római követséghez. 1869-ben a kapuvári kerületet képviselte az országgyűlésen, 1871 júniusában mosonmegyei főispán lett, 1872 október 28-án a sopronmegyei főispáni székbe igttatott be (de nem mint örökös főispán, mint-hogy ezen méltóság, a czim megtartása mellett, eltöröltetett). 1875 október 16-án a Lipót-rend középkeresztjét nyeré, és 1881 május 5-én belső titkos tanácsos lett. 1892 június 1-én a vaskorona-rend első osztályát nyeré. 1894 februáriusában a főispánságról leköszönt. 1896 február 8-án az aranygyapjas lovagok közé vétetett fel.

Első neje *gróf Trauttmannsdorff Mária*, herczeg Trauttmannsdorff Ferdinándnak herczeg Lichtenstein Annától 1847 ápr. 21-én

született leánya. Eljegyzése Pesten történt, 1868 június 3-án, esküvője Bécsben, ugyanezen év október 21-én, a skót prépostság prelátusok termében. 1871 áprilisában palotahölgy lett. Meghalt Sopronban, 1876 április 1-én. Eltemettetett április 5-én Kismartonban. — Fia, *Miklós*, sz. Bécsben, 1869 július 5-én, 1892-ben a II. huszárezredben tiszthelyettes, 1893-ban, mint az államtudományok tudora, sopronmegyei közigazgatási gyakornok lett, novemberben a II. számú huszárezred hadnagya; 1896-ban kamarás lett.

Második neje *herczeg Croy-Dülmen Eugénia*, herczeg Croy-Dülmen Rudolfnak herczeg Ligne Natáliától 1854 október 11-én született leánya, Izabella főherczegnőnek, Frigyes főherczeg nejének testvére. Eljegyzése Bécsben, 1879 február 23-án, menyegzője Dülmenben, Wesztfáliában, ugyanezen év június 17-én volt. 1881 áprilisában palotahölgy lett. Meghalt Bécsben, 1889 jun. 12-én. Eltemettetett 15-én, Kismartonban. — Ettől fia, *Rudolf*, sz. 1880 május 27-én.

Alajos, Miklós és Child-Villiers Sára fia, sz. 1844 márcz. 9-én. 1864-ben a schleswig-holsteini hadjáratban részt vett mint alhadnagy, a 2. számú dragonyos-ezredben, és a harmadik osztályú porosz koronarendjelt a kardokkal nyeré. 1866-ban jelen volt a königgrätzi ütközetben. 1869 januárjában, főhadnagyi jellege fentartásával, kilépett a rendes hadseregből, és ebben a minőségében a magyar honvéd-parancsnoksághoz helyeztetett át, mint lovassági ordonáncz-tiszt. 1870 novemberében százados lett, 1872 augusztusában szabadságos állományba lépett. 1878-ban a boszniai hadjáratban részt vett, 1879 augusztus 27-dike óta, mint kamarás és őrnagy, az 5. számú huszárezredbe tétetett át. 1884 novemberében, mint a londoni követség tiszteletbeli katonai attaséja, kineveztetett alezredesnek. 1893° novemberében tábornok (General-Major) lett.

Antal-Miklós, Miklós és Child-Villiers Sára fia, sz. 1851 január 16-án. 1875 márczius havában attasé lett a petersburgi követségnél. 1877-ben az orosz sz. Szaniszló-rendjel har-

madik osztályát nyeré, augusztusban pedig hadnagy lett a 7. sz. huszárezredben. Mint az 5. számú dragonyos-ezred tartalékos hadnagya, részt vett 1878-ban a boszniai hadjáratban, és a katonai érdemkeresztet nyeré a hadi kitüntetéssel. 1882-ben a 7. számú huszárezrednél főhadnagy, 1888-ban első osztályú kapitány lett.

Neje, *csikszentkirályi és krasznahorkai gróf Andrássy Irma*, gróf Andrássy Manónak gróf Pálffy Gabriellától 1858 aug. 28-án született leánya. Férjhez ment Budapesten, 1889 január 5-én. 1891-ben palotahölgy lett.

Eszterházy Ferencz, pozsonym

neje: Illiészházy Zsó

gróf Miklós nádor,

1-ső neje: Dersfy

2-ik neje: Nyáry Krisz

1-ső nejétől:	N. fiú	N. fiú	István, pápai kapit. sz. 1616., † 1641. n. Thurzó Erzsébet sz. 1621., † 1642.	2-ik nejétől:	Magdolna 1625. † 1627.	László, sz. 1626. 652. Vezekény n. Batthyány Eleonóra sz. 1632.; † 1654.
---------------	--------	--------	--	---------------	---------------------------	--

Orsolya, sz. 1641., † 1682.

Pál nádor első neje

1. nejétől:	Krisztina sz. 1663. sz. 1656. † 1695. VIII. 5. Pázmány püspök	László sz. 1662. † 1689. kanonok	Orsolya sz. 1670. apácza	Mihály herczeg sz. 1671., † 1721. főudvarmester n. Blandrat Anna	Gábor gróf sz. 1673., † 1700. ezredes n. Traun Margit sz. 1677.	Juliánna sz. 1676. apácza	Ádám szerpa
-------------	---	--	-----------------------------	--	---	------------------------------	-------------

Eleonora 1715.
Pálffy Jánosné

Terézia
Aspremont Jánosné

Johanna
Althán Mihályné

József
† 1700 év
előtt

Marianna
Salm
Károlyné

Pálffy
sz.
neje
M

Antal, altábornagy, sz.

1-ső neje: Erdődy M

2-ik neje: Hoher
ettől maradék

1-ső nejétől: Miklós, tábornagy sz. 1765., † 1833.
neje: Lichtenstein Mária, sz. 1768., 1845.

Antal, a sz. 1845.
elesett Belg

Pál, nagykövet, sz. 1785., † 1866.
neje: Thurn-Taxis Mária, sz. 1794., † 1874.

Miklós sz. 1799., † 1833.

Mária-Leopoldina
Lichtenstein

Miklós, őrnagy, sz. 1817., † 1894.
neje: Child-Villiers Sára, sz. 1821., † 1853.

Mária, sz. 1813., † 1894.
Chorinsky Frigyesné

Terézia, sz. 1815.,
Cavriani Károl

Pál, sz. 1843.

Alajos, tábornok

1-ső neje: Trauttmannsdorf Mária, sz. 1847., † 1876.

2-ik neje: Croy-Dülmen Eugenia, sz. 1854., † 1889.

sz. 1844., † 1912. sz. 1846

1-ső nejétől: Miklós sz. 1869., † 1920.
2-ik nejétől: Rudolf sz. 1880.

neje: Cziráky Margit, sz. 1874., † 1910.

Mária sz. 1900.	Pál sz. 1901.	Antal sz. 1903.	Bernadette sz. 1910.
-----------------	---------------	-----------------	----------------------

gyei alispán, sz. 1533., † 1604.

fia, sz. 1547., † 16....

sz. 1583., † 1645.

Orsolya, † 1619.

atina, sz. 1604., † 1641.

Kata, sz. 1630. † 1630.	Anna sz. 1630. † 1668. Nadasdy Ferenczné	Mihály, sz. 1633. † 1633.	Krisztina sz. 1634. † 1634.	Pál, sz. nádor és herceg 1-ső neje: Orsolya sz. 1641., † 1682. 2-ik neje: Tököly Éva sz. 1660., † 1716.	Mária sz. 1638. † 1685. Drugeth Györgyné	Boldizsár? sz. 1639. 1668. élt	Ferencz sz. 1641., † 1684. <i>az ifjabb falkói ág törzse a VIII. számu táblán</i>
ám 1680. vita p	2. nejétől: István sz. 1683. † 1683.	Anna sz. 1684. † 1684. Erdődy Györgyné	Kata sz. 1685. † 1686.	Francziska sz. 1686. † 1688.	József herceg sz. 1688., † 1721. ezredes n. Gilleiss Mária 1759. élt	Tamás sz. 1689. † 1690.	Zsigmond sz. 1692. † 1693.
erczeg, tábornagy 1711., † 1762. : Lunati-Visconti ária, 1770. élt : 1738., † 1794. ária, sz. 1745. feld Mária a nincs	Miklós, tábornagy, sz. 1714., † 1790. <i>ettől kezdve valanennyien hercegek</i> neje: Weissenwolf Mária sz. 1718., † 1789.	Miklós, őrnagy sz. 1741., † 1809. neje: Weissenwolf Francziska	Mária sz. 1739., † 1820. Grassalkovics Antalné	Jozefa sz. 1716. Lamberg Ferenczné	Mária-Anna sz. 1717. 1718.	Krisztina? apácza	
lezredes 1767. rádnál 1789. , sz. 1788. Mórné † 1894. yné	Mária-Terézia sz. 1764., † 1810. Csáky Ferenczné	Mária-Leopoldina sz. 1776., † 1864. Grassalkovics Antalné					
lof .. † 1847.	Antal, sz. 1851. neje: Andrásy Irna sz. 1858.	Sára, sz. 1848., † 1885. Hohenlohe Miklósné				Terézia sz. 1849., † 1856.	

AZ IFJABB FRAKNÓI, VAGYIS GRÓFI ÁG.

Eszterházy Ferencz, semptei kapitány, Miklós nádor és Nyáry Krisztina fia, sz. Semptén, 1641 február 17-én; anyja e szülés következtében meghala. — 1662-ben aranysarkantyús és pápai kapitány volt; itt a protestánsokkal sokat viszálykodott; ¹ később kamarás és királyi tanácsos lett. Az 1671-diki Wesselényi-féle összeesküvésbe keveredett Thököly István árva leányainak gyámja volt. ² Az 1675—1681. évek között Zala- és Sümeghmegye főispánjának iratik, ³ továbbá ez utóbbi évi országgyűlésen bizottsági tag volt. 1683 szeptemberének első felében semptei kapitány volt, és állítólag a Thökölyek által elfoglalt lándzséri várnak parancsnoksága is ő reá lett volna bízva a felkelők által, miből az derülne ki, hogy Ferencz, mint királyi párti, akár második neje, Thököly Kata unszolására, akár pedig kényszerűségből Thököly Imrének, Kata testvérének a hódolati eskükkor letette volna. Szeptember 13-án még Lándzséren tartózkodott, de már október 16-án meghalt, Keresztúrtt. Eltemettetett Kis-Martonban. ⁴

Két neje volt; az első *gróf Illiészházy Ilona*, Illiészházy Györgynek gróf Forgách Máriától 1646-ban született leánya. Férjhez

¹ Historia de Statu relig. Evangelicae in Hungaria, 112—113.

² Pauler Gyula: Wesselényi és társai összeesküvése, II., 317.

³ Corp. Jur. Hungar. art. 23., és Hornyik János: Kecskemét város története, I., 267.

⁴ Történelmi Tár, 1887. évf., 301—303.

ment 1661 február 7-én vagy 13-án Trencsén várában;⁵ ugyanott halt is meg himlőben, 1669 február 12-én. Ettől gyermekei nem maradtak.

Második neje *gr. Thököly Kata*, Thököly Istvánnak *gr. Gyulaffy Máriától* 1655 április 18-án született leánya. Férjhez ment 1670 november 15-én, Árva várában. Ferencz a pápától csak úgy kapott dispensatiót unokahugát elvehetni, ha őt a katolikus hitre téríti; másfelől kötelezőt adott magáról, hogy nejét a protestáns vallásban meghagyja; az asszony pedig megfogadta, hogy hive marad az augustana Confessiának; de mindez meg nem tartatott, és Kata végül is katholizált.⁶ 1691-ben gróf Jörger-Quintin Károly neje lett; ez elesvén 1697-ben Zentánál, harmadszor Löwenburg János-Jakabhoz, a Thököly-család ügynökéhez ment nőül. Meghalt 1701 február 7-én Gátán, szülés következtében. Eltemettetett Kismartonban, első férje mellé.

Ettől gyermekei a következők (Ferencz leszármazottjait lásd a VIII. számú táblán.):

Mária-Rozália, sz. 1672 január 2-án. Gróf Batthyány Ferencz neje lett. Meghalt Rohonczon, 1689 szeptember 28-án. — *Krisztina*, szerzetesnő a pozsonyi Orsolyák zárdájában. — *Borbála*, ez is apáca volt, a pozsonyi Orsolyák zárdájában; ezek közül egyik a varasdi Orsolyák kolostorába került, hol 1733 szeptember 10-én halt meg.⁷ — *Francziska-Antónia*, a kismartoni szent-ágostoni szerzetesnők kanonoknője volt. — *Antal*, a hallwyl-i, vagyis a franczia Eszterházyak törzse, kiről lejjebb. — *Erzsébet*, 1689-ben élt. — *Anna-Terézia*, 1696-ban élt. — *József*, erről alább. — Végül *Ferencz*, a tатаi és a cseklészi ágak törzse.

⁵ Menyasszonyi hozományának lajstroma közölve: Történelmi Tár, 1880. évf. 195., és 1889. évf., 441.

⁶ Pauler, id. hely., II., 184.

⁷ Josephi C. Eszterházy Posthuma Memoria, 35.

A HALLWYL-I, VAGYIS FRANCZIA ÁG.

Antal, II. Rákóczy Ferencz tábornagya,¹ Ferencz és Thököly Kata fia, sz. 1676-ban. 1698 szeptember 19-én, mint a Pálffylovasság kapitánya, Temesvár közelében, a várba eleséget szállító török csapattal összekocczanván, öt súlyos vágással megsebesülve, elfogatott és Konstantinápolyban a Jedikulé-be, a régi bizancziak kyklobionába került,² hol manap is, azon torony falán, melyben fogva volt, az ajtó mellett balra, általa irt ezen feliratok olvashatók: »Comes Antonius Eszterházy de Galantha Capitaneus, captus in campo Thömösvár. Anno 1698. die 19. Sept. eliberatus occasione initae Pacis 1699. die 10. Aprilis.« Egy másik így hangzik: »Kinos rabság gyötri testem, de nem törheti meg lelkem, mert azt királyomért szenvedem, irta Eszterházy Antal. 1699.« Továbbá még ez áll: »Anton Eszterházy bewohnte diesen traurigen Ort. 1698—1699.«³ A karlovitzi békével, 1699-ben szabadult ki.

¹ Thaly Kálmánnak a Rákóczy-korra vonatkozó valamennyi, vagy legalább igen sok publikációját átolvasva, amennyire lehetséges volt, az Antalra vonatkozókat ugyan kivontam, de érzem, hogy e halmazzal megküzdenni nem vagyok képes, s akár viselt dolgaira, akár pedig az időszakra nézve, melyben ezek lefolytak, magamat tájékozni csak nehezen tudom.

² Szalay László: Magyarország Története, v., 545., továbbá a gróf Csákyak mind-szenti levéltárában Antalnak Egerbényihez irt azon levele, melyben Temesvár alatt történt elfogatását írja le. Másolata e levélnek az Oklevéltárban, 112. szám alatt.

³ Ezen feliratokat 1862-ben gróf Kálnoky Dénes a hely színén lemásolva, velem közölni szives volt.

1701-ben Kollonits ezredénél alezredes volt, 1702-ben ezredes lett. 1703 augusztus 29-én foglalá el a komárommegyei főispáni széket; ekkor kamarás, királyi tanácsos és Pápa várának főkapitánya volt.⁴ Ez év november 11-én ezredével a Zólyomnál egyesült sereghez csatlakozott, mely ekkor a megindulandó Rákóczy-féle mozgalmak ellen kezdte állást foglalni;⁵ innét a semptei várba húzódott, honnan Károlyi Sándor december 2-án kiszorítá.⁶ 1704 márczius közepe táján elébb a lándzséri, később a pápai vár őrizete volt reábizva; s midőn áprilisban parancsot kapott Pálffyhoz csatlakozni, késedelmének okául katonáinak készületlenségét adva, május elején ötszázad magával Forgáchhoz csatlakozott és Rákóczynak hűséget esküvék, ki neve miatt, melyet viselt, azonnal tábornokká és egy ezred tulajdonosává nevezé. Antalnak eme lépését az angol kormány bécsi rezidense egyik hazaküldött jegyzékében felemlítve, Antalt korához képest elszánt katonának írja, kinek elpártolása a királyi párti és a felkelők közti békealkudozást csak nehezíteni fogja.⁷

Ez évi hadjárat első fejleményei Antalunkat nem kísérek szerencsével; ugyanis, Babocsay hadához csatlakozva, Heister május 24-én Csikvárnál megszalasztá. Később egyesülve Forgách Simonnal, június 13-án Koroncónál újból vereséget szenvedett, s alig menekülhetett Sárvára; június végén felszedetvén a zsolti tábor, parancsot kapott a Duna mentén lefelé nyomulni és a földvári hidfőt megvédeni. (?) Augusztus elején a dunántúli hadak parancsnokságát átvéve, Paksnál szeptember elején a Dunán átkelt és Kanizsánál csatlakozott Károlyihoz, de Pápa bukását már nem akadályozhaták.⁸ Szeptember 13-dika körül újból a zsolti táborban időzött; ekkor még a komárommegyei főispáni

⁴ Századok, IV., 610. [✓]

⁵ Thaly Kálmán: Bottyán János, I., 35.

⁶ Károly Sándor Önéletirata, I., 151.

⁷ Szalay, id. hely., VI., 167–169. — Szirmay, Not. histor. C. Zemplén, 291. §., 726, — Archivum Rákóczyanum, II. oszt., ang. diplom. iratok, I., 269.

⁸ Magyar Történelmi Tár, III., 262. és V., 205. — Szalay, id. hely., VI., 170. 188., 193., 198. — Engel, Gesch. d. Ungar. Reichs, V., 193.

czimet viselé.⁹ A Nagyszombat melletti gerencséri ütközetben december 25-én a bal szárnyat vezényelte, s bár ennek elvesztését — több más szerencsétlen körülmények számbavétele mellett — az általa elkövetett stratégiai hibának is tulajdoníták, a bal szárny — Rákóczy tanubizonysága szerint — jól tartotta magát és csodákat művelt.¹⁰ 1705 elején a Vág vonalán táborozott,¹¹ és később Bottyánnal egyesülve rohanák meg Esztergomnak vizivárosi részét, és tetemes zsákmánnyal tértek vissza;¹² február második felében a hadak egy részével Cseténynél tartózkodott,¹³ és április első felében, sőt még 22-én is Kassán találjuk,¹⁴ hol még e hó 14-én a legelső rendes hazai hirlap megindítását, állandó szerkesztőséggel, melynek czime »Mercurius Veridicus« volt, ő indítványozá. A hadjárat további folyama alatt, július 10-én, megvette Szomolyán várát; innen július 12-dike körül megindulva hétezernyi seregével, 25-dike táján Holicsot szállta meg, és Morvaországba hatolva, nagy pusztítást vitt véghez.¹⁵ Később egyesült Bercsényivel, de így sem voltak képesek Herbeville-t akadályozni, hogy a szorongatott lipótváriakat eleséggel el ne lássa. Az e vár körül felhányt sánczokban Antal vezényelt, és parancsot kapott a redoutba helyezett La Mothe csapataival egyesülni; de itt nem találván elég gyalogságot a Dudvág védelmére, visszavonult; kitűnvn azonban, hogy a nád és bokrok közé helyezett La Mothe-féle sereg számosabb, mint azt ő egyelőre hinni vélte, hibáját átlátva, visszatért, de már ekkor késő volt; — nemkülönben Bercsényi is, minden parancs mellett, az ellenséget meg nem támadá, és így — kölcsönös mulasztások következtében — Herbeville augusztus 10-én a várba jutott. A másnap, augusztus 11-én elveszett vereskői

⁹ Hornyik, Kecske-mét város leírása, a mellékelt okmánytárban, iv. köt.

¹⁰ Thaly, A nagyszombati harc, 30., 50. — Rákóczy Emlékirata, iv. kiad., 117–118.

¹¹ Rákóczy Emlékirata, iv. kiad., 122.

¹² Thaly: Bottyán, I., 63.

¹³ Thaly, A nagyszombati harc, 105.

¹⁴ Thaly: Bottyán, I., 63.

¹⁵ Archivum Rákóczyanum, I., 379. és iv., 635. — Századok, vi., 428.

— másképp pudmericzi — csatában szintén a bal szárnyat vezényelte.¹⁶ Nemsokára, a királyi seregnek szinleges előnyomulását Erdélybe megakadályozandó, augusztus 31-én Hidvég felé indult; szeptember 7-én itt táborozott.¹⁷ A szécsényi gyűlésen szeptember 16-án tanácsos lett, és annak hírére, hogy Herbeville a Dunán átkelve, Gombánál tábort ütött, eleibe indult; szeptember 21-én Lőrinczivel, 22-én Barkóczyval egyesülve, Hatvanhoz szállt és a gyalogság vezényletét átvette,¹⁸ azon utasítással, hogy Gyöngyös felé vonulva és Csegénél átkelvén a Tiszán, a netalán előre nyomuló ellenségnek Váradnál útját elvágja. Feladata volt később a hadsereg zömét Erdélybe vezetni; azonban kétkem, hogy e hadjáratban részt vett, nevét legalább positive felemlítve sehol sem találtam, és csak annyit tudunk, hogy ötszáznyolczvan német lovasból álló tulajdon ezrede a zsbíói útközetben november 11-én részt vett; állításom mellett szól — bár csekély jelentőségű érvül — az, hogy a jezsuiták által felállított kolozsvári diadalkapu diszitményein neve elő nem fordul, holott a többi főbb tábornokok feliratos nevei örökítve valának. Ez év folyama alatt helyettes kassai parancsnok is volt.¹⁹

1706 augusztus 18-án a Bottyán által elfoglalt, a Fertő és Sopron között felhányt erős sánczok vivásánál jelen volt, és Esztergomnak szeptember 16-án történt bevétele után Tatánál táborozott, továbbá nagy segítségül volt Bottyánnak a Stahrenberg seregének visszaveretésében; ²⁰ a vár bukása után, ezzel szemközt, két vasas lovasezreddel huzamosabban időzött; október 2—10-dike között a bényi táborban tartózkodott.²¹ Forgách Simon letartóztatása után, november 22-dike táján, átvette a vágmelléki parancsnokságot, — székhelyül Érsekújvár jelöltetvén

¹⁶ Rákóczy Emlékirata, iv. kiad., 137., 138., 140.

¹⁷ Csécsi kézírata, közölve a Hazánk 11. évf., 3—4. füz. — Szalay, id. hely., vi., 269.

¹⁸ Csécsi, id. hely. — Szalay, id. hely. — Bottyán, I., 60.

¹⁹ Archiv für siebenbürgische Landeskunde, viii., 277. — Rákóczy Emlékirata, iv. kiad., 156., továbbá Thököly Imre Nicodemiából 1705 aug. 22-én Antalhoz írt levelében kassai generálisnak czimezi. Másolata c levélnek az oszlopi könyvtárban; kézirat, 611. l.

²⁰ Bottyán, I., 121., 128. — Rákóczy Emlékirata, iv., 185., 188.

²¹ Századok, I., 175.

ki — és egyszersmind kinevezetett győr-kanizsai főkapitány-nak;²² s bár dunántúli főkapitány volt, az ottan viselt hadjáratot Bottyán János önállólag folytató. 1707 január 15-én Érsek-Újvártt időzött, 26-án Kőbölkúton, továbbá megfordult ugyanitt február 7-én és 26-án is; márczius 11-én Nyitra-Emőkén tartózkodott, és képtelen volt megakadályozni Stahrenberg Guidót, hogy márczius 31-én Lipótvárába hatolva, azt eleséggel el ne lássa; a visszatérő ellenséget azonban Cseklészig üldözé, nem csekély kárt okozván benne.²³ Áprilisban a Vág vonalán parancsnokolt; e vonalon két alkalma lett volna Stahrenberget tönkre tenni, de szerencséjét felhasználni nem tudá;²⁴ első alkalommal, midőn Stahrenberg juniusban a Csallóközből seregével a Dunán átkelt, másodszor pedig, a midőn Csejtét és több hegyi várat a Vág mentén elfoglalva, e vonalon magát megerősíté. Ezalatt alvezérei közül Bagosy László által augusztus elején Szeredet bombáztatta és Ocskay Lászlót Morvaországba küldé, hol augusztus 3-án Steinville ezredét szétverte. Átkelvén Rabutin Budánál a Dunán, Antal augusztus 24-én tótkeszi táborából, ötezernyi seregével ellene indult, Hatvannál Károlyival egyesülendő; azonban Rabutin Pétervárad felé húzódván, Antal ismét visszatért a Vág vonalához. Szeptember 16-án Szponyikon találjuk; innen, az általa tett diverziók következtében, sikerült Bottyánnal és Bezerédyvel a Sopron környékén csatázó ellenséget visszavonulásra kényszeríteni és szabaddá tenni az utat Styria felé is; ez intézkedéssel a fejedelem egész meglegedését vonta magára. November 22-én Érsekújvártt időzött, mint e vár és környékének parancsnoka, és ez év vége felé, minthogy Stahrenberggel sehogy sem tudott boldogulni, Bottyántól ténylegesen átvette az érsekújvári parancsnokságot, ki érsekújvári parancsnok lett helyette. Deczember 15-én Karvánál átköltözött a Dunán, 16-án

²² Rákóczy Emlékirata, iv. kiad., 201.

²³ Bottyán, I., 137. és II., 185. — Századok, XIII., 470., 471.

²⁴ Rákóczy Emlékirata, iv. kiad., 229. — Megemlítem e helyen, hogy a fejedelem Antalt, október 21-én, egy szép török paripával ajándékozta meg. Lásd, Thaly: Rákóczy Tár, 55.

és 17-én Dádon, 18-án és 19-én Táp-Szentmiklóson találjuk; még 19-én délután Ugodon, 20-án Pápán, aznap itt és Ugodon, 21-én, 22-én és 23-án Devecseren. 24–25-én átment Sümegre, állomása székhelyére.²⁵ Innét 1708-ban többrendbeli támadást szerencsével intézett; mindjárt az év elején Kőrmend várát bevette és lerontatá, ő maga Styriába csapva, seregének egy részét Horvátországba, a másikat Bezerédyvel Ausztriába küldé, és mindenütt sikert aratott;²⁶ január végén a Rába folyó mellé vonult, helyettesül Eszterházy Dánielt hagyva;²⁷ a febr. 29-dikére hirdetett pozsonyi országgyűlés összejövetelét megakadályozandó, Sopron felé nyomult;²⁸ márczius 13-án Devecseren és 19-én Sümegen volt, — 20-án Kapuvár kapitulált;²⁹ június hó végén, midőn Heister a Dunán átcsapva, Pálffyval össze akarta magát kötni, elébb Óvárnál, azután Rohoncznál szétveré és podgyászát mindkettőnek elvevé; július 20-dika körül bevette Rusztot és Nezsídert, azonban a rácok és horvátok, valamint a már Brucknál álló ellenség közeledésének hírére Rohoncznak vonult vissza.³⁰ A Trencsénben vagy Turna-Hamaron augusztus 1-én vagy 3-án vívott ütközet után nemsokára, 16-dika táján, hogy Heistert visszavonulásra bírja, nagyobb számú seregével újból beütött Ausztriába, hol alvezérei Simmeringig és Schönbrunnig hatolva, nagy zsákmánnyal tértek haza.³¹ Továbbá elfoglalta Muraközt, és Styriában is pusztított;³² Draskovics seregéből ötszázat levágott, és a menekülteket nekikergeté a Murának és Drávának. Szeptember 15–29 között Kottori várát megvivta, Légrádot, Csáktornyát és Pettaut elfoglalá; egyes csapatai Horvátországba

²⁵ Bottyán, I., 141. és II., 177., 183. — Rákóczy Emlékirata, IV. kiad., 230. — Thaly: Ocskay László, 140. Ez évi hadsegéde Torma János volt. Lásd, Thaly: Rákóczy Tár, 51.

²⁶ Rákóczy Emlékirata, 238., a jegyzetben.

²⁷ Antalnak Dánielhez intézett Instructiója, eredetiben az oszlopi könyvtárban. Nr. 350., p. 276.

²⁸ Engel, id. hely., V., 233.

²⁹ Bottyán, II., 206. és 213.

³⁰ Archiv. Rákócz., II., 404. — Magyar Történelmi Emlékek, XXVII., 547.

³¹ Rákóczy Emlékirata, IV. kiad., 254. — Bottyán, II. és III., 260.

³² Szalay, id. hely.

nyomulva, ott szintén károkat okoztak.³³ Október közepe táján ismét Styriába rontott és néhány falut felperzselt, továbbá a már elébb elfogott hűtlen Bezerédyt a fejedelemhez küldé,³⁴ és a deczemberben Patakon tartott konventben egyike lett volna azoknak, kik leghevesebben követelték a hűtlenség- és árulásban elmarasztalt Bezerédy Imre és Szegedy őrnagy megbüntetését.³⁵ Ez év végén lerontatá családi várunkat, Cseszneket, és 1709. év elején elhordatá az élelmi szereket, valamint az ágyúkat is Veszprémbe; ez utóbbiaknak egy részét már 1707 közepén elviteté³⁶ innen. 1709 elején a Fertő mellett kihányt ballai sánczokat bevette; száz gyalogosnál többet vágott le, és körülbelül hetven savoyai Jenő-ezredbéli dragonyost részint elfogott, részint levágott; az elfoglalt Csikvárt is visszavivta; a télnek többi részét Szombathelyen tölté, és mint bizottsági tag, a fegyvernyugvás feletti eredménytelen alkudozások alatt, január 26-tól február közepéig, Széplakon időzött. A tavasz elején Heisterrel csatázott, — egyelőre ugyan különböző diverziókkal fáraszták egymást; június 24-én Rába-Doroszlón volt, július 1-én Sümegen; czután táborával Nemes-Dömölkéhez szállt, július 12-én ismét Sümegen, 17-én Peleskén, 21-én Nyárádon, míg augusztus elején Palotán Heister elé állott, de szerencsétlenül; serege szét-szóratott, több zászlóját, néhány száz előfogatos parasztszekerét elveszté. Innét Somogyba húzódott, de útközben, Kiskomáromnál az ötet üző Veterani megszorítá, háromszáz dragonyosát levágta és tábori málhája egy részét elvevé; a harctól kimerült és megfélemllett, háromezerre leapadt seregével végül kénytelen volt Baranyából november vége táján a Duna innenső partjára

³³ Rákóczy Emlékirata, iv. kiad., 255. — Bottyán, II. és III., 262. — Archiv. Rákóczyan, másod. oszt., III., 401—402.

³⁴ Rákóczy Emlékirata, iv. kiad., 257. — Archiv. Rákóczy, másod. oszt., III., 407.

³⁵ Fessler, Gesch. d. Ungar. Reichs, IX., 629. »Allein Anton Eszterházy trat dawieder auf — mert Rákóczy kegyelmet akart adni — in seinem und des Heeres Nahmen erklärend, Bezerédi's Begnadigung werde ihnen die Losung sein, die Waffen augenblicklich niederzulegen.«

³⁶ Bottyán, IV., 428. — Ezen évben Antal hadsegéde Talaba, titkára Szőke Mihály volt. Thaly, Rákóczy Tár, 57. és 105.

Halas felől visszavonulni, és Gödöllő körül egyenesen Vác felé fordulva, az itt felhányt sánczokat 1710 január 4-én bevette és Érsekújvárba hatolt. A palotai és többi vereségek oka a nép kifáradása volt; ehhez járult a pestis ragálya, a segédhadaknak, különösen a gyalogság hiánya, Grainer árulása; ezek mind összesítve, okozák az általános elcsüggedést.³⁷

1710-ben, mint érsekújvári parancsnok, a várt eleséggel látta el és a tisztek czivódásait kiegyenlítő; innét február 13-dika körül, portyázva, az ellenség raktárait szerencsésen elfoglalá, de szekerek hiányából az egészet el nem szállíthatá, s tán a visszavonulásról sem gondoskodván kellően, Szöllősnél vagy Egerszegnél a királyiak útját állták, úgy, hogy csata nélkül a várba vissza nem vonulhatott. Márczius végén a vár parancsnokságától felmentetett; útjában, a megáradt Garam folyón átkelven, a jászberényi táborba húzódott és a nyár nagyobb részét Szolnok közelében, a szeghi puszta-táborban tölté; július elején Egerben a gyógyfürdőt használta, augusztus 25-dike táján seregével Miskolcz körül Viard hadainak mozgalmaira vigyázott; november havában Ungvárt Viard vagy von der Lancken tábornok által meglepetvén, hirtelen átkelt a Bodrogon és a hidat háta mögött felgyújtá. 1711 elején a fejedelem engedélyével visszavonult Lengyelországba, hová beteges nejét kíséré. Itt Jávorról, május 13-án kelt fejedelmi manifesztum következtében a »magyarországi hivségben megmaradt confoederatusok commandérozó generálisá«-nak neveztetett ki. A hadjárat alatt irt tábori könyve a budapesti muzeumban őriztetik.³⁸

Antalnak személyes bátorságát kétségbe vonni nem lehet; Rákóczy tanubizonysága szerint³⁹: »A király szolgálatjában is fényes személyes vitézi tetteket vitt véghez, sebeket kapott, s' csak akkor esett török fogságba, midőn már harczképtelen lett.«

³⁷ Bottyán, II. és III., 323., 331. és IV., 439., 449. — Rákóczy Emlékirata, IV. kiad., 260. — Archiv. Rákóczy, VI., 430. és a másod. oszt., III., 418., 421., 427.

³⁸ Rákóczy Emlékirata, IV. kiad., 267., 271., 272., 273., 277., 282., 283. — Századok, II., 716. — Bottyán, IV., 306. — Arch. Rákóczy, III., 30., 87., 129., 273., 324., 658., 662.

³⁹ Rákóczy Emlékirata, IV. kiad., 229., 230.

Azonban tapasztalatlan, mint Rákóczynak — kevés kivétellel — valamennyi vezére; továbbá talán alárendelt tisztjeire nagyon hallgatva, és közlékenységénél, nem eléggé hallgatagságánál fogva, bizonyos tartózkodással és fatalizmussal vezénylő taborát, minek következtében sok hiány történt. S ha ezeket minden palástolás nélkül feltártuk, meg kell emlékeznünk nemes és magasztos jelleméről is; ő azon üggyhöz, melyhez szegődött és a melyért harczolt, hű maradt haláláig, itt hagyva hazáját és nagy vagyonát. Urát a számkivetésbe követé és idegen földön halt meg, mintegy bűnhődve a legjobb szándék mellett elkövetett azon hibákért, melyektől — hiteles kútforrások nyomán — Rákóczy legjobb vezérei sem voltak mentesek. Ezek közül Bercsényivel nem igen rokonszenvezett, ki a fejedelemhez irt leveleiben nem szünt meg őt úton-útfélen nevetségessé tenni;⁴⁰ mi volt oka ez antipathiának, tán a fővezérség feletti versengés, avagy más valamely tény, elképzelni nem tudom.

1711-ben, a szatmári béke után, Rákóczyval Lengyelországban tartózkodott, ahová midőn Károlyi a békepontokat elhozta, ennek elfogatását tanácsolá; június 19-én Viszocson, a fejedelemnél tartózkodott; november 11-én Laskiról kelt levelében kér a fejedelemtől valami segílyt: »quia sum in casibus desperatis«; ennek következtében deczemberben Danczkáról küldött neki ezer tallért; egyébként terhére nem volt, királyi engedélyvel testvérei látták el évjáradékkal.⁴¹ Midőn 1712-ben a fejedelem Danczkán hajóra szállt, Antal nem kíséré őt, — jóllehet Engel történelmében⁴² mint útitársát említi; ezzel szemben szathmári Királyi Ádám, a fejedelem útitársa, naplójában⁴³ — melyben a fejedelem utazását és Franciaországban való tartózkodását részletesen leírta, sehol egy szóval sem emlékezik meg Antalról; így tehát mindaddig, míg — mint alább látni fogjuk — Törökországba

⁴⁰ Archiv. Rákócz., v., 350., 541. — VI., 54., 109., 120., 315., 553., stb.

⁴¹ Szalay László, II. Rákóczy Ferencz bűjdosása, I., 49., 75. II., 163., 223. — »Hazánk és Külföld«, 1866. évf., 180.

⁴² v. köt., 257.

⁴³ Thaly, Rákóczy Tár, I., 262.

költözött, folytonosan Lengyelországban, Szmolenszk táján lakott.⁴⁴ Az 1717. évi tatárjárás alatt a magyar birodalomba be nem ütött, hanem a moldovai vajdával a beszterczei szorosnál ezerkétszáz főnyi seregével állomásozott.⁴⁵ 1719-ben elkobzott birtokait testvérei, József és Ferencz, december 16-án adományul nyerék.⁴⁶ 1721 elején Rodostóba érkezett; 1722 nyarán, a pestis kikerülése végett, innét nem messze, a Bujuk-Alli nevű rétre költözött, hová a fejedelem is menekült. Úr szineváltozása napján, aug. 6-án, az udvarhoz jött misét hallgatni, mit minden ünnepnap szokása volt tenni; a fejedelemtől ebéd után elbucsuzva, nagy főfájást érezve, este felé haza lovagolt, és harmadnap, angusztus 10-én meghala, pestisben. A fejedelem a rodostói örmény egyházban temetteté el.⁴⁷ — Arczképe megvan Fraknón és Pápán. Egyik diszkardja Thaly Kálmán birtokában; hüvelyén rajta a családi czimer, pengéjén neve és az 1705. évszám.

Három neje volt; az első *gróf Erdődy Julianna*, gróf Erdődy Sándor kamaraelnök és gróf Csáky Krisztina leánya. Férjhez ment Vépen, Vasmegyében. Meghalt gyermekágyban, 1696 december 28-án.⁴⁸ Ettől született *Mária-Terézia* nevű leánya; anyját nemsokára a sirba követé.

Második neje *gróf Nigrelli Marianna*, gróf Nigrelli Oktavian császári tábornoknak gróf Lodron Mária-Orsolya-Kajetanától született öregebbik leánya. Ezt 1701-ben veheté el, nyoma lévén annak, hogy ez év első negyedében Nigrelli tábornok leányának menyegzőjére Bártfa városa különféle konyhaszerekkel kedveskedett.⁴⁹ 1706-ban Bajmóczon tartózkodott, betegen. 1708 junius elején Ungvárra utazott dr. Láng Ambrushoz, megrongált egészsége helyreállítására.⁵⁰ 1710 február közepe táján Egerben tar-

⁴⁴ Vasárnapi Ujság, 1869. évf., jun. 20-diki szám.

⁴⁵ Századok, I., 61.

⁴⁶ Nedeczky, C. Josephi Eszterházy Posthuma Memoria, 20., 21.

⁴⁷ Toldy, Mikes Kelemen Leveli, I., 99. — Sirkövének feliratát lásd az Oklevéltárban, a 115. szám alatt.

⁴⁸ Sándor István, Könyvesház, 64.

⁴⁹ Magyar Régészeti Emlékek, IV., 126.

⁵⁰ Bottyán, II. és III., 220.

tózkodott, később Beregszászon; augusztusban a munkácsi várba vonult. 1711 áprilisában, és tán elébb is, Lengyelországban időzött; ekkor, tán szerencsétlen szülés következtében, veszedelmesen beteg volt, és tán meg is hala.⁵¹

Ettől gyermekei: *Antal-Kajetán*, született Lándzséron, 1704 márczius 6-án.⁵² Mint gyermek mult ki. — *Bálint-Főzsef*, erről lejjebb.

Harmadik neje egy lengyel leány volt, kinek nevét eddig kipuhatolnom nem sikerült; ifjú és szép termetűnek írja Mikes Kelemen.⁵³ A fáma azt hirdeté róla, hogy elébb második neje környezetéhez tartozott és egy tót eredetű embernek lett volna a neje, kivel, hogy egybekelhessen, előbbi férjétől elválasztatá; ezekből némelyek Rodostón e házasságot érvénytelennek tarták; ettől talán egy leánya is volt,⁵⁴ — legalább midőn ez asszony férje halálát az udvarnál jelenté, egy kis leányt vezetett kezén, s lehet, hogy ez ugyanaz, ki később mint Bálint testvére — más leánytestvérét nem ismerjük — Franciaországban, a Gard departement egyik városában, Viganban vagy Nimesben, a La porte du Ciel nevű kolostorban apátné volt.

Bálint-Főzsef, ezredes. Antal és Nigrelli Marianna fia, született 1705 táján. 1721 júliusában Rodostóból az ifjabb gróf Beresényi Lászlóval Franciaországba utazott,⁵⁵ mint Mikes Kele-

⁵¹ Archiv. Rákóczi., III., 324., 355., 524., 626. — V., 340.

⁵² Archiv. Rákóczi., I., 341.

⁵³ Leveleiben, id. hely., I., 84., 85.

⁵⁴ A rodostói matrikuláris feljegyzésekben Antalnak e harmadik nejéről, valamint leányáról nincs említés. Századok, 1889. évf., 517—590.

⁵⁵ Hogy már elébb, tudnillik a XVII. század első felében, az Eszterházyak Franciaországban mint katonák szolgáltak volna, két példát hoz fel Marczziány György a »Budapesti Hírlap« 1892-diki évfolyamának 90-dik számában, régi nyomtatványokra támaszkodva. Ugyanis egy Eszterházy *István* mint francia huszárezredes 1636-ban a *dől* ütközetben, a Franche-Comtéban esett volna el; ezen adat egy általa meg nem nevezett bécsi heraldikus levéltárából való. A másik Eszterházy *Pál*, ki egy nota infidelitatis per elől Franciaországba menekült és egy francia huszárezredbe lépve, 1693-ban Neckar körül harczolt; egyik ütközetben karját is elveszté. Neje egy grenoblei nemes, Jeanette de Bonasieux, kitől utóda nem maradt; ő maga a XVII. század végén mult ki, neje birtokán, Maison-Blanche-ban. — Ezen adatok a Sieur de Picheguine memoires-jaiban fellelhetők. Mindez behatőbb kutatásokat igényel. — Említett Marczziány a »Fremdenblatt« 1894 január 21-diki számában újból reflektál a francia Eszterházyakra,

men ⁵⁶ írja: »A kis Eszterházy is elment«; ott egyelőre Bercsényi ezredébe soroztatott, később egy escadron parancsnoka lett és Hagenauban, Elzászban állomásozott. 1735-ben maga állított egy huszárezredet, melyért a királyi pénztárból segílyt húzott,⁵⁷ és ennek ezredese lett. 1738-ban ezredével Viganban, a Gard departementben tartózkodott,⁵⁸ hol 1745–1746 között halt meg.

Neje, *de la Nogarède Philippine*, báró de la Nogarède de Lagarde János Lajosnak Lautat de Roquan Mariannától 1718 február 21-én Viganban született leánya. Férjhez ment 1739-ben Viganban, és ugyanott halt meg, 1792 április 30-án.

Gyermekei: *Bálint-László*, kiről lejjebb. — *Marianna*, született 1741 október 9-én. Kiképeztetését a saint-cyri növeldében nyerte, 1756 körül.⁵⁹ Elhagyván a növeldét, Lescinsky Szaniszló lotharingiai nagyherczeg, egykori lengyel király meghívására anyjával együtt néhány évet Nancyban, részint a thlini zárdában töltött, melynek apátnéja állítólag egy Bercsényi-leány volt. Meghalt Nimesben, 1823 január 23-án.

Bálint-László, marechal de camp, Bálint-Józsefnek de la Nogarède Philippine-től 1740 október 22-én Viganban született fia. Neveltetéséről a király, mások szerint Bercsényi László gondoskodott. A hadseregbe lépve, a giesseni bloquadenál 1760-ban sebet kapott. 1761-ben a Chamborand-ezrednél alezredes lett. 1762-ben tevé első kísérletét hazájába visszatérhetni; e végett Bécsbe jött, és az udvarnál bemutatattott; a királyné egyelőre — Bálintnak kissé könnyelmű hire miatt — idegenkedett tőle,

némi keresztnév-cserével; szerinte egy Eszterházy Gyógy 1636-ban a Franche-Comtéban elesett volna, és 1692-ben egy báró Eszterházy Sándor — mint egy huszár-escadron cheffe — a Neckar környékén kitüntette volna magát; lehet, hogy ez utóbbi Sándor azonos Eszterházy Sándor és Morocz Erzsébet fiával (zolyomi ág), ki már 1673-ban élt. Láss erről némi részleteket a zolyomi ágazatnál, lejjebb.

⁵⁶ Levelei, I., 84. — Archiv. Rákócz., III., 279.

⁵⁷ »Pester Lloyd«, 1869. évf., a tárczában, a 179. és köv. számaiban.

⁵⁸ Érdekes volna tudni, hogy vajjon Rákóczy Józseffel 1738-ban a török-magyar hadjáratban részt vett-e? — és ezzel kapcsolatosan, vajjon nem-e ekkor emelteté Rodostón atyjának siremlékét is?

⁵⁹ Tapharet, Le theatre de saint Cyr, 1680–1790. liste des actrices d'Athalie en 1756. Pag. 228–268. A szindarabban Marianna mint saint cyri növendék szerepelt.

mindamelllett a visszatérhetési engedély törvényileg kimondatott, melyet azonban igénybe nem vett, minthogy birtokait vissza nem nyerheté; sikerült ugyan a királyné engedélyével az Eszterházy összes, vagy csak a fraknoi ág által fizetendő négyezer forintnyi évjáradékot családjának megszerezni.⁶⁰ Saját kérelmére — 1764 február 10-én kelt királyi parancs következtében — atyja feloszlott huszárezredének újbóli szervezése elrendeltetvén, a Bercsényi, Chamborant és Royal-Nassau ezredekől összeállított ezrednek, mely nevéről Eszterházy-huszárezrednek nevezetett, ezredese lett; állott pedig ez húsz compagnie-ból, — ebből tizenkettő 20 és nyolcz 25 embert számlált — összesen 440 vitézből. 1774-ben, mint a király kiküldöttje, Bécsbe jött; a dauphin, későbbi XVI. Lajos király arcképét mátkájának, Maria-Antoinette főhercegnőnek nyújtá ekkor át. Az itt átélt időkről érdekes feljegyzéseket hagyott hátra kéziratban, későbbi élményeivel megbővítve, ezen czim alatt: »Memoires inèdites du Comte Valentin Eszterházy.⁶¹

1780 márczius 1-én marechal de camp, a hadsereg egyik generalis inspectora és hainaulti parancsnok. 1783-ban rocroy-parancsnok és a sz. Lajos-rendjel lovagja. 1784 január 1-én nyeré a sz. Lélek-rendjelt. 1788-ban megszünvén rocroy-parancsnok lenni, ebben a minőségben 1789-ben áthelyeztetett Valençiennesbe.⁶² A forradalom kezdetén Marie-Antoinette, a királyné, ki őt sok kegygyel halmozá el, rossz néven vevé a Calonne-párthoz való közeledését, vele szemben a királyi hercegekkel tartván.⁶³ 1790-ben a királyi hercegekkel Coblenzbe emigrált. 1791-ben Artois grófot Bécsbe kíséré; ennek megbízásából az orosz udvarhoz küldetett. A francia dinasztia bukása után Grodeckben,

⁶⁰ Fasciculus 200. Nr. 99.

⁶¹ Eredetije gróf Eszterházy Bálint egykori petersburgi nagykövet birtokában volt; ebből a »Pester Lloyd« 1869. évfolyamának 179—182., és a »Fővárosi Lapok« 1872. évfolyamának 171—174. számaiban bő kivonatokat közöltek. — Gróf Széchen Antal ezen memoárokról, melyeknek valóságát kimutatta, Pozsonyban érdekes felolvasást tartott. Közölve a Századokban, 1877. évf., 50. és köv. lapjain.

⁶² 1880. évi Vasárnapi Ujság, 566. lap. — Eszterházy Everilda feljegyzései, és Madame Compan, Memoires, II., 435.

⁶³ Ugyanott, 591.

Volhyniában, a Kata czárné által 1791-ben adományozott birtokán telepedett le, hol 1805 augusztus 4-én halt meg. Mások szerint Angliában, 1806-ban mult volna ki.

Neje, *gróf Hallwyl Orsolya*, gróf Hallwyl francia királyi schweitz-i testőrnek nejétől, de Lagarde-lánytól 1767-ben született leánya. Férjhez ment Párisban, 1782 márczius 23-án, a Machault nevű palota kápolnájában. Anyja után, ki egy gazdag bankárnak volt leánya, szép hozományt nyert, többi között a Des vagy Les Troux nevű, Versailles-től négy mértföldre fekvő kastélyt.⁶⁴

Gyermekei: *Gáspár-Bálint*, kiről lejjebb. — *Almeria-Maria*, sz. 1789 szeptember 24-én. Férjhez ment 1815 szeptember 6-án gróf Murray-Melgum Alberthez. Csillagkeresztes hölgy volt. Meghalt 1848 január 25-én. — *Marianna-Everilda*, sz. 1791 február 10-én. Férjhez ment 1813 szeptember 6-án Vicomte Frieberth Károlyhoz. Meghalt 1874 február 24-én. — *Ulászló* ezredes, sz. 1797 július 12-én. Előbb az ausztriai hadseregben, a 7. számú vasas ezredben szolgált, később francia ezredes volt az idegenek légiojában; az algiri hadjáratokban részt vett. Életének utolsó szakát Volhyniában, grodecki és taborowi birtokán tölté. Mint nőtlen, és *a franciaországi Eszterházyak vég-fisarjadéka* halt meg Bécsben, 1876 június 26-án. Eltemettetett a divági sirboltban, Morvaországban.

Gáspár-Bálint, Bálint-László és Hallwyl Orsolya fia, született 1783 márczius 26-án, Párisban. Állandóbb lakása az ausztriai birodalomban volt. Meghalt 1838 április 3-án, eltemettetett Gannán. Kamarás volt.

Neje, *gróf Weissenwolf Marianna*, sz. 1795 november 16-án. Férjhez ment 1812 január 7-én. Csillagkeresztes hölgy volt. Özvegysége alatt gyakran mulatott velencei palotájában. Meghalt 1866 május 3-án Rubeinban, Tirolban.

Fiuk: *Bálint*, nagykövet, sz. 1814 január 28-án. Az ausztriai párisi nagykövetségnél mint attasé kezdé diplomáciai pályáját;

⁶⁴ Madame Campan, Memoires, III., 743.

később kamarás lett. 1839-ben elébb a bajorországi legátiónál, utóbb a szászországi és később a schweitz-i követségnél titkár volt; innét áttétetett a római, turini és stockholmi követségi állomásokra. 1850-ben követ volt Bajorországban. 1853-ban a sz. István-rend középkeresztjét⁶⁵ nyeré. Ez év december 19-én nagykövetnek neveztetett ki az orosz udvarhoz, hol, kiváltképen 1854-ben, a krim-i hadjárat alkalmával, a legnehezebb viszonyok között, sok tapintatot tanusított. 1858-ban, midőn rongált egészsége helyreállítása végett Párisban időze, halt meg, nov. 2-án. Eltemettetett Gannán, Veszprémmegyében, az egyik fraknói ág sirboltjában. Nem volt nős. — Tulajdonosa volt még a vaskorona-rend első osztályának, a bajor polgári érdemjel nagykeresztjének, a szicíliai sz. Januarius, valamint a svéd éjszaki csillag rendjeleknek is, továbbá belső titkos tanácsos volt.

József, országbíró, Ferencz és Thököly Kata második fia, sz. 1682 junius 12-én Pápán, egy tánczvigalom alatt — alig lévén anyjának ideje a mellékterembe vonulhatni — megkeresztelte a csornai prépost, Fáni Ferdinánd-Jakab. 1689-ben egyházi ruhát öltött, Pozsonyban. 1691-ben végzé grammatikai tanulmányait Sopronban, részint Győrben. 1693-ban rátóti prépost lett. 1697-ben Sopronban a convictusban lakott, s a humaniorai classisait végzé; vaskai apát lett. Nagyszombatban tanulmányozá a bölcsészetet; itt fizikai és bölcsészeti tanokról kis dolgozatokat irt, és Lipót király buzdításul gyémántkeresztel ajándékozta meg. 1700-ban bölcsész tudor lett; ugyanekkor — tanulmányai folytatása végett — Rómába utazott és november 7-én beiratá magát a Collegium germanicum lajstromába. Az éghajlatot gyenge egészsége nem tűrhethvén, 1701 márczius 29-én elhagyá a kollégiumot; hazatértében Velenczét érinté, és Bécsben, mostoha atyjánál, Löwenburg Jánosnál telepedett meg; itt matematiká-

⁶⁵ A sz. István-rendjel keletkezésének századik évfordulójának emlékére megjelent Album, és Kinderfreund, id. hely., pag. 27.

val, hadászati és építészeti munkák olvasásával foglalkozott; eközben theologiai dolgozatokat is irt.

1702-ben ősi birtokait testvéreivel, Antallal és Ferenczczel megosztá. — 1705-ben az egyházi pályáról lemondva, katona lett, és Pálffyhoz csatlakozott, Bécsújhelyen. 1706-ban, gr. Stahrenberg Guidó seregébe beosztva, jelen volt a Rákóczyellenes hadjáratokban: Karvánál, valamint az esztergomi ostromnál, hol fővegét lelővék. 1707-ben, mint semptei kapitány, Antal testvérbátyját, Rákóczy tábornokát, e vár falai alól elűzé és az érsekújvári őrséggel összeütközvén, egy Fodor nevű pusztafödémesi embert sajátkezüleg elfogott. Az 1708-ban felállított egyik lovasági csapat vezére lett; serege sötétkék egyenruhát viselt. Jelen volt a trencséni ütközetben, hol majdnem elfogák. Téli állomása ezidétt Galanthán volt, honnan ismételt támadásokat intézett Érsekújvár felé. Ez évben királyi tanácsos, 1710-ben kamarás lett; ekkor előbbeni serege feloszlott, és Ocskay László seregét nyéré.

1711-ben komárommegyei főispánnak neveztetett ki, a beigtatás azonban csak 1713-ban mehetett véghez. 1712-ben, Károly király koronázásán, a horvátországi zászlót vitte, és ez évben kezdé építtetni a cseklészi várkastélyt, melynek munkálatait 1722-ben fejezték be. Serege 1714-ben újból feloszlott, és az Eszterházy József, a későbbi herczeg csapatjának parancsnoka lett. 1716-ban Péterváradnál kitünteté magát és jelen volt a temesvári ostromnál. Egy külföldi katonatiszt által bevádolva, mintha a serege fentartására rendelt zsoldot cseklészi kastélya építkezésére költötte volna el, — per útján a rágalmazót megbüntetteté. 1717-ben Új-palánkát a török ostromzár alól hadi csellel felmenté és nagy prédát ejtett rajtuk. 1718-ban, a törökkel kötött béke után, az olaszországi hadjáratban vett részt; seregével átkelt Sziciliába, hol Lede várostrománál egy fáradt ágyúgolyó mellén találta; e golyó, ezüstbe foglalva, manap is látható a mária-czelli egyházban. 1719-ben a notázott Antal testvérbátyjának adományul nyert birtokait Ferencz testvérével

megosztá. 1720-ban III. Károly neki és testvérének, Ferencznek adományozá a pápai uradalmat a hozzátartozókkal, melyhez családunk ezen ágának, a véglai Horváth és Thurzó családok jogán, régebb időktől fogva igényei voltak.⁶⁶ 1721-ben General-Feldwachtmeister lett, és serege harmadszor feloszlatott. A vallásos ügy rendezésébe, mint országos bizottsági tag, befolyt az ezévi országgyűlésen.

1723 június 24-én főudvarmester, 1724 január 5-én hétszemély-nők és 1725 április 25-én helytartó-tanácsos lett, gróf Eszterházy Gáspár helyébe.⁶⁷ 1727-ben a Krapffy-családtól megvette Tatát, és királyi jóváhagyással hitbizományt alapított, hozzácsatolván a komárommegyei szentiványi praediumot és a fehérmegyei Szár helységet. Az 1728–1729-diki országgyűlésen, az esküformulára nézve, a protestánsok azon ohaját, hogy a Boldogságos Szűz és a szentek felemlítése hagyatnék ki, ellenezte, valamint tiltakozott a kormány azon előterjesztése ellen is, mely a paraszttelket bíró nemességet megadóztatni kívánta; ezen ellentállás és a még ehhez járult különféle rágalmak következtében, melyeknek a kormány egyelőre hitelt adott, megfosztá őt minden méltóságától. 1730-ban azonban újból kegybe fogadva, előbbeni méltóságait visszanyeré; a helytartói tanácsosságról önként mondott le, április 19-én.⁶⁸

1733 április 20-án Horvát-, Tót- és Dalmátország bánja, Culapiano és Vunnano illiriai végházak kapitánya, május 30-án belső titkos tanácsos, és november 1-én altábornagy lett. 1737-ben, a török hadjárat alatt, Hildburghausen herczeggel — kivel a hadjárat művelete miatt folytonos viszályban élt⁶⁹ — egyesülve, Boszniába nyomult, Buzint ostrom alá fogá, azonban elégséges ostromágyúk hiánya miatt, melyeket a főhaditanácstól többszörösen hiába szorgalmazott, kénytelen volt visszavonulni. Az 1738.

⁶⁶ Történelmi Tárl, 1893. 611–612.

⁶⁷ Bél, Notitia Hungar. Nov., II., 158.

⁶⁸ Ugyanott, 158.

⁶⁹ Schlosser, Geschichte des XVIII–XIX. Jarhund., I., 368.

és 1739. évi szerencsétlen hadjáratokban szintén részt vett, és 1739 február 18-án lovassági tábornok lett. Az 1741. évi országgyűlésen a beteg Pálffy János, újonnan választott nádor helyett elnökölt; candidálva volt nádornak és országbíró lett; ekkor a báni méltóságról leköszönt. Magyar viseletét az országgyűlés után is mindvégig megtartá, a midőn már a német szabású ruhák nagyban divatozni kezdtek. Jellemző ez országgyűlés alatt a királynénak július 17-én Pozsonyban Józseffel tartott párbeszéde, melyben a királyné elismeri, hogy a német főemberek nem rokon-szenveznek a magyarokkal, azért ezek mellőzésével intézi elhatározásait, mire József őszintén ezeket felelé: »A gyanú — úgy-mond — századok története által jogosult; ezen antipáthia nem a királyné személye ellen irányult.« Továbbá így folytatá: »Az országos követelések ősi törvényeken alapulnak, melyekre örökké esküt tettek le, de melyeket soha meg nem tartottak.« Erre a királyné sirva fakadt és szerencsétlen helyzete felett panaszkodott.⁷⁰ Ugyanez év szeptember 30-án tábornagy (marsall) és a dunántúli részek parancsnoka lett, valamint ekkor Borsodmegye főispánja is volt. 1743-ban Mária Terézia királynét a prágai koronázásra kíséré. Az ezévi hadjáratban Haidauban volt állomásban⁷¹ Az 1744–1745-diki hadjáratokban kitünteté magát, a midőn, Trenkkel egyesülve, a futó porosz sereget a glatzi grófságban nyomatékosan üzőbe vette.⁷² 1745-ben kilenczezer főnyi seregével Sziléziába nyomult, Neustadt és Koselig várát hatalmába kerítve; azonban seregének egy részét Lotharingiai Károly hercegnek segítségül lévén kénytelen küldeni Csehországba, Troppauig kelle visszavonulni.

A katolikus hit mellett buzgólkodva, Kapy Gábor jezsuita közreműködésével alattvalóit térítgette, s Császáron és Igmándon lelkeseket dotált; a nagyszombati Orsolya-szüzek alapítványát

⁷⁰ Magyar Történeti Életrajzok, Marczali: Mária Terézia. Pag. 81.

⁷¹ Kurz Gefasste Historische Nachrichten zum Behufe neuerer Europaeischen Begebenheiten, I., 940., és M. Történeti Életrajzok: Mária Terézia, írta Marczali H., 81. I.

⁷² Engel, Geschichte d. Ungarisch. Reichs, v., 306–307.

növelé. Tatán 1744-ben a kapuczinusoknak kolostort és egyházat építtetett, és a parochiális egyház kápolnáját kiigazíttatá. Cseklészen, sz. Anna tiszteletére, kápolnát emelt. A mai praediumot három malommal 1738-ban a kamalduli remetéknek adományozá, Szár helység egyházát, valamint a szömlői és semptei kápolnákat kijavíttatá. A Nagy Lajos király által építtetett aacheni kápolna helyreállításához tetemes összeggel járult stb.

Azonban a prostánsokkal szemben nem igen volt türelmes; így Mező-Örsön egyházukat összerongáltatá és papjaikat az istentisztelettől eltiltá; a szendiek egyházát elfoglalá, Baj és Környe helységekből kiűzé a lutheránusokat és egyházaikat elfoglalá; hasonlóan járt el Kocson és Igmádon stb. Életének utolsó éveit nagyrészt Pozsonyban tölté, hol 1748 május 10-én vizibetegségben mult ki. Eltemettetett Kismartonban.

Neje kettő volt; az első *gróf Eck Mária-Francziska*, született 1681-ben, férjhez ment 1710 novemberében, Bécsben; a menyegző a császári Favorita nevű palotában, az udvar jelenlétében ment végbe. Meghalt 1739 márczius 17-én, ötvennyolcz éves korában. Eltemettetett Kismartonban.

Ettől gyermekei: *Mária-Jozefa*, sz. 1712 november 17-én, és hat óra mulva meghalt. Eltemettetett Kismartonban. — *József*, erről lejjebb. — Második *József*, sz. 1715 szeptember 19-én, és nem-sokára ez is meghalt. — *János-Károly*, sz. 1718 decz. 22-én, meghalt 1720 januárjában.

Második neje *gróf Sauer Antónia* volt, kit 1740 nov. 21-én Cseklészen vett el, ki a győri árvaházhoz 1784-ben hatezer forint alapítvánnyal járult.⁷³ Ettől utóda nem maradt.

József, altábornagy, József és Eck Mária fia, sz. 1714 szeptember 20-án. Tanulmányait itthon elvégezve, azokat folytatandó, Leydenbe ment, hol magát 1733 deczember 28-án a tanulók közé beiratá. Érdekes a kísértőinek névsora: nevelője, a brüsszeli

⁷³ Magyar Encyclopaedia, sub alapítványok, 254. — Eszterházy Józsefnek életét leírta Nedeczky Mihály ily című munkában: »Posthuma Memoria Josephi C. Eszterházy« stb., honnan adatainknak nagy részét merítettük.

születésű de Vrai Lajos, negyven éves; kamarása, Jacobovus Ferencz, huszonkét éves, és szolgálja, Myler Károly.⁷⁴ 1736-ban kamarás lett. Atyjával együtt részt vett az 1744. évi hadjáratban. 1746-ban Olaszországban harczolt. 1747-ben tábornoki őrmester, később altábornagy és a jelenleg 37. számot viselő gyalogezrednek tulajdonosa.⁷⁵ 1751-ben építé újból a tatai plébániát, melyet utódai 1784-ben végeztek be.⁷⁶ 1756-ban Bécsnek katonai alparancsnoka volt. Meghalt 1762-ben.

Neje, *gróf Pálffy Antónia*, gróf Pálffy Károlynak gróf Stubenberg Máriától 1824 május 28-án született leánya. 1751-ben, még élt. — Ettől utóda nem maradván, a tatai hitbizomány átszállott nagybátyja, gróf Eszterházy Ferencz tárnokmester leszármazottjaira.

*

Ifjabb Eszterházy Ferencz, tárnokmester, Ferencz és Thököly Kata harmadik fia, sz. 1683-ban. 1704-ben királyi ezredes volt, és jelen volt a nagyszombati harczban, valamint a többi Rákóczyellenes hadjáratokban is részt vett. Mint tábornokot 1710 júliusában (ez év elején még csak ezredes volt) Győr alatt Balogh Ádám elfogá, a fogságból azonban nemsokára megszökött.⁷⁷ 1712-ben, Károly király koronázásán, a tótországi zászlót vitte. 1719-ben Antal testvérbátyjának elkobzott birtokait adományul nyervén, József testvérével megosztá. Kamarás és Borsodmegye főispánja lett.⁷⁸ 1722-ben az elfogadott pragmatica sanctiót a királynak jelentő országos küldöttségének tagja volt.⁷⁹ 1727-ben helytartói tanácsos,⁸⁰ főlovászmester és belső titkos tanácsos lett. 1733-ban József testvérbátyja helyében hétszemélynök.⁸¹ 1741-ben

⁷⁴ Archiv. für siebenbürgische Landeskunde, xvi., 221.

⁷⁵ Militair Schematismus.

⁷⁶ Rupp Jakab, Magyarország helyrajzi története, I., 530.

⁷⁷ Thaly, A nagyszombati harcz, 39. — Bottyán, II., 272. — Archiv. Rákóczi, III., 138. — Ország Tükre, 1865. évf., 107.

⁷⁸ Bél, id. hely., I., 62., és IV., Borsodmegye.

⁷⁹ Fessler, id. hely., X., 47.

⁸⁰ Bél, id. hely., II., 156.

⁸¹ Nedeczky, id. hely., 117.

tárnokmester és dunáninnyi generális, lovassági tábornok minőségében. 1744-ben részt vett a porosz háborúban.⁸² Meghalt 1754-ben.

Neje, *gróf Pálffy Szidónia*, gróf Pálffy János nádornak gróf Czobor Teréziától született leánya. Férjhez ment 1710 június 17-én, meghalt 1743 január 3-án.

Gyermekei: *Miklós*, a tatai ág törzse; — *Ferencz*, kitől a csekléshi ág származik. Ezekről a következő fejezetekben. — *Antónia*, sz. 1719-ben. Gróf Paar János Venczel neje lett, 1743-ban. Meghalt 1771 márczius 12-én. — *József*, 1759-ben birodalmi postaigazgató volt Magyarországon. 1776-ban — úgy látszik már nincs az élők között.⁸³ — *Mihály*, az 1740. évi koronázáson étekfogó volt; arany sarkantyus lett. Az 1741. évi országgyűlésen jelen volt. — *László*, meghalt 1747-ben.⁸⁴ — *Károly*, az egri püspök. Erről lásd lejjebb, a csekléshi ág után. — *József*, sz. 1728-ban. Gróf Windischgrätz József neje volt. Meghalt 1795-ben. — *Szidónia*, sz. 1730-ban. Königsberg Ferencz neje volt, 1759-ben még élt. — *Terézia*, gróf Batthyány Ádám neje volt.⁸⁵ — *Katalin*, báró Valdorf N. neje volt. — *Filippine*, született 1734-ben. Gróf Batthyány Tivadar neje lett. Meghalt 1811-ben.⁸⁶

⁸² Corp. Jur. Hung. artc., 63., és Engel, id. hely., v., 305.

⁸³ Nagy Iván, Magyarország családai. Pótkötet, pag. 54.

⁸⁴ Magyar Történelmi Társ., VI., 98. — Ezen három előbbeni fiát Nagy Iván is említi, id. helyen.

⁸⁵ Magyar Tudományos Akad. Évkönyv, v., 1838–1840. évf., 169.

⁸⁶ A már feljebb említett Trophaeum Continuum nyomán. — Nagy Iván ide sorolja *Mariannát*, ki szerinte 1714-ben született és gr. Batthyány Ádám neje lett volna, meghalt 1757-ben (mi *Teréziának* nevezzük). — Továbbá *Eleonórát*, ki 1734-ben szül. és gr. Aspremont-Lynden Ferencznek, és pótkötete, 110. lapja szerinti helyreigazítása nyomán gr. Batthyány Tivadarnak neje volt, és 1773-ban halt meg (mi *Philippine*-nek nevezzük).

A TATAI ÁG.

Miklós, koronaőr, Ferencz és Pálffy Szidónia fia, sz. 1711 november 16-án. A birodalmat, mint nagykövet, különböző országokban képviselő, úgymint: Németalföldön, Nagybritanniában, Portugáliában, Francia-, Lengyel-, Szász- és Spanyolországban;¹ mint spanyol követ 1751-ben koronaőr lett, megengedtetvén neki, hogy távollétében testvéröccse, Ferencz, ekkor mosonmegyei főispán tehesse le helyette az esküt.² Továbbá Sárosmegye főispánja, kamarás, belső titkos tanácsos és 1763-ban aranygyapjas vitéz volt. Petersburgban létében, 1763-ban, nagy tevékenységet fejtett ki, a midőn Erzsébet császárnét, valamint a kormány tagjait sikerült a porosz elleni szövetség megkötésére megnyerni, megbénítván az angol befolyást.³ Még előbb, 1755 november 30-án nyeré, mint orosz nagykövet, Szent-Pétervártt, a sz. András-rend nagykeresztjét; ennek emlékére ily feliratú bronz-érme van verve: »Nic. Com. Eszterházy a Galantha Cor. Hung. Custos S. S. Caes. et Reg. M. M. Orator ab Imp. Ruth. M. Eques S. Andr. inauguratus Petropoli die 30. Nov. 1755.«⁴ Ezen érem birtokomban van. — Később a magyar testőrsereg kapitánya lett.⁵ 1764-ben alapítá a kegyesrendi iskolát Tatán,

¹ Bél Mátyás, *Adparatus*.

² *Corp. Jur. Hungar. artc.*, 4.

³ Magyar Történeti Életrajzok, Marczali Henrik: Mária Terézia, 268–270.

⁴ Welzl von Wellenheim II. Band, II. Abtheil, pag. 43., Nro. 1314.

⁵ Palma, *Not. Reg. Hungar.*, III., 401.

házzal és jövedelemmel látván el a rendet.⁶ Meghalt 1765 június 27-én.⁷

Neje: *herczeg Lubomirska Anna-Mária*.

Gyermekei: *Mária-Jozefa*, sz. 1745 október 17-én. Férjhez ment 1769 február 3-án, galanthai gróf Fekete Ferencz tábornokhoz. Csillagkeresztes és palotahölgy volt. Meghalt 1835 körül. — *Anna*, gróf Amádé Antalné. Meghalt 1830 április 20-án. — Továbbá fiai, *Ferencz* és *János-Baptisza*. Lássuk rendre.

Ferencz, nagykövet, sz. 1746 szeptember 7-én. Előbb kamarás, később belső titkos tanácsos lett. Az 1778. évi hadjáráshoz ötven felszerelt huszárt állított. 1790-ben nyitramegyei főispán és velencei követ volt.⁸ 1791-ben Sisztowban, a törökkel kötött béke alkalmával, Magyarország részéről bizottsági tag volt; szabadelvűségével és békülékeny hajlamával tűnt ki ravasz kollegája, Herberth felett.⁹ 1792-ben nápolyi követ volt. 1808-ban a Ludovika-Akadémiára tizezer forintot adományozott; ekkor aranygyapjas vitéz volt; 1803-ban lett azzá. Magtalanul halt meg 1811 márczius 27-én Bécsben, a midőn mint újonnan kinevezett párisi követ, testvérétől, gróf Fekete Ferencznétől elbúcsúzott; ennek lakása előtt, kocsijában találta a halál.¹⁰ — Zajos ifjúsága lehetett: Párisban egy nassaui herczegnével viszonya volt, kire nagy vagyont költött, és azután férjével párbajt vívott; ugyanő lehetett, ki Quinquin álnév alatt sokat szerepelt a bécsi udvari körökben, miért a császárné kemény megrovását vonta magára.¹¹

Neje, *gróf Stahrenberg Mária Ernesztina*, gróf Stahrenberg Gundaccarnak gróf Breuner Máriától született leánya, kit az udvar nagy botrányára egy gróf Schullenburg erőszakkal megszöktetett.¹²

⁶ Rupp, id. hely., I., 530.

⁷ Budapesti Szemle, 1858. évf., 12–13. füzet.

⁸ Lehoczy, id. hely.

⁹ Quellen zur Geschichte Deutsch-Kaiserpolitik Oesterreichs, I., 162., és Corp. Jur. Hungar. artc., 65. és 67.

¹⁰ Új Magyar Sion, 1877. évf., 617–618.

¹¹ Magyar Történeti Életrajzok, Marczali Henrik: Mária Terézia, 221., 223., 224.

¹² Marczali, id. hely., 224.

János-Baptista, beregmegyei főispán, Miklós és Lubomirska Anna második fia volt ágazatának továbbfolytatója; sz. 1747 márczius 18-án. 1771-ben a Siskovics-ezredben kapitány volt, később Beregmegye főispánja és belső titkos tanácsos lett. Az 1778. évi hadjáráshoz ötven huszárt állított. Meghalt 1796 táján.¹³

Neje, *gróf Pálffy Marianna*, gróf Pálffy Miklós országbírónak gróf Althan Mariannától 1747 december 28-án született leánya. Férjhez ment Pozsonyban, 1771 november 21-én. Meghalt 1799 májusában.

Gyermekei: *Jozsefa*, sz. 1777 január 27-én. Férjhez ment 1801 márczius 19-én zólyomi gróf Eszterházy János Kázmérhoz. Meghalt 1843 december 3-án. Csillagkeresztes és palotahölgy volt.

Miklós, sz. 1775 június 1-én. 1796-ban kamarás lett.¹⁴ 1808-ban a Ludovika-Akadémiára tizezer forintot adományozott. 1815-ben a tatai várkastélyt helyreigazíttatá. 1831-ben belső titkos tanácsos lett.¹⁵ Meghalt Bécsben, 1856 február 18-án, eltemetett Gannán. Övé volt Tata, Pápa, Csákvár, Ugod, Devecser stb.

Neje, *gróf Roisin Francziska-Romana*, örgóf Roisin N.-nek 1778 január 24-én született leánya. Férjhez ment 1799 első napjaiban, Bécsben; esküvője férjének beteg anyja, Eszterházy Jánosné halálos ágya előtt tartatott.¹⁶ Meghalt 1845 decz. 9-én Nizzában, eltemetett Gannán. Csillagkeresztes és palotahölgy volt.

Gyermekei: *Marianna-Dorottya*, sz. 1802 november 28-án. Elhunyt Mária-Czellben, 1877 október 4-én. Gannán temetett el. — *Franecziska*, sz. 1810 november 17-én. Férjhez ment 1831 január 24-én gróf Károlyi Istvánhoz (kinek ez második neje volt). Csillagkeresztes és palotahölgy volt. Meghalt Fóthon, 1844 február 15-én. — Továbbá *Miklós-Ferencz, Pál és Móricz*.
Lássuk rendre:

¹³ Rupp, id. hely., I., 249.

¹⁴ Hoff Schematismus, de anno 1822.

¹⁵ Ugyanott.

¹⁶ Eszterházy Nep. János (cseszneki ág) és gr. Bánffy György közti levelezés nyomán; e levél az Eszterházyak kolozsvári levéltárában.

Miklós-Ferencz, Miklós és Roisin Francziska fia, sz. 1804 február 8-án. 1829-ben kamarás lett, később kerületi táblai ülnök, tiszteletbeli Johannita-lovag. 1857 óta belső titkos tanácsos. Övé volt a tatai hitbizomány. Jótékony és művelődési közcélukhoz tetemes alapítványokkal járult; így 1875-ben Tatán kórházat alapított tizenhat ágygyal; a három osztályú elemi iskola felépítését segítézte, és hatvanezer forint tőkét adományozott reá. 1876-ban Dádon levő házát a katolikus iskola céljaira adá át. 1878-ban a bicskei plébániához tartozó fiókhelyen, a tükrösi major-pusztán iskolát alapított; ugyanekkor Tatán leánynövelvét állított és házzal látta el, 1884-ben pedig ugyanitt a kisdédóvodára tizezer forint alapítványt tett. 1881-ben Pusztasz.-Györgyön iskolát épített és tanítóit dotálta. Meghalt Tatán, 1885 november 3-án, eltemettetett november 7-én.

Neje, *gróf Plettenberg-Mietingen Marianna*, gróf Plettenberg Miksának báró Galen Mariannától 1809 márczius 22-én született fiúsított leánya. Férjhez ment Prosznitzban, 1833 febr. 16-án. Csillagkeresztes és palotahölgy volt. Meghalt Bécsben, 1861 július 22-én, eltemettetett Gannán.

Gyermekei: *Pál*, sz. 1834 jun. 10-én. Meghalt 1885 jul. 6-án, eltemettetett Gannán. Elmezavarban szenvedett.

Miksa, sz. 1837 május 4-én. 1861-ben attasé lett a berlini követségnél, ugyanezen minőségben 1868 deczemberében átment a washingtoni követséghez; itt 1871 júniusában tiszteletbeli titkár lett. 1875-ben a diplomáciai szolgálatból kilépve, haza tért. Budapesten az első atletikai klubot alapítá és a »Viator« című gyalogolási kalauzt közrebocsátá. Meghalt 1883 augusztus 5-én remeteségi birtokán, maradék nélkül. A tatai sírkertben temetett el.

Neje, *Caroll Sára-Virginia*, sz. 1840 augusztus 31-én. Mint Griffin amerikai tábornok özvegye, férjhez ment Washingtonban 1870 június 6-án. Özvegysége óta Amerikában tartózkodik.

Miklós-Főzsef, Miklós és Plettenberg Marianna harmadik fia, sz. 1839 deczember 5-én. 1861-ben hadnagy, a 6. számú vasas-

ezrednél, később főhadnagy lett egy dzsidás-ezrednél. 1864-ben a katonai szolgálatot ideiglenesen odahagyá. 1866 júniusában, a hadjárat alatt, ismét a hadseregbe lépett. 1868-ban kamarás lett, mint főhadnagy a hadseregben, 1886-ban pedig tiszteletbeli János-lovag. Jelenleg a hercegi hitbizomány főgondnoka és a tatai hitbizomány tulajdonosa; itt a kastélyt kiújíttatá és különböző nagyszerű építményekkel gyarapítá, valamint a kertet egészen átalakítá, versenyló-idomító intézetet állított, mi által a lótenyésztésnek hazánkban nagy lendületet adott. Anyja után a következő birtokoknak tulajdonosa: a Württembergben fekvő fél négyszögmértőföld kiterjedésű Mietingen, Wesztfáliában Nordkirchen, Davensberg, Meinhövel, Lacke, Seeholz, Buxfort, Grotthaus, Alrot és Hanselberg.

Pál, honvédezredes, Miklós és Roisin Francziska második fia, sz. 1805 október 30-án. 1830-ban kamarás lett. Az 1848—1849. évi hadjárat alatt a magyar hadseregben szolgált; nevezetesen 1848-ban Komáromban, a midőn a Turszki-ezred tisztjei az esküt letenni vonakodtak, kezébe vevén a nemzeti zászlót, lelkes beszéde által reábirtha őket az eskü letételére. A herkályi és nyárásdi csatákban kitünteté magát; Guyon tábornok maga tűzé mellére a honvéd-érdemjelt. Utoljára a komáromi várban, mint ezredes Klapka tábornok hadtestében, szótöbbséggel választott parlamentér, vitte a várfeladásra vonatkozó módosított feltételeket az osztrák táborba. A vár feladása után külföldre ment, honnan később kegyelem útján visszatért hazájába. 1861-ben megválaszták a honvédegyület elnökének. Az 1869. évi országgyűlésen a pápai kerületnek képviselője volt. 1872 márcziusában belső titkos tanácsosi címet nyert; ugyanezen év szeptember 12-én kelt királyi jóváhagyás nyomán pápai és ugodi uradalmaiból, valamint pesti házából hitbizományt alapított; tulajdonosa továbbá: Devecser, Mezőlak, Torna stb. birtokoknak. — 1875-ben diósi pusztáján cselédeinek gyermekei részére iskolát alapított. Meghalt 1877 jul. 20-án Tirolban, a levicoi fürdőben. Eltemettetett Gannán, jul. 28.

Neje, *gróf Eszterházy Ilona*, zólyomi gróf Eszterházy Kázmér és gróf Szapáry Leopoldina leánya, sz. 1835 június 29-én. Férjhez ment Salzburgban, 1855 november 21-én. 1869-ben palotahölgy lett.

Gyermekei: *Marianna*, sz. 1865 január 23-án.

Móricz, sz. 1856 szeptember 12-én. 1882-ben kamarás lett. 1885 április 27-én kineveztetett veszprémmegyei főispánnak; ő birja a pápai hitbizományt. 1895-ben valóságos belső titkos tanácsos lett.

Neje, *gr. Stockau Paulina*, gr. Stockau Frigyesnek gr. Chorinsky Matildtól 1858 szeptember 1-én született leánya. Férjhez ment Napajedelben, 1881 augusztus 25-én. 1895-ben palotahölgy lett.

Gyermekei: *Ilona-Mária*, sz. Pápán, 1882 május 14-én. — *Pál*, sz. 1883 július 28-án, Pápán.

*

Ženő, Pál és Eszterházy Ilona második fia, sz. 1857 szeptember 30-án. Jogtudor; 1886-ban a jezsuiták rendébe lépett. Osztályrészül nyeré a káptalanfai uradalmat.

Ferencz, Pál és Eszterházy Ilona harmadik fia, sz. 1859 június 19-én, Trouvilleben. Osztályrészül nyeré a devecseri uradalmat. 1881-ben hadnagyjelölt volt a 4. számú huszárezredben. 1882-ben áttétetett a 7. számú huszárezredhez. 1883-ban hadnagy lett a 4. huszárezredben. Cs. és kir. kamarás.

Neje, *herczeg Lobkowitz Anna-Berta*, herczeg Lobkowitz György és herczeg Lichtenstein Anna leánya. Az esküvő Prágában, az érseki palotában, 1893 július 17-én volt.

Fia, *Ferencz*, sz. 1896 január 29-én.

*

Pál, Pál és Eszterházy Ilona negyedik fia, sz. 1861 jul. 19-én. Osztályrészül nyeré a Gyömöre nevű uradalmat, valamint a zala-megyei istvádi és badacsonyi birtokokat. Tanulmányait 1881-ben a pesti egyetemen folytatá. 1885-ben követségi attasé. 1889 novemberében tiszteletbeli követségi titkár lett Petersburgban. 1893-ban kamarás. 1893 júliusában valóságos legatiónak titkár lett. Ezen

minőségében 1894 novemberében a párisi nagykövetséghez tétett át.

Sándor, Pál és Eszterházy Ilona ötödik fia, sz. 1868 október 3-án, Pápán. Osztályrésztül nyeré a Mezölak nevű uradalmat, a hozzá tartozó részekkel. 1888-ban hadnagy lett a 7. számú huszárezredben.

Idősb Mórícsh, miniszter, Miklós és Roisin Francziska harmadik és utolsó fia, sz. 1807 szeptember 23-án. 1832-ben kamarás lett. 1839-ben a francia követségnél attasé volt. 1847-ben követ a haagi udvarnál és 1852-ben belső titkos tanácsos; később nagykövet a római udvarnál, hol azonban a tudta nélkül és titokban a Vatikánnal létrejött concordatum megkötésében részt nem véve, nemsokára, 1858-ban leköszönt ezen állásáról. 1861 július 19-én tárcza nélküli miniszter lett; ezen állásában, sőt még elébb is, mint a konzervatív párt egyik kiváló tagja, a Magyarországgal való kiegyezés mellett nem egyszer egész erélylyel szólalt fel.¹⁷ 1865 augusztus 16-án a sz. István-rendjel nagykeresztjét, 1866 júniusában a mexikói Gvadalup nagy rendjelét nyeré; ez év július 4-én, a porosz háború szerencsétlen fejleményei alatt, ideiglenesen a külügyi tárczával bizatott meg; a minisztertanácsban e hadjárat viselése ellen már elébb határozottan állást foglalt és engedékenységet tanácsolt, de a katonai párttal szemben erőtlén volt. Kartársai tehetségét és körülményes ismereteit az európai viszonyokban, elismerőleg említik fel. Október 30-án ezen állásáról leköszönt és meggyőződése szerint teljesített kötelességének egész öntudatával vonult magányába vissza. Tiszteletbeli Bailli és nagykeresztese a máltai rendnek. 1875 júliusában birtokai egy részéből hitbizományt alapított, úgymint: Csákvár, továbbá Faliget, Forna, Kőhányás és Nánás pusztai, valamint Boglár, Kozma, Nagy-Almás községekben fekvő birtokrészeiből.

¹⁷ »Értsük meg egymást« című röpirat, 1875., 35. lap, és Mayer Bernát Élményei, valamint Karl-Fridrich Graf Witzthum Denkwürdigkeiten, 1864–1866. London, Gastein, Sadowa, a magyar dolgokra vonatkozó része.

1878 április 13-án az aranygyapjas rendjelt nyéré; ő családunkban e rendjel tizenkettedik lovagja. Meghalt 1890 nov. 8-án agyszélhűdésben, Pirnában, a Drezda melletti szanatóriumban.

A halála után megjelent különböző — pártérdekből, pozitív bizonyíték nélkül ellene irt — hirlapi cikkek egészen más színben kívánták őt feltüntetni, az ő befolyásának tulajdonítván, hogy Magyarországgal Schmerling miniszteriuma alatt a kiegyezés létre nem jött, valamint hogy Belcredit 1865-ben a pátens felfüggesztésében támogatta, és 1866-ban a nikolsburgi békekötést ellenezte volna; mindezeknek valósága felett csak akkor mondhatunk ítéletet, a midőn ezen szomorú időkre vonatkozó adatok előttünk feltárva lesznek.

Neje, *herczeg Lobkowitz Polixena*, herczeg Lobkowitz Ágostonnak herczeg Schwarzenberg Mariannától 1830 november 21-én született leánya. Férjhez ment Prágában, 1854 október 5-én. Csillagkeresztes és palotahölgy volt. 1879 október 5-én ülte meg ezüstlakodalmát Csákvártt. 1890-ben a mayerlingi Carmeliták zárdájába vonult vissza, hol november 21-én fogadalmát letévé.

Gyermekei: *Francziska-Anna*, sz. 1856 szeptember 24-én. Férjhez ment Bécsben, 1877 január 15-én herczeg Hohenlohe-Waldenburg Clodwighoz. Csillagkeresztes hölgy volt. Meghalt Abbaziában, 1884 január 10-én. Eltemettetett junius 8-án, a sági családi sirboltban.

Berta-Marianna, sz. 1857 szeptember 26-án. Férjhez ment Bécsben, 1878 április 29-én, herczeg Oettingen-Spielberg Emilhez.

Miklós-Móricz, sz. 1855 szeptember 20-án. Kamarás. A polgári házasság létrejötte ellen tevékeny állást foglalt 1894-ben.

Neje, *hg Schwarzenberg Francziska*, hg Schwarzenberg Adolfnak hg Lichtenstein Idától 1861 szept. 21-én született leánya. Eljegyzése Bécsben, 1880 febr. 2-án történt; esküvője ugyanott, ápr. 14-én.

Gyermekei: *Mór-János*, sz. 1881 ápr 27-én. — *Alajos*, sz. 1883 jul. 18-án. — *Mária-Polixena*, sz. 1886 nov. 18-án, Bécsben.

A CSEKLÉSZI ÁG.

Ferencz, horvát- és tótországi bán, *Ferencz* és *Pálffy Szidónia* fia, sz. 1715 szeptember 19-én. Előbb kamarás, 1735-ben moson megyei főispán,¹ később az udvari kamara tanácsosa lett. 1744-ben belső titkos tanácsos volt. 1751-ben távollevő testvérbátyja, *Miklós* helyett, ki ekkor koronaőr volt, letette az esküt. 1763-ban Magyarország kancellára volt. A sz. István-rendjel alapításakor, 1764-ben, — melynek eszméje *Ferencztől* eredt és mely iránt a királyné melegen érdeklődött² — e rendjel kancellára lett, és ennek nagykeresztjét augusztus 20-án, rectius május 5-én nyerte;³ ez alkalommal — mint mondja a családi hagyomány — a királyné személyesen, tulajdon keresztjét tűzé *Ferencz* mellére, azon meghagyással, hogy valahányszor utódainak valamely tagja e rendjelre — mely örök időkig a család tulajdonában maradt — érdemesítené magát, mindannyiszor ezen keresztet hordja.⁴ 1777-ben főudvarmester és aranygyapjas vitéz volt. Az 1778. évi hadjáratához a megyék és nemesség által kiállított haderő létrehozatalában nagy része volt; ő maga száz lovast szerelt fel. 1783 augusztus 17-én Horvát- és Tótországok bánja lett.⁵

¹ Bél Mátyás, *Adparatus*.

² Marczali, id. hely., 229—230.

³ E rendjel századik évfordulójának emlékére kiadott hivatalos Album.

⁴ Vasárnapi Ujság, 1863. évf., 52. szám, 478. lap szerint; mit utólagosan ír, hogy tudniillik e rendjelt utoljára gr. Eszterházy Károly a főajtónállómester hordta volna, nem áll, minthogy ez a sz. István-rend kiskeresztjét bírta.

⁵ Századok, xii., 503. — Magyar Encyclopaedia, A bánok névsora.

1784 május 8-án József császár germanizáló rendszere ellen benyújtott és alapos okokkal támogatott felirata eredménytelen maradt, sőt a császár dorgatóriumát vonta maga után. Ő nem tartozott azon emberek közé, kik minden szeszélynek engedve, kivált Magyarországgal szemben, fejet hajtottak. Már 1770 körül egy ismeretlen francia követ, — valószínűleg Durfort — egyik tudósításában a bécsi udvart ecsetelve, ezeket írja Ferenczről: »Felvilágosult fő, igazságos, tövises állásán nemzete bizalmát bírja, az uralkodóné akaratának nem hódol eléggé; ez által állását kockáztatja, vagy legalább befolyását nem igen öregbíti.« A l'Orian nevű szabadkőművesek páholyának nagymestere volt.⁶ Ő alapította a cseklészi hitbizományt, övé volt Szered, Szencz, Tallós stb. A szenczi convictus és a tallósi árvaház részére tulajdon építményeit ingyen engedé át;⁷ ez utóbbi alapítványához tízezer forinttal járult.⁸ Meghalt 1785 november 7-én.⁹

Neje: *báró Durville Antónia*.¹⁰

Gyermekei: *Anna-Eleonóra*, gróf Niczky István neje. 1779 körül gróf Sztáray Mihályné. Meghalt 1820-ban.

Ferencz, az udvari magyar kancellária tanácsosa, Ferencz és Durville Antónia fia, sz. 1758 február 6-án. 1780 jun. 25-én, a budai egyetem ünnepélyes megnyitása alkalmával hirdettetett ki kamarássá való kineveztetése. 1793 körül mosonmegyei főispán volt. Az 1790—1791. évi országgyűlésen az adórendszer-kidolgozó országos bizottságnak tagja volt. 1796-ban az udvari magyar kancellária tanácsosa. 1808-ban hatezer forintot adományozott a Ludovika-Akadémiára. Meghalt Cseklészen, 1815 november 18-án.

Neje, *herczeg Grassalkovics Erzsébet*, csillagkeresztes és palotahölgy.

⁶ Wertheimer Ede, *Zwei Schilderungen des Wiener Hofes* 10. és 32. lapokon. — Kolozsvári levéltárunkban egy diploma, a Ferencz aláírásával.

⁷ Palma, *Not. Reg. Hungar.*, III., 413.

⁸ Magyar Encyclopaedia sub. *alapítványok*, 254.

⁹ Pray, *Syntagma histor. Sigillorum*, 134.

¹⁰ Volt talán egy második neje is, ki, gr. Eszterházy Bálint Élményei szerint, egy színésznő lett volna; lásd a »Pester Lloyd« 1869. évf., 179. szám, a tárczában.

Gyermekei: *Franziska*; férjhez ment 1800 szeptember 8-án gróf Zichy Károlyhoz. Meghalt 1804 július 3-án.

Karolina, sz. 1786 márczius 18-án. Férjhez ment 1804 május 27-én gróf Wolkenstein Ernőhöz. Meghalt Linczbén, 1829 augusztus 27-én, negyvenhárom éves korában. Bécsben temetett el.

Antal, sz. 1789-ben. Meghalt 1803-ban, tizennégy éves korában.

József, sz. 1791 november 24-én. Kamarás volt. Meghalt magtalanul, 1847 május 12-én, ötvenöt éves korában. Eltemetett Cseklészen. Övé volt a cseklészi hitbizomány, Sencz, Alsó- és Felső-Diós tartozmányaival stb.

Neje kettő volt; az első *herczeg Metternich-Vinneburg Mária*. Férjhez ment 1817 szeptember 15-én. Meghalt 1820 jun. 20-án. Szellemdús hölgy volt, kiről Talleyrand Metternich herczeghez irt leveleiben nagy elragadtatással szól.

Második neje *gróf Brezobrazow Ilona*, gróf Appraxon Demeter özvegye volt. Férjhez ment 1841 júliusában, meghalt 1891 augusztusában, kilenczvenegy éves korában, a rakiczoni kastélyban, Ausztriában.

Mihály, sz. 1794 november 19-én. 1816-ban kamarás volt. Egy huszárezredben kapitányságot viselt; az 1825. évi országgyűlésen a nevelésügyben tartott szabadelvű beszéde miatt kérdőre vonatván, a hadseregből kilépett. 1827-ben a Magyar Tudományos Akadémia alapítására tízezer forintot adományozott. Magtalanul halt meg Bécsben, 1766 márczius 29-én. Eltemetett a hitzingi sirkertben állított sirboltban. Övé volt Tallós.

Neje, *báró Opdemham-Schopping Zsófia*, csillagkeresztes és palotahölgy, előbb gróf Fünfkirchen János özvegye volt; született 1780 augusztus 4-én. Férjhez ment 1817 május 1-én, meghalt 1844 augusztus 15-én. Pápán temetett el.

Károly, főajtónállómester, Ferencz és Grassalkovics Erzsébet negyedik fia, volt ágazatának továbbterjesztője; sz. 1799 nov. 3-án. 1831-ben kamarás lett. Előbb Tolna-, később Győrmegeye főispánja volt, továbbá belső titkos tanácsos és főajtónállómester.

Az 1839–1840. évi országgyűlés alatt főlovászmester. 1840-ben a sz. István-rend kiskeresztjét nyeré. 1848-ban a horvátok ellen mozgósított nemzetőr-seregnek parancsnoka volt; egy ideig a Dráva mentén szállásolva, Siklóson állomásozott, és a Philipovich-féle hadosztály elfogásához segédkezet nyújtott. Meghalt Hitzingben, Bécs mellett, 1856 október 2-án, ötvenhét éves korában. Pápán temettetett el. Arczképe a szegzárdi megyeház termében megvan. Övé volt a szeredi uradalom.

Két neje volt; az első *báró Perényi Antónia*, csillagkeresztes és palotahölgy, sz. 1801-ben. Férjhez ment 1820 január 4-én, meghalt 1847 április 23-án, negyvenhat éves korában. Eltemettetett Pápán.

Ettől gyermekei: *Károly*, sz. 1822 április 5-én, és tizennyolcz éves korában, 1840 január 24-én meghalt. Eltemettetett Pápán. — Továbbá *Antal*, *Ferencz* és *Ernö*. Lássuk rendre:

Antal, sz. 1820 október 3-án. Kamarás. Egy ideig attasé volt a londoni követségnél. 1866 október 22-én a sz. István-rend kiskeresztjét nyeré. 1867 június 8-án, a koronázáson, Tótország zászlóját vitte. Birtokai: Hódi, Tallós, Szempcz és a cseklési hitbizomány. Meghalt Cseklészen, 1889 július 15-én. Az egyház sirboltjában temettetett el.

Neje, *herczeg Trubetzkoy Vera*, sz. 1830-ban. Férjhez ment 1848 májusában. Meghalt Pozsonyban, 1861 február 20-án, harmincegy éves korában. Hódiban temettetett el.

Gyermekei: *Ferencz*, sz. 1856 deczember 28-án. Meghalt Pozsonyban, 1864 májusában, himlőben.

Mihály, sz. 1853 július 11-én.

Neje, *cseszneki gróf Eszterházy Antónia*, Eszterházy Imrének gróf Rossi Alexandrinától 1868 október 10-én született leánya. Férjhez ment 1887 június 7-én Pozsonyban. Az egyházi szertartáson jelen voltak Frigyes főherczeg, neje, a főherczegnő és két leánya.

Ferencz, Károly és Perényi Antónia fia, sz. 1823 okt. 12-én. 1843-ban főhadnagy volt. 1847-ben kapitány az 59. számú sor-ezredben. 1850-ben kilépett a hadseregből.

Neje, *cseszneki gróf Eszterházy Amália*, Eszterházy Pálnak gróf Viczay Amáliától 1839 márczius 10-én született leánya. Férjhez ment Pozsonyban, 1864 október 4-én.

Ernő, Károly és Perényi Antónia fia, sz. 1826 január 18-án. Birtoka: Felső-Szeli (Pozsonymegye).

Neje, *Tengoborszka Euphémia*, sz. 1826 május 14-én. Férjhez ment Petersburgban, 1854 január 15-én.

Gyermekei: *Alexandrina*, sz. 1856 január 18-án. Férjhez ment Pozsonyban, 1878 április 27-én, gróf Apponyi Sándorhoz.

Miklós, sz. 1858 június 3-án. Meghalt Pisában, a Borghese-palotában, 1895 május 28-án; az ottani sirkertben lett ideiglenesen elhelyezve. Eltemetett június 5-én Felső-Szeliben, a sirkertben.

Neje, *Borghese Camilla*, Borghese Pál sulmonai herczeg és gróf Apponyi Ilona leánya. Az esküvő Turinban volt, 1892 november 12-én.

*

Második neje Károly fő-ajtónállómesternek *Felder Vilma* volt. Meghalt Bécsben, 1882 márczius 29-én.

Ettől gyermekei: *Leontina*, sz. 1846 december 21-én. Gróf Csáky Zénó neje lett, 1864 május 28-án, Bécsben.

Károly, sz. 1848 november 30-án. Birtokai: Szent-Ábrahám, Diószeg mellett, Pozsonymegyében, továbbá Farkashida, hol 1881-ben a katolikus népiskola részére házat és telket adományozott.

Két neje közül az első *Stauber Paula*, sz. 1841-ben. Férjhez ment 1876 június 29-én. Meghalt Badenben, Bécs mellett, 1881 december 13-án.

Második neje *Hamilton-Charters Mária-Elvina* volt, született 1859-ben. Férjhez ment 1882 november 15-én Angliában,

a Stocke-parkbéli kastélyban. A megismerkedés regényszerű volt; tudniillik a Hamilton-Charters-család hajója utazás közben a Niluson felborulván, a véletlenül ott lévő Eszterházy Károly a veszélyből kimenté őket.

Ettől gyermeke: *Mihály*, sz. 1884 április 20-án.

Károly, egri püspök, Ferencz és Pálffy Szidónia fia, született 1725 május 4-én. Tanulmányait Pozsonyban kezdé. 1741-ben, tizenhat éves korában papi ruhát öltött és tanulmányait Nagy-Szombatban folytatá.

1744-ben ráthóti prépost lett, és a theologiai tanulmányok végett Rómába ment, hol a Collegium germanicum lajstromába 1745 október 29-én beiratá magát; kitünően tanult. Theologiai laureatus doctor lett, valamint a novitioroknak magistere volt. A legjobb emlékek hátrahagyásával — mint a fentidézett lajstrom, honnan ez adatokat meritém, fentartja — távozott el 1748 augusztus 31-én, mint fölszentelt pap.

Innen hazatérve, 1750 augusztus 27-én esztergomi kanonok lett. 1751-ben »Három idvességes kérdés« című tizenkettedrét, Pesten nyomtatott munkáját kiadá,¹¹ és sz. Tamásról nevezett prépost lett. 1755-ben helytartói tanácsos, 1759 november 6-án váci püspök lett. 1761-ben tevő le a váci székesegyház talpkövét,¹² és ugyanezen év június 29-én, Péter és Pál napján, egri püspököknek neveztetett ki; e püspöki megyét harmincznyolcz évig kormányozta.¹³ Az 1764—1765. évi országgyűlésen, mint

¹¹ Sándor, Magyar könyvesház, 107.

¹² 1818. évi Tudományos Gyűjtemény, IV., 19—28.

¹³ Pray, Specimen Hierar. Hungar., I., 223. — Pray ugyan azt írja, hogy 1762-ben lett egri püspök; azonban ez tévedés, mert 1761. másik felében, egy bronz-érem nyomán Migazzi Keresztély, a bécsi érsek, már újból, másodszor a váci püspökség adminisztrátora volt. — Ily tévedés fordul elő a »Hazánk« című történelmi közlönyben, III., 385. l., hol ez áll: 1754-ben, midőn *Károly*, *váci püspök rendeletére* a mezőtúri protestáns egyház elfoglalása történt, a templomot bezárni akarónak valami Törő Pál nevű, állítólag kardjával ennek kezét levágta volna. Ezen állítás ellen szól azon tény, hogy Károly csak 1759-ben lett váci püspök, és így nem az ő rendeletére záratott be az egyház.

az egyesült Heves- és Külső-Szolnokmegye főispánja, bizottsági tag volt.¹⁴

Egerben a püspöki lakhoz kápolnát csatolt, a püspöki egyházat márvány-oltárral és sz. János képével diszíté, püspöki megyéjében, valamint uradalmaiban számos egyházat és iskolát építtetett, alapítvánnyal látván el; összesen tizenöt plébániát alapított. 1770-ben építteté az egri lyceumot, mely a könyvtárral, a szükséges építményekkel, valamint a csillagdával egy millió forintba került; alaptőkéül ötszázezer forintot hagyományozott. Nevéről Eger egyik külvárosát Károly-városnak nevezték. A készülendő hadjárathoz 1778-ban kétszáz lovaszt állított.¹⁵ 1780-ban belső titkos tanácsos volt. 1782-ben — hír szerint — nem fogadá el József császártól, kinek törvénytelen eljárásai ellen gyakran tiltakozott, a neki küldött sz. István-rendjel nagykeresztjét gyémántokban.¹⁶ Neki tulajdonítják azon feleletet, melyet József császárnak mondott volna, midőn fenyegeté, hogy püspökségétől megfosztja, ha rendeletheinek ellenszegül: »Akkor tehát haza megyek, és ott is úr leszek«.

Több munkája jelent meg nyomtatásban; így: »Reflexiones Episcopi in Hungaria Anno 1775. 10-ma May Excels. Cons. Reg. Locum. representatae.« Nyomatott Egerben, 1775. — »Az 1775-iki Esztendőben tartott Jubileumról.« Nyomatott Egerben, 1776. — 1778-ban az »Egri ritulálé«-t, és még elébb, 1776-ban, a »Vasár- és ünnepnapi Evangeliumok- és Leczkék«-et magyar fordításban adta ki.

Meghalt 1799 jun. 14-én. A halotti beszédet Novák József és Somogyi Leopold tarták.¹⁷

¹⁴ Az 1765. évről ismerek egy gúnyíratot, melynek ez a czíme: »Magyarország néhai Dioetallis Pasquillusa 1765.« Közölve a Borsszem Jankó című élelclapban, 1869. évf., 54. szám; a Károlyra vonatkozó, de reá épen nem találó passzus így hangzik:

Eszterházy Püspök maga hasznát nézi,
Nemes Ifjúságnak a szájába teszi.
Hogy ostoba legyen, maga észre veszi,
Sok titkos bűneit ekképpen tetézi:

Vigyáz Dézmájának szaporodására.
Szép Pásztor! Juhoknak ki vagy Fojtására,
Menne ki belőled a Lélekző pára,
Hogy meghült tetemed fordítsák hátára.

¹⁵ Századok, XII., 503.

¹⁶ Fessler, id. hely., x., 557.

¹⁷ Sándor, id. hely., 223., és Molnár János, Magyar könyvesház, xiv., 52. — Viselt dolgairól bővebben lehet olvasni a Magyar Tudományos Gyűjtemény 1818—1819. évi kiadványaiban, hol arcképe is megvan, továbbá a magyar Encyclopaediában, sub alapítványok, II., 226.

VIII. számú tábla. Ifjabb fraknói vagyis a grófi ág.

Gróf Eszterházy									
sz. 1583.									
2-ik neje: Ny									
sz. 1605.									
Ferencz, semptei főkapitány									
sz. 1641.									
1-ső neje: Illiészázy Ilona, sz. 16									
2-ik neje: Tököly. K									
2-től: Mária	Krisztina	Borbála	Francziska	Erzsébet	Anna	Antal, sz. 1678			
sz. 1672., † 1689.	apáca	apáca	apáca	1689.	1696.	1-ső neje:			
Batthyány						2-ik neje:			
Ferenczné						3-ik 1			
1-től: Mária	2-től: Antal	Bálint, francz a ezredes, † 1746.				3-			
sz. 1696., † 1697.	sz. 1704. †	Nogaredé Philippine, sz. 1718., † 1792.							
		Bálint, sz. 1740., † 1805., francz a tábornok				Mária			
		Hallwyl Orsolya, sz. 1767.				sz. 1741.,			
Gáspár, sz. 1783., † 1838.		Ulászló, sz. 1797., † 1876.				Alme			
Weissenwolf Marianna, sz. 1795., † 1866.		francia ezredes							
Bálint, sz. 1814., † 1858.		Miklós, koronaőr, sz. 1711., † 1765.				Károly	Ferer		
nagykövet utolsó ez ágból		a tatái ág				püspök	sz. 1715.,		
		Lubomirska Anna				sz. 1725.	bánu		
János	Ferencz	Mária	Anna	† 1799. a cseklés					
sz. 1747., † 1796.	sz. 1746., † 1811.	1822.	† 1830.	Dürville					
Pálffy Mária	nagykövet	Fekete	Amadé	Ferencz, sz. 1758.					
sz. 1747., † 1799.	Stahrenberg Mária	Ferenczné	Antalné						
Miklós	Jozefa	Francziska	Karolina	Antal					
sz. 1775., † 1856.	sz. 1777., † 1843.	† 1804.	sz. 1787., † 1829.	sz. 178					
Roisin Francziska	Eszterházy Jánosné	Zichy Károlyné	Wolkenstein Ernőné	† 1803					
sz. 1778., † 1845.									
Miklós	Marianna	Pál, honvédezredes	Francziska	Mór, miniszter					
sz. 1804., † 1885.	sz. 1802.	sz. 1805., † 1877.	sz. 1810., † 1844.	sz. 1809., † 1890.					
Plettenberg Mária	† 1877.	Eszterházy Ilona	Károlyi Istvánné	Lobkovitz Polixena					
sz. 1808., † 1861.		sz. 1835.		sz. 1830.					
Pál	Miksa	Miklós	Mór, sz. 1856.	Jenő, sz. 1857.	Ferencz, sz. 1859.	Pál, sz. 1861.	Sandor, sz. 1868.	Marianna, sz. 1865.	Francziska
sz. 1834.	sz. 1837.	sz. 1839.	Stockau Paulina						sz. 1856., † 1884.
† 1885.	† 1883.	†	sz. 1858.						Hohenlohe
	Caroll Sára	Mária	Pál						Clodwigné
	sz. 1840.	sz. 1882.	sz. 1883.						

y Miklós, nádor
 , † 1645.
 áry Krisztina
 , † 1641.

ny (ki a VII. sz. táblán)
 , † 1683.
 46., † 1669. ettől maradéka nincs
 ata, sz. 1655., † 1701.

l., † 1722., Rákóczy tábornagya
 Erdödy Julianna, † 1696.
 Nigrelli Marianna, 1701.
 neje: 1722. ismeretlen
 tól: N. apátné
 Vigan vagy Nimesben
 nna
 † 1823.

ria, sz. 1789., † 1848.
 Murray Albertné

icz József Mihály László
 † 1785. sz. 1719. sz. 1771.
 sz. ág Paar Ven-
 Antónia czelné

, † 1815., udvari kancellár, tarásos
 Grassalkovics Erzse

József, sz. 1791., † 1847
 1. neje: Metternich Mária, † 1820.
 2. neje: Brezobrazow Ilona

1-től: Ferencz
 Károly sz. 1823.
 sz. 1822. Eszterházy Amália
 † 1840. sz. 1839.

ertha Miklós Ferencz
 1857. sz. 1855. sz. 1856.
 tingen Schwarzenberg † 1844.
 milné Francziska
 sz. 1861.

Mór Alajos Mária
 sz. 1881. sz. 1883. sz. 1886.

József, sz. 1682., † 1748., országbíró
 1-ső neje: Eck Mária, sz. 1681., † 1739.
 2-ik neje: Saur Antonia, 1740., ettől maradéka nincs
 Mária József, tábornok József János
 † 1712. sz. 1714., † 1762. † 1715. sz. 1718.
 Pálffy Antónia † 1720.
 sz. 1724.
 Sidonia
 † 1743.

Mária, sz. 1791., † 1874.
 Friebert Károlyné

Jozefa Sidonia Terézia
 † 1728., † 1795. 1730. Batthyány
 Windischgráz Königssegg Ádámné
 Józsefné Ferenczné
 Katalin
 Valorné
 Philippine
 Batthyány
 Tivadarne

Anna, Niczki Istvánné
 Sztárai Mihályné

Mihály, sz. 1794., † 1866.
 Opdemham Zsófia
 sz. 1780., † 1844.
 Károly, sz. 1799., † 1856.
 főajtónálló mester
 1. n. Perényi Antónia, † 1847.
 2. n. Felder Vilma, † 1882.

Antal Ernő, sz. 1826.
 sz. 1820., † 1889. Tengoborska
 Trubeczko Vera Euphemia
 sz. 1830., † 1861. sz. 1826.
 2-től: Károly
 Leontine sz. 1848.
 Csáky 1-ső neje:
 Zenóné StauberPaula
 † 1881.
 2-ik neje:
 Hamilton
 Mária
 2-ik nejétől:
 Mihály
 sz. 1884.

Mihály Alexandrina Miklós
 sz. 1853. Apponyi sz. 1858.
 Eszterházi Sándorné † 1895.
 Antonia sz. 1856. Borghese
 sz. 1868. Camilla
 sz. 1869.

A CSESZNEKI ÁG.

I. báró Eszterházy Dániel, királyi kamarai tanácsos. Ferencz, pozsonymegyei alispán, és Illiészházy Zsófia fia, sz. 1585 jul. 26-án. Alig húsz éves korában, a Bocskai-felkeléskor ennek hive volt, és 1606 körül Sklabinát, Révay Péter birtokát szinleg adományul nyeré a fejedelemtől, Illiészházy István közbenjárásával, ki ezen tény által Révaynak e birtokát a sok alkalmatlan felkérőktől megmenteni óhajtván, a béke helyreálltával Dániel kezeiből visszavéve, ismét a régi birtokosának tulajdonába szolgáltatá. Ágostai vallású szülőktől származva, testvérbátyja, Miklós közreműködésével a katolikus hitre tért. Életének első korszakát fegyver között tölté, és még később is, 1620 körül, a lándzséri várőrségnek egy része felett parancsnokolt.¹

1618 július 1-én, II. Ferdinánd király koronázásán, étekfogó (dapifer) volt, és aransarkantyús lovaggá üttetett.² 1619-ben bárói czimet nyert;³ ugyanezen év utolsó felében Bethlen Gábor Magyarországra rontván, a fejedelem pártján találjuk. 1620-ban jelen volt a besztercebányai országgyűlésen. Maga Miklós, testvérbátyja, midőn a pártok számerejét körvonalozá, azok közé sorozá, »*kit az kéntelenség vitt reá*«, hogy a fejedelemmel tartson ;

¹ Szalay László: *Eszterházy Miklós*, Magyarország nádora, I. köt., 153., és *Történelmi Tár*, 1886. évf., 295.

² Ortelius Rediv., II., 62–63., és *Erdélyi Tört. Adatok*, III., 191.

³ A diploma pozsonyi levéltárunkban, fasc. A. Nr. 14.

midőn azonban a királyi párt iránti rokonszenvét a fejedelem észrevevé, nádora, Thurzó Imre által Nagyszombatban, 1621 január havában elzárata. E szigorú eljárásnak oka tulajdonképen az volt, hogy a német táborból visszatérő kémet kihallgatá és ennek közléseit a feljelentés előtt másoknak elbeszélte. A fogásból azonban sikerült neki Bouquoi táborába szökni, minek következtében Bethlen száműzé őt.⁴

Az államnak régebben tett szolgálataiért évi fizetése már 1623-ban szabályozva volt, és 1625-ben, a soproni országgyűlésen, királyi kamarai tanácsos lett.⁵ 1626-ban, a fejedelemnek Brandenburgi Katával történt menyegzőjén, a nádor személyét képviselő, Kassán;⁶ a május közepén Bécsben tartott tanácsülésen, mely Bethlen Gábor újabb hadi készülődésének visszatorlásáról gondoskodott, részt vett, szeptember 10-dike táján pedig Galgócra küldé a nádor, a királyi hadak segítségére odaérkezett Wallensteinnek némi üzeneteket megviendő.⁷

1627 szeptemberében Szőnyön találjuk, mint a békealkudozó bizottságnak már májusban kinevezett tagját.⁸ Utasítása, valamint testvérbátyjával, Miklóssal e tárgyra vonatkozó levelezése pozsonyi levéltárunkban megvan.⁹

1628-ban a hódolt helységek ügyében Körmenden tartott gyűlésnek elnöke volt,¹⁰ és december 3-án adományul nyere egy rész-birtokot Fehér-Egyházán, melyet 1629 január 2-án a nagyszombati jezsuitáknak adományozza, egy kisebb részlet lefizetése mellett.¹¹

1630-ban a protestánsoktól visszafoglalta a domaniszi, 1634-ben pedig a beczkói egyházat.¹²

4 Kazy, *Histor. Hungar. Pars, I., Libr. 3., pag. 191.* — Szalay, Eszterházy Miklós nádor, I., 67., 138., 187., és Anonymus, Magyarország Bethlen Gábor támadásakor állapotról etc., 66. lap. Továbbá: *Történelmi Tár*, 1885. évf., 668.

5 Fasc. A. Nr. 58., és fasc. 100. Nr. 3.

6 Szalay, Eszterházy M. nádor, II., 248—260.

7 Ugyanott, 373.

8 Magyar Történelmi Tár, VIII., 13.

9 Fasc. 100. Miscellanea Nr. 132., 133., 134.

10 Magyar Történelmi Tár, VIII., 28.

11 Rupp Jakab, Magyarország Helyrajzi Története, I., 111. lap.

12 *Histor. Diplom. de Statu Relig. Evangelicae in Hungar.* Appendix, 22.

1633 márczius 19-én Bécsben kelt oklevél nyomán engedélyt nyert bárhol a császári birodalomban birtokot szerezhetni, valamint ekkor nyeré a csehországi incolatust is.¹³

1635-ben kibékíté a nádort Pázmány bibornokkal,¹⁴ és a Szilézia felőli határjárato bizottságnak tagja volt;¹⁵ továbbá királyi adományból, Baracskey István magszakadtával, Ferenczffy Lőrincz-czel egyetemben ennek következő birtokrészeit nyeré, úgymint: a misénit Trencsénmegyében, a nagybaracskeit, pázsitit, kolécsnait Barsmegyében, a csermendi, vicsápi és apáthi részeit Nyitra-megyében; a Ferenczffy-féle részek ennek defectusával 1641-ben, nádori adományozás útján, szintén ő reá szállottak,¹⁶ melyeknek birtokbavétele sok perlekedéssel és áldozatokkal járt.

1636-ban adományul nyeré II. Ferdinánd királytól a *cseszneki* várat a hozzá tartozó birtokaival, tóthi Lengyel Jánossal és Boldizsárral egyetemben fiú-ágra, az egymást öröklési joggal.¹⁷ 1643-ban megvevé a Lengyel János, az 1643–1647 évek között pedig a Lengyel Boldizsár részét; ez összes birtokok egyharmadát 1645-ben Hosszuthóty Györgytől váltotta magához.¹⁸ Lehoczky stemmatographiájában ugyan azt állítja, hogy Dániel ezen részt az általa a török fogságból kiváltott Hosszuthótytól hagyományilag nyerte volna; okleveleinkből csak annyit tudunk, hogy Hosszuthóty György magát a török fogságból kiváltandó, vasmegyei szentkirályi curiáját Debreczeni Anna-Rumy Mihálynénak, a Dániel anyósának 1642-ben négyezer forinton adá el.¹⁹

A cseszneki várban, mint a győri várerődítés hálózatainak végházában, bizonyos számú őrséget kelle tartania. Eszterházy János, a Dániel fia, győri alparancsnok bizonyosága szerint e várban ötven gyalogos és ugyanannyi lovas elfért. Villányi²⁰ szerint

¹³ Fasc. A. Nr. 68., és fasc. 100. Nr. 349., valamint az 1881. évi góthai Kalendár.

¹⁴ Magyar Történelmi Tár, x., 65–66.

¹⁵ Corp. Jur. Hungar. artic. 56.

¹⁶ Fasc. 86. Nr. 2., 3., 8., 9.

¹⁷ Fasc. 37. Nr. 8.

¹⁸ Fasc. 37. Nr. 14., 16., 102., 103.

¹⁹ Fasc. 24. Nr. 16., és fasc. 76. Nr. 25.

²⁰ Győrvár és Viszonyai, 93. lap.

húsz lovasnak és ötven gyalogosnak lett volna helye. Ezen Dánieltől származó családtagok a »perpetui de Csesznek«, vagyis »Csesznek várának örökös kapitányai« czimet viselik.

1641-ben, mint a nagyszombati Akadémia által ad hoc választott ítélőbíró, két tanulót az Akadémia udvarán lefejeztetett; ennek oka a tanulók és polgárság közt már huzamosbb időtől fogva tartott czivódás volt. Ezen esetet Kazy történelmében részletesen írta le.²¹

Az 1641–1642. évek között Révkomáromban, illetőleg Szőnyben, a törökkel kötendő béke körül, mint bizottsági tag fáradozott.²²

1644-ben, Csernel György hűtlensége következtében, nádori adománynyal a csernelházi kastélyt nyeré, a hozzátartozó birtokokkal; ellenben, minthogy az 1645-diki mozgalmak alatt Rákóczyval tartani nem akart, beczkói és hozzátartozó birtokrészeit elveszté, melyeket ez év július 9-én Illiészházy Gáspár nyere adományul a fejedelemtől.²³ 1647-ben Bazin és Szentgyörgy birtokok miatt a Pálffy Pál és Miklós között keletkezett egyenetlenséget a király parancsából kiegyenlité. 1647–1649-ben az országos számadásokat megvizsgáló bizottságnak tagja volt;²⁴ ez utóbbi évi országgyűlésen négy felszerelt katonát állított a haza védelmére.²⁵

Meghalt 1654 június 14-én,²⁶ alkalmasint Semptén, rendes tartózkodási helyén. Mily közbecsülésben részesült, igazolja Wesselényi Ferencznek, a későbbi nádornak egy levele, melyben Dánielt »becsületre méltó Patriarchá«-nak nevezi.²⁷ Eltemettetett Nagy-Szombatban, a jezsuiták egyházában, családunk sirboltjában.

²¹ II. rész, v. könyv, 43. lap.

²² Szalay, Magyarország Története, IV., 582. — Magyar Történelmi Tár, VIII., 158.

²³ Fasc. 98. Nr. 157., és Kemény József gróf, Diplomatar., az erdélyi muzeumban, in Appendice, utalva az eredetire, mely a budai kamarai levéltárban: Liber Reg. Georgii Rákóczy, x., pag. 483.

²⁴ Fasc. 100. Nr. 135., és Corp. Jur. Hungar. artc. 155. és 99.

²⁵ Fasc. 100. Nr. 277., és Kazy, id. helyen, II. rész, VI. könyv. 141.

²⁶ Kazy, II. rész, VIII. könyv. 174., és Magyar Történelmi Tár, VI., 95.

²⁷ Kazy, II. rész, VII. könyv. 164., és Történelmi Tár, 1880. évf., 226. — Dániel fenhagyott családi feljegyzéseit lásd az Oklevéltárban, 105. szám alatt.

Neje, *rábadoroszlói Rummy Judit*, Rummy Mihály és Debeczenyi Anna leánya, sz. 1606 november 1-én. Menyegzője Lakompackon 1623 február 20-án volt. Juditnak rendes lakása özvegyisége alatt Nagyszombatban volt, hol 1663 táján halhatott meg.²⁸ (Leszármazottjai a IX. és X. táblákon.)

Teljes kort ért gyermekei: *I. János, Tamás, Zsigmond, I. Gáspár, I. Mihály, I. György* és *I. Imre*, kikről lejjebb lesz szó. — Leánya, *Mária-Magdolna*, sz. Beczkón, 1633 február 19-én. Férjhez ment Galanthán, 1652 jul. 31-én, mások szerint Érsekújvárt, jun. 30-án, Serényi Andrásához. Mint özvegy halt meg, gyermektelenül, 1672-ben.²⁹ — Atyjok halála után a testvérek között az osztály végett keletkezett egyenetlenséget Lippay

²⁸ Fasc. 6. Nr. 4. — Fasc. 60. Nr. 193. — Fasc. 68. Nr. 4. — Rupp, id. hely, I., 432. — Ide igtatom Rummy Judit anyai ágoni nemzedékredekének töredékét, a pozsonyi levéltárunk oklevelei nyomán (fasc. 23. Nr. 1., 13., 20., 21., 22., 24. — Fasc. 28. Nr. 33–34. — Fasc. 68. Nr. 1. — Fasc. 69. Nr. 1. — Fasc. 74. Nr. 5. — Fasc. 77. Nr. 1., 2., 3. — Fasc. 90. Nr. 1. — Fasc. 98. Nr. 74., 100., 101. — Fasc. 100. Nr. 253., 217.).

Gregorius de Veolcse 1444. consors Anna 1444.	Loranth de Sye 1465. 1477.	Michael Loranth litteratus 1468. 1502.	Joannes Loranth de Serke vel See 1550. 1574. Vice Comes C. Gömör et Zemplén	Michael Loranth senior 1571. non inter vivos coniux	Anna Loranth consors Joannis Hos- szuthoty 1560.	Barbara Loranth consors Georgii Debeczenyi Vice Mgistr. Tavernicor. 1569.	Anna Debre- czenyi	Juditha Rummy consors Danielis Eszter- házy 1623.
Dorothea Veolcse 1477.	Adrianus Zarka de Lukafalva	Joannes Zarka	Job Rummy de Rába Doroszló 1499.	Helena Zarka	Joannes Rummy 1548.	Wolfgangus Rummy 1552. consors Eva Rausár 1579. vidua de primo Anno 1581. vidua de secundo marito Paulo Zsámbokrét iuniore	consors: Michael Rummy 1592.	
Ambrosius Joláth de Jár	Ladislaus Kolosi	Anna Kolosi	Stephanus Josa de Sávoly	coniuux Barbara Josa 1546.	coniuux Josa 1546.			

²⁹ Fasc. 60. Nr. 209. — Fasc. 68. Nr. 7., 8., és a pozsonyi káptalan országos levéltára, Protocollum 46., folio 1386.

érsek kiegyenlítő.³⁰ — Dánielnek tizenhat gyermeke volt, kiknek nagyobb része kiskorában halt el. — Arczképét közli Videman Illés; utánzata megvan Orteliushoz, (olajfestmény), Fraknón, Galanthán és több családtagnál. — Megemlítem még, hogy 1637-ben Orosz Pál végrendeletében Dánielnek egy Nemhet nevű török foglyot hagyományozott, továbbá hogy Győrben egy házat birt, melynek szomszédja nyugotról a Balassa Zsuzsanna, elébb Petheő Gergelyné, utóbb Konsky Gáspárné háza volt.³¹

I. János, győri viczegenális és gróf, Dániel és Rummy Judit fia, sz. Kismartonban, 1625 január 27-én. 1636-ban tanulmányait Nagyszombatban folytató. 1650-ben elébb cseszneki, utóbb csepregi kapitány lett, 1655-ben³² Győr és az ahhoz tartozó végházak viczegenálisa.

1661 szeptemberében hajduival és huszáraival Tatánál egyesült Souchez tábornagygyal, és jelen volt Válnak rohammal való bevételénél; Ercsényt, Hamzsabéget, Zsámbékot és Csákát, mindmegannyi elhagyott váracsokat összerongáltatá.³³ Ugyanezen évben csatlakozott Forgách Ádám-, Batthyányi- és Nádasdyhoz, és velük Esztergom bevételét november 30-án sikertelenül kísérle meg.³⁴

1664-ben Zrinyi Miklós parancsnoksága alatt az ezévi hadjáratban részt vett,³⁵ valamint az előbbeni, úgy a következő években is gyakran portyázott a szomszédos török birtokokon, változékony szerencsével.

1671-ben azon katonai törvényszék elnöke volt, mely Sárkány János — Zrinyi egyik összeesküvő-társa — felett ítéletet mondott.³⁶

Midőn 1683-ban a török nagyvezér Bécs felé vonult, seregének egy részét Ibrahim, a budai basa, és Apaffy Mihály fejedele-

³⁰ Fasc. 60. Nr. 390. — Kazy, II. rész, VII. könyv, 175.

³¹ Fasc. 100. Nr. 244.

³² Fasc. A. Nr. 59.

³³ Orteliushoz, II., 202.

³⁴ Ugyanott, 206.

³⁵ Budapesti Szemle, 1867. évf., 23.

³⁶ Pauler Gyula, Wesselényi Ferencz és társai összeesküvése, II. rész, 197.

lem vezetése alatt Győr környékén hátrahagyá; ezek jun. 8-án seregeiket egybevonva, magát a várt is körülzárták. Ekkor itt János elébb Croy herczeggel megosztva, de julius 25-től kezdve — ez utóbbi eltávoztása után — a vezényletet ő maga, egyedül és önállólag vitte. A vár megvédése körül tanúsított erélyeért és buzgalmaért még ez év november 17-én grófi címet nyert.³⁷

1684-ben jelen volt a budai ostromnál; a parancsnoksága alatt levő ezer gyalogossal és ezerötszáz főnyi huszáraival egyesült a Lotharingiai herczeggel és Érd alatt, a Szerdár megverésében, julius 21-én részt vett. Zsarnóczay, Apaffy fejedelem követe, ki ekkor Buda környékén tartózkodott, azt írja relatiójában, hogy »Esterhás Jánosnak nagy becsületire szolgált az ott való létele«. ³⁸ A nem sikerült ostrom után is, még októberben, Buda környékén állomásozott, november elején háromszáz főnyi seregével a visszavonuló Lotharingiai herczeghez csatlakozott.

1685-ben, a várban helyettesül ifjabb Zichy Istvánt hagyva, julius 20-dika körül ismét a Lotharingiai herczeg vezérsége alatti, Érsekújvárt ostromló táborba készült.³⁹

1686-ban a második budai ostromnál is megjelent kétezer főnyi gyalog- és lovas-hajduival, mely sereghez a többi között testvéröccse: Eszterházy Zsigmond, a jászok és kunok kapitánya, és Mihály ezredes is tartoztak; julius 25-én érkezett a táborba, és a bajor fejedelem hadtestébe osztatott be. A vár vivásában neki jutott a magyarok részéről a legnevezetesebb szerep, minthogy később az összes magyar gyalogságnak, bármely generalatus alatt állott is, főparancsnokságával bízott meg. Julius 27-én, a vár megrohanása alkalmával, a vízi oldal felől, a romba dőlt várfal mögött foglalt állást; feladata volt innét áltámadást intézni az ellenségre, de katonái a tüzelést és

³⁷ A bécsi török ostromzár felmentésének emlékére, kétszázados évfordulóján, 1883-ban, Bécsben rendezett kiállítási okmányok alapján készült *Catalogus* nyomán, 147. szám alatt, és fasc. A. Nr. 16.

³⁸ Szalay, Magyarország Története, v., 277., és Századok, 1884. évf., 882. lap.

³⁹ Századok, VI., 251., és *Catalogus*. Széchen, III. köt. 31. lapon, a 90. és 94. szám.

az aknák felrobbanásait ki nem tarthatván, visszavonultak; augusztus 4-én azonban az alsóváros falain belül elhelyezett hajdúi erélyesen folytatták rohamaikat, és augusztus 5-én a második fal árkaiknak betöltését magukra vállalták; augusztus 10-én az alsó városfal hosszában, a vízi bástyaig vagyis német-negyedig terjeszkedve, árkokkal és mellvéddel biztosítva magát, az augusztus 29-én a bajor kerületre lecsapó törököt a várba visszazorítá. Budavár bevételénél tanúsított kitűnő szolgálatáért maga a haditanács ajánlá a királynak, hogy valamely birtokadományozás által jutalmaztatnék; és a Lotharingiai herceg is — a haditanácshoz intézett jelentésében — dicséretesen emlékezik meg róla: »Rühmet dessen Valor und in allen Occasionen erwiesene generose Kriegsdienste«. ⁴⁰ Ezen ajánlatok nyomán még ugyanezen évben a keszthelyi uradalmat nyeré adományul, tizezer tallér beírási összeg erejéig, melyet azután 1689-ben Batthyány Ádám-nak tizenhétezer forintot adott el. ⁴¹

1687 november 21-én vagy 22-én visszafoglalá Palotát; ⁴² ennek visszafoglalása ekképen adatik elő ⁴³: midőn János a palotai várt kétezer lovassal és ezer hajduval körülfogatá, rögtön elkezdé a hajdunép kerekas ágyúkkal a vár kerítését lödözni, mit a benlevő törökök szakálás puska- és ágyútűzzel viszonzottak; minekutána mindkét részről elestek néhányan, kijött egy török, azon kérdést intézve: »Mit akarnak?« »El akarjuk foglalni a várt«, felelék a hajduk. »Miért nem szóltatok előbb?« viszonzá a török, egyszersmind odadobván a vár kulcsait. Az így elfoglalt várban hatvanhét fegyverfogható és kilenczvenhét asszony találtatott. — Ugyanezen évben a Duna egyik ágát szabályozó bizottságnak tagja volt. ⁴⁴

⁴⁰ Szalay, Magyarország Története, v., 317., 325. — Deák Farkas, Budavár visszavétele, pag. 58., 72., 74., 76., 94. — Károlyi Árpád, Buda- és Pestnek ostroma, 1886. Pag. 319., 399., 428.

⁴¹ Fasc. 98. Nr. 4., 9.

⁴² Szalay, Magyarország Története, v., 403., és Engel, Geschichte d. Ungar. Reichs, v., 133.

⁴³ Vasárnapi Ujság, 1858. évf., 17. szám.

⁴⁴ Corp. Jur. Hungar. art. 16.

1688-ban Batthyány Ádám, Zichy István és báró Arejzaga seregeikkel egyesült, és Székesfehérvár visszafoglalásában részt vett május 19-én;⁴⁵ itt azután 1689-ben egy házat nyert adományul, ő és utódai a város polgárai közé vétettek fel.

Végül ez »ernyedetlen vitéz«, mint őt Szalay nevezi, 1692-ben meghalt.⁴⁶ A győri káptalani egyház Szentháromság kápolnájában temettetett el, hol még 1747-ben egyik halottas zászlója függött.⁴⁷

Talpig festett arczképe megvan Fraknón, ezen felirattal: »Ilmus dns. Comes Joannes Esterhás de Galanta sac. caes. raeque matis cons. eques ac praes. lauriensis et conf. annex. vicegeneralis 1683.«⁴⁸

Neje, *Ocskay Magdolna*, Ocskay Zsigmond és Elefánty Mária leánya.⁴⁹ 1665-ben, de már elébb is férjnél volt. 1715-ben még élt, midőn az ezévi országgyűlésre mint özvegy meghívatott. 1716 körül mulhatott ki.⁵⁰

Gyermekei: *Ádám*, 1668-ban már élt. 1670-ben a bécsi főhaditanács, atyja érdemeit méltányolva, megigéré és kilátásba helyezé, ha a teljes kort elérendi, hogy cseszneki kapitánynak fogja kinevezni,⁵¹ azonban 1684–1692 között kimult.⁵² — Öregebb *I. Ferencz*, erről lejebb. — *Mária*, 1665-ben már élt,⁵³ és Eszterházy Istvánnak (a zólyomi ágból) 1690 táján második neje lett.

45 Fessler, Geschichte d. Ungar. R., ix., 420., és Kálnoky, pag. 49.

46 Fasc. 97. Nr. 2. — Fasc. 100. Nr. 196., 222., 272., 352.

47 Károlyi Lőrincz, Speculum Jaurinen. Ecclesiae, 11. 1.

48 Ezen képnek metszete közöltetett: Vasárnapi Ujság, 1886. évf., 35. szám.

49 Fasc. 75. Nr. 5., és fasc. 99. Nr. 23. — Ide csatolom Ocskay Magdolna női ágoni töredékes leszármazási tábláját, pozsonyi levéltárunk nyomán (fasc. 75. Nr. 1. — Fasc. 76. Nr. 21.):

Michael Loránt	1580.	Magdalena	Mária Elefánty	Magdalena Ocskay
senior, ki az	Anna Loránt	Hosszuthóty	consors:	consors:
előbbeni táblán	coniuux:	coniuux:	Sigismundi Ocskay	Joannis Eszterházy
coniuux:	Johannis	Laurencii Elefánty		
Helena Zarka	Hosszuthóty			

50 Fasc. 65. Nr. 49.

51 Fasc. A. Nr. 48., és fasc. 75. Nr. 7.

52 Fasc. 26. Nr. 18., és fasc. 99. Nr. 60.

53 Fasc. 75. Nr. 5.

Megjegyzendő, hogy János alparancsnoknak a győri vár és ehhez tartozó végházakra vonatkozólag érdekes feljegyzései vannak családunk oszlopi könyvtárában, a 350. számmal jegyzett kézirati könyvben; ugyanitt láthatni 1635-ben festett gyermekkori arczképét is, mely a cseszneki várból került ide; pozsonyi levéltárunkban pedig Montecuccoli győri főparancsnoknak hozzá irt leveleinek egész halmaza őriztetik, mely e korszakra vonatkozó fontos adatokat tartalmaz.

Öregebb *I. Ferencz*, főispán, János és Ocskay Magdolna fia, sz. 1670 szeptember 30-án Győrben. Jáger Márton kanonok keresztelte meg. Ifjúságának első éveit Pál nádor udvarában tölté. 1690-ben testvérének Máriának, Eszterházy Istvánhoz, Sándor és Morocz Erzsébet fiához való férjhezmenetele ellen a közeli rokonság miatt tiltakozott;⁵⁴ e házasság azonban mégis létrejött.

1691-ben Fehérmegye főispánja lett.⁵⁵ 1696-ban királyi tanácsos,⁵⁶ valamint cseszneki kapitánynak neveztetett ki. 1723 június 24-én helytartói tanácsos lett és az országos levéltár rendezésével foglalkozó bizottságnak tagja volt.⁵⁷ 1726 május 1-én Acsády Ádám újonan kinevezett veszprémi püspököt e vármegye főispáni székébe igtatá, Pápán.⁵⁸

1732-ben, Eszterházy György javára, leköszönt a főispánságról,⁵⁹ melyet azonban György halála után ismét felvett; 1744-ben, de elebb is, 1740-ben, újból ezen méltóságában találjuk,⁶⁰ a midőn a helytartó-tanács meghagyá neki, hogy megyéjében tartsa lakását, rendes tartózkodási lakhelye Csesznek és Galantha lévén.

Meghalt hosszas betegség után 1746 december 30-án, hetvenhat éves korában. Eltemettetett Győrben, a belvárosi káptalani cathedrális egyházban, a Szentháromság-kápolna kriptájában, atyja mellé. Nőtlen maradt. — Az egyidőben élő hasonló nevű

⁵⁴ Fasc. 100. Nr. 409.

⁵⁵ Fasc. A. Nr. 18.

⁵⁶ Fasc. A. Nr. 61.

⁵⁷ Corp. Jur. Hungar. artc. 45.

⁵⁸ Kálnoky krónikája, 102. lap.

⁵⁹ Fasc. A. Nr. 56.

⁶⁰ Fasc. 100. Nr. 223.

családtagoknak megkülönböztetése végett lakhelyéről bakonyi Ferencznek is nevezték.⁶¹ A halotti beszédet Vida István tartotta felette.⁶² Ő szerezte 1702-ben a fehérmegyei Sárosd nevű uradalmat. A bakonysági Gyiróton a Boldogságos Szűz tiszteletére alapjaiból egyházat építtetett és számos egyházat segélyezett.

Igen érdekes és nagybecsű régi pánczél- és fegyvergyűjteménynek volt tulajdonosa, melynek általa összeirt lajstroma — de csakis lajstroma, a benfoglaltatottaknak manapság semmi nyomuk — pozsonyi levéltárunkban őriztetik.⁶³ E régi tárgyak alkalmasint a régiségeket kedvelő és gyűjtő Pál herczeg fraknoi gyűjteményébe kerülhettek.

*

Tamás, lévai alkapitány, Dániel és Rumy Judit fia, sz. Becz-kón, 1625 december 20-án. A nagyszombati gimnáziumban végzvéen tanulmányait, mint különös testgyakorlati ügyességgel bíró ifjú, katona lett. A harminczéves háború utolsó éveiben, 1646. és 1647. évek között, Zrinyi Péter vezérsege alatt, mint ennek egyik alvezére, Cseh- és Szászországban és Thüringiában portyázott;⁶⁴ itt magát kiképezve, lévai alkapitány lett. 1647 jun. 16-án, Ferdinánd király koronázásán, étekfogó (dapifer) volt.⁶⁵

1652 augusztus 26-án,⁶⁶ a törökök ellen harczolva, több golyó által átlöve, Nagy-Vezekénynél elesett. Eltemettetett nov. 26-án Nagyszombatban, az Eszterházyak sirboltjában. A gyászbeszéd Hoffmágy Pál pécsi püspök tartá felette.⁶⁷

Tamásnak 1636-ban festett gyermekkori, eredeti arc képe megvan kolozsvári családi képtárunkban. A cseszneki várból került ide.

⁶¹ Károlyi Sándor Önéletirata, I., 311.

⁶² Sándor, Könyvesház, 102. lap. Ezen prédikációban a cseszneki ágra vonatkozó, különösen a XVIII. század közepe táján élő családtagokra bő genealogiai anyag rejlik.

⁶³ E lajstrom a Történelmi Társulat »Századok« című közlönyében közöltetett általam, 1869.

⁶⁴ Századok, I., 92.

⁶⁵ Historia de Statu Relig. Evangel. in Hungaria Appendix, 63.

⁶⁶ Ez ütközet körülményes leírását tessai Foglár Imre közli, ily czim alatt: Magyar hősök emléke Bars megyében, korszaki jegyzékekből összeszedve, 1842.

⁶⁷ Erdélyi muzeum: gr. Kemény József gyűjteménye, Halotti Beszéd.

Zsigmond, a jászok és kunok főkapitánya. Dániel és Rummy Judit fia, sz. Kismartonban, 1626 december 30-án. 1647-ben, Ferdinánd király koronázásán, étekfogó volt.⁶⁸ 1651-ben az érsek-újvári lovasság parancsnoka. 1652-ben szintén részt vett a nagyvezekényi ütközetben,⁶⁹ és verebéli kapitány lett.⁷⁰

1663 augusztus 29-dike körül, Serényi Andrással egyesülve, Érsekújvár táján hétszáz törököt megtámadott; nagy részüket levágták és tetemes zsákmányra tett szert.⁷¹ 1677-ben a több családdal közösen birt beczkői vár — melynek őrsege bizonyos számú drabantból állott — és uradalmának kormányzója volt.

1681-ben mint a jászok és kunok főkapitánya említetik az oklevelekben,⁷² s lehet, hogy ennél már jóval előbb is az lehetett. 1683-ban, mint a királyi párton levőt, Thököly Imre elzáratá.⁷³ 1684-ben, mint a dunáninnyi sereg egyik parancsnoka, a budai első ostromban részt vett. 1686-ban jelen volt a budai második ostromnál is.⁷⁴ 1687-ben a Vág folyót szabályozó bizottságnak tagja.⁷⁵ 1690-ben mint királyi tanácsos és kamarás említetik;⁷⁶ még ekkor is a jászok és kunok főkapitánya volt.

Meghalt 1601 táján, és tán a vasmegyei Szombathelyen nyughatik eltemetve.⁷⁷

Arczképe Fraknón, ezen felirattal: Mag. Sigismundus Esterhaz Supr. Capitaneus Verebeliensis. Anno 1660.

Neje, *Balassa Emerenczia*, Balassa Imre és első neje, magyarbéli Bossnyák Judit leánya, kit 1651-ben vett el.⁷⁸

⁶⁸ Histor. de Statu Relig. Evang. in Hungar. Appendix, 63.

⁶⁹ Foglár, id. hely.

⁷⁰ Fasc. A. Nr. 67.

⁷¹ Történelmi Tár, 1881. évf., 129.

⁷² Török-magyarokori történelmi emlékek, II., 100., 126., 153., 164.

⁷³ A Trophaeum nyomán.

⁷⁴ Kálnoky, id. hely., 44. — Timon Epitome, 266. — Palatium R. Hungar., 197.

⁷⁵ Corp. Jur. Hungar. artc., 16.

⁷⁶ Thoot János, Kis-Kun-Halas Története, pag. 8.

⁷⁷ 1697-ben (?) Dániel nevű fia valami temetkezési költségeket fizetett a szombathelyi (Sabaria) Convent gvardiánjának. Fasc. 25. Nr. 3.

⁷⁸ Fasc. 100. Nr. 1. — Megjegyzendő, hogy 1653-ban Balassa Imre és második neje Lippay Bora, grófi címet nyertek. Lásd Századok, 1877. évf., pag. 80.

Mint özvegy, 1699-ben még életben volt.⁷⁹ 1659. évi arczképe megvan Fraknón.⁸⁰

Gyermekei: *idősb II. Dániel és Péter*.⁸¹

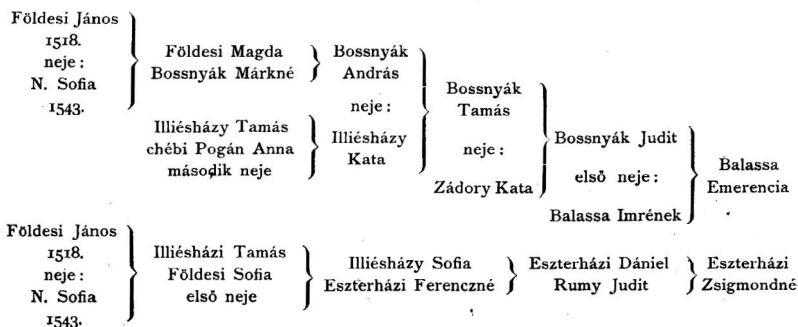
Idősb II. Dániel 1652 körül születhetett. 1670-ben a semptei várőr-seregben,⁸² 1696-ban a győri generalatusban szolgált, és áprilisban parancsot kapott a kóborló szabad-huszárokat összefogdosztatni.⁸³ 1692-ben, mint ágának legidősebb tagja, a családi oklevelek őrzését magának követelék.⁸⁴

A Rákóczy-féle mozgalmakban is részt vett. Az 1706. évi ABC darium Hungarorum sub motibus Rákóczyanis így ír róla: »Kétszer már labancz volt Dániel«; ezidőtájt cseszneki kapitány lehetett. A hagyomány azt tartja, hogy a Rákóczy-felkelés kezdetén a cseszneki várban tartózkodva, egy a vár alatt elhaladó és a királyi sereghez tartozó élelmi- és állatszállítmányt erőszakosan lefoglalt volna, és hírét véve a királyi sereg közeledésének, drágaságait összeszedve, hirtelen Rákóczy táborába szökött.

Csesznen és környékén többrendbeli legendaszerű adomakering róla; így a többi között: egy beszélő-kürttel szokása volt a vár alatt elhaladó utasokat magához felhívni és megvendégelni;

⁷⁹ Fasc. 96. Nr. 94.

⁸⁰ Balassa Emrecencia genealogiai töredéke:

⁸¹ Fasc. 60. Nr. 232.

⁸² Fasc. 100. Nr. 416.

⁸³ Károlyi Árpád, Budapest visszavívása 1686-ban. Pag. 129.

⁸⁴ Fasc. 100. Nr. 222.

a vonakodókat erőszakkal viteté fel. Ugyanezen kürttel kiáltott le a szomszédos Szentkirály helység birájának, meghagyván neki, hogy küldje fel a molnár nejét, ki iránt, mint a fáma mondja, gyöngéd rokonszenvvvel viseltetett. Néhai Hunkár Antal, egykori veszprémi alispán, ezen általa drasztikus modorban előadott adomáknak egész halmazát ismerte. Úgy hallom, valaki által föl vannak jegyezve.

Később a király hűségére visszatérve, Domaniszbán lakott, hol 1709 október 1-én maradék nélkül mult ki.⁸⁵ Eltemettetett a domaniszi egyházban, október 2-án. Tragikus halálának emlékéket a domaniszi egyház protokolluma tartja fenn.⁸⁶ E szerint Dániel 1709-ben egy alkalommal kocsisát testi büntetéssel megfenyítettvén, ez magát megboszulandó, a közeli kurucz táborba szökött; innét czinkosaival nemsokára visszatérve, szeptember 27-én felgyújtá a domaniszi kastélyt. A nagy zavarban Dániel a vár falára menekült, de itt nem érezvén magát elég biztonságban, a közelben álló hársfára ugrott át. A sok keresés után itt megtaláltatván, tizenkét ölnyi magasságról ledobott, mire ötödnapon ki is mult. 1689-rőli arczképe megvan Fraknón.⁸⁷

Nős volt-e Dániel, kikutatni nem tudom; Rupp Jakab⁸⁸ megemlékezik — hacsak nem tévesen — egy Hosszuthóty-leányról, ki, mint egy Eszterházy Dániel özvegye, bizonyos ismeretlen évben szentmisékre ezer forintot hagyományozott a sz. ferencziek soproni egyházának; s mivel a többi Dánielek nejeit mind ismerjük, lehetséges, hogy ennek volt neje.

Péter gróf, a jászok és kunok főkapitánya. Zsigmond és Balassa Emerencia fia, 1653 körül születetett. Előbb hg Eszterházy Pál nádor udvari kapitánya, később a jászok és kunok főkapitánya lett. Ezen minőségében 1712 május 22-én, Károly

⁸⁵ Fasc. 93. Nr. 161.

⁸⁶ Oklevéltár, 113. szám.

⁸⁷ Lehoczky Stemmatographiájában ez esetet szintén megemlíti, de tévesen az inkább Dánielről írja.

⁸⁸ Magyarország Helyrajzi Története, I. köt. második fele, 518.

király koronázásán, a kunok zászlóját vivé.⁸⁹ 1714-ben már nem volt Jász-Kun főkapitány, minthogy ez év május 10-én Orczy István lett azzá.⁹⁰ 1719 október 19-én grófi czimet nyert;⁹¹ a diplomát 1720 januárjában kézbesíték. 1734-ben pallosjoggal⁹² adományoztatott meg.

1741-ben halt meg,⁹³ szokott tartózkodási helyén, Galanthán. Itt megjegyzem, hogy a galanthai kastély egy kis erődített hely volt, hol családunk hajdukat tartott őrsgül, mint azt az 1680-ban kötött családközi szerződés bizonyítja.⁹⁴ 1704 végével a királyi pártbeliek költöztek bele, 1705 január 8-án itt volt főkvartélyuk. 1708 februáriusában Bottyán rohammal megvevé.⁹⁵ 1742-ben Eszterházy Imre nyitrai püspök restauráltatá, míg Eszterházy József 1860 körüli újabb helyreigazításával régi, eredeti jellegéből egészen kiforgatá.

Neje, *telekesi Török Krisztina*,⁹⁶ 1697-ben mult volna ki.⁹⁷ Atyja Török Imre, anyja Kisfaludi Bora volt.⁹⁸

Gyermekei: *István*, ifjan mulhatott ki, 1720 előtt. — *III. Imre*, nyitrai püspök, erről lejjebb. — *Klára*, Mednyánszky Pálné, 1710

⁸⁹ Révay Péter, Commentár, folyt. Kálnoky által, és a Trophaeum.

⁹⁰ Turul, v. köt., pag. 26.

⁹¹ Fasc. A. Nr. 19.

⁹² Fasc. A. Nr. 22.

⁹³ Fasc. 100. Nr. 77.

⁹⁴ Fasc. 60. Nr. 235.

⁹⁵ Rákóczy Emlékirata, iv. kiad., 239.

⁹⁶ Fasc. 102. Nr. 41. — A telekesi Török-családra vonatkozó adatok vannak a győri régészeti füzetek iv. köt., 165., 289., 420., 424. lapokon. Ezek szerint 1640-ben éltek: telekesi Török János és neje, gersei Petheő Margit, elébb az 1618-ban kimult enyingi Török István özvegye. — Továbbá lásd a Turul x. kötetét, 34. lap etc., és a xi. kötet, 26. lap. — A telekesi Török Mihály 1565. évrőli armálisa pozsonyi levéltárunkban megvan, fasc. A. Nr. 45. — Továbbá lásd még a Történelmi Tár, 1887. évf., 256. — Borsai Nagy Tamás Fehérmegye (erdélyi) főispánjának első elvált neje, Petky Erzsébet, 1667-ben Czemeteren, Vas megyében, a Telekesy Pál neje volt. Lásd Századok, 1887. évf., 413.

Petheő Gáspár

Telekesi Török János, Petheő Margit 1629.

Török Imre, Kisfaludi Bora

Török Krisztina, Eszterházi Péterné

⁹⁷ A Trophaeum szerint.

⁹⁸ Turul.

után mehetett férjhez. — *Julianna*, budetini báró Szunyog Lászlóné, 1708-ban férjnél volt. Ez év január 17-én, a midőn a kuruczok Ocskay László vezetése alatt Beczkót elfoglalák, Szunyognét kivitték a városból és anyaszült meztelenre vetkőztetve üzték vissza a városba. A fáma azt tartá, hogy gr. Pálffy János kezdeményezésére feladata volt Ocskayt a Rákóczy-párttól elvonni; s midőn már meg volt nyerve, ugyanez év november havában átküldette volna kincsesládáit Lengyelországba, Ziveczre. Thaly⁹⁹ még hozzáteszi, hogy Ocskay kedvese lett volna; mi alapon, nem tudom. 1727-ben, de talán még elébb, özvegy volt. — *Krisztina*, apáca Pozsonyban, a Clarissáknál. — *Marianna*, sz. 1686 táján;¹⁰⁰ férje Barthodeiszky Károly volt. — *Magdolna*, elébb Illér Jánosnak, utóbb, 1716-ban, Eszterházy Sándornak (a zólyomi ágból) lett neje.¹⁰¹ 1739-ben halt meg. — *Erzsébet*.¹⁰² — Végül talán az *ifjabb Péter*, ki 1712-ben Károly király koronázásán jelen volt.¹⁰³ Hogy az öregebb Péter fia lenne, arra adatom nincs.

III. Imre, nyitrai püspök, Péter és Török Krisztina fia, született 1689 május 4-én Szombathelytt. 1699-ben papnövendék. 1704-ben Sopronban rethor volt, és később Bécsben tanult. Innét Rómába ment és 1708 október 19-én beiratá magát a Collegium Germanicum lajstromába. Gyenge egészsége miatt három év múlva, 1711 május 2-án eltávozott, mint subdiaconus. Hazatérve, még ez évben szentszéki jegyző lett.

1713-ban Eszterházy Pál herczeg ráthóti prépostnak nevezé ki; ugyanekkor lett pozsonyi kanonok is. 1719-ben szebenicoi (Sebenicensis) püspök. 1724-ben a római pápaválasztásra utazó Csáky Imre bibornokot Rómába kíséré. 1725-ben doriai czimzetes püspök lett. 1726-ban a pápai nuncziust helyettesítve, fogadá

⁹⁹ Ocskay László, 164., 274., 409., 757.

¹⁰⁰ A Trophaeum nyomán.

¹⁰¹ A zólyomi Eszterházy-ág galanthai levéltára (jelenleg a budapesti muzeumban). *Almarium* 1-mum. Ladula 3. Nr. 21–23., és fasc. 100. Nr. 331., és fasc. 45. Nr. 18.

¹⁰² Károlyi Sándor Önéletirata, II., 80., és a Trophaeum is említi.

¹⁰³ Palatium R. Hungariae, 199. (1752. évi kiadás.)

Eszterházy Imre, Magyarország primásának a római szentszék iránti hűségeskü letételét. 1727-ben esztergomi kanonok és sasvári archidiaconus, 1733-ban pedig esztergomi nagyprépost lett.

1734-ben állíttatá fel a nagyvezekényi *ütközet helyén az ott elesett négy Eszterházy emléksobrát. 1739-ben belső titkos tanácsos, 1740 december 7-én nyitrai püspök, e megye főispánja és dömösi prépost lett.¹⁰⁴ 1743-ban jelen volt Prágában Mária Terézia koronázásán.¹⁰⁵

1747–1749 között megosztá véreivel a magtalanul elhalt idősb Eszterházy Ferencz birtokait; egyharmadát ő nyeré, a másik harmada Mihály ágára, a harmadik rész a zólyomi ágra szállott. 1751-ben az Ausztria felőli szélek határjáratató bizottságának tagja volt.¹⁰⁶ 1758–1759. években az ország szükségéhez ezer-ezer arannyal járult.

Meghalt 1763 decemberében, eltemettetett Nyitrán. A temetési szertartást Barkóczy Ferencz, a primás végzé, a halotti beszédet Tapolcsányi Gergely tartá felette,¹⁰⁷ valamint Lihán Pál kegyesrendi tanár Nyitrán, december 13-án. Arczképe megvan Nyitrán, a székesegyház sekrestyéjében, Eszterházy Józsefnél Galanthán és Eszterházy Györgynél Oszlopon.

Egy hitbizományt is alakított Eszterházy Imre tábornok és utódai részére 1760-ban; ez állott: a galanthai kastélyból és hozzátartozó birtokból, továbbá a románfalvi, nemeskürthi birtokokból, a tományi praediumból és egy nagyobb ezüst asztali készületeből.¹⁰⁸ Az asztali készület később, 1763-ban, per substitutionem, Imre tábornok testvére, Dániel utódainak mindenkori elsőszülött fimaradékaira szállott át, cserébe nyervén Imre tábornok és utódai, a primás Eszterházy Imre által Dánielnek hagyo-

¹⁰⁴ E kinevezésekről szóló valamennyi dekrétum megvan pozsonyi levéltárunkban, Imre kezével irt jegyzeteivel kísérvé: fasc. A. Nr. 24., 25., 29., 30., 31., 32., 33., 34., 37., 38., 39., 40., 41. — Vessd össze ezeket Pray, Specimen Hierar. Hungar. I., 375.

¹⁰⁵ Kurz gefasste historische Nachrichten Europaeischer Begebenheiten, 499. 1743. évf.

¹⁰⁶ Fasc. 37. Nr. 70–71. — Corp. Jur. Hungar. artc. 26.

¹⁰⁷ Sándor, Könyvesház, 123.

¹⁰⁸ Fasc. 62. Nr. 28., 29., 35. — Fasc. 19. Nr. 12.

mányozott ezüst asztali készületét. Idők folyamán az említett hitbizomány, a románfalvi és hozzátartozó részek, mint zálogos birtokok, az Andrássy-család által történt kiváltása következtében nagyon megcsökkent és egészen meg is szűnt, minthogy királyi jóváhagyás hozzá nem járult.

*

I. Gáspár, aransarkantyús vitéz, Dániel és Romy Judit fia, sz. Beczkón, 1628 január 13-án. Tanulmányait a nagyszombati gimnáziumban végzé. Katona és aransarkantyús vitéz lett. 1652 augusztus 26-án a nagyvezekényi ütközetben a csallóközi segédcsapatokat vezényelte, hol az ellenségtől átszúrva és összevagdálva, elesett. Eltemettetett Nagyszombatban. Nőtlen volt.

Az elősoroltak szerint Jánosnak, Tamásnak, Zsigmondnak és I. Gáspárnak fiú-utóda nem maradt. (Lásd a IX. számú táblát.)

I. Mihály, ezredes, Dániel és Romy Judit fia, sz. Galanthán, 1629 február 28-án. Tanulmányait Nagyszombatban folytatá, és később katonai pályára lépett. 1648-ban letev a homagialis esküt.¹⁰⁹ 1660-ban, Lipót király rendeletére, nyolcz könnyű fegyverzetű csapatot (legio) fogadott.¹¹⁰

1664-ben, Nádasdy Ferencz parancsnoksága alatt, jun. 20-án az új-zrini táborban találjuk, és nemsokára a Husszain budai basa által ostromzár alatt tartott lévai várnak felmentésénél is jelen volt, nevezetesen július 19-én a szentbenedeki csatában, és az ekkor futó ellenség üzésében is részt vett.¹¹¹ A szentgotthárdi ütközet (augusztus 1.) után a török sereg egy része Székesfehérvár körül erődített táborba vonult vissza; ez alkalmat felhasználva, vagy ötszáz Nádasdy-huszárt vont magához és ezekkel a tábor körüli falvakba indult portyázni; hetven törököt

¹⁰⁹ Fasc. 26. Nr. 4.

¹¹⁰ Fasc. 26. Nr. 3.

¹¹¹ Ortelius Rediv, II., 354. — Rozsnyay Dávid, Monumenta Hungar. Histor., VIII., 276. — Budapesti Szemle, új foly., 1867., 8. füzet, 28. lap: Zrinyi és Montecuccoli.

levágott, többeket elfogott és száz lovat zsákmányul ejtve, tért vissza.¹¹²

1686-ban a budai ostromló sereghez csatlakozott mint ezredes,¹¹³ hol a vár megostromlásánál pusztult el, július 27-én. Eltemetettet Sopronban, az egykori sz. ferencziek, jelenleg beneczések egyházában, hol nyughelyét a következő feliratú sírkő jelzi: »Monumentum S. E. M. D. M. E. D. Ga. Coni. et Posterit. Anno MDCLXVII. az az: Monumentum Sibi et Mariae Darabos Michael Eszterházy de Galantha Coniugi et Posteritati. A. 1667.« A felirat alatt az Eszterházy és Darabos családok czimere; ez utóbbié gólya, átnyilazott nyakkal.¹¹⁴ Itt nyugszik — ezen egyház feljegyzései nyomán — mind a három neje is, kik a következők:

Az első *nádasdi és derecskei Darabos Mária*, Darabos Gáspár és Lőrinczfalvai Éva leánya.¹¹⁵ 1664-ben, de talán még előbb, férj-

¹¹² Denkmäl Serenischer Höldenthaten. Continuation bis auff beyderseits getroffenen Frieden, pag. 11.

¹¹³ Károlyi Árpád, Budapest ostroma, és Kálnoky, Kronik. 44.

¹¹⁴ Rupp Jakab, Magyarország Helyrajzi Története, I. köt., II. rész, 517. lap. — A Darabos-czimerről van emlékezet a Magyarországi csúcsives műemlékek, II., 48., — és Századok, 1877. évf., 353. — A kezemnél levő Nádasdy Ferencz országbíró 1663-diki pecsétnyomatán, két nádszál közt, vízenyös talajon álló gólya vagy valamely vízi szárnyas-állat van szintén ábrázolva. Tudniillik a Nádasdy és Darabos családok egy törzsből eredvén, czimerük is egy.

¹¹⁵ Ide igtatom levéltárunk nyomán készült genealogiai töredékét a Darabos-családnak (Fasc. 9. Nr. 2., 9., 36. — Fasc. 12. Nr. 1., 12., 18., 21., 28., 36., 86. — Fasc. 13. Nr. 14., 11., 26. — Fasc. 14. Nr. 15. — Fasc. 15. Nr. 4., 34. — Fasc. 18. Nr. 6. — Fasc. 22. Nr. 7. — Fasc. 73. Nr. 31):

Darabos Lőrincz			Essegváry Ferencz 1505.		
Darabos István 1505.			veszprémmegyei küldött a rákosi országgyűlésen		
neje: Pacsai Apollonia			(l. Nagy Iván. M. O. család E betű 80. lap.)		
Darabos Oswald			neje: Himfi Ilona		
1478. 1505.			Essegváry Kata		
Darabos János			Sitkey Sebestyénne		
Darabos István			Kis-Sitkei Sitkey Jakab 1563.		
neje: 1597. Sitkey Anna			Lőrinczfalvai		
Darabos Gáspár			neje: Csáky Anna		
1649.			1597. Sitkey Anna		
1604. vasmegyei alispán			(előbb) gersei		
1618. muraközi kapitány			Petheő Mihályné 1563.		
1603. Darabos László			Darabos		
zalamegyei alispán 1638.			Gergely		
neje: Zlakovics Krisztina 1642. özvegy			Darabos		
			Gáspár		
			1603.		
			1634. 1655.		
Darabos László			neje: Lőrinczfalvai		
szül. 1647.			Éva		
1655.			1634. 1655.		
Darabos Erzsébet			Darabos Mária		
Sitkey			Eszterházy		
Miklósné			Mihályné		
Hollósi			1664. (első neje)		
Gáspárné			Eszterházy Dániel és László		
Miklósné					

nél volt. Meghalt 1667-ben. Sopronban, a fentemlített helyen temettetett el, hol lelki nyugalmáért kétszáz requiem mondatott.

Ettől fiai: *ifjabb III. Dániel* és *László*; ¹¹⁶ ezekről lejjebb, a következő fejezetekben.

1668 elején elveszi második nejét, *Hölgyi Katát*, Hölgyi Gáspár personalis és Boka Anna leányát; ¹¹⁷ ennek ekkor kétezer aranyat möringolt ¹¹⁸ és nászajándéku tizennyolcz sornyi keleti gyöngyöt vett valami Polyák nevű zsidótól. ¹¹⁹

Ettől leánya: *Borbála*, sz. 1668 végén. ¹²⁰ 1689 táján ifjabb ipolykéri Kéry Ferencz neje lett. ¹²¹ 1698-ban még élt.

Harmadik neje 1676. *Perényi Borbála-Anna*, Perényi Imrének Forgách Katától született leánya. ¹²² Ettől gyermeke nem maradt. ¹²³ Özvegsége alatt többnyire Pátyon tartózkodott. Megh. 1693-ban. ¹²⁴

A cseszneki ág jelenleg élő valamennyi tagja e Mihálytól és első nejétől, Darabos Máriától veszi eredetét. (Leszármazottjait lásd a x. számú táblán.) Mihály arczképe megvan Fraknón, 1681-ről.

¹¹⁶ Fasc. 12. Nr. 18. — Fasc. 30. Nr. 7. — Fasc. 31. Nr. 6. — Fasc. 73. Nr. 21. — Fasc. 9. Nr. 9.

¹¹⁷ Turul, VIII. köt., pag. 151. — A Hölgyi-család nemzedékrendének egy kis részlete:

Hölgyi I. Gáspár
1595-ben a vacans esztergomi érsekség birtokainak kormányzója: Vidom (Vicedominus)-a
neje: Csery N.

Hölgyi II. Gáspár personalis
neje: Boka Anna
ennek második férje: Eszterházy Farkas personalis

Hölgyi Kata 1668.
Eszterházy Mihályné (második neje)
(Turul nyomán VIII. kötet.)

¹¹⁸ Fasc. 100. Nr. 443.

¹¹⁹ Fasc. 30. Nr. 11. — Fasc. 31. Nr. 7.

¹²⁰ Fasc. 30. Nr. 20.

¹²¹ Fasc. 30. Nr. 7, 11.

¹²² Ime itt egy kis részlet a Perényi-család nemzedékrendéből, halotti beszéd nyomán:

Perényi Imre neje: Forgách Kata			
Perényi Borbála Eszterházy Mihályné 1676. (harmadik neje)	Perényi Pál	Perényi János neje: Károlyi Krisztina özveggy 1694.	Perényi Kata Kemény Simonné † 1693. octobr. 20.

¹²³ Fasc. 26. Nr. 8. — Fasc. 30. Nr. 8., 12., 13., 22., 25. — Fasc. 97. Nr. 23.

¹²⁴ Győri Rég. Füzt., III., 187., hol hátrahagyott belső javainak specifikációja közöltetik.

IX. számú tábla. A cseszneki ág.

Eszterházy Ferencz szül. 1533. ? † 1604., pozsonymegyei alispán
neje: Illiészházy Sofia szül. 1547. † 16..

I. Dániel sz. 1585. † 1654., kir. kamarai tanácsos és báró
neje: Rumý Judit sz. 1606. † 1663.

Sofia † 1624.	I. János sz. 1625. † 1692. győri alparancsnok Ocskay	Tamás sz. 1625. lévai alkapitány elesett Vezekénynél 1652.	Zsigmond sz. 1626. † 1691. Jász-Kun főkapit. Balassa Emerenczia 1699.	I. Gáspár sz. 1628. † 1652. elesett Vezekénynél	I. György sz. 1630. Esztergomi praepost elesett Párkányinál 1663.	Ádám sz. 1631. † 1638. <i>(lásd a X. számú táblán)</i>	I. Mihály sz. 1629. ezredes elesett 1686. Budánál	Mária sz. 1633, † 1672. Serényi Andrásné	I. Imre sz. 1638. katona Bucsányi Judit	Anna sz. 1634. † 1635.	Krisztina sz. 1635. † 1640.	Gábor sz. 1637. † 1693.	András sz. 1637. † 1643.	István sz. 1640. † 1643.	N. fia sz. 1643. † 1643.
	Magdolna † 1716.														
	Ádám 1668. 1692.	I. Ferencz sz. 1670. † 1746. Eszterházy főispán	Mária 1694. Istvánné	II. Dániel sz. 1652. † 1709. Hosszuthóty N. ?	Péter sz. 1653. † 1741. Jász-Kun kapit. Török Krisztina † 1697.										
István	III. Imre sz. 1689. † 1763. nyitrai püspök	Klára Mednyánszky Pálné	Julianna 1708. Szunyog Lászlóné	Krisztina apáca	Marianna Barthodeiszky Károlyné	Magdolna Illier Jánosné Eszterházy Sándorné	Erzse Péter	II. Gáspár sz. 1664., † 1724. helytartó, tanácsos Révay Judit 1707.	II. Imre sz. 1663., † 1745. esztergomi érsek						
				N. leánya	Borbála	Sófia Révay Jánosné	Janka 1729. Madarász Imréné	Polixena	II. György † 1734. főajtónállómester						III. János † 1734.

AZ ÖREGEBB CSESZNEKI ÁG.

Ifjabb III. Dániel, II. Rákóczy Ferencz altábornagya, Mihály és Darabos Mária fia, sz. 1660-ban. Atyja példáját követve, katonai pályát választott. Béke vagy szabadság idején többnyire Pátyon, vasmegyei birtokán lakott. 1691-ben ezredes lett.¹ 1703 végén, a midőn az elégtelennek Schlicket Bécsig visszanyomák, alkalmasint ezidőtájt lett Rákóczy hive. 1704-ben, január elején a Lajtához küldetett. Február első felében a vasmegyei fölkelés szervezésével foglalkozott;² e hó végén és márczius elején Károlyi Sándorral egyesülve, a dunántúli részekben parancsnokolt. Érdről márczius 12-én ezeket írja Károlyinak: »Fehérvártt nem találtunk hatezer, hanem csak kilencszáztizenkét lovast, és a veszprémi hajdukkal csatlakozva sem vagyunk harmadfélezen«. Ápr. 4-diki jelentésében tudatja, hogy Babocsay Ferenczet és Francsics Zsigmondot rabul hozták hozzá Veszprémbe, s lovassága a városon kívül — Török István és Fekete István árultatásuk következtében megveretvén, egy része a mocsárba ugrott; ő is, bár — Bercsényi jelentése nyomán — bátran viselte magát, mégis csak futással segített magán, minek következtében Fehérvártt is az ezerkétszáz főnyi őrség feladta magát. E futás alkalmával³ a királyiak április elején elfogák és Sopronban elzárák. Innét

¹ Fasc. A. Nr. 60.

² Archivum Rákócz., I. köt., 59., 297.

³ Gróf Nádasdy Tamásnak a bécsi Kriegsarchivumban őrzött levele nyomán.

kimenekülve és ez ügy iránti bizalma is csökkenve, minden eventualitásra készen állva, Széchenyi által egy április 15-én kelt bizonyítványt adatott magának, melyben az érsek elismeri, hogy »Dániel úr csak kénytelenségből fogott fegyvert; mihelyest a lázadók ellen elégséges óltalmat talál a császári haderőben, kész azt letenni«; eközben a kuruczok üldözései elől⁴ május havában öccsével, Eszterházy Lászlóval a királyiak által tartott Lékába vonult, és a fejedelem közeledésének hírére — mely feleslegessé tévé a már említett bizonyítványnak Pozsonyba, az amnesztialis bizottsághoz való elküldését — ismét a fejedelemhez csatlakozott, és július 5-én jelen volt a sérelmek orvoslásáért eredménytelenül összehívott sümegi értekezleten.⁵

1705 január 26-dika körül Salló táján táborozott mint generális főstrázsamester és egy hadtest szervezésével foglalkozott.⁶ Február elején a csabai táborban találjuk; innét tizenkét zászlóalj hajduval Újvárba küldetett, ahol február 14-én szerencsésen megérkezett.⁷ E hó végén a Vág balpartján táborozott és a Bercsényi által üzőbe vett Heistert gyalogságával a semptei hidon át oldalazva nyugtalanítá, mi által sikerült Heistert Nagyszombatból kiszorítani. Március végén a hegyaljai városok ellen küldetett; Modort március 31-én, Bazint és Szentgyörgyöt április 1-én ostrommal vette be, Viard seregének ostromfelmentési kísérleteit visszatörli, és e hadműveletek által kitünteté magát. Jutalomképen, vagy mint Bercsényi írja, »pro sui honore« megengedtetett neki, hogy a zsákmányul ejtett nagymennyiségű fegyvert és huszonegy darab zászlót ő maga, személyesen küldhesse el a fejedelemnek.⁸

Az Egerben, áprilisban történt megállapodás következtében a több hadoszlopra felosztott seregnek egy része a Duna jobb-

⁴ Báró Andrassy Pálnak a bécsi Kriegsarchivumban őrzött tudósítása szerint.

⁵ Szalay, Magyarország Története, VI., 126., 159., 162., 168., 175., 187., és Archiv. Rákóczi, IV., 7.

⁶ II. Rákóczy Ferencz és nevezetesebb kortásainak levelei, 26.

⁷ Thaly, A nagyszombati harc, 105., és Archiv. Rákóczi, IV., 307., 369.

⁸ Thaly, A nagyszombati harc, 107., 109., 110., és Archiv. Rákóczi, IV., 387., 401., 459., 460., 462., hol Dánielnek relatiója e hadjáratról megvan.

partjára rendeltetvén, ezek egyikének parancsnoka lett,⁹ egyszersmind Nagy- és Kis-Hont, Nógrád, Zólyom és Pest vármegyék-ből alakított seregnek főkapitánya.¹⁰ Megindult Újvárból, ahová kis időre rá ismét visszatért volt, május 15-én; ugyane hó 26-án Gyöngyösön tartózkodott, honnan az alsó táborba sietve, előbb a megyék által állítandó négy század átadását sürgette.¹¹ Juniusban átkelt a Dunán bizonyos lovassággal és egy gyalogdandárral,¹² junius 16-án Kömlődön táborozott,¹³ és Bottyánnal egyesülve, ostrom alá fogák Földvárt;¹⁴ azonban az ellenség elől a Duna balpartjára lévén kénytelen visszavonulni, jun. 20-dika táján a dunaföldvári hid megvédésével bizatott meg; innét, az erősített sánczokból, az ellenség kiszorítá, mivel — úgy látszik — a hajduk az ágyúk tüztét nem igen állva, megfutamodtak; innét egész lovas-hadával a zsolti sánczokba volt kénytelen visszavonulni. A hid és sánczok elvesztését a fejedelem Dániel hibájául róttá fel, nem gondolva arra, hogy a megfélemlés ragályossága gyakran a seregnek bátrabb részét is magával szokta rántani; azonban nemsokára sikerült a dunáninneri sánczokat visszafoglalni és a hidnak szétrombolása által az ellenség átcsapásait megakadályozni.¹⁵ Junius végével hadtestével együtt magához voná a fejedelem, hogy Herbeville-t elvonhassa Lipótvár segélyezésétől.¹⁶ A szeptemberben Szécsényben tartott gyűlésen tanácsosnak választatott, ezerötszáz forint évi díjjal,¹⁷ és október havát nagy köszvénybántalmak között tölté.

1706 november havában, a midőn Bottyán a dunántúli részek parancsnokságát átvette, a karvai rév és erőd őrizete, vagyis a közép-dunai sereg vezénylete bizatott reá, melyet decz. végén vett át.¹⁸

⁹ Rákóczy Emlékirata, rv. kiadás, 129., és Fessler, id. helyen, 574.

¹⁰ II. Rákóczy Ferencz és nevezetesebb kortársainak levelei, 31–32.

¹¹ Ugyanott, 34.

¹² Szalay, id. hely., vr. köt., második rész, 245.

¹³ II. Rákóczy Ferencz és nevezetesebb kortársainak levelei, 35.

¹⁴ Thaly: Bottyán, I., 55.

¹⁵ Archiv. Rákócz., I. köt., 353., 354., 356., 358., 359., 375.

¹⁶ Rákóczy Emlékirata, rv. kiadás, 131. — Szalay, id. hely., 248.

¹⁷ Hazánk, II. évf., 3–4. füz., 217. — Fessler, id. hely., 581. — Engel, id. hely., v., 205.

¹⁸ Thaly: Bottyán, I., 135. — Archiv. Rákócz., IV., 704., 710. — Századok, XIII., 286

1707 februáriusában konfiskálták vagyonát, és ugyanez időtáj kikelte a túróczmegyeiek ellen, kik a confoederatióellenes levelek terjesztésével a szomszéd megyéket bujtogatták, és junius 6-án, az Ónod melletti körömi gyűlésen, ezek megbüntetését követelé.¹⁹ Még 24-én és 25-én is ott tartózkodott;²⁰ ez év végén pedig, a midőn Bottyán az újvári parancsnokságot Eszterházy Antaltól átvette, ez utóbbi kértére Bottyán tulajdon lovasezredét cserébe adá Dánielnek.²¹

1708-ban a Dunántúlra küldetett seregével. Az év elején mint altábornagy (Feldmarchal-Lieutenant) egyideig a sümegi vár és környékének parancsnoka volt Eszterházy Antal helyett, ki január havában a Rába folyó mellé vonult.²² Augusztus 8-án Szécsényben, továbbá szeptember 13-án az Egerben tartózkodó fejedelemnél időzött, november 25-én pedig Sárospatakon találjuk, hol azon ítélőszéknek elnöke volt, mely Bezerédyt társaival december 18-án halálra ítélé.²³

1709-ben újból Bars, Hont, Nógrád és Zólyom vármegyékben parancsnokolt, és julius közepe táján új hadakkal és élelemmel látta el Érsekújvárt.²⁴ E hó 21-én Szécsényben átvette a parancsnokságot Bottyántól; e vonalon a bal szárnyat vezényelte. Augusztus első felében a zselizi sánczokban Löffelholzot körülzártá, de Balogh Istvánnak Divénytől történt hátrálására augusztus 14-én ő is visszavonult Szécsényre és az előre haladó Ocskay László visszanyomására intézkedéseket tett egy általa készített terv nyomán, melyhez Bercsényi jóváhagyása is hozzájárult; ez azonban Ebeczky elkésése miatt megghiúsult; felhasználva ez alkalmat az augusztus 15–16-dika körül a füreszi szoroson átszapó Pálffy, megtámadá és a jámbor Dániel — így nevezi őt Berényi Ferencz naplójában — seregének egy részét szétveré. Ennek hírére Szécsény-

¹⁹ Fessler, id. hely., 615.

²⁰ Thaly, Rákóczy Tár, I., 18.

²¹ Thaly: Bottyán, III. köt., 190.

²² Eszterházy Antalnak 1708-ban január 25-ről kelt utasítása Dániel részére az oszlopi könyvtárban. 350. számú kézirati könyv, pag. 276. — Századok, XIV., 155.

²³ Thaly, Rákóczy Tár, I., 151., 159., 169., 177.

²⁴ Rákóczy Emlékirata, IV. kiadás, 261., a jegyzetben.

ből Fülekre szállt, hogy seregét újból összeszedje. Pálffy innét is kiszorítá, ahonnan Osgyánra és Rimaszombatra húzódott vissza, hogy így legalább Gömörmegye határait megvédhesse, a midőn azután a zólyomi sánczokból nyert segítséggel az ellenséget visszaűzé. Erre vonatkozólag írja Rákóczy Károlynak: »Fileknél nyomta ki helyéből Eszterhás Dánielt az ellenség, és nem annyira ereje vitte ezt véghez, mint az szivevesztett had boldogtalansága.«²⁵ Szeptember 14-én újból a szécsényi táborba volt indulandó; hadteste ekkor másfélezer gyalogosból és kétezer lovasból állt. E hó 15-én Huguagnál táborozott; feladata volt az Újvárbán állomásozó hajdukat újakkal felváltani, mit szerencsésen teljesített. Október végén Sajó-Püspökin tartózkodott és Nyárády alvezérével, ki Gács várának november 3-án történt feladása által az ellenség előnyomulását megkönnyíté, folytonos czivódásban élt.²⁶ November vége táján Hatvan elfoglalását megakadályozá, és Döbrő körül táborozva, Eger várát élelemmel látta el.

1710 márczius elején, továbbá áprilisban és júliusban újból Egerben időzött és a Csajági-ellenes vádak megvizsgálásával foglalkozott. Innét Bercsényi táborába küldetett Homonnára, hova július 30-án érkezett. Augusztus elején a monoki táborban tartózkodott, és e hó 21-én a Szerencsre utazó fejedelem maga helyett a mohi táborba rendelé. Szeptemberben Viard mozgásait figyelte meg, Putnok körül. Végül október elején Kassának megoltalmazásával bízott meg, melyet, mint a fejedelem megjegyzé, »nagy resolútióval vállalt magára«,²⁷ és e hó végével bevonult a várba. Innét 1711-ben szerencsés támadásokat intézve, az ostromlókat kemény ágyúztatás és kirohanásokkal sokféleképen nyugtalanítá,²⁸ és míg kisebb-nagyobb erődök a királyiak kezére kerültek, addig Dánielt a várfeladásra sehogy sem lehetett reábirni; pedig ennek megadását, mint békegaranciát, nagyon óhajták Bécsben. A szat-

²⁵ Thaly: Bottyán, iv. köt., 426., 466., 477. — Ország Tükre, iv. évf., 428. — Archiv. Rákócz., vi., 220.

²⁶ Thaly, Bercsényi levelei Károlyi Sándorhoz, 286—295. — Archiv. Rákócz., vi., 329.

²⁷ Archiv. Rákócz., III. k., 58., 129., 306., 456., — 165., 174., 180., 184., és vi. k., 500., 591.

²⁸ Ország Tükre, 1865. évf., 337. — Archiv. Rákócz., III., 570.

mári béke következtében Krucsay János és Szathmáry Miklós a confoederatio küldöttjeinek felszólítására sem akart engedni; ezen ellentállást fokozá még az is, hogy eközben Viard serege a külvárosba hatolva, a felső kaput ostromolni kezdé, melyet heves és véres összecsütközés után, az ellenségben tett veszteséggel, visszanyoma, míg végül báró Ebergényi rábeszélésére április 26-án nagynehezen feladá a várat,²⁹ honnan négyezer gyalogsból és ezer lovasból álló őrsereg vonult ki; maga Dániel április 29-én hagyá el a várt. Bivolinyi krónikás így ír: »29. aprilis Cassovia moventes, nobiscum Daniele Eszterházy, többekkel abductis.«³⁰ Dániel még május 23-án is a királyi táborban volt, Orosziban; mi okból, nem tudom.

1714-ben még van róla emlékeztet, a midőn Korponay Jánosné ellen a Rákóczy-emigráció-levelezés miatt indított perbe ő is belevonatott, amennyiben ennek közbenjárása által az emigránsok levelei neki is kézbesítettek.³¹ Ugyanczen évben még előfordul neve családi okleveleinkben,³² de 1715-től már többé nem, és így e tájt halhatott meg.

Ami egyéniségét illeti, egy Magyarországon átutazó, ismeretlen nevű francia Dánielt, valamint Antalt előkelő kinézésűeknek írja. Az 1706-ban megjelent »A B C darium Hungarorum sub motibus Rákóczyanis« című füzetben ezeket találtam az Eszterházyakra feljegyezve:

Esterházy — kétszer már labancz — Dániel,³³
Csak köntöst változtat a másik Dániel.³⁴
Csak most lett kuruczczá Antal Esterházy,³⁵
Búsul rajta szörnyen horvát közt Erdődy,
Állhatatlankodik Esterházy István.³⁶

²⁹ Csécsy krónikája, id. hely., 249. — Fessler, ix. köt., 644. — Engel, v. köt., 252., és a bécsi Kriegsarchiv nyomán kiadott munka: Feldzüge des Pr. Eugéne von Savoyen.

³⁰ Magyar Történelmi Emlékek, xxvii., 431.

³¹ Századok, III., 617. és VII., 112.

³² Fasc. 5. Nr. 7. és fasc. 6. Nr. 15.

³³ II. Dániel.

³⁴ III. Dániel.

³⁵ A fraknói ágból.

³⁶ A zólyomi ágból.

Bercsényi Miklós levelei nyomán pedig Dániel hallgató és lassú felfogású ember volt, ragaszkodva terveihez, és így inkább magányos kommandóra való; jöllehet, hogy e képességét más helyeken nagyon is kétségbe vonja, a fegyelmet tisztei között nem mindig tudá fentartani; s bár óvatos volt, a rossz hírtől nem igen ijedt meg. Egyébként Bercsényi, ki eleintén pártolá, később kiméletlen élczelései között »öntegető«-nek nevezé el, mivel a fáradságos hadjáratok alatt, beteges is lévén, szerett pálinkázni. Testileg egészségtelen, köszvényes bántalmakban szenvedett, ezenkívül még sánta is volt; a betegség néha annyira leverte, hogy — mint az 1709. évi hadjárat alatt megtörtént — seregét kocsiról vezényelte. Sántaságát még a kurucz világ előtti időszakban nyerheté, talán a királyi sereg szolgálatában. A pösztényi és stubnyai hévizekről — ahol gyógyíttatá magát — kelt leveleiben roncsolt testű, tört csontú, egészségtelen embernek írja magát.³⁷ Arczképe megvan Fraknón, Pápán, Oszlopon. Még megjegyzem, hogy lakása 1685-ben Pozsonyban, Kegli András házában volt.

Dánielt Rákóczy, Bercsényi, saját fia: Eszterházy János, valamint mások a hozzá intézett irataikban széltiben grófnak czimezik, nemkülönben a bécsi hadügyminiszteriumnak velem közlött értesítéséből is kiderül, hogy a katonai hatóság is megadta neki ezen czimet. Birtokomban van továbbá 1695 november 8-ról a fentemlített ifjabb Dániel, valamint idősb Dániel, Péter, Gáspár és László részére kelt grófi diploma conceptusának másolata, ezen indorsattummal: »Non est protocolatum, quia non est exceptum.« A diplomák több év eltelte után, 1721-ben ugyan kiadattak, de e késedelemnek oka nincs kiderítve; egyébként az újabb időben is több példa van rá, hogy a legfelsőbb kézirat (Handscreiben) nyomán adományozott czimekről szóló diplomák húsz-harmincz év multán sem kézbesítették, elégségesnek

³⁷ Thaly, Irodalmi és műveltségtörténeti tanulmányok a Rákóczy korból, 385—386. — Thaly, Bercsényi levelei Károlyihoz, 279., 293. — Századok, I., 175., és III., 115. — Archiv. Rákócz., IV., 438., 480. — V., 11., 490. — VI., 679., és fasc. 89. Nr. 25.

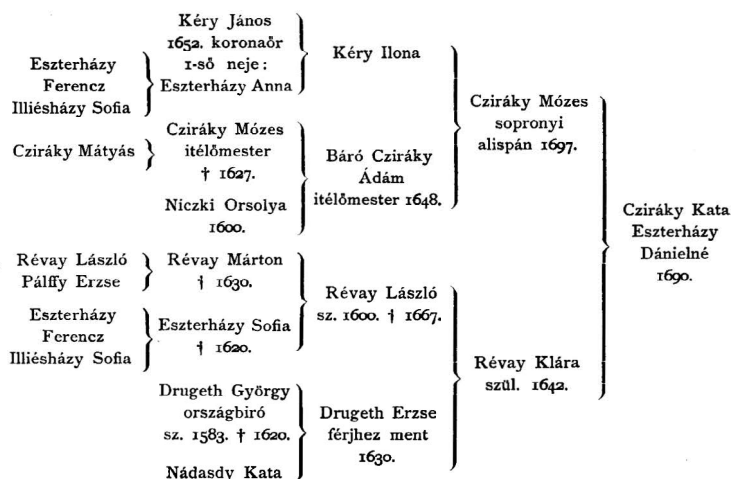
tekintetvén a királyi kézirat az adományozott czimek használatára.³⁸

Neje, *Cziráky Kata*, Cziráky Mózes és Révay Klára leánya. Férjhez ment 1690-ben.³⁹ 1705 április elejétől május 15-ig Érsekújvárt tartózkodott, hol halálos betegséget állott ki. 1709 szeptemberétől kezdve Sebesen lakott. 1710 szeptember közepe táján Beregszászon mulatott. Innen 1711 január elején negyvenhárom személyből álló kíséretével Kassára ment lakni, férjéhez.⁴⁰ 1716 körül halt meg.⁴¹ Arczképe megvan Oszlopon, rajta a Cziráky-czimer.

Gyermekei: *idősb II. János*, erről lejjebb. — *Krisztina*, 1710-ben a kismartoni apáczaárdában nevelkedett.⁴² 1716-ban

³⁸ Lásd erre nézve az »Adler« című genealogiai-heraldikai közlőnyt, Bécs. III. k. 167., és V. k. 101. II.

³⁹ Fasc. 25. Nr. 5., 17. — Fasc. 27. Nr. 62. — Ide igtatok egy Cziráky-Révay-féle genealogiai töredéket pozsonyi levéltárunk nyomán (fasc. 7. Nr. 5., 15. — Fasc. 8. Nr. 45. — Fasc. 25. Nr. 17. — Fasc. 33. Nr. 7. — Fasc. 72. Nr. 31. Ezeket vesd össze: Wagner, *Collectanea Decas*, III., 50–54. — Magyar Történelmi Tár, 1857, III. köt., 250–254. — Új Magyar Muzeum, 1857. X. füzet, 441–449., — és a Turullal):

⁴⁰ Archiv. Rákóczi., III., 184., 499., 560. — IV., 466. — VI., 300.

⁴¹ Fasc. 61. Nr. 3.

⁴² Fasc. 32. Nr. 20.

Révay Péter neje lett,⁴³ és 1746-ban még élt. — *Klárát* említi a *Trophaeum*, — *Zsuzsannát* pedig Nagy Iván; ezeknek egyike 1704–1706 között szintén a kismartoni apáczáknál nevelkedett.⁴⁴ Mindketten gyermekkorukban mulhattak ki, 1716 előtt. — Végül *Jozsefa*, ki 1746-ban kismartoni ágostonrendi apácza volt.⁴⁵

Idősb II. János, koronaőr és gróf, III. Dániel és Cziráky Kata fia, sz. 1691-ben. Mint serdülő ifjú, úgy látszik ő is Rákóczy pártjához tartozva, az utolsó évekbeli hadjáratokban részt vehetett; legalább midőn atyja 1710 utolsó negyedében kassai parancsnok lett, Leleszen tartózkodott, és ez év október 26-án kelt levelében »srét, vagyis ölom« küldését szorgalmazta atyjától.⁴⁶ 1712 május 22-én Károly király koronázásán étekfogó volt.⁴⁷ 1718-ban családi ágazatával pallosjogot nyert⁴⁸ és nagybátyjával, Eszterházy Lászlóval egyetemben a grófi czimet, 1721 december 7-én Bécsben kelt diploma nyomán.⁴⁹ Ebben, valamint a többiek részére kiadottakban is, minthogy az 1695. évi legfelsőbb királyi elhatározásra van vonatkozás téve, inkább csak az első diploma teljesedésbe vételének megerősítéséül szolgál. 1725-ben Sopron-megye adminisztrátora lett; a beigtatás szeptember 9-én történt, herczeg Eszterházy Pál-Antal kiskorúsága alatt, kinek 1734 december 4-én, mint nagykorúnak, átadá e megye kormányát.⁵⁰ 1735 február 2-án helytartói tanácsosnak neveztetett ki az elhunyt Eszterházy György helyébe; az esküt május 9-én tevő le.⁵¹ 1739 júliusában, mint királyi komisszárius, Győrben tartózkodva, az uralgó pestis ragálya ellen teendő intézkedésekkel volt elfoglalva. 1740-ben gróf Berényi Zsigmond pécsi püspököt a baranya-

43 Fasc. 26. Nr. 6. — Fasc. 61. Nr. 3., 20. — Fasc. 96. Nr. 53.

44 Századok, 1883. évf., 73.

45 Vida Istvánnak gr. I. Eszterházy Ferencz felett tartott prédikációja nyomán, p. 32.

46 Oklevéltár, 114. szám alatt.

47 Révay Péter, Comment., folytatva Kálnokytól.

48 Fasc. 100. Nr. 361.

49 Fasc. A. Nr. 20.

50 Palatium R. Hungar., 164.

51 Fasc. A. Nr. 8., és Bél Mátyás, Not. Hungar. Nov., 11., 160.

megyei főispánságba igdtatá be.⁵² 1741-ben koronaőr,⁵³ továbbá belső titkos tanácsos lett.⁵⁴ Meghalt 1744 október 3-án. Eltemetett Pozsonyban, a sz. ferencziek egyházában, a sz. Antal-oltár alatti sirboltba. Az oltár melletti sírkövön ezek állanak: »Hic jacet Excellentis: ac Illustris: Dom. Comes Joannes Esterházy de Galantha, regi a secretioribus consiliis, custos s. Coronae, qui donec in vivis ageret, nocuit nemini, profuit multis, dilexit omnes, dignus longiori vita, sed dignior coelo, obiit anno aetatis LIII. die 3. octobris MDCCXLIV. tu ei requiem precare et pro piis illius manibus Deum exora.«⁵⁵ Ifjúkori arczképe megvan Oszlopon.

Neje, *karancsberényi gróf Berényi Borbála*, Berényi György és divékujfalusi Ujfalusy Klárának 1697-ben született leánya. Férjhez ment 1720-ban.⁵⁶ Feljegyzem még, hogy 1741-ben Mária Terézia királyné Pozsonyban a primás palotájába volt szállva, hol a háziasszony tisztét Eszterházy Jánosné, mint Imre primás rokona végzé; midőn a királyné ez év december 11-én visszautazott Bécsbe, emlékül egy aranyba foglalt jaspiskő-burnót-szelenczét ajándékozott neki.⁵⁷

Meghalt 1759 december 3-án. Férje mellé temettetett december 5-én. Csillagkeresztes és palotahölgy volt. Arczképe megvan

⁵² Kolozsvári házi levéltárunk, Nr. 59., és Magyar Történelmi Tár, VI., 99.

⁵³ Corp. Jur. Hungar. artc. 6.

⁵⁴ Fasc. A. Nr. 53.

⁵⁵ Magyar Sion, III., 209.

⁵⁶ Fasc. 100. Nr. 334. és 343. — A Berényi-genealogiára nézve I. Századok, 1875. évf. 702—706., és 1885. évf. 126. és következő lapokat, továbbá Timon, Epitome Chron. rer. hungar., pag. 303., végül fasc. 36. Nr. 48.

Berényi Ferencz 1583. 1588.	Báró Berényi I. György	Gróf Berényi György † 1733.	Gróf Berényi Bóra sz. 1697.
Tökésujfalusi Ujfalusy Dorottya			
férjhezment másodszer 1600 körül	szül. 1601. aug. 1-én	} Ujfalusy Klára	} † 1759. okt. 3-án
† 1626. december 23-án	semptei és temetvényi kapitány 1634.		
előbb 1589. Sárkány Györgyné volt	báró lett 1656. febr. 24-én		
	második neje: 1650.		
Báró Eszterházy Pál	Eszterházy Sofia	} Ujfalusy Klára	} II. Eszterházy Jánosné
második neje: Viczay Éva			
Divék-Ujfalusi Ujfalusy András	} Ujfalusy András † 1677.	} Ujfalusy Klára	} férjhezment 1688.
Báró Osztrositz Anna			
Károlyi László sz. 1611. † 1689.	} Károlyi Éva	} Ujfalusy Klára	} férjhezment 1688.
Sennyei Erzsé † 1677.			

⁵⁷ Gróf Gyulaffy László feljegyzései nyomán, kéziratban.

Oszlopon, két példányban; az egyiken halva, ravatalon kiterítve, fehér szerzetesnő-ruhában van ábrázolva.

Gyermekei: *II. Mihály*, sz. 1721-ben. Mint herczeg Eszterházy-ezredbeli kapitány, Moldau-Thein nevű csehországi város mellett, a poroszok elleni ütközetben, 1744 október 3-án (épen aznap, midőn atyja meghalt) elesett, és ugyanezen város sz. Borbála tiszteletére emelt egyházának sirboltjába temettetett el.⁵⁸ — *V. Imre*, *IV. Dániel*, ezekről lejjebb. — *Zsigmond*, sz. 1738 márczius 20-án. Meghalt kilencz éves korában, 1747 február 1-én, mint az életnagyságú, Oszlopon őrzött képén olvasható, melyen fekete egyházi ruhában, halva, a ravatalon ábrázoltatik. — *Borbála*, gróf Csáky János későbbi országbíró neje volt 1747-ben. 1795-ben özvegy. A pozsonyi sz. Erzsébet-szerzetesnők zárda-egyházában temettetett el. — *Klára*, örgróf Castiglione Eudem neje lett. 1763-ban élt,⁵⁹ de még azontúl is, 1780-ban. Azonos lehet azon Eszterházy Klárával, ki 1768-ban mezőlaki birtokát eladá, valamint 1780-ban a balinkai, Bodajkhoz tartozó fiókegyháznak misemondó ruhákat ajándékozott. — *Zsófia*, gróf Szunyogh Jánosné, 1774-ben életben volt. — *Anna*, gróf Pachta Ernőné, 1774-ben még élt.⁶⁰

E helyütt megemlítem még, hogy Pozsonymegye egy határozata nyomán családunk valamennyi nagykorú tagja ezen vármegye született úlnöke volt.

V. Imre, lovassági tábornok, *II. János* és *Berényi Bora* fia, sz. 1722 október 1-én. 1743-ban katona volt, 1747—1749 között főstrázsamester a herczeg Eszterházy ezredében. 1750-ben tábornok. 1760 október 9-én elfoglalta Potsdamot; a zsákmányolást megakadályozandó, a Sanssouci-palotát körülállíttatá őrkkel. Imrének e példás óvatosságát az ezidétt divó eltulajdonításokkal szemben dicsérettel említi Budai Ézsaiás⁶¹ és

⁵⁸ Vida Istvánnak Eszterházy Ferencz felett tartott prédikációja nyomán, 1746. 14., 29. ll., és a moldau-theini egyház protocolluma szerint.

⁵⁹ Fasc. 89. Nr. 12., és a pozsonyi káptalan országos levéltára: Protocollum 65., pag. 122., és a Magyar Sion, II., 202.

⁶⁰ Fasc. 37. Nr. 133., és fasc. 36. Nr. 36.

⁶¹ Magyarország Története, III., 145.

lord Mahon;⁶² azonban mindketten tévednek, a midőn Potsdam elfoglalását Eszterházy hercegnek tulajdonítják. — Ez alkalommal négy kis jelentéktelen képet hozott el magával emlékül, melyek Frigyes király levelével együtt — melyben palotája megmentését megköszönve, a képeket neki ajándékozá — utódjainál, Rédén manap is megvannak. Budai még hozzát teszi, hogy a király fuvoláját is elhozta volna, mely azután a királyhoz visszerült. 1763-ban altábornok lett. 1764–1765 között a styriai határ felőli széleket vizsgáló bizottságnak tagja volt; ekkor mint kamarás és tábornoki őrmester, valamint a 3. számú lovasezrednek már 1760-ban kinevezett tulajdonosa említetik.⁶³ 1768-ban Kassán időzött és a járvány elleni katonai kordon elrendezésével foglalkozott. 1770-ben, az orosz-lengyel háború alatt, Munkácson állomásozott, és hadtestével behatolt Lengyelországba; itt az egész zárvonat parancsnoksága ő reá bízott. Erre vonatkoznak a királynénak Eszterházy Ferenczhez irt levelében eme hizelgő szavai: »Dem Emerich Esterházy wird das Commando des ganzen Cordons uebergeben werden; mich freut es, dass es ein Landsmann ist; eine Distinction; hoffe, wird seinem schönen Nahmen Ehre machen«.⁶⁴ 1772-ig Galicziában harczolt.

1771-ben belső titkostanácsos lett.⁶⁵ 1772-ben Krisztina főhercegnőt mosonyi és óvári uradalmaiba mint királyi ember bevezeté.⁶⁶ 1774-ben Borsodmegye, 1777-ben pedig Veszprémmegye főispánja lett,⁶⁷ lovassági tábornoknak már elébb, 1773 körül neveztetvén ki.⁶⁸ Ime egy adoma róla: a hosszas katonai élet, természeténél fogva már erőszakos hajlamát, csak öregbíté; így történt, hogy Pozsonyban, rendes tartózkodása helyén, egy tűzvész alkalmával, szakácsa előtt a város polgármestere nem a legilletelmesebben emlékezett meg Imréről, mit a szakács megvitt urának. Ezt meg-

⁶² Angolország Története, 1760. 36. fejezet, 237. lap.

⁶³ Corp. Jur. Hungar. artc., 16.

⁶⁴ Márczali, id. hely., 308., 328.

⁶⁵ Fasc. A. Nr. 27.

⁶⁶ Fasc. 100. Nr. 199.

⁶⁷ Fasc. A. Nr. 12. és 44.

⁶⁸ Militair-Schematismus.

boszulandó, a polgármestert reggelire magához kéreté, amikor is a legelőzékenyebben társalgott vele; a búcsúvétel után azonban az előszobában feltartóztatá és huszonöt bottütleget méretett reá. E kegyetlen eljárásból nagy és méltó felháborodás keletkezett. Imrét perbe fogták. Maga az udvar is kitiltása által érezteté neheztelését. Mások szerint a feladást megelőzendő, ő maga sietett Bécsbe, hol a legmagasabb helyről nyert megrovás után ez ügy nagynehezen elintéztetett volna. Megjegyzem ezen, a családban keringő adomát, melynek Pozsony város levéltárában semmi nyoma, mint képtelen koholmányt.

Meghalt Győrben, 1792 junius 2-án. Eltemettetett Nemes-Rédén. Megsértült sírfelirata az ottani egyházban így hangzik: »Cineribus et memoriae Emerici e Comitibus Eszterházy de Galántha, in exercitu Caes. Aug. Summi secundi? Ordinis Strategii, Praefecti Legionis Equit. Ord. Hung. . . . a Cubiculis et Consiliis intimis. Provinciae Veszprim. Supremi Comitiss. Militavit strenue annos XXXXIX. Potsdamo spoliis opimis dives rediit Anno MDCCLX. Honoribus e republica functus, vixit annos LXIX, M. VIII, D. II. Decessit die II. Junii MDCCLXXXII. Jaurini, elatus funere publico, et in loco deliciarum suarum ad aedes has e testamento conditas, Patri optimo bene merenti, filii obitum lugentes posuere pietatis causa.« A feliratot tartalmazó feketemárvány-talapzat felett áll azon fehér tábla, mely a potsdami tanács hódolatát ábrázolja, midőn Imrének a város kulcsait átadja. Jobbra, gömbölyded keretben, Imre arczképét egy angyal tartja, míg balról Veszprémmegye czimerére, egy szomorú alakra támaszkodik.⁶⁹ Arczképe megvan utódjainál.

Neje, *gróf Traun-Abensberg Anna-Mária*. Férjhez ment 1758-ban.⁷⁰ Meghalt 1807-ben Pozsonyban, és ugyanott, a köztemetőben temettetett el.

Gyermekei: *I. József, Pál, VI. Imre*, kikről lejjebb. — *Károly*, — Nagy Iván említi — mint gyermek mulhatott ki, valamint

⁶⁹ Romer Flóris: A Bakony vázlata, 105–106.

⁷⁰ Fasc. 100. Nr. 498.

János is. — Anna, sz. 1770 május 31-én. Mint hasonló nevű nagynénje, szintén egy gróf Pachta Ernő neje lett. Meghalt 1822-ben.⁷¹ Mások szerint 1837-ben még életben volt.

I. József, főajtónállómester, V. Imre és Traun Anna fia, született 1760 októberében; születésének hírét atyja az általa elfoglalt Sanssouci kastélyban vevé. Mint az egyesült magyar királyi kancellária előadója, 1790-ben kamarás lett.⁷² 1792 júniusában helytartó-tanácsos,⁷³ ugyane hó 17-én pedig, mint a nádor, főherczeg Lipót-Sándor oldala melletti kamarás, nyitra megyei adminisztrátornak neveztetett ki.⁷⁴ 1793-ban négyszáznegyven márká nehézségű és húszezer forint értékű hitbizományos ezüst asztali készületét, mely Eszterházy Imre esztergomi érsekről szállott reá, a haza szükségére a kir. pénzverdébe beadá.⁷⁵ 1797-ben a nyitra megyei insurrectionalis seregnek ezredese volt, és ez év október 27-én kineveztetett Zemplén megye főispánjának. A beigtatást 1798-ban gróf Károlyi József eszközlé.⁷⁶ 1800-ban az említett megye insurgenseinek ezredese, háromszáz nemesből álló lovas és kilencszázhatvan gyalogosból álló sereget gyűjtött. Még ugyanez évben egy a közoktatás emelésére szolgáló országos pénzalap alakításával foglalkozott, mint bizottsági tag.

1802-ben a folyóvizek szabályozása ügyében királyi biztos volt.⁷⁷ 1810-ben a sz. István-rend középkeresztjét nyeré⁷⁸ és belső titkos tanácsos lett. 1828-ban főajtónállómester volt.⁷⁹

Meghalt 1830 február 22-én Románfalván. Itt temettetett el. Arczképe a budapesti muzeumban és utódjainál megvan. Vannak egy pár ivre terjedő, különösen gyermekkorát érdeklő feljegy-

⁷¹ Imrének még több gyermekkorban elhalt kisdedei voltak, kiknek sírköveik mint hálom, a rédei egyházban megvannak.

⁷² Hof-Schematismus, 1822. évről.

⁷³ Gr. Eszterházy Nep. János és gr. Bánffy György erdélyi kormányzó közti levelezés nyomán.

⁷⁴ Szirmay, Notitia Comit. Zemplén.

⁷⁵ Fasc. 62. Nr. 64–65.

⁷⁶ Szirmay, id. hely., §. 772.

⁷⁷ Corp. Jur. Hungar. artc., 30.

⁷⁸ E rendjel századik évfordulójának emlékére kiadott Album, 1864. évben.

⁷⁹ Magyar Minerva, 1828. évf.

zései; ezekből — hallomás után — mint curiosumot megemlítem, hogy nevelője egy jezsuita volt, ki őt séta közben imádkoztatta, nagypénteken pedig Pilátus alakját krétával egy fekete táblára rajzolta, és ezt tanítványának egész napon át korbácsolni kellett.

Neje, *gróf Zierotin-Lillgenau Terézia*, csillagkeresztes és palotahölgy. Meghalt 1802 márczius 31-én, huszonnyolcz éves korában. Eltemettetett Budán, a sz. Erzsébet-apácák egyházában.

Gyermekei: *II. József*, erről lejjebb. — *Anna-Mária*, született 1797 november 9-én. Férjhez ment 1832-ben báró Mandorf Antalhoz. Meghalt 1846 június 20-án. Eltemettetett a pozsonyi köztemetőben. — *Terézia*, sz. 1800 augusztus 18-án. Férjhez ment 1825 augusztus 22-én rátki és salamonfai Barthodeiszky Józsefhez. — *Karolina*, húsz éves korában mult ki Pozsonyban, és az ottani köztemetőben temettetett el.

II. József, I. József és Zierotin Terézia fia, sz. 1799 máj. 8-án. Iskoláit végezve, a megyénél kezdett szolgálni. 1815-ben kamarás lett; mint senior familiae, pozsonyi levéltárunk őre volt. A galanthai kastélyt 1860-ban újra átalakítá, mi által régi és érdekes jellegéből sokat veszített. Meghalt Galanthán, 1879 január 1-én, és ugyanott temettetett el, az általa épített sirboltban.

Neje, *Barthodeiszky Rozália*, sz. 1795-ben, férjhez ment 1823-ban; meghalt Pozsonyban, 1879 december 4-én, eltemettetett a galanthai sirboltban.

Gyermekei: *Mária*, sz. 1826-ban, meghalt 1833-ban, eltemettetett Románfalván. — *Gizella*, sz. 1837 szeptember 11-én, meghalt 1852 április 16-án, eltemettetett Románfalván. — *Géza*, sz. 1834 július 7-én, meghalt Pozsonyban, 1870 január 23-án, eltemettetett Galanthán, egy újonan alakított sirboltban, hová a Románfalván nyugvó valamennyi hulla átszállíttatott.

*

Pál, tábornoki őrmester, V. Imre és Traun Anna fia, született 1761 táján. 1798-ban alezredes volt. 1804-ben mint tábornoki őrmester, az 1. számú huszárezrednek második tulajdonosa volt.⁸⁰

1808-ban megtébolyodva, Pesten az ablakon kiugrott és szörnyet halt; Pusztasárosdon temettetett el. Tébolyodásának okát tulajdon katonái által vétségből fején ejtett sebek idézheték elő, vagy legalább előkészítheték; tudniillik a francziák elleni egyik hadjáratban, a midőn éjjel az előőrsökön szemlét tartva, a nagy hidegben egy elesett francziának — kit éppen útjában talált — felvett köpenyébe burkolva czirkálna, katonái ellenségnek vélvén, történt e félreértés.

Neje, *gróf Csáky Józsefa*, Csáky József és gróf Draskovics Anna leánya, sz. 1775-ben. Meghalt 1841 október 9-én, eltemettetett Pusztasárosdon. Csillagkeresztes hölgy volt. A vadászatnak nagy kedvelője volt; egy alkalommal fegyvere elhordá négy ujját. Miniatür arczképe megvan kolozsvári arczképgyűjteményünkben.

Gyermekei: *Józsefa* és még egy *második leány*, kinek nevét nem tudom, ifjan haltak el és Pusztasárosdon vannak eltemetve.

*

VI. Imre, őrnagy a hadseregben, *V. Imre* és Traun Anna-Mária fia, volt ágazatának továbbterjesztője. Született 1763 december 6-án. Különböző hadjáratokban vett részt. 1789-ben, Belgrád bevételénél, ő is egyike volt a parlamentaireknek. Mint őrnagy lépett ki a hadseregből. 1791-ben kamarás lett. Meghalt 1838 május 21-én. Eltemettetett Nemes-Rédén.

Neje, *Palaghi Terézia*, a bakonyszombathelyi egyházban nyugszik.

Gyermekei: *Pál*, *VII. Imre*, *II. Sándor*, *V. László*, ezekről lejjebb. — *Angelika*, született 1813 február 3-án. Férjhez ment gróf Lasánczky Alberthez 1834 július 7-én. Csillagkeresztes hölgy. Meghalt Bakony-Szombathelyen, 1892 június 2-án, hol el is temettetett. — *Karolina*, sz. 1815-ben. Gróf Rüdiger Ferdinánd neje lett. Meghalt Pozsonyban, 1869 január 23-án.

Pál, kapitány a hadseregben, *VI. Imre* és *Palaghi Terézia* fia, sz. 1806 január 31-én. Egy ideig a hadseregben szolgált és mint kapitány, kilépett. 1848-ban a magyar hadseregben őrnagy volt, és a Siklós körüli csatákban részt vett. Windischgrätz

proklamációja után odahagyá a katonai szolgálatot. Meghalt 1857 május 11-én Rédén. Ugyanitt temettetett el.

Neje, *gróf Viczay-Héderváry Antónia*, gróf Viczay-Héderváry Ferencnek gróf Zichy Amáliától 1812 február 5-én született leánya. Férjhez ment 1835 márczius 16-án. Mint özvegy, 1864 október 20-án másodszor is férjhez ment, báró Mengen Adolthoz.

Gyermekei: *VIII. Imre*, erről lejjebb. *Amália*, sz. 1839 márcz. 10-én. Férjhez ment Pozsonyban, 1864 október 4-én gróf Eszterházy Ferenczhez (a fraknói ágból). — *Angelika*, sz. 1841 november 20-án. Férjhez ment 1860 szeptember 29-én gróf Keglevich Istvánhoz, Pozsonyban. Csillagkeresztes hölgy. 1884-ben palotahölgy lett. — *Antónia*, sz. 1847 márczius 6-án. Meghalt 1860 márczius 27-én Pozsonyban, eltemettetett Rédén.

VIII. Imre, Pál és Viczay Antónia fia, sz. 1840 ápr. 11-én. Részt vett az osztrák-szárd háborúban 1859-ben, s mint a 14. számú ulánus-ezred főhadnagya, 1860-ban elhagyá a katonai pályát. Rédén lakik.

Neje, *gróf Rossi Alexandrina*, sz. 1849-ben. Férjhez ment Pozsonyban, 1867 augusztus 10-én.

Gyermekei: *Antónia-Mária*, sz. 1868 október 10-én. Férjhez ment Pozsonyban, 1887 június 7-én, fraknói gr. Eszterházy Mihályhoz. — *Mária-Angelika*, született 1870 január 14-én. Férjhez ment Pozsonyban, 1889 január 5-én, gróf Andrássy Sándorhoz. — *Alexandrina*, sz. 1871 május 8-án, meghalt 1877 február 15-én Bécsben. — *Gabriella*, sz. 1872 deczember 23-án, meghalt 1877 januáriusában. — *Imre*, sz. 1874 január 9-én, meghalt 1877 januáriusában. — *Margit*, sz. 1877 márczius 14-én Pozsonyban. — *Pál*, sz. 1878 október 17-én. — *Amália*, sz. 1880 október 21-én.

*

VII. Imre, kapitány a hadseregben, VI. Imre és Palaghi Terézia fia, sz. 1808 márczius 10-én. Ez is katona volt, és mint kapitány lépett ki a hadseregből. Bakony-Szent-Lászlón lakott. Nőtlen volt. Halálát a Dunában lelte; a midőn 1891 október 2-án

éjjel Oroszvár felől kocsin Pozsonyba utaza, a magas partról leszakadt. A rédei sirboltban temettetett el.

II. Sándor, tábornoki őrnagy, VI. Imre és Palaghi Terézia fia, sz. 1810-ben. 1839-ben a 10. számú huszárezredben kapitány volt. 1848-ban a 2. számú huszárezredben őrnagy; a forradalom alatt ezredével a ráczok ellen harczolt; a magyar kormány tábornokká nevezé ki és a bakonyi sereg vezérletét bizá reá.⁸¹ 1849-ben herczeg Windischgrätz felszólítására őrnagyi minőségben a császári hadseregbe visszalépett. Később alezredes lett, és mint ezredes, ideiglenesen nyugalmaztatott. 1859 májusában, a Szardinia elleni hadjárat alkalmával, a jász-kun szabadsapat parancsnoka lett.

1860 januáriusában mint tábornoki őrnagy ad honores nyugalmaztatott. Tulajdonosa volt a hannoveri Gvelfek rendjének, gyémántokban. Meghalt Bakony-Szent-Lászlón, 1867 április 1-én. Ugyanitt temettetett el. Nőtlen volt.

V. László, kapitány a hadseregben, VI. Imre és Palaghi Terézia fia, sz. 1811 október 8-án. Ez is katona volt. 1839-ben a 7. számú könnyű vértés lovasezredben főhadnagy volt. Mint kapitány hagyá oda a szolgálatot. Cs. kir. kamarás, 1881-ben belső titkos tanácsos lett. Pusztasárosdon lakott. Ugyanott halt meg, 1891 november 22-én, és Sárosdon temettetett el.

Neje, *báró Orczy Erzsébet*, br. Orczy György és gr. Berényi Erzsébet leánya, sz. 1822 április 23-án. Férjhez ment 1842 jul. 9-én. Csillagkeresztes hölgy volt. 1865-ben palotahölgy lett.

Gyermekei: *Georgine*, sz. 1844 nov. 4-én, meghalt 1852 december 15-én.

Alice, sz. 1850 február 17-én. Férjhez ment 1873 augusztus 16-án gróf Cziráky Antalhoz. Az esküvő Budapesten, az egyetemi templomban volt; a szertartást a primás végzé. Csillagkeresztes hölgy volt. Meghalt Budapesten, 1882 junius 21-én. Eltemettetett Börgöndön.

⁸¹ Horváth Mihály, Magyarország függetlenségi harcza, II., 110.

Mária, sz. 1856 május 9-én. Férjhez ment 1878 június 4-én gróf Cziráky Bélához, Budapesten. 1896-ban palotahölgy lett.

Andor, sz. 1846 február 23-án. Ferencz József király koronázásán, 1867 június 8-án, arany-sarkantyús lett. 1882-ben kamarás. Az 1886. évi országgyűlésen a ráczalmási kerületet képviselő. Meghalt 1892 április 28-án, Pusztasárosdon. Ugyanott temettetett el.

Béla, cs. és kir. kamarás, sz. 1854 február 25-én. Birtokai: Galantha, Bakony-Szombathely.

VI. László, sz. 1857 június 22-én. Kamarás.

Neje, gróf *Teleki Kata*, gróf Teleki Sándornak gróf Teleki Józsefától 1869 október 30-án született leánya. Férjhez ment Gyömrőn, 1888 január 31-én.

Gyermekei: *Erzsébet*, sz. Gyömrőn, 1888 november 19-én.

László, sz. Gyömrőn, 1891-ben.

*

IV. Dániel, helytartói tanácsos, II. János és Berényi Bora fia, sz. 1723-ban. Kitűnően tanult. Előbb kamarás, 1750 táján Sopronmegye adminisztrátora volt. 1753-ban helytartó-tanácsosnak,⁸² 1757 szeptember 2-án a tartományi bizottság helyettes elnökének,⁸³ később belső titkos tanácsosnak neveztetett ki. Harminczhat éves korában halt meg Pozsonyban, 1759 november 26-án. Ugyanott temettetett el, a sz. ferencziek egyházában, a sz. Antal-oltár alatti sirboltban. Palma Ferencz történész a »Heraldica R. Hungar.« előszavában elismerőleg emlékezik meg róla, kiemelve az irodalom különböző ágaiban való jártasságát, úgyszintén hivatalos köréhez tartozó ernyedetlen munka- és szakképzettségét, valamint ezeknek gyors elintézését. Arczképe utódainál több példányban megvan.

Neje kettő volt; az első gróf *Gyulaffy Borbála*, ráthóti gróf Gyulaffy Lászlónak, a Ráthóti-nemzetségből eredő család

⁸² Fasc. A. Nr. 11.

⁸³ Kolozsvári levéltárunkban a dekrétum.

végfisarjának⁸⁴ és erdélyi udvari kancellárnak nejétől, br. Haller Évától 1732-ben született leánya.⁸⁵ Kiképeztetését a szentpölteni sz. Hypolith tiszteletére emelt angolkisasszonyok apáczazárdájában nyeré, hová 1743 augusztus 24-én adatott be, atyja feljegyzései nyomán. Eljegyzése Bécsben történt, 1748 december 16-án.⁸⁶ Menyegzője 1749-ben volt. Meghalt himlőben, 1755 január 26-án, huszonhárom éves korában; január 27-én temettetett el Pozsonyban, a sz. ferencziek egyházában.⁸⁷ Arczképe megvan utódjainál.

Ettől gyermekei: *IV. János* (Nep.) volt ágazatának továbbterjesztője, kiről lejjebb. — *Terézia*, sz. Pozsonyban, 1752 április 17-én. 1769 május 22-én báró Révay Lajosné lett. 1781-ben özvegy. Csillagkeresztes és palotahölgy. 1815 óta a nádor főherczegné udvarmesternője. Meghalt 1826 november 12-én. Ugyane hó 14-én temettetett el Pozsonyban, a sz. ferencziek egyházában. Arczképe megvan Kolozsvártt, két példányban. — *Borbála*, sz. 1753-ban. Férjhez ment Pozsonyban, 1768-ban idősb báró Perényi Imréhez.⁸⁸ Mint özvegy, 1796-ban Pozsonyban, a sz. Erzsébet női zárdába vonult vissza, hol 1798 február 18-án halt meg. E zárda sirboltjában temettetett el.

⁸⁴ Minekutána egyetlen fiát dajkája a szentdemeteri kastély egyik ablakából, Gyulaffy Zsófia által felbérelve, — mint mondja a hagyomány — kiejtő.

⁸⁵ E genealogiai töredék kolozsvári okleveleink nyomán kidolgozva:

I. Gyulaffy László erdélyi hadvezér † 1659. Balássy Erzsébet † 1674. utóbb Kornis Gáspárné	II. Gróf Gyulaffy László az erdélyi hadak főkapitánya † 1699.	III. Gyulaffy László erdélyi udvari cancellár családjának végfisarja † 1754.	Gróf Gyulaffy Bora † 1755. gróf Eszterházy Dánielné
Gyerőffy György guber- nialis tanácsos † 1694. Kemény Kata 1674.	Gyerőffy Bora utóbb Kornis Istvánné † 1727.		
Haller György Bethlen Éva	Br. Haller György guber- nialis tanácsos † 1730.	Báró Haller Éva † 1755.	
Kornis Gáspár marosszéki kapitány † 1683. jun. 7-én	Kornis Anna		
2-ik neje: gr. Csáky Mária			

⁸⁶ Erről szóló oklevelek kolozsvári levéltárunkban.

⁸⁷ A pozsonyi sz. ferencziek egyházában eltemetettek halotti jegyzéke szerint, a 18. lapon.

⁸⁸ Borbála végrendelete nyomán, kolozsvári levéltárunkban.

Második neje IV. Dánielnek *gróf Erdődy Anna*, gróf Erdődy László és gróf Illiészházy Anna leánya, előbb gróf Szapáry János özvegye. Dánielhez 1756-ban ment nőül. Meghalt 1807 ápr. 3-án, hetvennyolcz éves korában. Eltemettetett Szombathelyen, Vas megyében.

Ettől gyermekei: *Dániel*, sz. 1757-ben; 1766-ban⁸⁹ kilencz éves korában mult ki. Arczképe megvan Eszterházy Istvánnál, Pozsonyban. — *Jozefa*, sz. 1756-ban. Báró Mednyánszky László neje lett. Ettől 1792-ben özvegy. Másodszor gróf Praschma Jánoshoz ment nőül 1798 augusztusában.⁹⁰ Meghalt 1839 október 22-én, nyolczvanhárom éves korában. Eltemettetett Veszelén, Nyitra megyében. — *Antónia*, sz. 1758-ban. Gróf Apponyi Mór neje volt. 1798-ban özvegy.⁹¹ Csillagkeresztes hölgy volt. Halálát egy általa szerencsétlenül kifújt gyertya okozá, melynek lángja főkötőjébe és ruháiba kapva, testét helyenként összeégeté, minek következtében kinosan mult ki 1826 körül, Pozsonyban.

*

IV. János (Nep.), veszprémmegyei főispán, Dániel és Gyulaffy Borbála fia, sz. 1754 okt. 18-án. Szülői korán elhunyván, személye körüli gondnoka báró Révay Antal nyitrai püspök lett. Gr. Cziráky László az erdélyi, nagybátyja, Eszterházy Imre, a magyarországi birtokait kezelteté. Tíz éves koráig Nagyszombatban neveltetett; ekkor ugyanott, a jezsuiták convictusában a hirneves történész, Pálma Ferencz felügyelete alatt folytatá tanulmányait, és Bécsben, a Theresianumban, szintén Pálma felügyelete alatt végzé azokat be.⁹² 1775 január 14-én kamarás,⁹³ 1777 január 30-án alsóausztriai kormánytanácsos lett. 1782 márczius 27-én erdélyi gubernialis tanácsosnak neveztetett ki. 1789 április 6-án az egye-

⁸⁹ Fasc. 37. Nr. 81., 137. — Fasc. 43. Nr. 7. — Fasc. 47. Nr. 27.

⁹⁰ Eszterházy János és Bánffy György közti levelezés nyomán.

⁹¹ Magyar Encyclopaedia, III., 585. — Az 1822. évi Hof-Schematismus hibásan írja a György nejenek.

⁹² Fasc. 56. Nr. 60. — Fasc. 71. Nr. 27. — Fasc. 89. Nr. 18., és Pálma Ferencz, Herald. Reg. Hungar. Specimen, az előbeszédben, végül Eszterházy János végrendelete nyomán.

⁹³ A dekrétum kolozsvári levéltárunkban.

sült Hunyad- és Zarándmegye főispánja,⁹⁴ 1792 június 6-án belső titkos tanácsos, és 1795 márczius 16-án erdélyi udvari tanácsos és referendarius lett.⁹⁵ 1800-ban a Ludovika-Akadémia alapításához négyezer forinttal járult.⁹⁶ 1813-ban veszprémmegyei főispán lett; székét május 9-én foglalá el. Hivataloskodása alatt történt, hogy egy alkalommal kocsi Horváth János (?) alispán megválasztása ellen kellőn túl buzgólkodván, a tisztújítási kongregációt, nevezetesen a szentgáli nemes urakat annyira felbőszíté maga ellen, hogy agyonütéssel fenyegetve, a megyeház-terem ajtaját betörék; és már-már tettelegességre került volna a dolog, a midőn egy mellékajton hirtelen kiosonva és hű vadásza által kísérve, valamint a lármázó választóktól követve, a visszavonuló helyiség felé rohant; az ajtó előtt azonban utolérték és mentéjének egyik ujját letépték; ekkor vadásza kivont kését eléjük tartá és nagyatyánkat az ajtón betolva, az üldözésnek véget vetett. 1822-ben az erdélyi udvari kancellárt, gróf Teleki Sámuel, ennek közbejött halálával, másfél évig helyettesíté. 1824 márczius 1-én a sz. István-rend középkeresztjét nyeré.⁹⁷ 1825-ben helyettes fő-ajtónállómester volt, 1827-ben pedig elnöke a törvényhatóságok és beszegelő helyek rendezésével foglalkozó bizottságnak.⁹⁸ 1830-ban, a pozsonyi koronázási országgyűlésen, a főlovász mestert helyettesíté; ekkor, Ferencz császár különös kíváratára, lóháton lefesteté magát; erről xilografikus másolatok is vannak. 1832-ben még főispán volt; e tájt lépett nyugalomba, több mint hatvan évi állami szolgálat után. Meghalt Bécsben, 1840 febr. 23-án, nyolczvanhat éves korában. Eltemettetett Oszlopon. Arczképe megvan utódainál, Oszlopon. Magyar érme-gyűjteményét, melynek alapját gyermekkorában veté meg s melynek némely példányai, különösen az emlékérmek, az unikumok közé tartoznak, az erdélyi

94 E kinevezésekről szóló dekrétum kolozsvári levéltárunkban.

95 A dekrétumok idézett helyen, továbbá Bánffy György és Eszterházy János levelezései nyomán, mely levéltárunkban.

96 Corp. Jur. Hungar. artc. 7.

97 A dekrétum levéltárunkban, Kolozsvártt.

98 Corp. Jur. Hungar. artc. 16.

muzeumnak hagyományozá. A régészetnek nagy kedvelője volt. A magyar történelemre vonatkozó érdekes oklevél-, ritkább kézirat- és könyvgyűjteményt szerzett, mely manap Oszlopon őriztetik. Kovachich⁹⁹ is mint szorgalmas gyűjtőről emlékezik meg róla. Régiséggyűjteményének nevezetesebb darabjai: a páratlan római bronzkerekek a budapesti muzeumban, továbbá I. Rákóczy György egyik aranypénzének, valamint II. Rákóczy Ferencz három emlékérmének 1703., 1705. és még egy más évről való, D. Warou által metszett bélyegzői, valamennyi unikum. A kolozsvári muzeumba fiainak adományozásából kerültek.

Neje, *losonczy gróf Bánffy Ágnes*, gróf Bánffy Dénesnek báró Barsay Ágnestől 1756 április 19-én született leánya.¹⁰⁰ Szülői protestánsok voltak; atyja később a katolikus hitre tért, s hogy tizenegy éves leányát, ki gróf Teleki Sámuellel — a későbbi erdélyi udvari kancellárral — ekkor már jegyben járt, szintén a katolikus hitre téríthesse, Mária Terézia királyné megegyezésével Örményesről, tartózkodási helyéről, 1767 július 15-én katonai karhatalommal az ellenálló anya karjai közül kiragadva, Bécsbe viteté,¹⁰¹ hol 1768 január 25-én, az udvar színe előtt, ünnepélyesen a katolikus hitre tért;¹⁰² ugyanitt nyeré további

⁹⁹ Instit. Diplom. Hungar., 73. l.

¹⁰⁰ Itt gr. Bánffy Ágnes leszármazási táblájának töredéke, okleveleink nyomán:

Bánffy Dénes, lefejezték 1674. december 18. Bornemissza Kata	I. Gróf Bánffy György Erdélygubernatora †1708.		II. gr. Bánffy György guber- nialis tanácsos † 1735.	Gróf Bánffy Dénes erdélyi főlovászmester † 1780.	Gróf Bánffy Ágnes Eszterházy Jánosné
	2-ik neje: gróf Bethlen Klára † 1706.				
	II-ik Apaí Mihályné testvére volt				
	Thoroczkay Mátvás Nádudvary Klára	Thoroczkay Ágnes † 1734.			
	Barcsay Mihály a fejedelem testvére, udvari főkapitány 1664.	Báró Barcsay Gergely zaránd- megyei főispán † 1752.	Báró Barcsay Ágnes † 1782.		
	Bánffy Kata				
	Naláczy Lajos † 1721. hunyardmegyei főispán	Naláczy Sára † 1761.			
	Tholdalagi Mária				

¹⁰¹ Ezen erőszakos történetnek autentikus és részletes leírása kolozsvári levél-tárunkban.

¹⁰² Bánffy Ágnes és testvére, Györgynek, atyjukhoz írt levelek nyomán, kolozsvári levéltárunkban.

kiképeztetését, gróf Michna Mihályné palotahölgy felügyelete alatt, továbbá férjhezmeneteléről is maga a királyné gondoskodott. Az esküvő 1777 június 10-én a pencingi egyházban, szintén az udvar jelenlétében ment végbe; a nászebéd a schönbrunni palotában adatott. Az oszlopi kastélyban kegyelettel őriztetik egy akkor ruhaneműt tartalmazott és császári jelvényekkel díszített láda, valamint a királyné által ajándékozott aranyos kocsij; egyik vörösbársony-párnája megvan.¹⁰³ 1779 szeptember 14-én csillagkeresztes hölgy lett, később palotahölgy. Meghalt 1831 szeptember 14-én Bécsben, kolerában. Eltemettetett Oszlopon, családi sírboltunkba. Arczképe megvan utódainál.

A következő tizenkét gyermeke volt: *IV. Ferencz*, sz. Bécsben, 1778 márcz. 16-án, reggeli hat órakor. Keresztanyja Mária Terézia császárné volt. Tanulmányait Kolozsvártt végzé és egy ideig az erdélyi guberniumnál szolgált. 1799-ben fogalmazó az udvari magyar kancelláriánál. 1800-ban kamarás, 1802-ben Budán helytartósági titkár lett. Később a főherczeg Károly-Ambrus Magyarország primásának szolgálattevő kamarása volt. Meghalt 1855 febr. 26-án Bécsben, hetvenhét éves korában. Eltemet. Peresznyén.¹⁰⁴ Maradék nem volt.

Két neje közül az első *gróf Batthyány Józsefa*, csillagkeresztes hölgy, gróf Batthyány Jánosnak gróf Herberstein Máriától 1793-ban született leánya. Férjhez ment 1811-ben, meghalt Bécsben, kolerában, 1831 szeptember 15-én. Eltemettetett Peresznyén. — Második neje *gróf Zsigray Felicitas*, sz. 1813-ban. Férjhez ment 1837 június 14-én. 1838-ban csillagkeresztes hölgy lett. Meghalt 1857 június 6-án, Bécsben. Eltemettetett Peresznyén.

János (Nep.) sz. Bécsben, 1779 február 4-én, reggel hat órakor, halva.

Alajos-Fidelis, alezredes a hadseregben. Született Bécsben, 1780 február 19-én, reggeli hét órakor. Ez is Kolozsvártt folytatá

¹⁰³ A menyegzői ünnepély részleteit közli gr. Michna Mihályné, sz. báró Desseigne-Latourelle palotahölgy (ki 1783-ban halt meg) a gr. Bánffy-családhoz írt leveleiben, másolatai az oszlopi könyvtárban.

¹⁰⁴ Megjegyzendő, hogy mindazok, kik a peresznyei sírboltba temetkeztek, elkészülvén az oszlopi egyház alatti sírbolt, ide lettek átszállítva.

tanulmányait. 1797-ben a bécsújhelyi katonai akadémiában nyere további kiképeztetését; ezen év augusztus havában zászlótartó lett Alvinczy ezredében; szeptemberben csatlakozott ezredéhez és a cuneoi vár ostromában részt vett. A rohamhoz önként ajánlkozott; itt vállát keresztüllövék és az ellenség elfogá; mint fogoly, a várban gyógyult fel és annak feladása után kiszabadult. Itt, mint gyakran említé, az éhség gyötrelmeit gyomruk körül szorított szíjjal enyhíték. 1799-ben hadnagy lett a Nádasdy-gyalogságnál, később Merfeld dzsidásezredéhez tétetett át. 1805-ben az erdélyi insurrectionalis seregnél alezredes, 1812-ben a Stipschitz huszárezredben őrnagy, 1816-ban kamarás lett. A francia hadjáratot végigszolgálva, mint a Savoi-dragonyosezred alezredese, rangja megtartásával hagyá el 1818-ban a katonai pályát. Maradék nélkül halt meg 1868 augusztus 8-án, nyolczvannylcz éves korában, Hietzingben, és ugyanott temettetett el, a maga és neje részére épített sirboltban.

Neje, *gróf Batthyány Johanna*, sz. 1794-ben, testvérhuga Eszterházy Ferencz első nejének. Férjhez ment 1818 május 20-án. Meghalt Bécsben, 1880 junius 8-án. Férje mellé temettetett.

III. György, továbbá *III. Mihály*, ezekről lejjebb.

Mária-Anna, sz. 1786 január 23-án Nagyszebenben. Férjhez ment 1805 junius 4-én Bécsben, Ruspoli Sándor római herceghez. Csillagkeresztes hölgy. Meghalt 1821 december 11-én. Eltemettetett Vignanelloban, a Ruspoliak sirboltjában (pápai állam).

Józefa, sz. 1787 julius 12-én Nagyszebenben. Meghalt Bécsben, 1866 december 23-án, hetvenkilencz éves korában. Eltemettetett Oszlopon.

Dénes, erről lejjebb.

IV. László, erdélyi udvari tanácsos. Született 1790 jun. 29-én. Iskoláit 1809-ben Kolozsvártt végzé, és az erdélyi guberniumnál fogalmazó-gyakornok, 1812-ben ülnök az erdélyi királyi táblán, 1815-ben számfeletti titkár az erdélyi udvari kancelláriánál, 1819-ben kamarás, később az erdélyi udvari kancelláriánál való-

ságos titkár és tanácsos lett. Negyven évi szolgálat után nyugalmaztatott. Az atya által alapított érme gyűjteményt számos példánnyal gyarapítá, és azt az erdélyi muzeumnak átadván, ennek őre részére ötezer forintnyi alapítványt tett; az oszlopi könyvtárt újabb könyvekkel szaporítá; Oszlopon a papi lakot és egyházat tetemes költséggel kijavíttatá s ez utóbbi alá sirboltot építtetett ágazata részére, továbbá a kastélyt nagyrészt újból építteté és családi arcképgyűjteménnyel díszíté. — Herczeg Metternich miniszter megbízásából, a császári titkos levéltár oklevelei nyomán, egy érdekes munkát dolgozott ki, mely a »Partium«-nak Magyar- és Erdélyországokra vonatkozó történelmi és politikai viszonyait tárgyalja; másolata az oszlopi könyvtárban van meg. Meghalt Bécsben, 1883. január 14-én, kilencvenharmadik évében. Eltemettetett Oszlopon. Nőtlen volt.

Ágnes, sz. 1793. január 19-én. Meghalt himlőben, 1797. október 12-én reggeli négy órakor, Bécsben. Eltemettetett Pozsonyban, a sz. ferencziek sirboltjában.

János (Nep.) és *Mária*, ikrek voltak; 1793. november 19-én Kolozsvárt születtek. Megkeresztelésük után, ugyanaz nap, meg is haltak. Másnap temették el a kolozsvári sz. Mihály parochialis egyházban, a gróf Bánffyok sirboltjában. — A fentebbiekre vonatkozó adatoknak nagy részét a kolozsvári levéltárunkban őrzött Eszterházy Nep. János és Bánffy György közti levelezésből, matrikuláris és egyéb feljegyzésekből, valamint szóbeli előadásokból merítém.

III. György, birodalmi fő-pálczamester. Született 1781. jul. 21-én, délután hat órakor, Bécsben. Tanulmányait Kolozsvárt folytatá. Katonai pályáját báró Splényi ezredénél kezdé meg. 1805-ben Caldierónál átlövék lábszárát. Később Coloredo ezredéhez tételett át. 1808-ban kamarás lett. 1809. május 21-én jelen volt Aspernnél, mint alezredes; a primás által állított ezredet vezényelé. Később a katonai szolgálatból kilépve, a trónörökös (utóbb király), V. Ferdinánd szolgálattelvő kamarása lett. 1838 táján ezüst-főkamarás (Oberst-Silber-Kämmerer) és belső titkos

tanácsos, 1854 táján pedig fő-pálczamester (Oberst-Stabel-Meister). Meghalt Bécsben, 1865 április 27-én, nyolczvannégy éves korában. Eltemettetett Peresznyén.

Neje, *gróf Praschma Karolina*, csillagkeresztes és palotahölgy, gróf Praschma Jánosnak gróf Zierotin Máriától 1791 április 17-én született leánya. Férjhez ment 1808 szept. 29-én. Meghalt Bécsben, 1846 április 2-án. Eltemettetett Peresznyén.

Gyermekei: *IV. György*, kiről lejjebb. — Továbbá egy *ismeretlen nevű leánya*, sz. 1810-ben, augusztus végével. — *Stefánia*, sz. 1812 augusztus 20-án. Meghalt Bécsben, 1887 nov. 18-án. Eltemettetett Oszlopon. — *Károly*, sz. 1820 október 1-én. Iskoláit végezve, Veszprémmegye aljegyzője, később kamarás lett. Gyógyíthatatlan hátgerinczbaj-okozta búskomorságában pisztolylyal oltá ki életét Bécsben, 1873 szeptember 6-án. Eltemettetett Oszlopon. Nőtlen volt.

IV. György, nagykövet-helyettes, György és Praschma Karolina fia, sz. Pozsonyban, 1809 július 1-én. 1828 táján veszprémmegyei aljegyző volt, később Budán a kincstár szolgálatába lépett; ezt elhagyva, a diplomáciánál alkalmaztatott. Mint kamarás, 1839-ben a nápolyi követségnél attasé és később titkár lett; innét áttétetett a petersburgi követséghez, tanácsosi minőségben. 1846-ban baadeni és hesszeni rendkívüli követ-helyettes (Minister-Resident); ugyanezen állásban 1847-ben átmegy Madridba és végül 1854-ben Berlinbe, hol 1856 junis 24-én tüdőlobban halt meg. Eltemettetett Peresznyén. Az I. osztályú vaskorona-rend tulajdonosa, III. Károly spanyol király rendjének nagykeresztese, a baadeni nagyherczeg zähringi oroszlán-rendének vitéze és a máltai rend tiszteletbeli lovagja, valamint belső titkos tanácsos volt.

Neje, *Rohan-Chabot Lujza*, csillagkeresztes és palotahölgy, hg Rohan-Chabot Anne-Louis-Ferdinandnak Gontaut-Biron Josephine-Françoise-tól 1824 junius 23-án sz. leánya. Férjhez ment Párisban, 1846 október 7-én. Meghalt Bécsben, 1868 május 16-án. Eltemettetett Oszlopon, ugyane hó 20-án.

Gyermekei: *V. György*, erről lejjebb. — *Valentine*, született 1849 december 16-án. Férjhez ment Bécsben, 1871 nov. 21-én gróf Abensberg-Traun Hugó birodalmi szertartás-mesterhez. 1873 márcziusában palotahölgy lett. Meghalt Bécsben, 1874 június 11-én. Eltemetett Bisambergben. — *Erzsébet*, sz. 1853 május 19-én, Madridban. Keresztanyja II. Izabella spanyol királyné volt. Férjhez ment 1880 május 11-én Párisban, gróf Beurges Gastonhoz. Az esküvő az érseki palota kápolnájában ment végbe.

V. György, katona, György és Rohan Lujza fia, sz. 1847 július 20-án, Portugáliában. 1856 óta nagybátyja, Eszterházy Károly gyámnoksága alatt Kalksburgban, a jezsuitáknál nevelkedett. 1862-ben Bécsben, a Theresianumban folytatá tanulmányait. 1866-ban a 12. számú Haller-huszárezred hadnagya lett. Az ezévi porosz háborúban, július 3-án, a midőn ezredének első osztálya a porosz gyalogságot megtámadá, lova kilövetett alóla; Bódi Joachim huszár-közüvitéz felajánlott lovára felülve, emez pedig mellette gyalogolva, köszönheté szerencsés megmenekülését és ezredéhez való visszatérhetését, hol már elveszettnek vélték; úgyszintén július 15-én a porosz honvédhuszárok elleni támadásnál is jelen volt, Kokenitznél; az ellenség hátrálása után ennek üzésében részt vett, és a kiadott napiparancsban dicsérettel említettett fel. Később ugyanezen ezredben főhadnagy lett, és ezen minőségében 1872 márcziusában a testőr-sereg lovasescadronjába tétetett át. 1878 októberében a 6. számú huszárezredbe osztatott be és kamarás lett. 1880-ban a tartalékba lépett. 1883 májusában a katonai szolgálatot elhagyá. Tulajdonosa volt az orosz sz. Anna-rend harmadik osztályának, a porosz korona-rend harmadik osztályának és a sz. Wladimir-rend negyedik osztályának, valamint a Legion d'honneur kiskeresztjének és a Takowa-rend tiszti keresztjének.

Neje, *gróf Mosconi-Fogaroli Amália*, csillagkeresztes hölgy, gróf Mosconi Jakabnak gróf Albertoni-Macherio Krisztinától született leánya. Férjhez ment Bécsben, 1884 május 7-én, a Modenai herczeg palota-kápolnájában, mint e herczegnő udvar-

hölgye. Ugyanez évben nyere a bajor királyi Terézia-rendjelt. Meghalt Oszlopon, 1891 november 17-én, harmincznyolcz éves korában. Az ottani családi sirboltban temettetett el.

Gyermekei: *György-Hugó*, sz. 1885 márczius 17-én, Oszlopon. — *Alajos*, sz. 1888 május 26. Meghalt 1889 április 4-én, eltemetett Oszlopon.

*

III. Mihály, honvédelmi bizottsági tag, János és Bánffy Ágnes fia, sz. Nagyszebenben, 1783 február 9-én, délelőtti tíz órakor. Keresztatyja Éder Károly-József, hirneves történész volt. Iskoláit Kolozsvártt végzé, és egyelőre Kolozsmegye aljegyzője lett; később Marosvásárhelytt, a kir. táblánál és Kolozsvártt, a guberniumnál gyakornok volt. 1803-ban az erdélyi udvari kancelláriánál számfelveti fogalmazó, 1804-ben kamarás, 1806-ban Reiner főherczeg szolgálattelvő kamarása lett, és midőn később Ferencz császár országos körútjai alkalmával a kormányzást a főherczegre bizá, Mihály, mint ennek titkára, képessége és ernyedetlen szorgalma által kitünve, 1817-ben a Lipót-rend kiskeresztjét nyere és az egyesült udvari kancelláriánál, Bécsben, titkár lett; ez állásról később lemondott, és a flórenczi követséggel kináltatott meg. 1830-ban magyarországi udvari kancellárnak volt jelölve. 1848 október 8-án honvédelmi bizottsági tag lett; a kormányt Debreczenbe kíséré. 1849-ben, a világosi fegyverletétel után, Nagyváradon, a német kormánynál jelentkezett. 1850-ben letartóztatott a budapesti Újépületben, és várfogságra ítélve, Komáromban záratott el, honnan 1855-ben kegyelem útján kiszabadult. 1860-ban rendjelét és kamarás kulcsát visszanyere. 1861 április 6-án a pesti országgyűlésen a felsőház korelnöke volt. A geológia és zene szzenvedélyes ápolója volt; a hirneves zongoraművész, Liszt Ferenczet gyermekkorában, Bécsben folytatandó tanulmányain, néhányadmagával segélyezé. Meghalt Pozsonyban, 1874 decz. 4-én, kilenczvenegy éves korában. Eltemet. Oszlopon.

Neje, *báró Schröffel-Mannsberg Antónia*, csillagkeresztes hölgy, schöffenheimi Schröffel-Mannsberg bárónak gróf Czejka-

Olbramowich Antóniától 1795-ben született leánya. Férjhez ment 1817 április 19-én. Meghalt Pozsonyban, 1880 május 15-én. Eltemetett Oszlopon.

Gyermekei: *Ágnes*, sz. 1818 február 19-én. Férjhez ment 1846 június 6-án Pozsonyban, Don Augusto dei principi Ruspoli-hoz. — *Gizella*, sz. 1819 április 2-án. Meghalt 1839 aug. 15-én, húsz éves korában. Eltemetett Boldogasszonyfán, Mosonmegyében. — *Szerafin*, sz. 1820 augusztus 8-án. Férjhez ment Pozsonyban, 1843 december 12-én báró Lopresti Lajoshoz. Meghalt 1878 szeptember 22-én Pozsonyban, és ugyanott temettetett el, a sz. András-temetőben. — *Géza*, sz. 1823-ban. Gyermekekoraiban mult ki. — *Béla*, sz. 1824 február 2-án. Meghalt 1825-ben, eltemetett Oszlopon. — *István*, erről lejjebb. — *Antal*, sz. 1825 május 26-án. Elvégezvén tanulmányait Pozsonyban, veszprémmegyei aljegyző lett. Mint a bakonyi nemzetőr-sereg csetényi századának kapitánya, 1848-ban a Dráva körüli hadjáratban részt vett. Meghalt Nizzában, 1865 január 28-án. Eltemetett februárban, az oszlopi sirboltba. — *V. Ferencz*, erről lejjebb. — *Franziska*, sz. 1831 január 19-én. Férjhez ment 1865 április 29-én Pozsonyban, gróf Khewenhüller-Metsch Albighoz. — *Sarolta*, sz. 1834 október 8-án. Meghalt Pozsonyban, 1890 június 27-én. Ugyanott temettetett el. — *Lajos*, sz. 1835-ben. Meghalt 1851-ben, eltemetett az oszlopi sirboltban.

István, pozsonymegyei főispán, Mihály és Schröffel Antónia fia, sz. 1822 október 19-én. Iskoláit Pozsonyban végezve, békésmegyei aljegyző lett, 1846-ban pedig a pesti királyi táblán gyakornok juris doctor. 1848-ban, Damjanics hadtestében, a József-huszárezredhez hadnagygyá neveztetett ki; a ráczok ellen, valamint az egész hadjáratban részt vett, míg Világosnál, mint kapitány, a fegyvert letéve, ugyanazon ezredhez, melyben mint tiszt szolgált, közvitézül soroztatott be. 1850 márczius végével tiszt lett; később elhagyá a katonai szolgálatot. 1861-ben, valamint 1866-ban a szeniczi kerületet képvisel az országgyűlésen, 1872-ben pedig a nyitrai megyei vágvecsei járást; erről 1873-ban lemondott.

1875 április 21-én pozsonymegyei főispán lett; e méltóság alól 1889 május 23-án felmentetett.

Neje, *királyfiái báró Jeszenák Gizella*, báró Jeszenák Jánosnak, az 1849-ben kivégzett kormánybiztosnak gróf Forgách Lujzától 1842 máj. 16-án született leánya. Férjhez ment 1860 jun. 21-én, Nyitra-Újlakon.

Gyermekei: *Béla*, sz. 1863 május 20-án, Nyitra-Újlakon. Pár óra múlva meghalt; ugyanott temettetett el. — *Elemér-Pál*, sz. Nyitra-Újlakon, 1866 szeptember 17-én. Meghalt Pozsonyban, 1871 február 11-én, eltemettetett a Jeszenák-család sírboltjában. — *Gábor*, sz. Nyitra-Újlakon, 1871 augusztus 6-án. Meghalt Pozsonyban, 1882 február 26-án. Eltemettetett ugyanott, a sz. András-temetőben. — *János-Mihály*, sz. Pozsonyban, 1864 december 6-án. 1885-ben hadapród a 3. számú huszárezredben, 1887-ben ugyanott hadnagy lett. 1889-ben kamarás, és áttétetett a 9. számú huszárezredhez. — *Gyula*, sz. Pozsonyban, 1868 október 22-én, hol tanulmányait is folytató. 1893 júniusában kamarás lett.

*

V. Ferencz, Mihály és Schröffel Antónia fia, született 1828 május 7-én. Meghalt 1861 márczius 5-én Theresienfeldben, Bécs mellett; ideiglenesen ugyanott temettetett el, 1862 májusában az oszlopi sírboltba szállíttatott át.

Neje, *Ross Lujza*, sz. 1835 december 22-én. Férjhez ment 1856 máj. 19-én Gainfahrnban. Mint özvegy, másodszor br. Ajroldi Hyeronimushoz ment nőül Bécsben, 1867 november 25-én.

Gyermekei: *Gyula*, sz. 1857 márczius 12-én. Meghalt 1861 márczius 3-án, eltemettetett Oszlopon. — *Mária*, sz. 1859 máj. 8-án. Férjhez ment Pozsonyban, 1883 szeptember 9-én, gróf Wydenbruck Ágostonhoz. — *VI. Ferencz*, posthumus, sz. Bécsben, 1861 szeptember 9-én. Tanulmányait részint a Theresianumban, részint a bécsi helyi akadémiában végzé és katona lett. 1885 táján kilépett a katonai szolgálatból.

Dénes, IV. János és Bánffy Ágnes fia, sz. Nagyszebenben, 1789 márczius 7-én. Iskoláit Szabó János későbbi kolozsmonostori apát felügyelete alatt Kolozsvártt, 1809-ben végzé. Huszonöt éven át Kolozsmegye táblabírája volt. Meghalt Kolozsvártt, 1862 február 9-én, éjjeli háromnegyed egy órakor, hetvenhárom éves korában. Eltemettetett Kaplonyban, Belső-Szolnokmegyében, a Hallerek sírboltjában.

Neje, *gróf Haller Czeczilia*, hallerkeői gróf Haller Istvánnak gróf Kornis Annától 1797 október 28-án Aranykúton született leánya.¹⁰⁵ Férjhez ment 1823 április 2-án, Deésen. Csillagkeresztes hölgy lett 1833 május 3-án. Meghalt 1873 január 18-án, délutáni fél három órakor, Kolozsvártt. Eltemettetett ugyanott, a piaristák egyházának sírboltjában.

Gyermekei: *János* (Nep.), sz. 1824 márczius 23-án Kolozsvártt, este nyolcz órakor. Iskoláit ugyanitt 1843-ban végzé. 1845-ben Pesten, a királyi táblán gyakornok, 1846-ban az erdélyi guberniumnál fogalmazó-gyakornok lett. 1849-ben Debreczenben, mint tiszteletbeli fogalmazó, a belügyminisztériumnál volt alkalmazva, és mint felsőházi tag, az országgyűlésen részt vett. 1850-ben a haditörvényszék elé állítottatott Pesten, és kegyelem útján felmentetett. — E munka szerény írója.

Neje, *gróf Mikó Julianna*, hidvéghi gróf Mikó Györgynek gróf Bethlen Erzsébettől 1834 április 3-dikán született

¹⁰⁵ Gr. Haller Czecziliának nemzedékrendi töredéke, okleveleink nyomán:

Báró Thoroczkay István Gróf Haller Czeczilia 1721.	}	Br. Thoroczkay Anna 1772. † 1827.	}	Gr. Kornis Anna † 1815.	}	Gróf Haller Czeczilia † 1873. Gr. Eszterházy Dénesné
I. Gróf Kornis Antal † 1759. gubernialis tanácsos		}				
Gróf Petky Anna † 1768. csillagkeresztes hölgy						
Báró Haller Ferencz kamarás kir. táblai ülnök, 1752. nem élt	}	Gr. Haller Antal küküllőmegyei admi- nistrator † 1795.	}	Gr. Haller István belső szolnok- megyei főispán † 1839.		
Korda Klára 1754 nem élt						
Gróf Mikes István fehérmegyei főispán	}	Gr. Mikes Julianna † 1794.	}			
Gróf Petky Rozália 1773. nem élt						

leánya.¹⁰⁶ Férjhez ment Kolozsvártt, a piaristák egyházában, 1856 május 26-án.

Leányuk, *Czeczipia*, sz. Kolozsvártt, 1857 április 16-án; ugyanitt ment férjhez 1876 aug. 2-án losonczi báró Bánffy Ernőhöz.

*

IV. Mihály (Miguel), kapitány, Dénes és Haller Czeczipia fia, sz. Kolozsvártt, 1825 május 28-án. Keresztatyja Don Miguel di Braganza, a későbbi portugál király volt, ki ezidőtájt épen Erdélyben utazott. Iskoláit Kolozsvártt végzé. 1845-ben gr. Hardegg Heinrich vasas-ezredében hadapród, 1846 márciusában Sándor orosz nagyherceg huszárezredében hadnagy lett. 1848-ban ezredével Görgei hadtestéhez csatlakozva, az egész hadjáratban részt vett; ugyanezen ezredben főhadnagygyá és kapitánynya léptetett elő. Világosnál fegyverét letéve, elfogatott, és tíz évi várfogságra ítélve, az aradi várban záratott el; a fogság ideje később négy évre szállítottatott le, végül kegyelem útján, egy évi és hét havi fogság után, 1851 február 22-én kiszabadult.

Klementina, Dénes és Haller Czeczipia leánya, sz. 1826-ban, Kolozsvártt; itt halt meg 1827 júniusában. Eltemettetett Nagy-Iklódon, Dobokamegyében, a virágház háta mögé.

Ágnes, Dénes és Haller Czeczipia leánya, sz. 1827 jul. 17-én, Kolozsvártt; itt ment férjhez losonczi báró Bánffy Alberthez, 1846 julius 7-én. 1867 májusában palotahölgy lett. 1886 február 1-je óta özvegy.

Kálmán, kolozsmegyei főispán. Dénes és Haller Czeczipia fia, sz. Nagy-Iklódon, 1830 junius 7-én. Tanulmányait Kolozsvártt

¹⁰⁶ Gr. Mikó Julianna ősei:

Gróf Mikó István Cserey Terézia	}	Gróf Mikó György sz. 1776. † 1821.	}	Mikó György sz. 1804. † 1861.	} Gróf Mikó Julianna sz. 1834. Gr. Eszterházy Jánosné
Gróf Mikes Zsigmond Ugron Julianna	}	Mikes Bora férjhezment 1801.	}		
Gróf Bethlen Sándor Gróf Bethlen Klára	}	Bethlen Sándor	}	Bethlen Erzse	
Báró Kemény Simon Gróf Wass Kata	}	Kemény Mária	}	sz. 1805. † 1875.	

végzé. 1848-ban a magyar kormány által felállított Mátyás-huszárezredben mint közvitéz kezdé katonai pályáját; ugyanezen ezredben december 11-én hadnagy lett. 1849 január 21-én, a nagyszebeni első megrohanás alkalmával, egy ágyúgolyó jobb könyökét elhordá; karját a csatatéren amputálták, azonban ezen elhamarkodott műtétet Marosvásárhelytt, ahová szállíták, ismételni kellett. Április 9-én a kis katonai érdemjelt nyeré.¹⁰⁷ 1864-ben Kolozsvár és Abrudbánya részéről követnek választatott az országgyűlésre. 1865 október 26-án szintén követ volt Fogaras részéről az országgyűlésen. 1867 május 19-én választott képviselője volt Kolozsvárnak a pesti országgyűlésen; ez év szeptember 5-én Kolozsmegye főispánjának nevezetett ki. 1877 május 28-án az erdélyi muzeum elnöke lett. 1885 július 24-én saját kérelmére felmentetett a főispánságtól és a Lipót-rend lovagkeresztjét nyeré, továbbá a kolozsvári nemzeti színház intendánsának nevezetett ki, miről 1887 áprilisában leköszönt; ugyanezen évben Kolozsmegye gyalui kerületének országgyűlési képviselője lett. 1891-ben a nagy török Osman-Lie-rendjelt nyeré.

Neje, *gróf Bethlen Paulina*, gróf Bethlen Pálnak első nejétől, Máriától (második neje is egy gróf Bethlen Mária volt) 1833 december 13-án született leánya.¹⁰⁸ Férjhez ment Kolozsvártt, 1857 november 1-én.

Gyermekei: *Anna*, sz. 1858 július 31-én Gyaluban; ugyanott halt meg 1892 november 17-én, és ugyanott temettetett is el. — *Irma*, sz. 1859 december 10-én, Kolozsvártt; ugyanott ment férjhez viz-szentgyörgyi Makrai Lászlóhoz, 1891 május 19-én. —

¹⁰⁷ Ezen érdemjel két példányban van meg; egyik Bemtől április 9-én, a másik a magyar kormánytól május 6-án kelt oklevelek kíséretében.

¹⁰⁸ Gr. Bethlen Paulina elődjai:

Bethlen Pál tábornok † 1797. jan. 15 Bonyhán Gr. Kemény Krisztina	}	Gróf Bethlen Lajos	Bethlen Mária e néven első felesége, minthogy Bethlen Pál második neje szintén Bethlen Mária volt	Bethlen Paulina Eszterházy Kálmánné
		Bethlen Klára		
		Bethlen Elek		
		Plato Wilhelmina	Bethlen Pál	

László, sz. 1860 deczember 10-én, Kolozsvártt. Meghalt deczember 12-én, eltemettetett Gyaluban, a kertben. — *Ágnes*, sz. Gyaluban, 1863 július 28-án. A Salesianerek apácza-kolostorában, Bécsben nevelkedett. Férjhez ment branyicskai ifj. báró Jósika Lajoshoz Kolozsvártt, a piaristák egyházában, 1886 október 26-án. — *Paulina*, sz. Gyaluban, 1865 márczius 20-án. Meghalt Bécsben, a Salesianerek női kolostorában, 1879 november 27-én, hol nevelőben volt. Eltemettetett a hietzingi sirkertben. — *László-Lajos*, sz. Gyaluban, 1867 márcz. 1-én; ugyanott halt meg jun. 1-én, és a gyalui kertben temetett el. — *Dénes*, sz. Kolozsvártt, 1862 február 25-én. Tanulmányait Kalocsán, a jezsuitáknál kezdé meg és 1878-ban Kolozsvártt, a piaristák convictusában, később pedig a pesti universitásban folytatá. 1886 február 28-án Politicæ doctornak graduáltatott, ugyanott. Meghalt Budapesten, 1895 május 9-én. Eltemettetett a kolozsvári sirkertben.

*

Géza, Dénes és Haller Czeccilia fia, sz. 1838 márcz 31-én, Kolozsvártt; ugyanott halt meg 1897 május 30-án; eltemettetett a kolozsvári sirkertben.

AZ IFJABB CSESZNEKI ÁG.

(KIHALT.)

I. László gróf, Mihály és Darabos Mária fia, Dánielnek, a kurucz altábornagynak testvéröccse,¹ született 1600-ban. Ez is katona volt; nevezetesen 1704 márczius havában, mint királpártbeli, gróf Batthyány Ferencz parancsnoksága alatt a németújvári várban tartózkodott.² Később Rákóczy pártjához állott, és különböző hadjáratokban részt véve, Bercsényinek hadsegéde lett volna. (?) Bécsben, a császári hadügyminiszterium irományai között nyoma van, hogy 1709 február 2-án kelt protectionalis-levél állíttatott ki részére. 1712-ben jelen volt Károly király koronázásán.³ 1721 december 7-én unokaöccsével, János-sal, a későbbi koronaőrrel grófi czimet nyert.⁴ 1746-ban nem élt.⁵ Arczképe megvan Fraknón, 1689-ről.

Neje, *szentgyörgyi Horváth Kata*, az 1681-ben elhunyt Enyedy Pálnak özvegye, Horváth János vasmegyei alispán és Szelestei Anna leánya, 1707-ben még élt.⁶

Gyermekei: *II. Ferencz*, *I. Sándor*, *IV. Imre*, *Ádám*, ezekről lejjebb. — *Julianne*, gróf Forgách Zsigmond neje volt. — *Kata*, sz. 1701-ben. 1721-ben zabolai gróf Mikes Ferencz neje volt.

¹ Fasc. 12. Nr. 81.

² Archiv. Rákócz., I. köt., 118. és 341. lapokon.

³ Révay Péter, Commentar, a toldalékban, és Palatium Reg. Hungar., 199.

⁴ Fasc. A. Nr. 20.

⁵ Vida István már említett prédikációi nyomán.

⁶ Nagy Iván, Horváth-család, és Lehoczky, Enyedy-család, valamint a Századok, XIII., 468.

Meghalt Kolozsvártt, 1760 február 2-án, ötvenkilencz éves korában; ugyane hó 23-án temettetett el Kolozsvártt, az óvári városrészben fekvő sz. ferencziek egyházában, az 1727 szept. 29-én kimult férje mellé, a Mikes-család sirboltjában.⁷

II. *Ferencz*, László és Horváth Kata fia, sz. 1690—1700 között. 1735 körül — családi okleveleink nyomán — még élt,⁸ de 1746-ban már nincs az élők között.

Neje, *gróf Zichy Mária*, Zichy Péter és Drugeth Klára leánya, előbb gróf Csáky Ferencz özvegye.⁹ 1746-ban, mint férje, szintén nem élt.¹⁰

I. *Sándor*, László és Horváth Kata fia, sz. 1690—1700 között. 1746-ban már nem élt. Többet nem tudunk róla.

IV. *Imre*, László és Horváth Kata fia. A sz. Pál-szerzetbe lépett és ennek 1746-ban secretariusza volt.¹¹ Egyidőben élő, három Imre nevű pap volt: Imre a primás, Imre a nyitrai püspök és Imre a pálosok secretariusza.

Ádám, László és Horváth Kata fia volt ágazatának továbbterjesztője. Született 1702 táján. Az 1700-ban nyomtatott Trophaeum nem említi. 1701-ben született Kata testvérénél is ifjabb volt. 1731-ben még van róla emlékezet, de 1742-ben — okleveleink nyomán — már nincs az élők között.¹²

Neje, *gr. Berényi Erzsébet*, gr. Berényi Ádám és gr. Koháry Zsófia leánya. 1744-ben gr. Nádasdy Boldizsár neje volt.¹³ Arczképe megvan Oszlopon.

⁷ Hol felírtatos sirköve megvan. Erre vonatkozólag lásd az erdélyi muzeum gr. Kemény József gyűjteményében: Miscellanea Tom. xx. littera R. Matricula Claust. P. Francisc. Claudiopoli. Továbbá a Nemzeti Társalkodónak 1840. évi folyamát, második félév, 178. lap. Érdekes adatokat tartalmaz ez ágra nézve Balog József jezsuitának 1744 márczius 6-án a huszonnégy éves korában kimult Mikes Mária, a Kata leánya felett tartott halotti beszéde, melyre még utalni fogunk.

⁸ Fasc. 41. Nr. 3., és fasc. 49. Nr. 20.

⁹ Lehoczky, id. hely., II. köt., a Drugeth-család.

¹⁰ Vida István már sokszor említett prédikációjában egyikről sem emlékezik meg, holott valamennyi legközelebb élő rokonait mind felemlíti.

¹¹ Vida Istvánnak 1747-ben gróf Eszterházy Ferencz felett tartott prédikációja nyomán, pag. 32.

¹² Fasc. 60. Nr. 290.

¹³ Fasc. 37. Nr. 165. és 213.

Gyermekei: *II. László-Pál, Gábor, III. Ferencz*, kikről lejjebb.
— *Julianna*, gróf Barkóczy Jánoshoz ment nőül. 1774-ben már nincs az élők között.

II. László-Pál, pécsi püspök, Ádám és Berényi Erzsébet fia, sz. Alsó-Pátyon, 1730 pünkösd hava 23-án vagy 29-én.¹⁴ 1746 szeptember 11-én a pálos szerzetbe lépett és a Pál nevet vette fel. A theológiát Rómában, a Collegium Germanicumban végzé, ahol 1749 október 27-én beiratá magát a Collegium lajstromába. Kitünően tanulva, a novitiorum magistere is volt. Többrendbeli theologiai disputatiókat tartott. Mint felszentelt pap, 1753 április 23-án távozott. Hazatérve, vallásos tárgyú dolgozatokkal foglalkozott; így 1754-ben írta »A mennyei jegyes galamb, szent Klára«-t, negyedréti, nyomtatott Pesten. 1756-ban »Szent Ignác Patriarchának érdemes dicséreté«-t, nyomtatott Nagyszombatban. 1757-ben »A repülő sas, az az a felséges romai tsászárnak I. Ferencznek új lovas magyar ezere, és ehez Höff várában, midőn 1757-ben zászlói szenteltetnének, mondott beszéde«, nyomtatott Sopronban. 1759-ben »Választott edény, Nagyszombatban tartott praedicatio«, nyomtatott Pesten.¹⁵ 1762-ben »Arca in sanctuario. Templi posita etc.«, a midőn Sasvárt a Boldogságos Szűz csodatévő képét a régi kápolnából az új egyházba helyezték át, mondott beszéde, nyomtatott Kolozsvárt, 1763-ban. Ekkor a magyarországi pálosok provincialisa és hittudor volt. 1766-ban még mint prior provincialis in conventu B. Mariae Virginis de Tövis van feljegyezve. 1769-ben a pálos-rend generálisa lett; a püspöki süveg és pedum használatát nyeré a maga és utódai részére a római pápától; szintén ennek engedélyével választatott meg másodszor is e rend generálisának, 1775-ben. 1776-ban váci nagyprépost lett, és 1780-ban mint e püspöki megye általános helynökét (vikáriusát) és felszentelt sebastopolisi püspököt találjuk feljegyezve.¹⁶ 1781-ben pécsi püspök lett; itt, a székesegyházban állíttatá fel amaz ala-

¹⁴ A pécsi püspökség levéltárának adatai nyomán.

¹⁵ Sándor István, Könyvesház, 106., 113., 115., 117. lapokon.

¹⁶ Magyar Sion, I., 170., és III., 134.

bastromból faragott domborművű képeket, melyek Ádámot és Évát, az Üdvözítő születését, szenvedéseit, valamint feltámadását ábrázolják;¹⁷ ugyanitt a sz. László és sz. Erzsébet tiszteletére emelt egyházakat ő építteté, és több helyütt a rozszant egyházakat és papi lakokat helyreállíttatá. 1792-ben belső titkos tanácsos lett.¹⁸ A mohácsi residentia egy részét, valamint a szentlászlói kastélyt ő építteté. Meghalt 1799 november 7-én, Mohácson. Eltemettetett a pécsi székesegyházban, a Krisztus testének kápolnájában. A gyászbeszédet Simonovics Mihály paksi plébános és esperes tartotta felette.¹⁹

Gábor, belső titkos tanácsos, Ádám és Berényi Erzsébet fia, sz. 1732-ben.²⁰ 1746-ban Győrben tanult. 1755-ben felszabadult a gyámság alól. 1764-ben kamarás és belső titkos tanácsos volt. Ugyanekkor az Eszterházy Imre nyitrai püspök után örökölt Bakony-Szombathely, Börzse, Nyék, Teszér nevű javakat Ferencz testvérével birtokába vevé.²¹ 1773-ban a cseszneki birtokához tartozó Bakony rengeteg erdőséget megvilágíttatván, a régi Teszér, most Ács-Teszér elpusztult helységet benépesítteté.²² Meghalt Gödöllőn, 1780 augusztus 20-án. Eltemettetett Besnyőn, a herczeg Grassalkovits-család sirboltjában. A temetési szertartást fivére, Eszterházy Pál, ekkor váci nagyprépost végzé. A sirbolt feletti egyházban felállított diszes sirkövön ezek állanak: »Hic jacet Excellentissimus Illustrissimus Dominus Comes Gabriel Eszterházy de Galantha perpetuus in Csesznek S. C. R. A. M. Camerarius ac actualis intimus Consiliarius. Qui obiit XX. augusti aetatis suae XXXXVIII. Anno MDCCLXXX.²³

Neje, *gyaraki gróf Grassalkovits Klára*, gróf Grassalkovits I. Antal főlovászmesternek Klobusiczky Krisztinától vagy Teréztől

¹⁷ Rupp Jakab, Magyarország Helyrajzi Története, I. köt. második fele, 360.

¹⁸ Eszterházy Jánosnak Bánffy Györgyhöz írt levelei.

¹⁹ Schematismus v. Cler. dioec. Quinqueeccles. 1842. év, 200. lap és az 1846. év, 12. lap, valamint Simonovitsnak Pécsen, 1799-ben nyomtatott gyászbeszéde.

²⁰ Fasc. 37. Nr. 70.

²¹ Fasc. 47. Nr. 27.

²² Magyar Sion, I., 688., és következő lapjain.

²³ Kaas Antal besnyői zárdafőnök közlése nyomán.

született leánya, kinek a fi-ág kihaltával a bajai uradalmat hagyományozá atyja. 1792-ben a teszéri egyház építését elősegíté.²⁴ Csillagkeresztes hölgy volt. 1800-ban még élt.

Fiuk, *V. János*, 1792-ben kamarás lett. A zalamegyei Pacsa, Gelse, Szigeth, Pölöskefe, Palkonya, Alsó-Rajk és Ungh nevű részbirtokait, valamint Szemto-t eladá Inkey Jánosnak százötven-ezer forinton.²⁵ Maradék nélkül halt meg 1804 augusztusában. A bakony-szombathelyi egyházban nyugszik, hol a talajba eresztett, kopott feliratú sírköve tartja fenn emlékét, melyről az évszámon kívül alig lehet valamit kibetűzni.

Neje, *Hügel Erzsébet*, egy győrvárosi polgár leánya volt. 1824-ben még élt. Meghalt Győrben, 1829 táján.

*

III. Ferencz, Ádám és Berényi Erzsébet fia, sz. 1738 táján. 1746-ban Győrben tanult. Jogi tanulmányait — altorjai Molnár József oktatásai nyomán — 1758-ban végzé el.²⁶ Ugyanekkor nyomtatá ki újból saját költségén Istvánffy Miklós történelmét. 1764-ben kamarás volt. 1770-ben Eszterházy Imre nyitrai püspöktől örökölt részbirtokait átadá testvérének, Gábornak, kezelés végett. Nagy kedvelője volt a madarászatnak, amiért a családban az egyidőben élő számos Ferencz megkülönböztetése végett »auceps«-nek nevezék. 1791-ben még élt. Arczképe megvan Eszterházy József örököseinél.

Neje, *gróf Széchenyi Terézia*, gróf Széchenyi Lászlónak gróf Draskovich Anna-Máriától 1743 május 11-én sz. leánya.²⁷ Meghalt 1777 január 17-én.

Gyermekei: *Anna*, gróf Aichelburg Félix neje,²⁸ 1791-ben ment férjhez. Meghalt 1836 december 23-án.

²⁴ Magyar Sion, id. hely.

²⁵ Pozsonyi káptalan, országos levéltár: Protocollum 75. folio 785.

²⁶ Ily című kis nyomtatványt ismerek: »Theses ex Jure Hungarico, quas Il. D. Franciscus Comes Eszterházy de Galantha perpetuus in Csesznek etc. memorati Jur. Hungarici auditor emeritus, coram Excel. Curia Reg. Jud. Hungar. Pesthini A. D. 1758. defendendas suscepit, ex praelectione Josephi Molnár de Altoria.«

²⁷ Lehoczky, Stemmatogr. 371. Széchenyi-család, és Nagy Iván, Magyarország családai, Széchenyi-család.

²⁸ Magyar Sion, I., 693—694., és családi feljegyzéseink.

III. László, rozsnyai püspök, Ferencz és Széchenyi Terézia fia, sz. 1769-ben. Tanulmányait Pécsen és Pozsonyban folytatá. Előbb földvári plébános lett, később a pécsi püspöki irodában nyert alkalmazást. 1802-ben pécsi kanonok lett. 1808-ban ezerötszáz forinttal járult a Ludovika-Akadémia alapításához.²⁹ 1810 decz. 19-én rozsnyai püspök lett. 1811 április 6-án egyelőre mint káptalani helyettes kezdé meg hivatalos teendőit Rozsnyón, minthogy a megerősítés — a villongós idők miatt — 1815 július 23-án kelt, Rómában.³⁰ A rozsnyói székesegyházat és lelkeszlakot megnagyobbíttatá, továbbá a papnövelde alapításához tetemes összeggel járult.³¹ Nagyobb részt az ő költségén épült Magyarországon az első gőzhajó, Bernard Antal pécsi polgár által 1818-ban, mely azután 1819-ben Komáromnál elsüllyedt. Az adakozás annyira gyengeségévé vált, hogy püspöki aranykeresztjét, sőt diszruháit is a szegényeknek ajándékozá. Csalóktól kizsákmányolva, roppant adósságok hátrahagyásával, püspöki megyéjében tett körútja alkalmával halt meg Szomolnokon, 1824 szeptember 11-én, ötvenöt éves korában. A rozsnyói székesegyházban temettetett el. Övé volt a bakonyszombathelyi uradalom, melyet adóssággal terhelt V. Imre és IV. Dániel utódai örökölték.

A következők a IX. számú nemzedékrendi táblán:

I. György, esztergomi prépost, Dániel és Rummy Judit fia, sz. Galanthán, 1630 márczius 25-én. Nagyszombatban tanult; 1650 szeptember 17-től 1654 május 15-ig a római Collegium Germanicumban folytatá tanulmányait; itt felszenteltetvén, hazatért, s még ugyanezen évben esztergomi kanonok lett. 1655-ben vajkai plébános, azután gömöri archidiaconus, 1658-ban esztergomi szentgyörgyi és 1661-ben sz. Istvánról nevezett prépost lett.³² 1657-ben Várdán tartózkodva, talán mint egyik kiküldött

²⁹ Corp. Jur. Hungar. artc. 7.

³⁰ Magyar Sion, I., 752., és II., 754.

³¹ Kinderfreund, Das Fürstenhaus Eszterházy, pag. 25.

³² A Collegium Germanicum feljegyzései nyomán, e munka végén, a »Pótoklevelek« között, 123. számú oklevél, és Magyar Sion, VI., 126.

kommisszárius, az ungvári prédikátort kiüzé; e tárgyban Lorántffy Zsuzsannával, az özvegy fejedelemasszonynyal levelezést folytatott.³³ Mint sz. Istvánról nevezett esztergomi prépost és a káptalan seregének vezére, kapitánya, 1663 augusztus 7-én vagy 9-én Párkánynál elesett,³⁴ a török elleni ütközetben: »Anno 1663. occubuit ad Parkanium Baro Georgius Eszterházy, Danielis filius, ac scti Stephani de Castro Strigoniensi Praepositus«.³⁵ Szemen-driai püspök, mint többen állítják,³⁶ nem volt, mert ugyanekkor 1662–1663 között, Folnay volt az.³⁷ Arczképe megvan Esztergomban és Fraknón.

I. Imre, Dániel és Rummy Judit fia, sz. 1638 szeptember 7-én. Katona volt. 1682-ben részt vett a Thököly elleni hadjáratban, melyhez öt katonát állított.³⁸ Beczkón halt meg.

Neje, *bucsányi Bucsányi Judit* vagy Zsuzsanna, elébb ujhelyi Fitter János özvegye.³⁹

Gyermekei: *II. Gáspár* és *II. Imre*. Lássuk rendre:

II. Gáspár, gróf és helytartó-tanácsos, született 1664 táján. 1686-ban mint zalavári kapitányt találjuk feljegyezve. Az ezévi budai ostromnál jelen volt. 1695-ben légrádi kapitány, 1697-ben Pálffy János magyar ezredében alezredes volt. 1698-ban a Tisza körül állomásozott, és áprilisban parancsot kapott egy hadtestet

33 Pap Miklós, Történeti Lapok, III. évf., 695., és »Pótoklevelek«, id. hely., 121. számú oklevél.

34 Az ütközet napját Szalay László Magyarország Történelmében, v., 75., és az Új Magyar Múzeum 1860. évf., 2–3. füz. 98. és következő lapjain augusztus 7-re teszi. Ellenben a Memoria Basilicae Stigoniensis, 157. lap, ugyane hó 9-re. Lásd egyébként ez ütközet leírását: Rozsnyai Dávid Történeti maradványai, 324–327., és Foglár, id. hely.

35 Id. hely., VIII. köt., 265.

36 Trophaeum Dom. Estorás. — Panegirici Praelatorum, qui seculo 17. interciderunt, p. 12., és Foglár, Magyar hősök Barsmegyében etc.

37 A Corp. Jur. Hungar. decretumok záradékai nyomán.

38 1682-ben, midőn Eszterházy Pál az állítandó seregnek létszámát megállapítja, Imrere öt katonát számít.

39 1638-ban élt Fitter Gyula, kinek neje gr. Rothal Julianna volt. Fiuk, Fitter János, 1662-ben nincs az élők között. Ennek neje a fentemlített Bucsány Zsuzsanna volt, kitől született leánya, Fitter Erzsébet, Fesztetics Pálnak neje lett. Ezeket tájékozással igtattuk ide. Lásd Cathal. Széchén. Tom., II. pag. 67. Nr. 6. — Histor de Statu Relig. Evang. in Hungaria, pag. 118. — Nagy Iván, Magyarország családai: Fesztetics és Fitter családok.

szervezni a Száva körül. 1703 június 7-én alezredes lett Ebergényi László (jelenleg 9. számú) huszárezredében. 1704-ben eredménytelenül védte a soproni szőlőket a portyázó kurucok ellen,⁴⁰ december elején pedig mint a Styrum vasasainak Eugén herczeg ajánlatára már novemberben kinevezett ezredese, Heister seregének előcsapatát vezényelve, Szentgyörgyön találjuk, honnan Újfalu felé küldetvén, az ellenség viasszorítá. 1705-ben a dunántúli seregben harcolt; szeptember végén kétszáz főnyi seregével bevonult Sopronba; október végén csak nehezen menekülhetett Bezerédy elől, ki Füles mellett gyalogságát és lovasságát felerészt levágta.⁴¹ 1710 augusztusában még katona volt.⁴² 1712-ben Károly király koronázásán jelen volt.⁴³ 1715 május 19-én Bécsben kelt diploma nyomán grófi czímet nyert (jóllehet, hogy már számos évvel azelőtt grófnak czimeztetett a különböző hatóságok által. Lásd elébb, III. Dániel kurucz tábornoknál e tárgyra vonatkozó megjegyzésemet). 1723 június 24-én helytartó-tanácsos lett. Ugyanezen évben tagja volt a Magyar- és Morvaország közti határ-széleket kijártató bizottságnak.⁴⁴ Meghalt Pesten, 1724-ben.⁴⁵ Arczképe megvan Fraknón, ezen felirattal: »Mag. Gasparus Esterhás etc. Praesid. Szalavár Supr. Capitan. 1689.

Neje *báró Révay Judit*, báró Révay László és orbovai Jakusith Judit leánya. 1707 augusztus 1-én mint fogoly Érsekújvárbán ült, megtorlásul a királyiak által letartóztatott kurucok feleségeikért.⁴⁶

Gyermekei: *II. György* és *III. János*, kikről lejjebb. — *N. leánya*.⁴⁷ Mint gyermek mulhatott ki. — *Borbála*. — *Zsófia*, báró Révay János neje volt.⁴⁸ Talán ugyanaz, ki Beczkón lakott

⁴⁰ Új Magyar Múzeum, 1857. évf., v. füz., 291. lap.

⁴¹ Archiv. Rákóczi., IV., 197., 709., 717. — Thaly: Bottyán, I., 71. — Továbbá Magyar Történelmi Emlékek, XXVII., 484.

⁴² Ezen adatok nagy részét a császári Hofkriegs-Archivumból nyerém.

⁴³ Palatium Reg. Hungar., 199.

⁴⁴ Corp. Jur. Hungar. art. 17.

⁴⁵ Bél, Not. Hungar. Nov., II., 157.

⁴⁶ Thaly, Ocskay László, 123.

⁴⁷ Trophaeum, 96. lap. Nevét azonban nem említi.

⁴⁸ Bél, Not. Hungar. Nov., II., 310.

1745-ben, és azzal vádolták, bár ártatlanul, hogy boszorkányokkal czimborál.⁴⁹ — *Johanna*, Madarász Imre helytartó-tanácsos neje, 1729-ben özvegy. — *Polixena*.⁵⁰

II. *György* fő-ajtónállómester, Gáspár és Révay Judit fia, sz. 1690 körül. 1730-ban fő-ajtónállómester lett.⁵¹ 1731 máj. 20-án helytartó-tanácsos Eszterházy József helyében; az esküt november 8-án tevő le.⁵² 1732-ben Fehérmegye főispánjának nevezetett ki Eszterházy Ferencz helyére, ki ekkor e méltóságáról leköszönt. 1734-ben belső titkos tanácsos lett.⁵³ Magtalanul halt meg 1734 június 3-án, Karlsbadban.⁵⁴ A gyászbeszédet Stehenics János győri kanonok tartotta fölötte.⁵⁵

III. *János*, Gáspár és Révay Judit fia, szintén magtalanul halt el, 1734 június 24-én.

*

II. *Imre*, esztergomi érsek, Imre és Bucsányi Judit vagy Zsuzsanna fia, sz. 1663 november 18-án. Tanulmányait Nagy-Szombatban kezdé és Sopronban folytatá. 1680 július 25-én magára ölté a pálosok szerzetes-ruháját Bánlakon, a sz. Farkas tiszteletére emelt kolostorban, valamint első fogadalmát ugyanott tevő le, 1681 július 27-én. További tanulmányait Bécs-Újhelyen folytatá; innét Rómába ment, hol 1683 nov. 18-án beiratá magát a Collegium Germanicumba. Ezen a napon épen betöltött húszévesnek mondá magát. 1687 október 13-án elhagyta a Collegiumot mint diaconus. Kitünően tanult, és egy alkalommal, Mindszent napján, a pápa kápolnájában prédikált. Hazatérte után, 1688 február 15-én felszenteltetett és a pálosok rendébe lépett.⁵⁶ Eleinte Lepoglaván és Nagyszombatban több éven át

⁴⁹ Századok, 1883. évf., 598.

⁵⁰ Említi Nagy Iván, Eszterházy-család.

⁵¹ Fasc. A. Nr. 5.

⁵² Bél, id. hely., II., 159.

⁵³ Fasc. A. Nr. 6. és 7.

⁵⁴ Bél, id. hely., II., 159.

⁵⁵ Sándor, Könyvesház.

⁵⁶ Benger Miklós: Annales fratrum Eremitarum S. Pauli primi Eremitae, II., 354. és a következő lapokon, és a római Collegium Germanicum pontos feljegyzései nyomán. Lásd az oklevéltárban, a 123. szám alatt.

hittani és bölcsészeti előadásokat tartott, és 1694-ben a »Theses Theologiae de Jure et Dominio«-t írta. Nyomatott Nagyszombatban. 1695-ben a horvát-német tartománybeliek vikáriusa és egyzersmind e szerzetnek titkára, továbbá 1702 júniusában generalisa lett, és az maradt 1706-ig, a midőn márcziusban váczii püspöknek neveztetett ki.⁵⁷ 1708-ban zágrábi püspök lett.⁵⁸

1712-ben a Zágrábban egybegyült horvát rendek — Imre és gr. Pálffy János bán közbenjárására és ajánlatára — elfogadák a későbbi magyar országgyűlés elé terjesztett azon törvényczikket, mely a Habsburg-ház fiágának kihaltával az örökösödést a nő-ágnak biztosítja.⁵⁹ 1715 május 19-én grófi czimet nyert. 1720-ban egy ötfontnyi nehéz, mesterileg készült, gyémántokkal kirakott aranykelyhet ajándékozott a zágrábi egyháznak, mely hatezer négyszáz harmincz forintba került.⁶⁰

1723 január 17-én veszprémi püspök lett;⁶¹ itt a székes egyházat roppant költséggel újra építteté; ugyanezen évben helytartó-tanácsos és belső titkos tanácsos lett. Mint bizottsági tag, a Horvátország és Karinthia közti határszél kijáratásával foglalkozott.⁶² Továbbá coadjutornak neveztetett ki a magyar primás, Ágoston szász herczeg mellé, azon kegyes meghagyással, hogy ennek esetleges halálával minden további királyi ki nevezés vagy helybenhagyás szüksége nélkül elfoglalhassa az esztergomi érseki széket.⁶³

1725 augusztus 31-én esztergomi érsek, a római szentszék született követe, Magyarország primása és főkorlátnok, valamint római szent birodalmi herczeggé lön.⁶⁴ Az érseki pallium azonban — mi oknál fogva, nem tudom — csak 1727 máj. 22-én

⁵⁷ Pray, Specimen Hier. Hungar., I., 357.

⁵⁸ Ugyanott, II., 361.

⁵⁹ Engel, Geschichte des Ungar. Reichs, v., 257., 258.

⁶⁰ Mittheil. Der Central Commiss. zur Erforschung und Erhalt. der Baudenk. 1859. évf., 266.

⁶¹ Pray, id. hely., I., 307. — II. köt., 361.

⁶² Corp. Jur. Hungar. artc. 17.

⁶³ Fasc. A. Nr. 23.

⁶⁴ Fasc. A. Nr. 4.

adatott át ünnepélyesen, a máriavölgyi egyházban.⁶⁵ 1738 február 15-én tartá aranymiséjét Pozsonyban, melynek emlékét kisebb alakú vert arany- és ezüstérme tartja fenn, ezen felirattal: »Emericus Pc. Eszterházy A. E. S. S. R. I. P. P. R. H.« Hátlapján ez áll: »Sacerdos Iterum 1738.«⁶⁶ Károly király egy gyémántos kereszttel ajándékozta meg ez alkalommal, melyet 1739-ben gróf Berényi Borbálának, Eszterházy János későbbi koronaőr nejének ajándékozott,⁶⁷ nemkülönben az 1732-ben Eszterházy György fő-ajtónállómesternek adott nagyobb ezüst asztalkészletét ennek magtalan halála után János koronaőrnek adományozá 1741-ben, kiről Imre nevű fiának mindenkori elsőszülött utódaira szállott. Azonban, mint feljebb láttuk, József fő-ajtónállómester 1793-ban a haza szükségére beadta a pénzverdébe.

1741 június 25-én megkoronázta Mária Terézia királynét; azonban kinos lábfájdalma miatt akadályozva, a szentmisét gróf Erdődy Gábor egri püspök végzé helyette.⁶⁸ Az ő befolyásának tulajdonítható, hogy a királynénak férjét később az országgyűlés elfogadá kormánytársul, bár eleinte idegenkedett ezen előterjesztéstől.

Annyira alázatos volt, hogy aláírásaiban »Frater Emericus«-nak jegyezgeté magát. Meghalt 1745 december 6-án.⁶⁹ Eltemetett 1746 január 21-én Pozsonyban, az általa 1732-ben — hírneves udvari diszszobrásza és építőmestere, Donner Rafael terve szerint — építtetett, a székesegyházhoz csatolt, sz. Jánosról nevezett kápolnában, melyben az alamizsnálkodó sz. János vértanú teste nyugszik. A Donner által faragott fehérmárvány haut relief sírkövére a feliratot ő maga írta meg, mely így hangzik: »Sub hoc admirandae commiserationis prodigio. Divo Joanne Alexandrino. Ego. in Te Deus meus misericordia mea. assistente mihi dulci misericordiae matre. dormiam et requiescam.

⁶⁵ Károlyi Sándor Önéletirata, I., 262.

⁶⁶ Appel, Repertorium zur Münzkunde des Mittelalters, I., 229., 230.

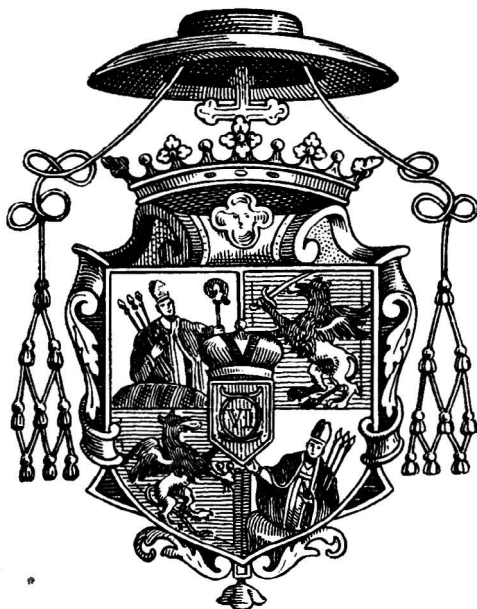
⁶⁷ Fasc. 100. Nr. 405., és fasc. 100. Nr. 355., 420.

⁶⁸ Pray, De jure coronandarum Reginarum disquisitio, 73.

⁶⁹ Pray, Specimen Hier. Hungar., I., 193.

frater Emericus.«⁷⁰ A gyászbeszédet Biró Márton veszprémi püspök⁷¹ és Pozsonyban, a sz. Márton egyházban, Kélcz Imre tartá, latinul. Arczképét Péterfi a »Conciliá«-ban, Török János »Magyarország Primásai«-ban közli, továbbá mégvan számos családtagnál.

Kétmillió forintnál többet fordított vallásos és kulturális célokra;⁷² többek között Pozsonyban, a sz. Márton-egyház fő-

6. SZÁM.

oltárára helyezett szent Márton lovasszobrát a hirneves Donner Rafael művész által — kit, 1725 és 1735 évek között Pozsonyban letelepedve, többrendbeli munkák kivitelével is megbízott és udvari diszszobrászának és építömesterének nevezett ki — ő csináltatá, valamint hatezer forintnál drágább egyházi eszközökkel ajándékozá meg; az ezen egyházhoz csatolt és már említett kápolna negyvenezer forintjába került, továbbá

1744-ben a sz. Erzsébetről nevezett betegápoló apácza-kolostor alapításához száznegyvenezer forinttal járult. A sz. Orsolyaszűzek zárdáját 1731-ben egészen helyreállíttatá. 1725—1745 között a kapuczinusok templomát a zárda egész emeletével alapjaiból ujjaépítteté. Az érseki kertet a hozzátartozó építményekkel kiújíttatá. A máriavölgyi zárdát tizenkétezer forintnyi

⁷⁰ Magyar Tudományos Értekező, I., 341.

⁷¹ Wespri, Succincta Medicor. Biographia, IV., 454.

⁷² Magyar Encyclopaedia, sub alapítványok, 222., 230., 231., 234., és Rupp Jakab, Magyarország Helyrajzi Története, I., 80., 89., 90., 95., 118., 261.

alapítvánnyal gyarapítá. Nagyszombatban 1730-ban a sz. Orsolyaszűzek kolostorát és egyházát építteté. A Nagyasszonyunkról czimzett, általa 1745-ben építtetett kápolnát a sz. Miklósról nevezett káptalani egyházhoz csatolta. A sz. Miklósról nevezett papnöveldére ötezer forintot adományozott stb.

A Biró Márton által mondott, nyomtatásban megjelent halotti beszéd czimlapján közölve van Imre hivatalos pecsétjének ábrája. (Lásd a 6. számú ábrát, az előző oldalon.) Az első és negyedik ezüst-udvarban sz. Adalbert, az esztergomi érsekség patrónusa van előállítva, a másodikban és harmadikban az Eszterházy-czimer, a vörös színű szivpaizsban VI. Károly császár összefont inicziális betűi között római vi-os szám áll, a paizs felett hercegi korona.

A ZÓLYOMI ÁG.

Báró Eszterházy Pál, érsekújvári alparancsnok (Vice-Generális), Ferencz pozsonymegyei alispán és Illiészházy Zsófia fia, született 1587 február 1-én. Mint lutheránus, a katolikus hitre tért ő is, Miklós és Dániel testvérbátyjai példájára. Illiészházy István anyai nagybátyjának, a későbbi nádornak kíséretéhez tartozott, a midőn ez 1606-ban Kassán, a béke ügyében fáradozott. Itten ismerkedhetett meg az ott szintén jelenlevő későbbi erdélyi fejedelemmel, Báthory Gáborral, kinek azután 1609-ben komornyika volt s kitől ugyanekkor november 14-én Gyulafehérvárrt kelt adománylevél nyomán a Fogaras vidéke és Felső-Fehérmegye területén fekvő Désán nevű birtokot nyeré, melyet azonban már 1610 július 9-én buni Bethlen Farkasnak eladott egyezzerszáz forintért.¹ Ugyanezen év július 7-én kelt útlevéllel Báthory bizonyos meg nem nevezett titkos ügyben követül küldé Mátyás királyhoz Bécsbe.² A fejedelem levelét júliusban átadá a királynak, a választ csak augusztus 19-én kézbesíték neki.³ 1618 július 1-én, II. Ferdinánd király koronázásán, aransarkantyús lett;⁴ és a fellázadt

¹ 1609 december 12-én kelt és minden ellenmondás nélkül történt relatio statutoria eredetije a kolozsvári levéltárunkban, itt, a 119. számú pótoklevelek között. — Az eladási okmány a gyulafehérvári káptalan liber sub titulo: »Magnificat« Pag. 18.

² A zólyomi ág Pozsonyban őrzött, jelenleg azonban a budapesti muzeumba letéteményezett levéltárában az útlevél, régi rendezése szerint: Almarium I., ladula 2. Nr. 1., fellelhető.

³ Történelmi Tár, 1880. évf., 328., hol a »Cursor« neve ugyan nem áll, de kétségtelen, hogy ez Pál volt.

⁴ Ortelius, II., 62., és Erdélyi Tört. Adatok, III., 191.

csehek elleni hadjáratban részt véve, magát kitiöntet. 1619-ben bárói czimet nyert;⁵ ugyanez év április 28-án kelt parancs következtében zsoldosokat gyűjtött a király zászlói alá,⁶ és ezek vezetésével bizatott meg,⁷ július végén Dampière vezénylete alatt Morvaországban hadakozott; augusztus 10-dike táján nyert sérülése miatt, kocsin vitetve magát Pozsonyba.⁸ 1620-ban Bethlen Gábor túlnyomó hatalmának engedve, »kénytelenségből«, mint Miklós testvérbátyja megjegyzi,⁹ a fejedelem pártján volt; talán inkább mondhatni a fejedelem iránti hajlamából, mivel Erdélyben léte alatt Báthory Gábor udvaránál gyakran érintkezhetett, vagy saját neje, Károlyi Zsuzsanna befolyásának engedve, kinek a fejedelemné, a hasonló nevű Károlyi Zsuzsanna rokona volt. A beszercebányai gyűlésen is megjelent; túlsúlyra kapván a királyi párt, ennek részére visszaállott, és 1621-ben Bouquoy táborában találjuk.¹⁰

1626 szeptember havában Nógrád várát, mint ennek és környékének, már 1623-ban emlegetett parancsnoka, a Bethlen Gáborral szövetkező törökök ellen erőiesen védte.¹¹ 1630 szeptember 27-én, mint nógrádi kapitány, ötszáz könnyű fegyverzetű lovascsapat alakításával bizatott meg.¹² 1631-ben, mint egyik parancsnokló alvezér, február végén Tokajban tartózkodott, márczius 15-én pedig a rakamazai sánczokat, minthogy hadának egy része az ellenséghez pártola, Bethlen István és Zólyomi Dávid túlnyomó seregeinek átadta,¹³ december 1-én kelt parancs nyomán a portyázó törökök elleni hadcsapatok vezényletével ruháztatott fel.¹⁴ 1635-ben eredménytelenül folyamodott a hont-

⁵ Új Magyar Múzeum, 1853. évf., 481., és fasc. A. Nr. 14.

⁶ Zólyomi levéltár, Almarium I., ladula 2. Nr. 4.

* ⁷ Szalay, Magyarország Története, IV., 515., és Eszterházy Miklós, Magyarország nádora, I., 56.

⁸ Történelmi Tár, 1880. évf., 706., és 1881. évf., 97.

⁹ Szalay, Eszterházy Miklós, Magyarország nádora, I., 67. és 138.

¹⁰ Zólyomi levéltár, Almarium I., ladula 2. Nr. 5.

¹¹ Pray, Gabr. Bethlen, Princ. Transilv. II., 117. — A parancsnok nem Dániel volt, mint azt Kazy id. helyen, I., 226. írja.

¹² Zólyomi levéltár, Almarium I., ladula 2. Nr. 6.

¹³ Toldy Ferencz, Eszterházy Miklós nádor munkái, II., 87. és 94.

¹⁴ Zólyomi levéltár, Almarium I., ladula 2. Nr. 7.

megyei főispánságért.¹⁵ Ez évben a győri erőd és sánczai megvizsgálására kiküldött bizottság tagja volt.¹⁶ Később királyi tanácsos. 1637–1638 között Barsmegye adminisztrátora és főleki kapitány.¹⁷ 1639-ben pedig e megye főispánja, 1643-ig. 1638-ban Zólyom és Dobrovina nevű uradalmakat testvérétől Miklós nádortól, ki azokat 1619-ben beírásképen nyeré, királyi engedély hozzájárásával magára iratá százharminczháromezer forint lefizetés mellett. Innen utódjai a »*perpetui de Zólyom*« címet viselik.¹⁸ Ezeken kívül a Zseliz, Ráczeke, Szászi, Domanisz, Kajal, Thót-Baka nevű egész és részbirtokokat szerzette. Mint 1638-ban kinevezett érsekújvári alparancsnok halt meg ott, 1645 január 17-én, szélhűdésben, éjjeli 11 órakor, minekutána harminczkilencz évet töltött volna királyi szolgálatban, mint végrendeletében megjegyzé. Eltemetettet Nagyszombatban február 21-én, az Eszterházyak sirboltjában. Arczképét közli Wideman Illés, utánzatát Orteliusban láthatni.

Neje kettő volt, az első *Károlyi Zsuzsanna*, Károlyi Mihály testvére,¹⁹ Forgách László özvegye, kit 1610–1616 között vehetett el. Meghalt 1621 (?) tájt.

Ettől gyermekei (lásd egyébként összes leszármazottjait a XI. számú táblán) a következők:

Ferencz, gyarmathi kapitány, sz. 1617-ben. 1642-ben a gyarmathi végház kapitánya volt.²⁰ 1648 augusztus havában történt, hogy a nógrádi várból kiindult gazdag török menyasszonyt kíséretével, mely Esztergomba volt menendő, a gyarmathi ör-

¹⁵ Magyar Történelmi Társ., x. köt., 70.

¹⁶ Corp. Jur. Hungar. artc. 63.

¹⁷ Budapesti Szemle, 1865. évf., 432. és 528.

¹⁸ Fasc. 98. Nr. 89., 90., 91., 92.

¹⁹ Egy más verzió szerint (lásd 1893. évi Turult, 152. lap) egy Károlyi Mihály leánya lenne, a következő genealogiai dedukció nyomán: Károlyi Mihály és Perényi Erzsébet leánya lenne Károlyi Zsuzsanna, Perényi Erzsébet szülei Perényi János és Mérey Kata valának.

	Károlyi Mihály	}	Károlyi Zsuzsanna
Perényi János Mérey Kata	Perényi Erzsébet		előbb Forgách Lászlóné, utóbb Eszterházy Pálné

²⁰ Zólyomi levéltár, Almarium 1., ladula 2. Nr. 8.

sereg, talán épen Ferencz vezénylete alatt, megtámadva kifosztá. Ezt a törökök megboszulandó, megtámadák vagy négyezren a gyarmathi várt. A várbeliek háromszoros rohamukat nagynehezen visszaverék ugyan és közülök vagy négyszázat levágtak, de megszabadulásukat a véletlenül segítségükre jövő Batthyány Ádám csapatjának köszönheték, kikkel egyesülve azután, az ellent Nógrádig visszanyomák.²¹ 1649-ben három felszerelt katonát állított az ország védelmére.²² 1652 augusztus 26-án elesett harminczöt éves korában, Nagyvezekénynél. Az ütközet folyama alatt az ellenség fejét lenyesé.²³ Eltemettetett Nagyszombatban, november 26-án.

Nejétől, *báró Amadé Ilonától*, báró Amadé Lénárd alnádor és Geczely Orsolya leányától,²⁴ ki még 1671-ben élt,²⁵ maradványa nem volt.

*

Erzsébet, br. Héderváry István, öregebb br. Héderváry Istvánnak Balogh Zsuzsanna első nejétől való fiának neje lett. 1648-ban özvegy. Meghalt 1668-ban.

Zsuzsanna, ez ifjan halt meg.

Második neje Pálnak, *Viczay Éva*, Viczay Sándor és Hagymásy Erzsébet leánya. 1649-ben négy felszerelt fegyverest állított az ország szükségére.²⁶ Meghalt Galanthán, 1651 jul. 28-án, reggel négy órakor.

Teljes kort ért gyermekei ezek: *Zsófia*, született 1633-ban, báró Berényi György második neje lett 1650-ben, és 1681-ben még élt.²⁷ — *Miklós*, erről lejjebb szólunk. — *Rebeka*, meghalt Érsekújvárt hagymázban, 1645-ben. — *Ilona*, mátkája volt

²¹ Ortelius Red., II., 159., és Bél Mátyás: Notitia Hungar. Nov. Nógrádmegye.

²² Kazy, id. hely., II., 142.

²³ Hoffmágy Pál pécsi püspök halotti beszéde nyomán, nyomtatott Bécsben, 1653-ban. — Továbbá Történelmi Tár, 1892. évf., pag. 576.

²⁴ Zólyomi levéltár, Almarium, I., ladula 3., Nr. 9. és Nagy Iván, Magyarország családai, pótkötet, Amadé-család.

²⁵ Pozsonyi káptalan országos levéltár, capsa 7., fasc. 10. Nr. 26.

²⁶ Kazy, Histor., II., 141.

²⁷ Századok, VIII., 429., és IX., 705. — Hozományának lajstromát közli báró Radvánszky, Magyar családélet, II., 308—309.

báró Sennyey Albertnek. Meghalt Pozsonyban, néhány napi rosszullet után, 1651 szeptember 26-dika előtt. Feltűnő szépségét kiemeli a *Trophaeum compilatoria*, Eszterházy Pál.²⁸ — *Magdolna*, 1630 táján születhetett. 1650-ben Pozsonyban a Clarissák apácza-szerzetébe lépett, hol a novitiatust tölté, és ugyane zárdában 1700-ban még élt mint ötven éves szerzetesnő, a midőn második professzióját tette le. — *Sándor*, erről is lejjebb.²⁹

Miklós, zólyomi főispán, Pál és Viczay Éva fia, Buják várának kapitánya volt, és innen 1663-ban, a midőn a törökök Érsekújvárt elfoglalva, Bujákot is hatalmukba keríték, Zólyomba vonult. A Zrinyi-Nádasdy-féle összeesküvésbe ő is belevonatott, a midőn a beszercebányai gyűlésen beleegyezését adá azon tervhez, hogy Barkóczy István vezetése alatt ezen ügy fegyveres kézzel is támogattnék; emiatt a Pozsonyban székelő törvényszék nevét a megidézendők lajstromába felvette ugyan, de a közbejött 1671 június 6-ról kelt rendelet következtében, a kereset ellene is megszünttetett.³⁰ 1675-ben még mint zólyomi főispán említetik.³¹ 1678-ban a német őrséggel meg-
rakott zólyomi várba szorult testvérével Sándorral, és az oda-
gyűlt nemességgel együtt október első felében az elégtületle-
nek serege a várt megvéve, rabul estek.³² Kimulhatott 1681
táján, és alkalmasint Zólyomban, a váregyházban van elte-
metve, hol több Eszterházy is nyugszik.³³ Birtokos volt Tak-
sonyon, Zselizen, Ágón, Vezekényen, Tergenyn, Kis-Sallón,
Bujákon stb.

²⁸ Ingóságainak lajstromát közli báró Radvánszky, id. hely., II., 311.

²⁹ A többi kiskorukban elhalt gyermekeit lásd az Eszterházy Dániel családi feljegyzéseiben, 105. számú oklevél.

³⁰ Pauler Gyula, Wesselényi Ferencz és társai összeesküvése, II., 33. és 377. — Századok, VIII., 567.

³¹ Magyar Tudományos Értekező, II., 458.* — Zólyomi levéltár, Almarium I., lad. 3., Nr. 10.

³² Deák Ferencz, A Bujdosók Levéltára, 83. és 85.

³³ Zólyomi levéltár, Almarium I., lad. 3., Nr. 12. — Bél, Not. Hungar. Nov., II., 488. nyomán a zólyomi várban családi képek léteztek; vajjon ezek manap hol vannak?

Neje, *Perényi Ágnes*, Perényi Ferencz és Bossnyák Kata leánya.³⁴ 1659-ben mint Miklós neje, engedélyt nyert — az ezévi országgyűlés cxiii. cikkelye nyomán — Morvaországban fekvő Vessele nevű birtokát visszaválthatni, melyet Bossnyák Tamás nagyatyja hatvanezer forinton vett, de Ágnes atyja húszezer forinton eladott. 1680-ban még élt.³⁵

Gyermekei, *Farkas*,³⁶ mint kapitány 1686-ban a Batthyány Ádám seregében, a bajor fejedelem hadtestébe beosztva a budai ostromnál jelen volt.³⁷ Vadászat alkalmával — 1691. éven innen³⁸ — véletlenül meglövetvén, a kapott sérülés következtében halt meg, a *Trophaeum* nyomán. 1690. évi arczképe Fraknón. — *Antal*, ifjan halt meg 1685-ben.³⁹ — *Kata*, elébb Balassa Péterné, utóbb, 1698-ban, báró Pinnyey János alnádor neje,⁴⁰ végül báró Rutkay Istvánné. Alkalmasint ő lehetett az, ki 1712-ben gyöngyösi házát br. Orczy Istvánnak veté zálogba.⁴¹ Birtokos volt Nagy-Looczon. 1716 körül mult ki, az Illiészházy-család oklevelei nyomán. — *Ilona*, Balassa Bálint neje volt.⁴² — *Ágnes*, 1689-ben Forgách Simon későbbi kurucz tábornok neje. 1705-ben, a zsidói harcz után, Erdélyben, Beszterczén tartózkodott egyideig, »nagy búban és gondban«, — így írja Ottlik. — Elfogott férje ügyében 1706-ban Hont-megyét pártolására szolítja fel, Csavarnokon november 28-ról kelt levelében.⁴³ 1710 júniusában férjét Munkácson, hol fogva volt, meglátogatván, kíséretét erőszakosan lefegyverzik; ezen kímélet-

34 Bossnyák Kata, Bossnyák Tamás és Zádory Kata leánya szomorú sorsáról ismeretes. Zsófiának, a Wesselényi Ferencz első nejének testvére volt. Századok, 1882. évf., 357.

35 Lásd Deák Farkas, Magyar hölgyek levelei, 358.

36 Fasc. 93. Nr. 141., és Turul, vi. köt., 177., hol a gyöngyösi Confraternitás Albuma közölve.

37 Lásd Károlyi Árpád, Budapest visszavétele 1686-ban, pag. 176.

38 1691-ben Farkas még élt, fasc. 100. Nr. 115.

39 Magyar Történelmi Tár, vi., 97.

40 Fasc. 100. Nr. 391., és fasc. 103. Nr. 4.

41 Lásd Turul, v. köt., 27. lap.

42 1680. év körüli ingóságainak leltárát lásd Történelmi Tár, 1879. évf., 149. és 151. lapok.

43 Ráth Mór, Rákóczy Ferencz és nevezetesebb kortársainak némely kiadatlan levelei, 73., és Magyar Tört. Emlékek, xxvii., 98.

len bánást, június 21-én Szerednyéről kelt levelében keservesen elpanaszolja.⁴⁴ Meghalt 1730 szeptember 13-án.⁴⁵ Bercesényi egyik levelében hátrahagyá róla, hogy »jó kurucz aszszony volt«.⁴⁶

*

Sándor, Pál és Viczay Éva fia, a Trophaeum szerint katona volt. 1652-ben testvérbátyjával, Miklóssal, a zólyomi, valamint a többi birtokokat megosztá, az osztályrészül jutott javakat 1668-ban egy általa »Urbarium«-nak nevezett könyvbe sajátkezűleg írta össze, s ebben a zólyomi vár leírását is adja, és körüle tett építkezéseit is megemlíti.⁴⁷ 1678 október első felében az elégtelennek a zólyomi várt bevéve, elfogák. Meghalt 1681 április 2-án.⁴⁸

Neje, *beketfalvi Morocz Erzsébet*,⁴⁹ 1684-ben még élt.⁵⁰

Gyermekei: *idősb Antal*, 1712-ben Károly király koronázásán jelen volt.

Pál, 1681-ben a maga és testvérei nevében ellenmondott nagybátyja, Eszterházy Miklós végrendeletének.⁵¹ 1703-ban — Lehoczky szerint — Mosonmegye főispánja. 1712-ben Károly király koronázásán jelen volt.⁵²

Továbbá *Sándor*, ki 1673-ban élt. Neve a gyöngyösi Confraternitás albumában előfordul.⁵³ — Lehet, hogy ezen Sándor azonos azon báró Eszterházy Sándorral, kit elébb Marciány lovag (lásd elébb Antal kurucz tábornok leírását) Pálnak nevezett; e Sándor 1693-ban a Neckár körül harczolt és marechal

⁴⁴ Lásd Archiv. Rákócz., VI., 527.

⁴⁵ Bél, Not. Hungar. Nov., IV., Forgách-család, és Rupp Jakab, Magyarország Helyrajzi Története, II., 143.

⁴⁶ Archiv. Rákócz., IV., 117., és VI., 527.

⁴⁷ Magyar Tudományos Értekező, II., 458.

⁴⁸ Magyar Történelmi Tár, VI., 97.

⁴⁹ Fasc. 60. Nr. 229.

⁵⁰ Lásd Századok, IX., 112.

⁵¹ Zólyomi levéltár, Almarium I., lad. 3. Nr. 9. és 12.

⁵² Révay, Commentar. folytatása, a végén, hol a III. Károly koronázása leiratik, és Palatium R. H., 199.

⁵³ Lásd Turul, VI., 177.

de camp lett; a De Montague-ezredben szolgált. A ryzwicki béke után, 1697-ben, serege feloszlattatott. Meghalt 1697-ben, neje birtokán Meunge vagy Maison-Blancheban. Temetésén jelen volt Saint-Genies marquis de Noailles.

Neje, egy grenoblei nemes úr leánya, *Jeanette de Bonasieux*, kitől maradéka nem volt.⁵⁴

Végül *öregebb István*, kurucz tábornok, Sándor és Morocz Erzsébet fia, volt ágazatának továbbterjesztője. 1686-ban birta a ráczkevei uradalmat, melyet 1695-ben Heister Donát tábornoknak huszonhétezer ötszáz hatvanöt forinton adott el.⁵⁵ 1703 szeptember 30-án a Rákóczy Ferencz ellen felkelő pozsonymegyei nemesség vezényletét nem fogadá el,⁵⁶ mert már ekkor titkon hozzá szított. 1704-ben Rákóczynak nyílt hive volt, és a nagyszombati harc után, a galanthai kastélyából az őrsereg tisztjeit küldé ki a királyi sereg ellen portyázni; nem sokára a galanthai kastély a királyi pártbeliek kezére került, kiktől azt, mint már helyén említettük, Bottyán rohammal vette vissza 1708 február 18-án innen. 1705 július 1-én jelen volt a széchenyi gyűlésen; ekkor még nem volt tábornok. 1711 január elején fiával, Antallal együtt, Rád körül az ellenség kezébe kerülve, a király hűségére visszatért. Virmont császári tábornok salvus conductusa január 27-én kelt.⁵⁷ Meghalt 1714 júliusában, Galanthán.⁵⁸

Két neje közül, az első *gróf Zichy Mária*, Zichy Pál és Károlyi Kata leánya. Meghalt Pozsonyban, 1694-ben.

Ettől fiai: *ifjabb Antal*, *István* és *Sándor*, mindnyájan fiúutód nélkül multak ki. Lássuk rendre:

⁵⁴ Marczhiány lovagnak az 1894. évi bécsi »Fremdenblatt« újabb közlése nyomán, utalva a Sieur de Picheguine memoires-okra. E közlött részletek tán feljogosítanak a Sándorra vonatkozókat mások hiányából elfogadni.

⁵⁵ Régi ráczkevei jegyzőkönyv kivonata nyomán, közölve a pesti »Gazdasági Lap«, 1859. évf., 12. szám. — Tudományos Társ., xiv., 226., és az 1887. évi Történelmi Társ., 729. lap.

⁵⁶ Fessler, Geschichte d. Ungar. Reichs, ix., 511.

⁵⁷ Zólyomi levéltár, Almarium 1., ladula 2. Nr. 10. és 13. — Thaly, A nagyszombati harc, 81. — Századok, III., 624. és IV., 340. — Archiv. Rákócz., III., 568.

⁵⁸ Fasc. 6. Nr. 15., és Timon, Epitom. Chron., 292.

Ifjabb Antal, gróf és zólyommegyei főispán, sz. 1688 táján. Mint Rákóczy hive, a kurucz időszak végéig a hadjáratokban is részt vett. 1711 elején a király hűségére visszatért. 1712-ben Károly király koronázásán jelen volt. 1715 május 19-én Laxenburgból kelt diploma nyomán, grófi czímet nyert, testvéreivel, Istvánnal, Sándorral és atyjárolí mostohatestvérével, Jánossal.⁵⁹ 1726 szeptember 10-én zólyommegyei főispán lett; a beigtatás október 21-én történt.⁶⁰ 1757 táján mult ki, maradék nélkül.

Neje, *gróf Koháry Éva*, gróf Koháry Farkas és gróf Hohenrechberg Marianna-Ludovika leánya. Férjhez ment 1716-ban, mint özvegy 1760-ban még élt.⁶¹

István, belső titkos tanácsos, sz. 1680—1690 között. 1712-ben Károly király koronázásán jelen volt. 1717-ben mint önkéntes részt vett Eszterházy József, a későbbi bán vezérlete alatt az újpálankai ostromzár-felmentési ütközetben.⁶² 1751 július 29-én lett belső titkos tanácsos, és 1755-ben már nem élt.⁶³ Eltemetett alkalmasint a zólyomi várkapolnában.

Neje, *br. Reitzenstein Livia*, hofflesi és sembergi br. Reitzenstein Gyula és Berg Mária leánya. Férjhez ment 1727-ben.⁶⁴

Gyermekei: *Johanna-Julia*, báró Lopresti Ferencz neje lett, 1760-ban.⁶⁵

Anna-Mária, 1756-ban, és

Mária is, 1756-ban hajadonok voltak.⁶⁶

Továbbá *ifjabb István*, szintén az István és Reitzenstein Livia fia volt. Többet róla nem tudunk, mint hogy családi képek

⁵⁹ Zólyomi levéltár, Almarium 1., ladula 2. Nr. 14.

⁶⁰ Ugyanott, Almarium 1., ladula 2. Nr. 18. és 19. — Bél, Not. Hungar. Nov., 11., 406.

⁶¹ Zólyomi levéltár, Almarium 1., ladula 3. Nr. 2. és 31., inter matrimonialia. — Történelmi Tár, 1878. évf., 362. — A szövegben említett Koháry Farkas, idősb Koháry István és Balassa Judit fia, sz. 1654-ben, április 3-án.

⁶² Nedeczky, Josephi C. Eszterházy Posthuma Memoria, 150.

⁶³ Zólyomi levéltár, Almarium 1., ladula 2. Nr. 22., és ladula 3. Nr. 27.

⁶⁴ Ugyanott, Almarium 1., ladula 3. Nr. 3. inter matrimonialia.

⁶⁵ Ugyanott, Almarium 1., ladula 3. Nr. 9.

⁶⁶ Ezek közül egyik talán Van Meer grófnak neje volt.

gyűjtője volt, és hogy Horváth Sámuel volt ekkor udvari festője, kivel számos képet festetett. 1786-ban még életben volt. Utóda nem maradt.

Neje, *Forgách Ludmilla*,⁶⁸ elébb vagy utóbb gróf Dessewffy Ferencz neje (Lehoczky). 1786-ban még élt.

Volt talán ezen ifjabb Istvánnak egy *Móricz* nevű testvére is, kiről csak annyit tudunk, hogy neje, *gróf Auersperg Mária* volt 1754-ben, a midőn megveszik tripszi de Berg grófnétól Bodo-kot, Szentersébetet, Kerekit, Szentkeresztet, Gerencsért, Szent-György-várt, és Nána felét, Fehérmegyében.⁶⁷ Csakis az Auersperg Mária rokonsága a de Berg családdal, határozott el ezen *Móriczot* ezen ághoz sorolni.

Végül *Sándor*, az öregebb István tábornoknak, első nejétől, Zichy Máriától 1680—1690 között sz. harmadik és utolsó fia volt. Az 1712. évi koronáczió ő is jelen volt, és 1750 táján szintén utód nélkül mult ki.⁶⁹ Többi között birtokos volt Királyfalván, Zselézen, Pócsmegyeren, Semptén, Nagyszombatban egy házat birt stb.

Neje, *gróf Eszterházy Mária-Magdolna* Péter és Török Krisztina leánya, elébb Illér János özvegye. Férjhez ment 1716-ban; ekkor férje a zselézi birtokából jegyajándékképen húszezer forintot lekötött neki. Meghalt 1739-ben.

*

Második neje az öregebb Istvánnak *gróf Eszterházy Mária* volt, János győri alparancsnoknak Ocskay Magdolnától született leánya. Férjhez ment 1694-ben. 1719-ben még élt.

Ettől gyermekei: *Marianna*, 1758-ban Urbányi János neje volt.⁷⁰

Johanna, 1748-ban báró Révay Józsefné.⁷¹ 1767-ben nem élt.

Továbbá talán *Kata*.⁷²

⁶⁷ Lásd Székesfehérvári Tört. és Régészeti Évkönyv, 1893. évf., 121. lap.

⁶⁸ Zólyomi levéltár, Almarium 1., ladula 3. Nr. 33.

⁶⁹ Ugyanott, Almarium 1., ladula 3. Nr. 11., 23., 25. — Valamint fasc. 60. Nr. 292., 293., és fasc. 100. Nr. 331., 390.

⁷⁰ Fasc. 60. Nr. 411.

⁷¹ Pozsonyi káptalan, országos levéltár: Protocollum 59. folio 40.

⁷² Fasc. 60. Nr. 317.

Végül *ifjabb János*, helytartói tanácsos, öregebb Istvánnak második nejétől, Eszterházy Máriától való fia, volt ágazatának továbbterjesztője, sz. 1695-ben. 1724-ben helytartói tanácsos volt.⁷³ 1747-ben még emlékezet van róla. 1759-ben nem élt.

Neje, *Hoffer Terézia*, talán Hoffer János gáthai birtokos⁷⁴ leánya. Meghalt Gáthán, 1724-ben.⁷⁵

Egyetlen fiuk, *Károly*, tábornoki főstrázsamester, sz. Gáthán, 1723 december 3-án.⁷⁶ Az 1740. évi koronáció arany sarkantyús lett. Tábornoki főstrázsamester volt. 1759-ben nem élt.⁷⁷

Neje, *gróf Lymburg-Styrum Amália*; mint mátkájának 1748 febr. 15-én, jegyajándékképpen huszonnégyezer forintot lekötött. Ugyanezen évben ment férjhez, és 1799 táján halhatott meg.⁷⁸

Gyermekei: *Marianna*, 1772-ben gróf Pálffy Jánosné lett.⁷⁹ — Továbbá *Kázmér*, *János* és *Károly*.⁸⁰ Lássuk rendre:

Kázmér, zólyommegyei főispán, Károly és Lymburg Amália fia, 1749 táján születhetett. 1766-ban végzé Nagyszombatban a jezsuitáknál a bölcsészeti, és 1768-ban Bécsben, a Theresianumban, jogi tanulmányait.⁸¹ 1770-ben kamarás lett. 1790-ben zólyomi főispán lett. 1799-ben mint királyi ember vezetébe Albert tescheni herceget a ráczevei uradalomba.⁸² Övé volt a dárda uradalom.

Neje, *gróf Castiglioni Bora*, csillagkeresztes és palotahölgy, sz. 1755 február 21-én. Férjhez ment 1773-ban.⁸³ 1808-ban a Ludovika-Akadémia alapításához hatezer forinttal járult.⁸⁴

73 Fasc. 37. Nr. 70. Erre, valamint a cseszneki ág genealogiájára is vonatkozó becses adatokat tartalmaz ezen oklevél. — Továbbá fasc. A. Nr. 3.

74 Fasc. 6. Nr. 15., 125., 127.

75 A gáthai egyház matricularis feljegyzései nyomán.

76 A gáthai egyház matricularis feljegyzései nyomán.

77 Zólyomi levéltár, Almarium 1., ladula 3. Nr. 29.

78 Zólyomi levéltár, Almarium 1., ladula 3. Nr. 6., 41., 42., és pozsonyi káptalan, országos levéltár, Capsa 64., fasc. 14. Nr. 184.

79 Zólyomi levéltár, Almarium 1., ladula 3. Nr. 10.

80 Fasc. 59. Nr. 38. és 40.

81 Zólyomi levéltár, Almarium 1., ladula 2. Nr. 23. és 25.

82 Ráczeve régi jegyzőkönyve nyomán. Közölve a »Gazdasági Lapok«, 13. szám, 1859. évf., Pest.

83 Zólyomi levéltár, Almarium 1., ladula 3. Nr. 11.

84 Corp. Jur. Hungar. artc. 7.

1824-ben eladá négyszázezer forinton gróf Eszterházy Miklósnak a következő birtokait: Mezőlakot Veszprém megyében, pápai házát, a szentgáli és békási részeit, Timár nevű praediumát, herendi és somlyai szőlőit.⁸⁵ Meghalt 1842 február 6-án nyolczvan-hét éves korában. Eltemettetett Gátán.

Gyermekei: *Amália*, férjhez ment gróf Zichy Ferenczhez 1798 május 20-án. Meghalt 1817 július 30-án.

János-Nep.-Kázmér, ezredes, Kázmér és Castiglioni Bora fia, sz. 1774 február 11-én. 1793-ban katona lett, és mint a Nassau-vasasok hadnagya, Vetzlarnál kitünteté magát: negyvened-magával a Lahn folyón keresztülhatolva, az ellenségből többeket elfogott. Továbbá Friedberg és Osterachnál nehéz sebeket kapva, kénytelen volt a Lunevillei békekötés alkalmával a katonai pályát, legalább egy időre, odahagyni. 1800 december 14-én kamarás lett.⁸⁶ 1808-ban a Ludovika-Akadémiára négyezer forintnyi alapítványt tett. 1809-ben újból katonai szolgálatba lépett, és mint ezredes, a győri elveszett ütközet után, június 15-én, a Meskó tábornok hadának két pozsonyi lovasszázadból álló, öt ágyúval és három taraczkkal ellátott elővédjét vezényelte, és a kishévízi magaslaton foglalt állást, hol a reátámadó és már az ágyúfedezetet is visszanyomó ellenre huszár divisiójával a túlnyomó számból álló francia csapatra oly rohammal támadt, hogy sikerült neki a gyalogság nagy részét lekonczolni, tizenkét tisztet és kétszáz közvitét elfogni, valamint a császári seregből foglyul ejtett harminczhat tisztet és négyszáz közvitét, kik a Saint-Julien, Eszterházy és Strassoldo ezredekhez tartoztak, megszabadítani. Jun. 16-án pedig, Miske táján, kétszáz francia lovas és egy gyalog-zászlóalj által kísért szállítmányt rövid, de véres ütközet után egészen hatalmába keríte, és ez alkalommal közülök ötvenhárom katonát levágott és százhetvennyolczat elfogott.⁸⁷

⁸⁵ Pozsonyi káptalan, országos levéltár: Protocollum 77. folio 103.

⁸⁶ Zólyomi levéltár, Almarium 1., ladula 2. Nr. 28.

⁸⁷ Paur István ezredes előadása nyomán, a Ludovika-Akadémia közlönyében, 10. évf., 508., 510., 513., és ⁷Der Militair Maria-Theresien-Orden und seine Mitglieder etc. Zweite Abtheilung, pag. 1019.

E kitűnő haditettért, a Mária-Terézia katonai kis rendjellel jutalmaztatott, 1810 április 15-ről kelt diploma nyomán.⁸⁸ Szép érem-, régiség- és rézmetszetű képgyűjteményt szerzett.⁸⁹ Meghalt Karlsbadban, 1829 augusztus 17-én, ötvenöt éves korában. Eltemetett Gannán.

Neje, *gróf Eszterházy Józefa*, csillagkeresztes és palotahölgy, gróf Eszterházy János (fraknói ág) és gróf Pálffy Anna leánya, sz. 1777 január 27-én. Férjhez ment Bécsben a Schotten-kolostor egyházában, 1801 április 19-én.⁹⁰ Meghalt 1843 december 3-án, hatvanhatéves korában. Eltemettetett Gannán.

Gyermekei: *Francziska*, sz. 1804 április 16-án. Férjhez ment 1824 augusztus 16-án gróf Pejachevich Péterhez. 1831-ben csillagkeresztes, 1863 novemberében palotahölgy lett. Meghalt Bécsben, 1875 szeptember 13-án. Eltemettetett Rétfaluban.

Kázmér-János sz. 1805 november 15-én. 1835-ben kamarás lett. 1848-ban a pozsonyi nemzetőr-seregnek parancsnoka volt, miről október 4-én lemondott. Atyai vagyonát adóssággal terhelve vette át; ennek törlesztésére a sorsjegyek által letisztázandó kölcsön eredményre nem vezetvén, eladá baranyamegyei Dárda nevű uradalmát, ha nem csalódom, báró Sinának; később a Karinthiában vett Pontafel nevű birtokában a közbejött 1848. évi események a befektetett tőke kamatait nagyon megcsökkenték, mivel a tervezett nagy famennyiségnek értékesítése nem sikerült, és így a kitűzött szándék megoldható nem volt. Ehhez járult még a túlterhelt beruházások általi eleste a zselézi uradalomnak is, mely Eszterházy Albert magvaszakadtával általa lett volna örökölendő, és így az Albert leánytestvéreire szállott. Meghalt Salzburgban 1870 május 13-án. A szomszédos aigeni egyházba temettetett el.

Két neje volt; az első *gróf Szapáry Leopoldina*, született 1806 június 29-én. Férjhez ment 1833 augusztus 28-án. 1834-ben

⁸⁸ Zólyomi levéltár, Almarium 1., ladula 2. Nr. 32.

⁸⁹ Böckh, Kunstschatze Wiens, 1821., 8–197. ll.

⁹⁰ Zólyomi levéltár, Almarium 1., ladula 3. Nr. 15.

csillagkeresztes hölgy lett. Meghalt 1838 márczius 12-én, harmincz-két éves korában. Eltemettetett Gátán.

Ettől gyermekei: *Marianna*, sz. 1834 május 31-én vagy szeptember 29-én. Udvarhölgye volt a modenai nagyhercegnőnek, Adelgunda főhercegeasszonynak. Férjhez ment Modenában az ottani ausztriai helyettes követhoz, gróf Paar Lajoshoz, 1858 junius 14-én. Meghalt Stockholmban, mint a norvégiai követ neje, 1863 november 15-én. Csillagkeresztes és palotahölgy volt. Eltemettetett Bechinben. — *Ilona*, sz. 1835 junius 29-én. Férjhez ment 1855 november 21-én Salzburgban, fraknoi gr. Eszterházy Pálhoz. Meghalt Bécsben, 1896 május 12-én. Eltemettetett Nagy-Gannán. — *Zsófia*, sz. 1836 november 27-én. Erzsébet császárnét, mint udvarhölgy, 1861 juliusában Corfuba kíséré. Férjhez ment 1862 márczius 4-én Stockholmban Borély de la Touche Leonhoz, francia követségi titkárhoz, és 1894-ben még életben volt.

Kázmér második neje, *báró Montval Aszpázia*, sz. 1804 szeptember 29-én. Férjhez ment 1842 julius 19-én. Meghalt Salzburg melletti villájában, 1875 január 17-én.

Ettől gyermekei: *Iréen*, sz. 1847 márczius 6-án. Férjhez ment Salzburgban, 1868 április 27-én, gróf Thun-Hohenstein Henrikhez. Meghalt Meránban, 1869 novemberében.

Dániel, összes ágának továbbfolytatója, sz. 1843 junius 4-én. Mint doctor juris, állami szolgálatba lépve, 1869-ben Salzburgban fogalmazó-gyakornok volt. Ugyanezen évben öröklé özvegy gróf Eszterházy Vinczéné, született herceg Lichtenstein Zsófia halálával a galanthai stb. birtokait. Birtokos továbbá Wiesbachban, a salzburgi hercegségben. 1877-ben családi levéltárát, a tulajdonjog fentartása mellett a Nemzeti Muzeumba letéteményezé.

Neje, *gróf Ueberacker Ilona*, gróf Ueberacker Farkas és báró Rudnyánszky Terézia leánya, sz. 1847 február 13-án. Férjhez ment 1870 junius 4-én, Salzburgban.

Gyermekei: *Mária*, sz. 1873 május 23-án. — *Terézia*, sz. 1876 augusztus 17-én. — *Zsófia*, sz. 1877 október 16-án. — *Ilona*,

sz. 1879 szeptember 15-én. — *Anna*, sz. 1886 február 16-án. — *Lajos*, sz. 1872 márczius 21-én — *Pál*, sz. 1874 május 31-én. — *László*, sz. 1875 április 28-án. — *József*, sz. 1883 április 28-án. — *Kázmér*, sz. 1884 augusztus 8-án.

*

János, Károly és Lymburg Amália fia, sz. 1750 körül. 1765-ben a jezsuiták nagyszombati akadémiájában folytatá tanulmányait, 1775-ben kamarás lett. 1784-ben már nem élt.

Neje, *gróf Erdődy Terézia*.

Fiuk, *János-Károly*, sz. 1777-ben. Kiskorúsága alatt, 1784-ben, gyámja nagybátyja, Eszterházy Kázmér volt.⁹¹ 1808-ban kamarás lett. A zenének szenvedélyes kedvelője; a hirneves Schubert Ferencz 1818—1824, zenetanító volt házánál, Zselizen. 1827-ben a magyar akadémiára tizezer forintot adományozott. Övé volt a zselizi uradalom. Meghalt ugyanott, 1834 augusztus 21-én, ötvenhét éves korában. Eltemettetett Boldogasszonyfán, a szent ferencziek zárdaegyházában.

Neje, *gróf Feszetics Rozina*, sz. 1782-ben. Csillagkeresztes hölgy; 1839-ben palotahölgy lett. Meghalt Zselizen, 1854 augusztus 2-án, hetvenkét éves korában. Eltemettetett ugyanott.

Gyermekei: *Mária-Terézia*, sz. 1805-ben. Férjhez ment 1827 deczember 1-én gróf Breuner Ágostonhoz. Csillagkeresztes hölgy. Meghalt 1837 szeptember 30-án.

Karolina, sz. 1811-ben. Férjhez ment 1844 május 8-án gr. Folliot-Crenville Károlyhoz. Meghalt 1851 márcziusában.

Albert-János, sz. 1813-ban. Kamarás lett, és a francia ausztriai követségnél volt alkalmazva. Meghalt Párisban, 1845 deczember 27-én, harminczkét éves korában maradék nélkül. Eltemettetett a zselizi családi sirboltban. A zselizi uradalom, a túlterhelt beruházások következtében, minthogy azokat annak jogos utóda: Eszterházy Kázmér meg nem térítheté, testvére, Mária utódjaira, a Breuner-családra szállott.

⁹¹ Pozsonyi káptalan, országos levéltár: Protocollum 68. folio 309.

Neje, *gróf Apponyi Mária*, gróf Apponyi Antal francia követ és gróf Nogarolla Terézia leánya, sz. 1821 szeptember 3-án. Férjhez ment 1843 szeptember 8-án. Csillagkeresztes hölgy volt. Mint özvegy férjhez ment 1847-ben báró Wenkheim Viktorhoz. Meghalt Pozsonyban, 1883 márczius 29-én.

*

Károly, belső titkos tanácsos, Károly és Lymburg Amália harmadik és utolsó fia, sz. 1756-ban. 1765-ben a jezsuiták nagyszombati akadémiájában folytatá tanulmányait. 1778-ban kamarás lett. 1790–1791-ben a Morvaország felőli határszél kijárató bizottságnak tagja volt.⁹² 1796-ban Kázmér testvérével eladá Bénye nevű baranyamegyei birtokát negyvenegyezer forinton Mária-Krisztina főhercegasszonynak, és férjének, Tescheni Albert hercegnek.⁹³ 1802-ben eladá Eszterházy Miklós hercegnek a hontmegyei Felső-Thót-Baka alias Prandorf nevű birtokát, hatvanháromezer forinton,⁹⁴ 1803-ban pedig a semptei két szőlőjét Eszterházy Ferencznek tizenkétezer forinton.⁹⁵ 1805 augusztus 23-án belső titkos tanácsos lett.⁹⁶ 1807-ben megvevé Várady Jánosnétól, Csiba Juliannától, ennek kismagyari alias Marcsamagyari birtokát ötvenezer forinton,⁹⁷ és 1815-ben özvegy Liphay Zsigmondné, Kondé Annának kossuthi részbirtokát tizenötezer forinton.⁹⁸

1805 október 1-én elcserélé a zólyomi és dubravinaí alias dobronai uradalmait a királyi kamarával, és nyeré a vasmegyei Pornót, a pozsonymegyei diószeghi részeket és Nagymagyarit,⁹⁹ nemkülönben a simontornyai uradalmat is, melyet anyai ágoni öse, gróf Lymburg-Styrum Vilmos 1700-ban nyert volt adományul, s mely — úgy látszik — ismét a fiscusra szállott, jöllehet,

⁹² Corp. Jur. Hungar artc. 68.

⁹³ Pozsonyi káptalan, országos levéltár: Protocollum 71. folio 95.

⁹⁴ Ugyanott, Protocollum 72. folio 213.

⁹⁵ Ugyanott, folio 403.

⁹⁶ Zólyomi levéltár, Almarium 1., ladula 2. Nr. 37.

⁹⁷ Pozsonyi káptalan, országos levéltár: Protocollum 73. folio 17.

⁹⁸ Ugyanott, Protocollum 75. folio 6.

⁹⁹ Ugyanott, Protocollum 75. folio 749.

hogy Lymburg-Styrum Károly 1799. évi végrendelete nyomán, a család ez uradalmához igényt tartott.¹⁰⁰ 1820-ban Simontornyát eladá báró Sina Simonnak és a pozsonymegyei német-béli birtokát pedig Revitzky Armandnak, tizenötezer forinton.¹⁰¹ A Ludovika-Akadémiára tizezer forintot adományozott. Meghalt Pozsonyban, 1828 július 9-én, hetvenkétéves korában. Eltemettetett Boldogasszonyfán. A birtokcserék — úgy látszik — finansziális előnyére nem lehettek; ugyanis volt egy Rosenbaum nevű házitisztje vagy titkára, ki az 1805. évrőli francia bécsi okkupációról érdekes, részint nyomtatásban is megjelent krónikát hagyott hátra. Harmincz éves szolgálati ideje alatt nagyon meggazdagodott, míg ura vagyoniilag megapadt, mint a közlöje¹⁰² e krónika töredékének megjegyzi.

Neje, *gróf Fesztetics Erzsébet*, gróf Fesztetics Pál, és nagybossányi kis-prónai gróf Bossányi Julia leánya, csillagkeresztes hölgy lett 1785 szeptember 14-én.¹⁰³ Meghalt 1831–1833 között.

Gyermekei: *Károly*, *Lajos*, *Vincze*, kikről lejjebb. — *Julia*, sz. 1780-ban, gróf Stahrenberg-Gundacar Antal neje volt 1803-ban csillagkeresztes hölgy. Meghalt 1829 szeptember 21-én, negyvenkilenczéves korában. Eltemettetett Wartenbergben, Ausztriában. — *Jozefa*, gróf Cavriani Jánosné, csillagkeresztes és palotahölgy, 1822 körül halt meg. — *Erzsébet*, sz. 1782-ben. Férje gr. Keglevich Ferencz volt. Meghalt 1840 május 10-én, ötvennyolcz éves korában. Csillagkeresztes hölgy. Eltemettetett Boldogasszonyfán. — *Mária*, sz. 1791 márczius 2-án. Gróf Batthyány János-Baptiszt neje lett, 1807 január 15-én. Csillagkeresztes hölgy. Meghalt 1830 márczius 31-én, harminczkilenczéves korában. Eltemettetett Kőszegen.

Károly, sz. 1780–1790 között. Huszárkapitány volt. Hir szerint párviadalban esett volna el; halálának igazi okát eltitkolták, mely szerint egy megye pandúrába indulatosan belekap-

¹⁰⁰ Zólyomi levéltár, Almarium 1., ladula 3. Nr. 40.

¹⁰¹ Pozsonyi káptalan, országos levéltár: Protocollum 75. folio 1029.

¹⁰² A »Wanderer« tárczacikkében.

¹⁰³ Zólyomi levéltár, Almarium 1., ladula 2. Nr. 27.

ván, ettől gyomrába kapott döfés következtében mult ki. Maradék nem volt.

Lajos, sz. 1780—1790 között. 1808-ban kamarás lett. Ugyanekkor, május 6-án, a magyar udvari kancelláriánál számfelletti fogalmazónak neveztetett ki.¹⁰⁴ 1828-ban még élt. Megtévelyodva mult ki.

Vincze, tábornoki őrnagy, sz. Pozsonyban, 1788-ban. 1804-ben zászlótartó volt az Eszterházy-gyalogságnál. 1805-ben, mint főhadnagy, az olaszországi hadjáratban részt vett. 1809-ben mint a főherczeg Ferdinánd huszárezredének kapitánya, Aspernnél kitünteté magát. A háború után a katonaságot odahagyá, és ugyanekkor lett kamarás. 1813-ban újból katona Radeczky huszárezredében, és szeptember 16-án a Weichselburgnál megvert ellenséget üzőbe véve, Gross-Lup és St-Marein között megtámadá, és szétverve, Clement francia ezredest negyven dragonyossal foglyul ejté. 1814 márczius 6-án Reggio táján, a visszavonuló ellenségnek segítségére jövő lovasságot, valamint a többi csapatokat is, heves támadásával hátrálni kényszeríté. Ez alkalommal lova kilövetett alóla. Ezen véghezvitt tettekért 1814 junius 1-én Párisban kelt diploma nyomán, a Mária-Terézia katonai kis érdemjelt nyeré. Októberben Károly főherczeg dzsidászrezredében őrnagy lett, és ennek egy divisiójával kíséré a Franciaországba száműzött VII. Pius pápát Rómába vissza, és nyeré a Krisztus rendjelt.¹⁰⁵ 1827 szeptemberében a 8. számú huszárezredben ezredes lett. 1828-ban báró Kienmayer huszárezredének volt ezredese. Mint tábornoki őrnagy és dandár-parancsnok egyideig Brünnben tartózkodott. Meghalt Eisgrubban, 1835 október 19-én, maradék nélkül.¹⁰⁶

Neje, *herczeg Lichtenstein Zsófia*, herczeg Lichtenstein János és herczeg Fürstenberg Jozefa leánya, sz. 1798 szeptember 5-én.

¹⁰⁴ Zólyomi levéltár, Almarium 1., ladula 2. Nr. 31.

¹⁰⁵ Hof-Schematismus.

¹⁰⁶ Der Militair Maria-Theresien-Orden, und seine Mitglieder nach authentischen Quellen bearbeitet von Dr. J. Hirtenfeld, zur ersten Säcularfeier. Anno 1857. zweite Abtheilung, pag. 1204.

Férjhez ment 1817 augusztus 4-én. Csillagkeresztes és palotahölgy, előljárónéja a bécsi úrhölgyek jótékony egyletének. 1854-ben a belső titkos tanácsosok özvegyeinek jogaival adományoztatott meg és Erzsébet császárnénak főudvarmesternője lőn; e méltóságról 1862 február havában lemondott. Meghalt Bécsben, 1869 június 27-én. A halotti szertartás a sz. Péterhez czimzett egyházban ment végbe, hol ő Felségeik is megjelentek. Eltemettetett a wranaui Lichtenstein herczegek sirboltjában.

XI. számú tábla. Zólyomi ág.

						Eszterházy Ferencz, szül. 1533., Illiesházy Zsófia, szül.	
						Pál, szül. 1587., † 1645., 1-ső neje: Károlyi Zsuz	
						2-ik neje: Viczay É	
1-től: Ferencz sz. 1617. † 1652. Vezckénynél gyarmathi kapitány Amádé Ilona 1671. élt	Zsuzsanna	Erzsébet sz. 16..... † 1668. Héderváry Istvánné	2-től: Emenney 1631.	Rebeka sz. 1632. † 1645.	Zsófia 1633. Berényi Györgyné 1650.	M	
			Farkas † 1691.	Antal † 1685.	Kata † 1716. 1. Balassa Péterné 2. Pinyi Jánosné 3. Rutk Istvánné	Ilona Balassa Bálintn	
			1-től: ifjabb Antal sz. 1688., † 1757. főispán Koháry Éva, 1760. élt	István 1717., † 1755. Reitzenst n Livia, 1777.	Sándor, † 1750 Eszterházy Magdolna, † 1770		
ifjabb István 1764., 1786. élt Forgách Ludmilla	Johanna Lopresti Ferenczné 1760.	Anna kiskoru 1756.	Mária kiskoru 1756.			K	
Marianna Pálffy Jánosné 1772.	Kázmér, főispán sz. 1749., † 1790. Castiglioni Bóra sz. 1755., † 1842.	János 1774., nem élt Erdy Terézia					
Amália sz. 1798., † 1817. Zichy Ferenczné	János-Kázmér, ezredes szül. 1774., † 1829. Eszterházy Jozefa szül. 1777., † 1843.	János-Károly sz. 1777., † 1834. Fesetics Rozina sz. 182., † 1854.	Jozef 1828. Cavria János				
Francziska sz. 1804., † 1875. Pejachevich Péterné	Kázmér 1-ső neje: Szapári Leopoldina szül. 1806., † 1838. 2-ik neje: Montval Aspasia szül. 1804., † 1875.	Carolina sz. 1811., † 1851. Crenille Károlyné				sz. 18 Breune	
1-től: Mária sz. 1834., † 1863. Paar Lajosné	Ilona szül. 1835. Eszterházy Pálné	Zsófia szül. 1836. Borely Leoné	2-től: Iréne sz. 1847., † 1869. Thun Henrikné				
		Lajos sz. 1872.	Mária sz. 1873.	Pál sz. 1874.	László sz. 1875.		

† 1604., pozsonymegyei alispán
l. 1547., † 1601 körül

érsekújvári alparancsnok,
sanna, 1616., † 1621 tájt
va, szül. ... † 1651.

liklós 1634. † 1681 tájt főispán rényi Ágnes 1659.	Magdolna sz. 1635. 1700. élt apáca	Sándor 1636., † 1681. Maroz Erzsébet 1684. élt	Ilona † 1651. Sennyei Albert mátkája	Gábor †	József †	Dániel †
--	---	---	--	------------	-------------	-------------

Agnes 1689., † 1730. Forgách Simonné	Antal idősb. 1712. é. <i>Agnes 1712. é.</i>	Pál 1681. 1712.	István, 1681., † 1714. kurucz tábornok 1. neje: Zichy Mária 2. neje: Eszterházy Mária 1694., 1718. élt	Sándor, 1673., † 1697. francia huszár marechal de camp neje: Jeanette de Bonasieux
---	--	-----------------------	--	--

2-től: ifjabb János sz. 1695., 1759. nem él helytartói tanácsos Hoffer Terézia, 1723. † 1724.	Marianna Urbányi Jánosné 1758.	Johanna Révay Józsefné 1748.	Kata?
---	--------------------------------------	------------------------------------	-------

Károly, tábornok, szül. 1723., 1729. nem élt (
Lymburg-Styrum Amália

Károly
sz. 1756., † 1828.
Festetics Erzsébet
† 1832.

Julia sz. 1780., † 1829. Stahrenberg Antalné	Erzsébet sz. 1772., † 1840. Kögleich Ferenczné	Mária sz. 1791., † 1830. Batthyány Jánosné	Károly kapitány	Lajos-Vincze sz. 1788., † 1835. tábornok Lichtenstein Zsófia sz. 1795., † 1869.
---	---	---	--------------------	---

Mária 1805., † 1837. r. Ágostonné	Alb. sz. 1813., † 1845. Apponyi Mária sz. 1821., † 1833.
---	---

Dániel
szül. 1843. + 1823
Uiberacker Ilona, sz. 1847.

Terézia sz. 1876.	Zsófia sz. 1877.	Ilona sz. 1879.	József sz. 1883.	Kázmér sz. 1884.	Anna sz. 1886.
----------------------	---------------------	--------------------	---------------------	---------------------	-------------------

FÜGGELÉK.

KIEGÉSZÍTŐ ÚJABB ADATOK.

Gyermekeik: *Mária-Rózsa-Alojzia-Alice-Paula* hercegnő, született Kismartonban, 1900 január 25-én délelőtt tizenegy órakor, és

Pál-Mária-Alajos-Antal-Miklós-Viktor herceg, született Kismartonban, 1901 márczius 23-án, este féltizenegy órakor.

II.

Ifjabb, vagy grófi ág.

1. Tatai vonal.

a) † Miklós-Ferencz tatai hitbizományos grófnak, aki 1875 december 6-án tóvárosi uradalmából is új hitbizományt alapított, fia és örököse

*Miklós-József*⁴ Tatán, 1897 május 7-én, nőtlenül hunyt el. Benne a tóvárosi hitbizomány alapítójának magva szakadt. Az ő halálával tehát szabadrendelkezésű összes ingatlanai és ingó javai — az 1897 február 5-én királyi jóváhagyást nyert 1895-diki családi egyezményhez képest — atyai nagybátyjának, a Levicóban 1877 július 20-án elhunyt Pál grófnak elsőszülött Móríciz nevű fiára, a pápai hitbizomány birtokosára, — »tata-tóvárosi uradalom« néven egyesített ősi és újabb magyar hitbizományi uradalmi ellenben Móríciznak világi öcscsére, a devecseri hitbizományos Ferencz grófra szállottak.

b) † Pál honvédezerednek, a pápa-ugodi és a devecseri hitbizomány alapítójának özvegye *Eszterházy Ilona* grófnő,⁵ csillagkeresztes és palotahölgy, elhunyt Bécsben, 1896 május 12-én.

Gyermekei közül *Marianna* a Sacré-coeur-apácák budapesti kolostorába lépett;

Móríciz, a pápai hitbizomány, a felsőgallai és bicskei uradalom, valamint a württembergi Mietingen, a wesztfáliai Nord-

⁴ Lásd a 163. lapon.

⁵ Lásd a 165. lapon.

kirchen és Davensberg ura, meghalt Bécsben, 1900 május 12-én. Nejétől, *Stockau Paulina* grófnőtől a 165. lapon említett *Ilona-Mária* leányán és *Pál* fián kívül még egy *Francziska-Romana* nevű leánygyermek született Pápán, 1890 márczius 15-én.

Ferencz,⁶ a tata-tóvárosi uradalom, valamint a devecseri hitbizomány birtokosának és nejének, *Lobkowitz Anna-Berta* hercegnőnek a Devecseren, 1896 január 28-án született *Ferencz-Miklóson* kívül *Mária-Anna-Erzsébet* nevű leánya született Tatán, 1898 okt. 5-én, — és *József-György* nevű fia, a csehországi Vrázson, 1899 augusztus 22-én.

Sándor,⁷ honvédhuszár-hadnagy, a külügyminiszteriumba beosztott követségi tanácsos, megnősült 1897 november 4-én. Neje: *Aldobrandini Ágnes* hercegnő, az 1885-ben elhunyt *Aldobrandini Péter* sarsinai hercegnek de La Rochefoucauld *Francziska* grófnőtől Frascatiban, 1877 február 1-én született leánya. Fiaik: *Péter*, született Tatán, 1898 augusztus 24-én. — *Antal*, született Tatán, 1899 szeptember 23-án. Meghalt Párisban, 1900 február 10-én.

c) † Idősb Móricznak, a csákvári hitbizomány alapítójának fia és örököse

Miklós-Móricz,⁸ cs. és kir. kamarás, Csákvár s Gesztes örökös ura, és neje, *herceg Schwarzenberg Francziska* csillagkeresztes és palotahölgy gyermekei: *Móricz-János*, született Majkon, 1881 április 27-én. — *Alajos*, született 1883 július 18-án. — *Mária-Polixena*, született Bécsben, 1886 november 18-án. — *Mária-Ida-Terézia-Francziska*, született Bécsben, 1891 febr. 9-én, — és *Mária-Berta-Valentina-Rózsa-Scholastica*, született Csákváron, 1898 február 16-án.

⁶ Lásd a 165. lapon.

⁷ Lásd a 166. lapon.

⁸ Lásd a 167. lapon.

2. Cseklészi vonal.

† Antal gróf fia és örököse

Mihály,⁹ a cseklészi hitbizomány birtokosa s neje, *csesz-neki gróf Eszterházy Antónia*¹⁰ gyermekei: *Vera-Alexandrina-Mária-Jozefa*, született Cseklészen, 1889 január 9-én; — és *Mária-Amália-Francziska-Gabriella*, született Cseklészen, 1895 július 16-án.

*

Ernö gróf neje, *Tengoborszka Eufémia*,¹¹ elhunyt Abbaziában, 1898 január 24-én.

*

† Miklós-Ernő gróf özvegye, *Borghese Kamilla*, Borghese Pál sulmonai herceg és gróf Apponyi Ilona leánya,¹² újra férjhez ment Velenczében *Baylin de Monbel* hágai francia követi titkárhoz, 1901 február 14-én.

*

Károly grófnak második nejétől, *Hamilton-Charters Mária-Evelintől*¹³ 1884 április 20-án született *Mihály* fián kívül gyermekei még: *Károly-Antal-Ferencz-Ernő*, született 1888 december 2-án. — *Ilona*, született 1890 október 19-én, — és *Viktor*, született 1891 október 19-én, Sz.-Ábrahámon.

⁹ Lásd a 171. lapon.

¹⁰ Lásd a 212. lapon.

¹¹ Lásd a 172. lapon.

¹² Lásd a 172. lapon.

¹³ Lásd a 172. és köv. lapon.

B)

CSESZNEKI ÁGAZAT.

I.

Idősb ág.

VI. László grófnak és nejének, *széki Teleki Katinka* grófnőnek gyermekei¹⁴:

Erzsébet-Jozefa-Mária-Katinka-Gabriella, született Gyömrőn, 1888 november 19-én.

László-Sándor-Hubert-Félix-József, született 1891 márcz. 3-án.
Mária-Anna-Gabriella, született 1894 április 14-én.

II.

Erdélyi ág.

Ágnes grófnő,¹⁵ ki † férje, Augusto dei principe Ruspoli után 1882 július 2-dika óta özvegy volt, elhunyt Terniben, 1899 aug. 5-én.

István, volt pozsonyi főispán,¹⁶ meghalt Pozsonyban, 1899 december 30-án. Fia,

VII. János, született 1864 december 6-án,¹⁷ cs. és kir. kamarás, a 7. számú huszárezred tartalékos kapitánya, a magyar főrendiház tagja, 1898 január 8-án nőül vette Krakóban *tarnowi Tarnowska Erzsébet* grófnőt.

Gyermekeik: *Lujza*, született Nyitra-Újlakon, 1899 május 7-én, és

VIII. János-István-Szaniszló-Gyula-Antal-Mária, született 1901 márczius 14-én.

*

¹⁴ Lásd a 214. lapon.

¹⁵ Lásd a 225. lapon.

¹⁶ Lásd a 225. és köv. lapon.

¹⁷ Lásd a 226. lapon.

† V. Ferencz grófnak nejétől, Ross Lujzától 1861 szeptember 9-én született posthumus fia, *VI. Ferencz*,¹⁸ meghalt a Kaspi-tenger partján, Koranban, 1898 október 17-én.

*

VI. János,¹⁹ e munka szerzője, elhunyt Kolozsvártt, 1898 június 24-én. — Testvére,

Ágnes,²⁰ losonczy báró Bánffy Albert özvegye, meghalt Kolozsvártt, 1899 szeptember 17-én.

C)

ZÓLYOMI ÁGAZAT.

Dániel grófnak és nejének, *Ueberacker Ilona* grófnőnek 1873 május 23-án született leánya, *Mária-Jozefa-Ilona-Terézia-Wal-purga*,²¹ Salzburgban férjhez ment gróf *Blankenstein Pál* cs. és kir. kamaráshoz, a hagymási és köröstarcsai uradalom birtokosához, 1900 július 2-án.

¹⁸ Lásd a 226. lapon.

¹⁹ Lásd a 227. lapon.

²⁰ Lásd a 228. lapon.

²¹ Lásd a 257. lapon.

AZ ESZTERHÁZY-C SALÁD

1901 máj. 31-én.

A)

FRAKNÓI ÁGAZAT.

I.

Idősb, vagy hercegi ág.

Miklós-Pál-Antal-Mária herceg, Edelstetten fejedelmi grófja, Fraknó örökös ura (sz. Bécsben, 1869 jul. 5-én), fia az 1843 márcz. 21-én sz. s 1898 aug. 22-én † Pál hercegnek és első nejének, az 1847 ápr. 21-én sz., 1868 okt. 21-én férjhez ment s 1876 április 1-én † Trauttmansdorff Mária grófnőnek; Sopron vármegye örökös főispánja, a magyar főrendiház tagja, cs. és kir. kamarás, a 11. sz. Windischgrätz-huszárezred tart. hadnagya. Neje cziráki és dénesfalvi gróf Cziráky Margit, csillagkeresztes hölgy (sz. 1874 aug. 11-én). Esküvő: Budapesten, 1898 nov. 16-án. [Lakh.: Kismarton és Léka.] Gyermekeik:

Mária-Rózsa-Alojzia-Alice-Paula hercegnő (sz. Kismartonban, 1900 jan. 25-én), és

Pál-Mária-Alajos-Antal-Miklós-Viktor herceg (sz. Kismartonban, 1901 márcz. 23-án).

Miklós *öcscse*, atyjának Croy Eugénia hercegnővel (sz. 1854 okt. 11-én, † 1889 jun. 12-én) Dülmenben, 1879 jun. 17-én kötött második házasságából:

Rudolf-Pál-Jenő herceg, (sz. Hütteldorfon, 1880 máj. 27-én.) [Lakh.: Kismarton.]

Nagybátyjai, nagyatyjának az 1817 jun. 25-én sz. s 1894 jan. 28-án † Miklós herczegnek Lady Villiers Sarah Jersey gróf-nővel (sz. 1822 aug. 12-én, † 1853 nov. 17-én) 1842 febr. 8-án kötött házasságából:

1. *Alajos-György-Rudolf* herczeg (sz. Bécsben, 1844 márcz. 9-én), cs. és kir. kamarás, altábornagy és katonai attaché a londoni követségnél. [Lakh.: London és Kismarton.]

2. *Antal-Miklós* herczeg (sz. Bécsben, 1851 jan. 16-án), cs. és kir. kamarás, a II. Vilmos német császár és porosz király nevét viselő 7. számú huszárezred tart. kapitánya. Neje gr. Andrássy Irma csillagkeresztes és palotahölgy (sz. 1858 okt. 24-én). Esküvő: Budapesten, 1888 jan. 15-én. [Lakh.: Pottendorf.]

II.

Ifjabb, vagy grófi ág.

1. Tatai vonal.

† *Miklós-Mária-János* (sz. 1775 jun. 1-én, † Bécsben, 1856 febr. 18-án), Tata, Pápa, Ugod, Devecser, Mezölak, Csákvár és Gesztes ura, cs. és kir. kamarás, v. b. t. tanácsos. Neje örgróf Roisin Mária-Francziska-Izabella (sz. 1776 jan. 24-én, férjhez ment 1799 jun. 1-én, † 1845 decz. 9-én). Csillagkeresztes és palotahölgy. Fiaik:

a) † *Miklós-Ferencz* (sz. 1804 febr. 8-án, † 1885 nov. 3-án), Tata ura, cs. és kir. kamarás, v. b. t. tanácsos, a máltai rend vitéze, 1833 febr. 16-án nőül vette Plettenberg-Mietingen Mária grófnőt (sz. 1809 márcz. 22-én, † 1861 jul. 22-én), Mietingen, Davensberg és Nordkirchen örökösét, csillagkeresztes és palotahölgyet. † fiuk:

† *Miksa-Ernő-Mária* (sz. 1837 május 14-én, † 1883 augusztus 5-én), 1870 junius 6-án nőül vette az 1840 augusztus 31-én született *Caroll Sarah-Viriginát*, Griffin Ch. amerikai vezér-őrnagy özvegyét.

b) † *Pál-Mária-Ferencz-Farkas* (sz. 1805 okt. 30-án, † 1877 jul. 20-án), a pápai és ugodi uradalmak birtokosa (melyekből 1872 szept. 24-én kelt s 1873 febr. 24-én jóváhagyást nyert intézkedésével a pápai hitbizományt alapította), Devecser, Mezölak és Turony ura, cs. és kir. kamarás, v. b. t. tanácsos, nőül vette Salzburgban, 1855 nov. 21-én zólyomi Eszterházy Ilona grófnőt (sz. 1835 jun. 29-én, † Bécsben, 1896 május 12-én). Csillagkeresztes és palotahölgy volt. Gyermekük:

1. † *Móricz-Mária-Kázmér-Miklós-Pál-Fülöp* (sz. Csákváron, 1856 szept. 12-én, † Bécsben, 1900 máj. 12-én), a pápai hitbizomány, Felső-Galla és Bicske ura, a württembergi Mietingen s a weszfáliai Davensberg és Nordkirchen örököse, cs. és kir. kamarás, v. b. t. tanácsos. Neje *Stockau Paulina* grófnő (sz. 1858 szept. 1-én), cs. és kir. palotahölgy. Esküvő: Napagedlben, 1881 aug. 25-én. [Lakh.: Pápa és Nordkirchen.] Gyermekük:

Mária-Ilona-Paula-Matild (sz. Pápán, 1882 máj. 14-én).

Pál-Mária-Móricz-Miklós-Ferencz (sz. Pápán, 1883 jul. 28-án).

Franziska-Romana-Matild-Paula (sz. Pápán, 1890 márcz. 15-én).

2. *Jenő-Mária-Móricz-János*, Jézus-rendi áldozópap (sz. 1857 szept. 30-án).

3. *Ferencz-Mária-Pál-Miklós-Alajos* (sz. 1859 jun. 19-én), a tata-tóvárosi hitbizomány és a devecseri uradalom birtokosa, cs. és kir. kamarás, tartalékos honvédhuszár-hadnagy, a magyar főrendiház tagja. Neje *Lobkowitz Anna-Berta* herczegnő, csillagkeresztes és palotahölgy (sz. 1865 nov. 14-én). Esküvő: Prágában, 1893 július 17-én. [Lakh.: Tata.] Gyermekük:

Ferencz-Mária-Miklós (sz. Devecserben, 1896 jan. 28-án).

Marianna-Erzsébet (sz. Tatán, 1898 okt. 5-én).

József-György-Mária (sz. Vrázson, Csehországban, 1899 aug. 22-én).

4. *Pál-Péter-Mária* (sz. 1861 jul. 19-én), cs. és kir. kamarás, párisi követségi tanácsos, a magyar főrendiház tagja.

5. *Marianna-Ilona-Leopoldina-Franziska-Walpurga* (sz. 1865 jan. 24-én), apáca a budapesti Sacré-cœur kolostorban.

6. *Sándor-Mária-Miklós-Gábor* (sz. Pápán, 1868 okt. 3-án), cs. és kir. kamarás, a külügyminiszteriumba beosztott követségi tanácsos, a 8. honvédhuszár-ezred tart. hadnagya, a magyar főrendiház tagja. Neje *Aldobrandini Ágnes* (sz. 1877 febr. 1-én). Esküvő: Frascatiban, 1897 nov. 4-én. Fiaik:

Péter-Mária-Pál-Ferencz-Károly-Antal (sz. Tatán, 1898 augusztus 24-én), és

† *Antal-Mária-Camillus-György-Péter-Ferencz* (sz. Tatán, 1899 szept. 23-án, † Párisban, 1900 febr. 10-én).

c) † *Móricz-Miklós-Mária-Fülöp-József-Bálint* (sz. 1807 szeptember 23-án, † a szászországi Pirnán, 1890 nov. 8-án), Csákvár és Gesztes ura (mely uradalmakból 1875 júliusában elsőszülöttségi hitbizományt alapított), cs. és kir. kamarás, v. b. t. tanácsos, az aranygyapjas-rend vitéze, a Szent István-rend és a máltai lovagrend nagykeresztese, tárcza nélküli miniszter, a magyar főrendiház tagja. Neje *Lobkowitz Polixena* hercegnő, csillagkeresztes és palotahölgy (sz. 1830 nov. 21-én). Esküvő: Prágában, 1854 okt. 5-én. [Lakh.: Mayerling.] Gyermekeik:

1. *Miklós-Móricz-Mária-Félix-Alajos-Eustachius* (sz. 1855 szeptember 20-án), Csákvár és Gesztes örökös ura, cs. és kir. kamarás, a magyar főrendiház tagja. Neje *Schwarzenberg Francziska* hercegnő (sz. 1861 szept. 21-én), csillagkeresztes és palotahölgy. Esküvő: Bécsben, 1880 ápr. 14-én. [Lakh.: Csákvár.] Gyermekeik:

Móricz-János-Mária-Miklós-József-Félix-Ignác-Alajos-Viktor-Romuald (sz. Majkon, 1881 ápr. 27-én).

Alajos-Mária-Miklós-János-Viktor-Félix-József-Mihály (szül. 1883 jul. 18-án).

Mária-Polixena-Erzsébet-Francziska-Romana (sz. Bécsben, 1886 nov. 18-án).

Mária-Ida-Teréz-Francziska-Apollónia (sz. Bécsben, 1891 febr. 9-én).

Mária-Valentina-Berta-Rózsa-Scholastica (sz. Csákváron, 1898 febr. 16-án).

2. *Berta-Marianna-Polixena-Francziska* (sz. Csákváron, 1857 szept. 26-án). Férje *Oettingen-Spielberg Emil* herceg (sz. 1850 máj. 31-én). Esküvő Bécsben, 1878 ápr. 29-én. [Lakh.: Kreuth, Bajorországban.]

2. Cseklészi vonal.

† Károly (sz. 1799 nov. 3-án, † 1856 okt. 3-án), cs. és kir. kamarás, v. b. t. tanácsos. Első neje báró Perényi Antónia, csillagkeresztes és palotahölgy († 1847 ápr. 23-án). Esküvő: 1820 jan. 4-én. Második neje Felber Vilhelmina (sz. 1807-ben, † 1882 márcz. 29-én).

Gyermekei első nejétől:

a) † Antal (sz. 1820 okt. 3-án, † 1899 jul. 16-án), cs. és kir. kamarás. Neje Troubetzkoy Vera hercegnő (sz. 1830-ban, † 1861 febr. 20-án). Esküvő: 1848. Fiuk:

Mihály-Antal-Károly-Mária (sz. Pozsonyban, 1853 jul. 11-én), a cseklészi és szemeczi hitbizomány s Tallós, Hódi és Felső-Jattó birtokosa, a magyar főrendiház tagja. Neje *gróf Eszterházy Antónia*. Esküvő: 1887 jun. 7-én. [Lakh.: Cseklész.] Gyermekeik:

Vera-Alexandrina-Mária-Jozefa (sz. Cseklészen, 1889 jan. 9-én) és

Mária-Amália-Francziska-Gabriella (sz. 1895 jul. 16-án).

b) *Ferencz* (sz. 1823 okt. 12-én), a magyar főrendiház tagja. Neje *gróf Eszterházy Amália* (sz. 1839 márcz. 10-én). Esküvő: 1864 okt. 4-én. [Lakh.: Pozsony.]

c) *Ernő* (sz. 1826 jan. 18-án), Felső-Szeli ura, a magyar főrendiház tagja. Neje *Tengoborszka Eufémia* (sz. 1826 máj. 14-én, férjhez ment Szentpétervárt, 1854 jan. 15-én, † Abbaziában, 1898 jan. 24-én). [Lakh.: Pozsony.] Gyermekeik:

Alexandrina-Lujza-Valentina (sz. 1856 jan. 18-án), cs. és kir. palotahölgy. Férje *gróf Apponyi Sándor*, a lengyeli uradalom birtokosa, cs. és kir. kamarás, volt követségi titkár, v. b. t. tanácsos. Esküvő Pozsonyban, 1878 ápr. 27-én. [Lakh.: Lengyel.]

† *Miklós-Ernő-Mihály-Ferencz* (sz. 1858 jun. 3-án, † Pizában, 1895 máj. 22-én). Megnősült Turinban, 1892 nov. 12-én. Özvegye, *Borghese Kamilla*, újra férjhez ment Velenczében, 1901 február 14-én *Baylin de Monbel* hágai francia követségi titkárhoz.

† Károly gyermekei, második nejétől:

d) *Leontina-Karolina-Vilma-Anna* (sz. 1846 decz. 21-én). Férje *keresztshzei és adorzáni Csáky Zénó gróf* (sz. 1840 márcz. 8-án). Esküvő: Bécsben, 1864 máj. 28-án.

e) *Károly-István* (sz. 1847 nov. 30-án), Szent-Ábrahám, Farkas-hida és Geszt ura, a magyar főrendiház tagja. Első neje *Stauber Paula* (sz. 1847-ben, † 1881 decz. 13-án). Esküvő: 1876 jun. 29-én. Második neje *Hamilton-Charters Mária-Evelina* (sz. 1859-ben). Esküvő: Stoke-Parkban Angolországban, 1882 novemb. 15-én. [Lakh.: Szent-Ábrahám, Diószeg mellett.] Gyermekei, második nejétől:

Mihály-Károly-István-György (sz. 1884 ápr. 20-án).

Károly-Antal-Ferencz-Ernő (sz. 1888 decz. 2).

Ilona (sz. 1890 okt. 19-én).

Viktor (sz. Szent-Ábrahámon, 1891 októberében.)

B)

CSESZNEKI ÁGAZAT.

I.

Idősb ág.

† V. Imre (sz. 1722-ben, † 1792-ben) lovassági tábornok fia
† VI. Imre (sz. 1763 decz. 6-án, † 1838 máj. 21-én). Neje balaghivári Palaghi Teréz († 1849 junius 23-án). Fiaik:

a) † *Pál* (sz. 1806 jan. 31-én, † 1857 május 11-én), cs. és kir. huszárkapitány. Neje *viczai és hédervári gróf Viczay Antónia* (sz. 1812 febr. 5-én). Esküvő: 1835 márcz. 16-án. (Az özvegy grófnő újra férjhez ment *Mengen Adolf* szolg. kiv. vezérőrnagyhoz, 1864 okt. 20-án.) [Lakh.: Gmunden.] Gyermekeik:

1. *Amália* (sz. 1839 márcz. 10-én). Férje *gróf Eszterházy Ferencz* (l. előbb). Esküvő: 1864 okt. 4-én. [Lakh.: Pozsony.]

2. *Imre* (sz. 1840 ápr. 11-én), a magyar főrendiház tagja. Neje *gróf Rossi Alexandrina* (sz. Berlinben, 1849-ben). Esküvő: Pozsonyban, 1867 aug. 10-én. [Lakh.: Réde.] Gyermekeik:

Antónia-Mária-Jozefa (sz. Rédén, 1868 okt. 10-én). Férje *gróf Eszterházy Mihály* (l. előbb). Esküvő: Pozsonyban, 1887 jun. 7-én. [Lakh.: Cseklész.]

Mária-Angelika-Jozefa-Emerika (sz. Rédén, 1870 jan. 14-én), csillagkeresztes hölgy. Férje *dr. Andrássy Sándor gróf*, cs. és kir. kamarás. Esküvő: Pozsonyban, 1889 jan. 5-én. [Lakh. Velejte.]

Margit-Mária-Jozefa-Éva-Gabriella (sz. Pozsonyban, 1877 márcz. 14-én).

Pál-Mária-József (sz. 1878 okt. 17-én).

Amália-Mária-Jozefa-Henriette-Gabriella-Éva (sz. 1880 október 21-én).

3. *Angelika* (sz. 1841 nov. 20-án), csillagkeresztes és palotahölgy. Férje *buzini gróf Keglevich István* cs. és kir. kamarás, v. b. t. tanácsos, a budapesti Nemzeti Színház és a M. Kir. Operaház intendánsa. [Lakh.: Budapest.]

b) † *László* (sz. 1810 okt. 8-án, † Budapesten, 1891 nov. 22-én), cs. és kir. kamarás, v. b. t. tanácsos, szolg. kiv. kapitány, a magyar főrendiház tagja. Neje *báró Orczy Erzsébet* (sz. 1822 ápr. 23-án), csillagkeresztes és palotahölgy. Esküvő: 1842 jul. 9-én. [Lakh.: Sárosd.] Gyermekeik:

1. *Béla-József-Félix-Fidél* (sz. Pozsonyban, 1854 febr. 25-én), a galanthai hitbizomány, Bakonyszombathely és Domanisa birtokosa, cs. és kir. kamarás, a magyar főrendiház tagja.

2. *Mária-Johanna-Erzsébet* (sz. 1856 május 9-én), csillagkeresztes és palotahölgy. Férje, *cziráki és dénesfalvi gr. Cziráky Béla*, cs. és kir. kamarás, v. b. t. tanácsos és udvari főmarsall. Esküvő: Budapesten, 1878 jun. 4-én.

3. *László-Pál-Mária* (sz. 1857 jun. 22-én), cs. és kir. kamarás, a magyar főrendiház tagja. Neje *széki gróf Teleky Katinka*

(sz. 1869 okt. 30-án). Esküvő: Gyömrőn, 1888 jan. 31-én. [Lakh.: Sárosd.] Gyermekük: *Erzsébet-Jozefa-Mária-Katinka-Gabriella* (sz. 1888 nov. 19-én).

László-Sándor-Hubert-Félix-József (sz. 1891 márcz. 3-án) és *Mária-Anna-Gabriella* (sz. 1894 ápr. 14-én).

II.

Erdélyi ág.

† V. Imre (sz. 1722-ben, † 1792-ben) lovassági tábornok öcsésének (az 1723-ban született és 1759-ben † IV. Dánielnek) fia

† IV. János (Nep.) (sz. 1754 okt. 15-én, † 1840 febr. 23-án). Neje Bánffy Ágnes grófnő (sz. 1754 ápr. 19-én, † 1831 szept. 14-én). Esküvő: Schönbrunnban, 1777 jun. 10-én. Fiaik:

a) † III. György (sz. 1781 jul. 21-én, † Bécsben, 1865 ápr. 27-én). Neje gróf Praschma Karolin (sz. 1791 ápr. 17-én, † Bécsben, 1846 ápr. 2-án), csillagkeresztes és palotahölgy. Esküvő: 1808 szept. 29-én. Fiuk:

† IV. György (sz. 1809 jul. 14-én, † Berlinben, 1856 jun. 24-én), cs. és kir. kamarás, v. b. t. tanácsos, rendkívüli követ. Neje Rohan-Chabot Lujza hercegnő (sz. 1824 jun. 23-án, † Bécsben, 1868 máj. 16-án), csillagkeresztes és palotahölgy. Esküvő: 1847 okt. 7-én. Gyermekük:

1. *V. György-Lajos-Fortunát-Károly-József* (sz. Lisszabonban, 1848 jun. 10-én), cs. és kir. kamarás. Neje *gróf Mosconi Fogaroli Amália*, csillagkeresztes és palotahölgy († 1891 november 17-én). Esküvő: Bécsben, 1884 máj. 7-én. [Lakh.: Oszlop, Veszprémmegye.] Fiuk:

György-Lajos-Hugó-Jakab-József-Ignác-Ferencz-Henrik-Mária (sz. Oszlopon, 1885 márcz. 17-én).

2. *Erzsébet-Francziska-Karolin-Mária* (sz. Madridban, 1853 máj. 19-én). Férje *gróf Beurges Gaston-Lajos*. Esküvő: Párisban, 1880 máj. 11-én. [Lakh.: Vannes, Morbihan.]

b) † III. Mihály (sz. 1783 febr. 9-én, † Pozsonyban, 1874 decz. 4-én). Neje báró Schröffl-Mannsperg Antónia (sz. 1797-ben, † 1880 máj. 15-én), csillagkeresztes hölgy. Esküvő: 1817 április 19-én. Gyermekük:

† Ágnes (sz. 1818 febr. 19-én, † Terniben, 1899 aug. 5-én), csillagkeresztes hölgy. Férje 1846 jun. 6-tól Ruspoli Ágost herceg, † 1882 jul. 2-án.

† István (sz. 1822 okt. 9-én, † Pozsonyban, 1899 decz. 30-án), Pozsony vármegye és Pozsony sz. kir. város v. főispánja. Neje báró Jeszenák Gizella (sz. 1842 máj. 16-án). Esküvő: 1860 jun. 21-én. Gyermekük:

I. *János* (sz. 1864 december 6-án), cs. és kir. kamarás, a II. Vilmos német császár és porosz király nevét viselő 7. számú huszárezred tart. kapitánya, a magyar főrendiház tagja. Neje *tarnowi gróf Tarnowska Erzsébet* (sz. 1875 november 19-én). Esküvő: Krakóban, 1898 január 8-án. [Lakh.: Nyitra-Újlak.] Gyermekük:

Lujza (sz. Nyitra-Újlakon, 1899 máj. 7-én) és

VIII. *János-István-Szaniszló-Gyula-Antal-Mária* (sz. Nyitra-Újlakon, 1901 márcz. 14-én).

2. *Gyula* (sz. 1868 okt. 22-én), cs. és kir. kamarás.

† Ferencz (sz. 1829 márcz. 13-án, † 1861 márcz. 5-én). Neje Ross Lujza (sz. 1835 decz. 22-én). Esküvő: 1856 máj. 19-én. (Az özvegy grófné újra férjhez ment Bécsben, báró Airoldi Jeromoshoz, 1867 nov. 25-én). Leánya:

Mária (sz. 1859 máj. 8-án). Férje *gróf Wydenbruck Ágost* (sz. 1857 aug. 2-án). Esküvő: Pozsonyban, 1883 szept. 9-én. [Lakh.: Gmunden.]

Franziska (sz. 1831 jan. 19-én), csillagkeresztes hölgy. Férje *gróf Khevenhüller-Metsch Albig* (sz. 1814 nov. 19-én, † 1896 szept. 14-én), cs. és kir. kamarás, szolg. kiv. őrnagy volt. Esküvő: Pozsonyban, 1865 ápr. 29-én. [Lakh.: Grác.]

c) † Dénes (sz. 1789 márcz. 7-én, † Kolozsvárt, 1862 február 8-án). Neje hallerkői gróf Haller Czeczilia (sz. 1797 októ-

ber 30-án, † Kolozsvártt, 1873 jan. 18-án), csillagkeresztes hölgy. Esküvő: Deésen, 1823 jun. 8-án. Gyermekük:

1. † Nep.-János (sz. 1824 márcz. 23-án, † Kolozsvártt, 1898 jun. 24-én). Neje hidvégi gróf Mikó Julianna (sz. 1834 ápr. 3-án). Esküvő: 1856 máj. 26-án. [Lakh.: Kolozsvár.] Leánya:

Czecilia (sz. 1857 ápr. 16-án). Férje *losonczi báró Bánffy Ernő*. Esküvő: 1876 aug. 1-én.

2. *Mihály* (sz. 1825 máj. 28-án).

3. † Ágnes (sz. 1827 jul. 17-én, † Kolozsvártt, 1899 szept. 17-én), cs. és kir. palotahölgy. Férje 1846 jul. 7-től *losonczi báró Bánffy Albert*, † 1886 febr. 1-én.

4. *Kálmán* (sz. 1830 jun. 7-én), országgyűlési képviselő. Neje *gróf Bethlen Paulina* (sz. 1833 decz. 13-án). Esküvő: 1857 nov. 1-én. [Lakh.: Kolozsvár.] Leányaik:

Irma (sz. 1859 decz. 10-én). Férje *felpesti és vizszentgyörgyi Makray László*. Esküvő: 1891 máj. 22-én.

Ágnes (sz. 1863 jul. 28-án). Férje *branyicskai báró Jósika Lajos*. Esküvő: 1886 okt. 26-án.

C)

ZÓLYOMI ÁGAZAT.

† *Kázmér-Miklós-Lipót-Károly* (sz. 1805 nov. 15-én, † Salzburgban, 1870 május 13-án), Zólyom és Dobronyíva örökös ura, cs. és kir. kamarás. Első neje *gróf Szapáry Leopoldina* csillagkeresztes hölgy (sz. 1806 jun. 9-én, † 1838 márcz. 12-én). Esküvő: 1833 aug. 28-án. Második neje *báró Montval Aszpázia* (sz. 1804 szept. 29-én, † Salzburgban, 1875 jan. 19-én). Esküvő: 1842 jul. 19-én. — Gyermekük:

Első nejétől *Zsófia-Mária-Johanna-Jozefa-Borbála-Leopoldina-Walpurga* (sz. 1836 nov. 27-én). Férje *Borély de la Touche Leó*, francia követségi titkár († 1895 jan. 27-én). Esküvő: Stockholm-ban, 1862 márcz. 4-én.

Második nejétől *Dániel-Péter-Kázmér-János-József-Antal-Eustách* (sz. 1843 jun. 4-én), Zólyom örökös ura, nagymálasi és wiesbachi birtokos, jogtudor, pápai titkos kamarás. Neje *gr. Ueberacker Ilona* (sz. 1847 febr. 13-án). Esküvő: Salzburgban, 1870 jun. 4-én. [Lakh.: Wiesbach, Hallein mellett, és Salzburg.]
Gyermekeik:

Lajos-Mária-József-Ottó-Dániel-Kázmér-Eustách-Benedek (sz. 1872 márcz. 21-én), helytartósági fogalmazó-gyakornok Innsbruckban.

Mária-Jozefa-Ilona-Teréz-Walpurga (sz. 1873 máj. 23-án). Férje *gróf Blankenstein Pál*, cs. és kir. kamarás, a hagymási és köröstarcsai uradalom birtokosa (sz. 1868 jun. 6). Esküvő: Salzburgban, 1900 jul. 2-án.

Pál-Mária-József-Dániel-Kázmér-Henrik-Eustách (sz. 1874 máj. 31-én), a 41. számú cs. és kir. tüzérezred hadnagya. [Lakh.: Salzburg.]

László-Mária-József-Jeromos-Pál-Vitál-Eustách (sz. 1875 ápr. 28-án).

Teréz-Mária-Jozefa-Ilona-Gabriella-Walpurga (sz. 1876 aug. 17-én).

Zsófia-Mária-Jozefa-Ilona-Walpurga (sz. 1877 okt. 16-án).

Ilona-Mária-Gabriella-Walpurga (sz. 1879 szept. 15).

József-Mária-Othmár-Jeromos-Pál-Vitál-Eustách (sz. 1883 ápr. 28-án).

Kázmér-Mária-József-Arnulf-Bertalan-Czirjék-Eustách (szül. 1884 aug. 8-án).

Anna-Mária-Jozefa-Julia-Gabriella-Walpurga (szül. 1886 febr. 16-án).

TARTALOM.

	Lap
A Salamon nemzetség és birtokaira vonatkozó általános megjegyzések	I
A Zumbur ága	11
Az öregebb Thankházi ág	13
Az ifjabb Thankházi és Belwathai ágak	31
A Dama ága	45
A Miklós- vagy Zerhášházi ág	54
Az öregebb fraknói, vagyis herczegi ág	90
Az ifjabb fraknói, vagyis grófi ág	137
A hallwyli, vagyis franczia ág	139
József országbíró kihalt ága	153
Ferencz tárnokmester	158
A tatai ág	160
A cseklészi ág	168
A cseszneki ág	175
Az öregebb cseszneki ág	196
Az ifjabb kihalt cseszneki ágak	231
A zólyomi ág	244
<i>Függelék:</i>	
Kiegészítő újabb adatok	263
Az Esterházy család 1901 május 31-én	271